

II,
C. 26131, ad
e.

Cvetnik.

Berilo za slovensko mladino.

Uredil

Anton Janežič.

Četrti popravljeni natis

oskrbel

Dr. Jakob Sket.

Prvi del.

V Celovci.

Natisnola in založila tiskarna družbe sv. Mohorja.

1881.

44694

II, 6. 16. 1812

030024329

1.

Mladini.

Jáblane, hruške
In druge cepé
Cépi v mladosti
Za stare zobé.

V. Vodnik.

2.

Spoznavaj sebe.

Ko se človek spameti in vé, da živi, treba mu je, da se vpraša: kdo sem? kaj sem! čemu sem na svetu? kaj bode iz mene? Kdor se še ni tako vprašal, tisti še ni živel tako, kakor bi moral živeti vsak človek na svetu; tisti se ne more hvaliti, da je že slišal glas modrosti, ki nam sveti in nas vodi kakor zvezda po poti življenja, brez ktere bi brodili po temi in morali prepustiti vájeti življenja neukrotnim slepim strastim. Kdor ne mara za modrost, ta pojde iz tega sveta, kakor bi bil tujec na njem, tujec sam sebi. Ako se pa hočeš umodriti, moraš najprej sebe dobro poznati. Da se to zgodi, treba ti je, da skrbno paziš na sé, kakošen si, kakošne lastnosti, kakošne dušne napake ali neródnosti imaš na sebi, bodi-si po krvi, ali po slabem nauku, ali po slabem zgledu i. t. d. Ker véš, kaj napačnega počenjajo po navadi ljudjé take ali take krvi, pazi dobro na vsako svoje dejanje, pa bodeš brž vedel, kake krvi si tudi tí, kake lastnosti, kake napake imaš tudi tí na sebi. Premodri stvarnik ti je dal prosto voljo; ako le hočeš, s časom popraviš nehvalne svoje lastnosti, če tudi težko. Ako te je prava volja popraviti ali umodriti se, moraš paziti ná-se tako, kakor na koga drugega, po pravici, brez lastne ljubezni; zakaj tá nas rada slepi, da napak, ki jih na drugih vidimo in grajamo, na sebi ne vidimo ali je vsaj zagovarjamo, pomanjšujemo in polepšujemo. — Prva stopinja do modrosti je tedaj poznavanje samega sebe, in po pravici imenujemo modrijana onega slavnega Grka, ki je to resnico prvi spoznal in čegar zlati pregovor je bil: „Spoznavaj sebe.“

J. Navratil.

3.

Máterino srce.

Máterino srce je skrivna zaloga največjih zakladov; v materi ste utelešeni ljubezen in milost; mati je vrelec vsega dobrega in blagega. Máterino srce vleče vse k sebi; če ravno so skušnjave večkrat zmotile otročiče in jim otujile srca, ljube matere mili glas jih vendar nazaj priklíče.

Máterino srce je ognjišče, okoli ktereга se zbirajo otroci in domačini. Veselo se dá povsod živeti, ali — ljubo domá, kdor ga imá, pri ljubej materi je najvarnejše in najprijetnejše.

V máterino srce je zapisan vsak otročič in domačin; mati pozna vse in vé za vse; máterino srce je sveti tempelj, mati je prva učiteljica pobožnosti, njeno srce častitljivo svetišče.

Mati je kraljica in vládarica rodovine; če ona umrje, podrli so se hiše trije ogli.

Davorin Trstenjak.

4.

Domače ognjišče.

Prekrasna je zemlja domá in drugod,
In čúdeži stvarstva rastó nam povsód;
Al' vendar veselje prebiva le tam,
Kjer vzdiga domače ognjišče se nam.

Lujiza Pesjakova.

5.

Življenje v domačiji.

Moj sin! odprti so ti potje na vse strani. Vprašaj svoje srce, kam te žene. Ako želiš učenosti, pojdi v velika mesta med učene ljudi; ako želiš bogastva, prehodi daljne zemlje in prekmorske otoke; ako hlepiš po časti in visokej službi, idi, kamor te žene tvoje srce; ako pa želiš sreče, prave sreče, ako želiš biti srečen med srečnimi: ostani v svojej domovini, ostani v hiši svojega očeta. Kjer si se rodil, tú delaj po smrti. Veruj mi, dá si boljšega mesta na vsem svetu ne najdeš. Svoje domovje poznaš iz otročjih let, tú se

nad teboj razpenja staro sinje nebó; tú ti sije čisto, zlato solnce, ki ti je sijalo v otročjih letih; tú poznaš vsako drevó, vsak grm, ki raste ob potoku. V zemljo, ktera te je rodila, lezi k pokoju. Le v domovini poznaš vse ljudi, poznaš njih misli in želje, poznaš njih dejanje in nehanje, ker si med njimi rastel, ker jih poznaš s trate, kjer ste skupaj igrali. Le domá ti je jasna božja previdnost in osoda človeška. Le domá med svojimi ljudmi najdeš pravo poesijo — in poesije je treba človeku, da se ne pogrezne v ničemurnost vsakdanjega življenja. — Vse na svetu se stara in vene, le narod vedno živi in poganja nove mladike. Blagor sinu, ki ne išče daleč od doma svoje sreče!

Fr. Erjavec.

6.

Slovenska zemlja.

Pod jugom avstrijskega cesarstva se širi ne velika toda krasna in srečna zemlja. Iz južne strani se koplje v valovih sinjega morja, na severnej plati jo opira snežnica planinskih gor, proti vzhodu in zahodu pa se izgublja v neprezérnej ogerskej in laškej ravani. Svet je močno gorat in bregovit, nikjer vendar ne primanjkuje za selo in ral pripravne ravnote. Gore in brda odeva gozd in trata, osojne bregove in gorice prepleta vinska trta, kmetu najslajši pridelek; ravni in doline pa zaljšajo v čudnej spremenjavi polja in livade, vasi in mesta. Osrčeje gor in hribov hrani množico koristnih rud, ki služijo pridnej roki v izdelavo potrebnega orodja, ali pa je razvotljeno v neizmerne dvorane s prekrasnimi kamnatimi podobami in drugimi podzemskimi čudeži. Zemlja je bogata z bistrimi jezери in ribniki, po katerih se ribič vozi v svojem čolnu, s srebročistimi studenci in potoki, ki namakajo in rodovitijo dol in gorico, pa tudi z deróčimi rekami, ki nosijo ladije in druge tovore na svojem hrbtu. Kamor koli se obrneš, pri vsakem koraku te pozdravlja obilnost in raznovrstnost pozemeljskih in naravskih čudežev; le pod jugom se je umaknola skoro vsa ta obilnost pod zemljo in ti vzbuja v sreči toliko večje strmenje.

Ta zemlja, — mera jej je okoli 400 štirijaških milj — je zemlja slovenska, prežlahten biser v kroni presvetlih vladarjev iz habsburške rodovine, in v njej prebiva po lepih dolinah in solnčnih višinah, po prijaznih ravanih in obmorskih bregovih krepki, pobožni in véрни národ slovenski.

A. Janežič.

Na moje rojake.

Slovenec! tvoja zemlja je zdrava,
Za pridne nje lega najprava;
Polje, vinograd, gora, morjé,
Ruda, kupčija tebe redé.

Za uk si prebrisane glave,
Pa čedne in trdne postave,
Isče te sreča, um ti je dan,
Našel jo boš, če nisi zaspan.

Glej, stvarnica vse ti ponudi,
Le jemat' od nje ne zamudi;
Lenega čaka strgan rokáv,
Pal'ca beraška, prazen bokál.

V. Vodnik.

Kraški svet.

Na severnej strani se vzdigajo nad jadranskim morjem iz belega apnenika sestavljene planine; na nje se pa naslanjajo ob vzhodnem bregu dinarske gore, ki so ravno tako puste in gole, kakor one. Da-si je svet daleč tja v Dalmacijo pust in nerodoviten, in se torej Kras na iztočnej strani Adrije na široko in dolgo razteza, vendar se imenuje prav za prav Kras le tisti oddelek slovenske zemlje, ki se razprostira med Gorico, Trstom, Postojno in Reko.

Planine kraškega sveta so različne od drugih planin. Tú se ne nahaja visokih gorá; tú ne strmé rtasti hribje v višave, temveč podoben je Kras visokej planoti, nad katero se kakor valovi dvigajo skalnati vrhunci. Ti vrhunci in pogosto tudi doline, ki se med griči razprostirajo, so pa posute s sivim apnenikom, ki je ali na velikih kupih nakopičen ali pa sem ter tja raztresen. Pred veliko stoletji so neki te gore zeleni gozdi pokrivali; a nemila sekira je vendar hribom zeleni kinč in zemlji zavetje ugonobila ter grozovitej burji pot odprla. Burja je rodovitno zemljo malo po malo odnesla, da je sedaj kraški svet skoro ves gol in pust. Pravijo, da so Benetke na kraških bukvah sezidane in iz kraškega lesa.

Posebno znamenit je Kras zavoljo svojih prečudnih podzemeljskih hramov, kateri so prava čuda božje vsemogočnosti. Te jame so prav dolge in široke ter okinčane s krasnimi kamnatimi podobami. Tú je strop naslonjen na velikanske apnene stebre; tam ti zakriva čarobne prostore krasno kameneno zagrinjalo, da bi ga tako zalo najslavnejši umetnik ne naredil; tú meniš, da je podrtina starega gradú, tam so razvrščeni kristali, kakor piščali v orglah itd. Še večje čudo ti pa polni dušo, ko zaslišiš globoko pod seboj šumenje potoka, ki moti grobovo tihoto čarobne jame in se peni čez strme skale v strašen prepad, da te o samem pogledu že groza prehaja. V teh podzemeljskih vodah šviga sem ter tja neka čudna živálica, ki nikdar na dan ne pride; imenuje se močarilec ali človeška ribica (proteus). Nikjer drugod je še niso našli, samo v jamah na Notranjskem je domá.

Da-si je tudi mnogo pustega in golega sveta na Krasu, razprostirajo se vendar sem ter tja rodovitne doline in dolínice, ki je marljivi Kraševce kaj pridno obdeluje, da si pičlega živeža pridela. Pozabil bi skoro v takej dolini, da si na Krasu, ko bi te gola rebra hribov ne opominjala ná-nj. Vode, ki tekó po teh dolinah, imajo večjidel le kratek tek; valé se nekaj časa po poljanah, dokler se v kako jamo ali podzemeljsko žrelo ne vlijó. Najlepše se more to videti na Reki, ki se pri Škocijanu v brezno izliva, a kmalu se zopet na dan pokaže ter potem z nova v zemljo skrije.

To ti je ob kratkem Kras, da si ga moreš, če še nisi po njem potoval, saj nekoliko v mislih naslikati.

J. Bilec.

9.

Kopa Aesopovih basnij.

Potnika in medved.

Dva prijatelja sta se posebno rada imela, neizrekljiva ljubezen je bila med njima, vse sta si zaupala. Prigodi se pa, da jima skozi puščavo gredočima strašno velik medved naproti pride. Ko ga zagledata, eden naglo na drevo zbeži, drugemu pa pride, predno ga medved zgrabi, na misel, da ta zver mrliču nič žalega ne stori; na tla se tedaj vleže in sapa na se drži. Medved stopa okoli njega, voha ga, pritika mu gobec k obrazu in k ušesom, in ker nič živega pri njem ne čuti, pusti ga in

odide. Ko jima pa strah in nevarnost mine, gresta dalje po svojem namenjenem potu; tisti pa, ki je bil na drevesu, vpraša svojega tovariša: „Ljubi prijatelj! povej mi, kaj ti je medved tako tiho na uho pravil?“ „Marsikaj“, odgovori mu ta, „posebno pa to: ne zaupaj nobenemu prijatelju, dokler ga nisi v nesreči skusil.“

Kakor zlato v ognji, tako se skušajo pravi prijatelji v nesreči.

Bolník in zdravník.

Bolníka je vprašal zdravník, kako mu je kaj bilo po noči. „Vso noč,“ odgovori mu ta, „sem se potil.“ „To je že dobro,“ pravi zdravník. — Drugo jutro mu pové bolník, da ga je vso noč mrzlica tresla. „Nič ne maraj,“ reče mu zdravník, „to je dobro.“ — Tretje jutro ga zopet poprašá zdravník, kako je kaj spal. „Nič nisem spal,“ odgovori mu bolník, „po vseh udih me je trgalo.“ „Nič se ne boj,“ reče mu zdravník, „to je prav dobro; zdaj bolezen slovó jemlje.“ — Ko zdravník odide, pride prijatelj bolníka obiskavat in ga poprašá, kako se kaj počuti. „Tako dobro,“ reče mu bolník, „da me bode skoro od samih dobrót konec.“

Človeku posebno težko dé, ako spozná, da mu resnico prikrivajo in ga z lažjó tolažijo.

Oslova senca.

Kupec najme osla na kmetih, da mu blagó v bližnje mesto nese; bilo je pa po letu ob velikej vročini in suši. Oslu tedaj naloží blagó, in za njim gresta kupec in oslov gospodar. Ker je pa cesta po planem in skozi njive peljala, kupec osla malo ustavi in leže v njegovo senco, da bi se ohladil in počil. Gospodar mu pa tega ne privošči; vstati mu reče in osla gnati, kamor je z njim namenjen. — „Najeto živinče,“ pravi oni, „smem goniti ali je stati pustiti, kakor jaz hočem.“ Gospodar mu odgovori, da nima pravice do oslove sence, ker je le osla najel, ne pa njegove sence. In tako se prepirata in pričkata; vrh vsega tega se tožita in pravdata zavoljo oslove sence, in ta pravda še dandanašnji ni dognana.

Za kar se ljudjé velikokrat prepirajo in pravdajo, to ni dosta več vredno, ko oslova senca.

Potníka in lipa.

Trudna potníka o poldanskej vročini komaj zevata, kar zagledata poleg ceste lipo, ktera s svojimi košatimi vejami

daleč okoli sebe po trati senco dela, in gresta v njeno senco počivat. Zdaj se pogovarjata, na lipo se ozreta in pravita: „Lepo je res to drevó; ali vendar je škoda zemlje, ki je toliko obsega in ki ljudem nobenega užitka ne daja.“ — „O nehvaležna človeka,“ reče lipa, „pač nista vredna, da živita! Ravno zdaj mojo dobroto uživata, pa mi še zemlje ne privoščita, na kterej stojim, in mi še očitata, kar mi ni danega.“

Marsikdo svojega dobrotnika graja in opravlja, ker meni, da mu je premalo dobrot skazal.

Fr. Metelko.

10.

Jutranja molitev.

Tebi večno bitje, pojem slavo!
Dal v telesu zdravem dušo zdravo,
Dal si, da iz nova se radujem:
Aleluja, slava Bogu!

S hladnim mrakom udom spanje bega,
Glas vesel se krog in krog razlega,
Duh vedri se, srce se mi širi:
Aleluja, slava Bogu!

Primate se roke pridno dela,
Da na večer duša bo vesela,
Da zapojem spet, ko jutro pride:
Aleluja, slava Bogu!

A. Umek.

11.

Bog v naravi.

Dete! od kod si prišlo? Kaj je videlo tvoje okó? Kam si namenjeno?

Dete: Sprehajalo sem se po travniku v gostej travi, živina se je pasla krog mene in počivala je v hladnej senci, žito je rastlo na polji, med pšenico je cvetel mak, vse se je bliščalo v krasoti.

In drugega nisi nič videlo, nič nisi zapazilo? Vrni se, dete, imenitnejše reči so tam. — Bog je bil na polji, ali ga nisi videlo? Njegova krasota se je videla na travnfku, smehljal se je v solnčnej bliščobi.

Dete: Sprehajalo sem se po temnem gozdu, veter je šepetal po drevju, potok je veselo vršel čez skalo, veverica je skakljala z veje na vejo in tice so prepevale med zelenjem.

Ali si slišalo le vršenje potoka, le vetra šumljanje? Vrni se, dete, imenitnejše stvari so tam. Bog je bil med drevjem, njegov glas se je slišal v vršenji vodá, tičic sladko petje je bil glas njegov — in ti ga nisi slišalo?

Dete: Videlo sem, kako je mesec iznad dreves priplaval, bliščal se je kakor zlata svetilnica. Malo po malem je noč prižgala zvezde na obnebjí. — Pa kmalu po tem sem videlo, kako so se pripodili črni oblaki, blisk je švigal kakor ognjena kača po nebu, grom za gromom je razgrajal s prva iz daljine, potem bližje in bližje, treslo sem se, prestrašno je treskalo.

In ti se nisi drugega balo ko groma? Ti nisi v gozdu nič drugega opazilo, kar je bilo strašno, kakor samo blisk? Vrni se, dete, druge stvari so še tam. V nevihti je bil Bog, ali ga nisi videlo? Bog je bil v gromu in blisku, ali ga nisi spoznalo? —

Bog je povsod! V slehernem glasu, ki ga slišimo — govori on; v vseh rečéh, ktere vidi naše oko, vidimo njega, — nič, prav nič ni brez Boga: naj bo torej tudi v vseh tvojih mislih!

Poslov. J. Bilec.

12.

Človek živalim gospod.

Ako je človek živalim res kralj, kako je neki to, da je toliko živalij močnejših, urnejših in hitrejših? Konj je hitrejši, vol potrpežljivejši in stanovitnejši, orel lažji, oroslan močnejši od človeka. Kaj odgovorimo temu ugovoru? To le, da je tudi ta ugovor dokaz božje modrosti in časti, s katero nas je obdal. Konj je hitrejši od človeka, človek pa je spretnejši in urnejši, kajti daljno pot hitreje preide. Bodi-si konj še tako hiter in močen, vendar bode komaj 200 stadij ¹⁾ pretekel na dan; človek s pripreženimi konji pa 2000 stadij na daleč pride.²⁾ Kar stori pri konji hitrost, to in še celó več opravi pri človeku pamet. Če tudi človek nima tako hitrih nog, kakor konj, rabi pa njegove noge, ki mu morajo ravno to službo opravljati, kakor lastne.

¹⁾ Stadija je bila Grkom mera daljave, ki znaša po naši štetvi 125 korakov.

²⁾ Kaj bi o hitrosti, s katero se vozimo po železnicah, še le danes pisal sv. Janez Zlatoust?

Nobena žival nima nad drugo toliko moči, da bi ktero mogla siliti v svojo službo. Človek pa s svojo mnogovrstno umetnostjo, ki mu jo je Bog dal, podvrže si lahko vsako žival ravno v to službo, za ktero je najspretnejša.

Ako bi bile človeške noge tako močne, kakor konjske, neukretne bi bile za druge reči in opravila; ne mogel bi človek na pr. hoditi po grdih in težavnih potih, ne mogel bi priti vrh gorá, ne plezati na drevesa; vse to in enako brani konju kopito. Da-si so tudi človeške noge mečje, vendar več služeb opravljajo od konjskih. Njihova šibkost nič ne škoduje človeku, ker mu v tem mora služiti moč konjskih nog. Kar se torej tiče različne rabe nog, človek konja daleč presega.

Res je, da ima orel peruti, s kterimi se lahko vzdigne visoko v zrak. Jaz pa imam pamet in umetnost, s kterima zamorem vse leteče živali k sebi dol potegniti ter uloviti. Ali pa hočeš morda videti tudi moje peruti? Jaz imam peruti, ki so še veliko lažje, ki me ne nesó le pet ali deset ur na kvišku, ampak v nebes nebesa, kjer Kristus sedi na desnici božjej.

Živali imajo tudi orožje v svojem telesu; vol ima svoje roge, prešič svoje zobé, oroslan svoje šape. Meni pa Bog orožja ni vložil v teló, ono je zvonaj telesa, v znamenje, da je človek krotkejša stvar in da vedno ne potrebuje orožja. Kajti včasi orožje odložim, včasi pa zá-nje primem. Da sem torej prost in ne prisiljen orožje vedno nositi, stvaril je Bog mojo natoro tako, da je orožje ločeno od mene.

Mi pa živali ne presegamo le v tem, da imamo pametno dušo, ampak tudi naše teló ima predstvo pred njihovim telesom. Bog nam je namreč telo stvaril tako, da se vjema z dušno blagostjo in da spolnjuje vse, kar mu duša veleva; telesa pa ni brez namena ravno takošnega stvaril, kakoršno mora biti, da streže pametnej duši. Ako bi ne bilo tako stvarjeno, motilo ali zadrževalo bi dušo v njenih opravilih in delih. To se v boleznih očitno kaže. Ako telo le nekoliko zapusti svoj red, precej je tudi duša ali močena ali ustavljena v marsikterem svojem dejanji, na priliko: ako so možgani gornejši ali mrzlejši, kakor imajo biti. Naše teló nam tedaj kaže veliko sledov božje previdnosti. Ne le, da je bilo v začetku boljše stvarjeno, kakor je zdaj, ampak ono bode kdaj še v veliko večje veličastvo obujeno.

Ako še hočeš videti kak drug dokaz modrosti, ki jo je Bog razkazal nad človeškim telesom, hočem ti povedati, kaj sveti Pavel najbolj občuduje. In kaj je to? Bog je teló tako stvaril, da ima zmirom ud v čem prednost pred udom. Po božjem sklepu je ud lepši od uda, ud močnejši od uda. Okó

na pr. je lepo, noge so pa močnejše. Glavi gre največja čast, vendar pa ne more nogam reči: „Ne potrebujem vas.“ — To pričajo živali, tega nas uči vse naše življenje. Kralj potrebuje podložnikov, podložniki kralja, kakor glava nog. Taka je tudi med živalmi. Nekatere so močnejše, nekatere pa lepše; te nas razveseljujejo, one pa oblačijo. Pav nas kratkočasi, kokoši in prešiči so nam hrana, koze in ovce nas oblačijo, vol in osel za nas delata. Tudi so še druge živali, ki pa nimamo nič tega dobička od njih; toda one vadijo ali urijo našo hrabrost.

Sv. Janez Zlatoust — A. Lésar.

13.

Zadovoljna nedolžnost.

Kaj mara za d'narje,
Gradove, zemljé,
Kdor srečno obvarje
Nedolžno srcé!

Saj njemu odpira
Vijolica cvet,

Sladkosti nabira
Obilno mu svet.

Ga sap'ce pihljajo,
Odžaja ga vir,
Prijazno migljajo
Mu zvezdice mir!

M. Kastelec.

14.

Jablan.

I.

Nekega dne je skrben gospodar sadil divjo jablan na svoj vrt. Njegov sinek ga je opazoval pri delu, kar prašaje spregovori:

„Oče! čemu to grbasto reč na lepo obdelani vrt, pač še prostora ni vredna na njem?“

„Počasi, moj sin! nikar prenašlo ne sodi; ali pa tudi poznaš to grbasto reč, kakor jo imenuješ?“

„Kako bi je ne poznal“, odgovori deček, „saj se jej takoj vidi, kaj da je.“

II.

„Po zvananjem, se vé da! — toda ne vidi se, kaj da je v njej, in kaj da iz nje more biti!“ odgovori oče svojemu sinku. „Moj sin! to nekazno drevesce zraste, če Bog dá, visoko, lepo drevo, ki nas bode razveseljevalo s svojim cvetjem in sadjem, le čakati moramo nekoliko! Kajti zdaj še v njem počiva rastilna moč, in skrita še v njem spi rodovitnost.“

V jeseni najde zopet deček svojega očeta pri drevesci. Postavili so bili ravno zraven drevesca kolček, h kateremu so ga privezovali.

Čemu to delate?“ vpraša sinček očeta. „S tem delom, kakor se mi zdi, drevescu prostost jemljete!“

Oče mu odgovori: „Zató sem to storil, da mi kak vihar ne zlomi drevesca, ako bi bilo brez podpore, in da tanko in ravno na kvišku raste. Zdaj je še preslabo, da bi samo sebe nosilo.“ — Potem odreže oče drevescu nekoliko vejic previdno od debla, okoli drevesca pa zemljo zrahlja in trnja nasadi, da bi živina ne mogla do njega.

„Vse to“, pravi, „delam drevescu na korist, da raste skrita moč brez poškodovanja v njem in da se na dobro izide.“

III.

Komaj mine zima, pelje zopet oče svojega sinka k drevescu na vrt. Od drugega drevesa, ki je bilo jeseni obrodilo najslajše in najokusnejše sadje, odrezal je bil živo šibko mladico. — Ko prideta do drevesca, seže oče v žep po nož, odreže z njim vršiček divje grbastej jablani ter jej debelece razkolje.

„O joj, pač škoda!“ zavpije deček in se ustraši. „Tedaj je bil zastoj dosedanjí vaš trud?“

Oče pa, nasmehlja se mu, utakne tujo vejico drevescinemu deblu v razklad in ga potem skrbno in trdno poveže z mehkim ličjem in razklad dobro namaže z rumenim voskom. Nato jame tako-le govoriti: „Glej, dragi moj sin! ako bi bilo drevesce ostalo zvonaj v gozdu, rastlo bi bilo krivo in grbasto in rodilo le neokusen, zel, grenek, neužitén sad. Zdaj pa sem njegovej rasti odkazal ravno pot, divji njegov sok pa napeljal v to žlahtno mladico, da se v njej požlahtní, brž ko spomlad začenjá razvijati svojo mladilno moč. Tako sem drevescu storil vse, da lahko iz njega zraste čvrsto drevo.“

IV.

Čim bolj se spomlad dalje pomiče, tem veselejše razprostira drevesce na visoko svoje mladice in vejice. Dečka je veselilo, kedar je ugledal drevesce, in brzih nog je tekel po očeta, ko je zagledal prvi cvet na njem. — Oče pa zopet seže po nož ter drevescu vršičke, vejice in cvet poreže.

„O, škoda! škoda!“ vzklikne deček; kedar je urezal, vselej ga je v srce zabolelo. „Kako morete vendar tako neusmiljeni biti, oče? Ubogo, o ubogo drevesce!“

„Ne bodi ti žal!“ odgovori mu oče. „Odrezal sem mu le prenašlo rastoče odrastke, po katerih bi žlahtni sok zdvijal. Ako

bi jelo premlado roditi, izgubilo bi svojo moč, predno bi popolnoma dorastlo. — Ali veseli se, ljubi moj sin!“ dostavil je oče. „Prvi njegov cvet nam je znamenje, da drevesce v sebi hrani notranjo moč. Dajmo mu časa, da se okrepi, in najboljšega sadja se smemo nadejati od njega.

V.

Nekaj let je bilo minolo od tega prigodka. Neko jesen se deček lepo omikan in olikan iz mesta vrne na očetov dom, — bil je v mladenški dobi. Oče ga z velikim veseljem sprejme in precej za roko pelje na lepi vrt.

Glej, pred njima stoji čvrsta debela jablan, ktereje so se veje skoro šibile do tal, kajti na njih je viselo obilo rudečezlatega sadja.

„Glej, dragi moj sin!“ povzame oče besedo, „kako lepo in veselo te to drevó pozdravlja s svojimi polnimi vejami. To je ono, tebi še menda dobro znano grbasto drevesce, glej, kako hvaležno dravje je zrastle iz njega. — Tvoje bodi to drevó, saj je s teboj tako čvrsto in krasno zrastle.“

Sin objame očeta in se milo zjoka na očetovem vratu: bilo mu je, kakor da bi se mu bilo še le zdaj razjasnilo njegovo notranje bitje in namen njegovega življenja.

Krumacher — A. Lésar.

15.

Trgatev na Dolenskem.

Svetijo se vrhovi daljnih goric. Tam se je ptica zbudila na veji, zafrfetala s pisanimi perutmi in zazibala se pod sinje jutranje nebó. Svet lepote in svetlobe, obrazov in življenja se ti odpira, oznanja veselje, in glej, tudi človek, krasota in dopolnitev stvarnikove roke, tudi on je pozabil mnogovrstne grenobe in bridkobe svojega srca, tudi on je vesel!

Tropa ljudij gre vriskaje in peva je v goro. Resnoben in vendar zadovoljen na obraz koraka pred družčino stari gospodar, oprtav nese brento in vesel pogleduje za seboj mlade ljudi, brhke mladenče in zdrave deklice. Prišel je čas trgatve, čas pridelka zlate kapljice.

Tú stoji vinograd. Težko nosi kolje trto, rumenega grozdja polno. Ljubo solnce, ki jo je spomladi ozebljine varovalo, ki jo je po letu grelo in zorilo, obseva jo tudi zdaj. Smeji se polna jagoda vinograjske deklici, kakor solza čistega veselja na milem materinem lici. „To si ti dal, večna dobrot!“ pravi

stari vinogradnik in ginen pogleda v nebo k darovalcu vsega dobrega. S svetim križem začeni prvo delo obrezoval je spomladi golo trto, strahoma je molil tačas Bogá, naj varuje rast, naj mu dá srečno čakati trgatvè, in hvaležno začne zopet s svetim križem poslednje delo, ko je Bog njegovo molitev uslišal.

Nima Dolenjec veselejšega dela in časa, ko trgatev po želji. Vidiš tam deklice, domače in najete, kako prepevajo in glasno šaléč se s kablico posezajo od trte do trte, od grozda do grozda. Mladenči vsipljejo napolnjene posode v naramne brente in težko nosijo v zidanico ali leseni hram, postavljen na prijaznej rebri v sredi vinograda. Pač škoda bi se zdelo staremu gospodarju lepih rumenih jagod, krasnega darú mogočne stvarnosti, tlačiti v kadi, ko bi ne vedel, da pripravlja tako sladko vino še čudovitejši in boljši zaužitek; tako pa z radostjo privija težko prešo in polni velikanske sode. Tiho odmeri sam pri sebi, koliko bode izpil na lastno in svojih zdravje in veselje, zraven pa prešteli, koliko mu bode za gotovino ostalo, da dene na stran ljubej hčerki za doto, kedar pride ženin po njo, ali domačemu sinu, gospodarju po njegovej smrti, v priboljšek in lažje življenje. Tudi priletna mati, gospodinja, pride s prekrižanima rokama in brihtnim očesom, odpogujoč široko perje po brajdah izmed trt, da bi v zidanici in pod prešo pogledala in moža poprašala, kako in koliko se je že nateklo. Mali porednež, beloglavi bratec, skače danes prost in vesel zdaj okoli deklice, starejše sestre, ter jej izbrane grozde donaša, zdaj gleda, kako oče cedi sladki mošt in jemlje čvetero-ogelne trope iz preše, zdaj zopet kuri na oglu zidanice in drega s kincem v pepel.

Solnce se pomika nižje in nižje; poslednji njegovi žarki se upirajo v mnogoštevilne oživljene vinograde po gorici, ki se daleč razteza. Podoba je, kakor bi se nerado ločilo od radostnih marljivih ljudi.

Ko pa vendar solnce oprezovaje izgine za robotimi hribi, in hladen veter zamaje lahko perje teže oproščene trte, snide se družčina po pol dokončanem delu na tratini pri hramu. Dom jim je nizko v dolini, drugo jutro jim je zgodaj začeti, zato ostanejo vsi v gori čez noč. Velikanski ogenj se zapali. Mrak nastaja in plamen zmirom svetlejše odseva; tudi v sosednjem vinogradu se kuri, tudi na nasprotnjej oddaljenej vinskej gori se svetijo tam in tam ognji. Deklice se vsedejo na travo in zró v plamen, nasproti njim mladenči; oče gospodar iztrka z modrim licem pipo, mati gospodinja pa pristavi velik lonec mesá za večerjo po delavnem dnevu. Čutara se vrsti v krogu in device uberó mile

glase, da v tiho noč odmeva; strmé poslušá plavajoča samotna luna slovenske zdravice od sladkega vinca iz gladkih grl, in kakor odmev čuje enake glasove iz juga in vzhoda; v višinah pa svojemu gospodu pové: „Ti večna sreča, stvaril si človeka za srečo!“

J. Jurčić.

16.

Kmet.

Ko pomlad se bliža,
Svoj vrtec gradim,
In orjem in sejem
In trte sadim.

Po letu koševam
Planine, dolí,
In srpe bruševam,
Ko žito zori.

V jeseni gozdarim,
Otavo kosim,
Pšenico omlatim
Pa grozdje mestim.

Po zimi počivam,
Kmet truden je vsak,
Orodje popravljam
In puham tobak.

Ves teden se trudim,
Si žulim roké,
V nedeljo hladim si
Glavico, srcé.]

Če nimam le preveč
Na rami nadlóg,
Vrtim se in vriskam,
Da ravno sem ubóg.

Ak' peče srce me,
Pa vendar molčím,
Ker vém, da sem rojen,
Da največ trpím.

Če kdo zaničuje
Težavni moj stan,
Ta nima al' srca,
Al' nima možgán.

M. Vilhar.]

17.

Arabec in njegov konj.

Arabec je s svojimi srenjčani napadel v puščavi karavano iz Damaska. Zmagali so popolnoma in že so začeli nakladati bogati plen, kar pridirjajo konjiki, ktere je paša iz Akra poslal tej karavani naproti, pa se vržejo z vso močjó nad Arabce ter je v kratkem popolnoma premagajo. Mnogo jih je obležalo mrtvih, druge so ujeli, pa je zvezali in odpeljali, da je darujejo paši v Akru. Abu-el-Marš, tako je bilo ime onemu Arabcu, bil je ranjen v ramo; krogla mu je ostala v rami, ki pa vendar ni bila smrtna. Zató ga posadé na velbloda, ujamejo tudi njegovega konja, pa odpeljejo obadva s seboj. Zvečer

pred tistim dnevom, ko so morali priti v Aker, ostanejo s svojimi jetniki v jafadskih hribih, da tam prenočé. Ranjeni Arabec je imel noge zvezane z jermenom in je ležal zvunaj blizu šotora, kjer so spali Turki. Rana ga je sklela, in zato ni mogel spati po noči. Kar zasliši razgetati svojega konja med drugimi konji, ki so bili privezani ne daleč okoli šotorov po navadi jutrovcev. Takoj spozná njegov glas, in prime ga taka žalost, da se ne more zdržati, da se pogovori še enkrat in to pač zadnjikrat s tovarišem svojega življenja. Z velikim trudom se začne plaziti po tleh z eno roko in po kolenih, a slednjič se vendar srečno priplazi do svojega konjiča. „Ubogí prijatelj! — reče mu — kaj boš počel med Turki? Zaprl te bo v konjak s svojimi konji kak aga ali paša. Žene in otroci ti ne bodo nosili velblodjega mleka, ne bodo ti na perišči ponujali ječmena; ne boš več dirjal prost po puščavi enak vetru v Egiptu; ne boš več s svojimi prsmi rezal valov Jordana, ki je močil tvojo grivo takó belo, kakor je njegova pena. Jaz sem suženj, o da bi ostal vsaj tí svoboden! Čuj, pojdi, vrni se k šotoru, ki veš dobro zá-nj, pa reci mojej ženi, da Abu-el-Marš ne pride nikdar več, pa pomoli glavo skozi zagrinjalo mojega šotora in obliži ročice mojih ubogih otrók.“ Tako je govoril Abu-el-Marš in med tem razgrizel vrv iz kozje žime, kakor jo navadno rabijo pri arabskih konjih, in konj je bil svoboden. Ali ko vidi gospodarja ranjenega in zvezanega, spozná zvesta in prebrisana žival sama od sebe, kar bi jej noben jezik ne bil mogel razložiti: pobesi glavo, poduha svojega gospodarja, pa ga zgrabi z zobmi za usnjati pas ter ga odnese kakor veter proti njegovej domačiji. Ko pridirja zvesti konj do njegovega šotora, položi ga v pesek pred ženo in otroke, še enkrat zasopiha in pogine od truda. Cela srenja je žalovala za njim, pesniki so skladali pesni, in še dandanašnji je poje vsak Arabec iz Jerihe.

Zvestoba, bratje, naj bo sveta vsakemu izmed nas!

Lamartine — V. Mandelc.

18.

Konj.

Konj, iz Azije domá, razplodil se je s človekom po vsem širokem svetu; pod mrzlim severnim nebom in pod pekočim južnim solncem — povsod mu služi in mu opravlja najtežja opravila. Kmetu orje njive in mu spravlja pridelke,

trgovcu prevaža blagó iz kraja v kraj, v urnem teku predirja z gospodo mesta in dežele; celó smrt ga ne straši, kedar nese svojega gospoda v boj z ljutim sovražnikom. Iz hvaležnosti ga je povzdignol človek nad vse druge živali.

Poglejmo najprej iskrenega konja po njegovej brhkeji podobi! Kakor iz jekla izkresana je vsa njegova postava. Tanek in skočen je ves, kakor lahkonoga srna na planini. Ponosno ziblje gosposko glavo na dolgem labudovem vratu, ki ga zaljša lahkokodrasta griva. Čelo je visoko in ploščato; veliko živo oko igra v prečudnem lesku; ušesi mu pa ponosno migate po konci. Široke, lepo obokane prsi in močna pleča so priča prečudne moči in ognjenega poguma. Noge so visoke in tanke, ali pri vsem tem močne in skočne; s kopitom zemljo bije, da podkev iskre kuje o trdnem kremenu. Hrbet je raven in lepo zalit, obokani križ proti dolgemu repu otočen. Gladko kožo pokriva gosta, kratka in svetla dlaka; z vsem truplom trene, ako se ga le s prstom dotakneš, kakor bi ga električna iskra prešinola.

Konj pa ni samo koristna in brhka, ampak tudi jako razumna žival, da je malo takih. Sosebno imenitna je njegova pomnjivost. Pot, ki ga je kdaj hodil, pozná čestokrat bolj od svojega gospodarja; trdovratno se ustavlja, ko bi ga silil voznik po nepravem potu. Ako bi tudi vso noč na vozu preupal, konj te gotovo srečno pripelje na dom. Svojega gospodarja pozna po obleki in po glasu; veselo mu razgeče nasproti, ako ga le oddaleč začuti. Nov hlapec, nove jasli, nova staja — vse ga zanima, vse mora na tanko ogledati. Njegov pogled pa je ves drugačen od pogleda vola ali krave pred novimi vrati.

Konj je jako podučljiv in se s prijazno besedo in z lepim ravnanjem marsičemu priučí. Na vprašanje odgovarja, uganjeva zastavice, z glavo prireka in odreka, šteje z nogo in uganja še druge umetnije. Na migljaj se stori mrtvega: vlačí ga za rep, z bičem mu pokaj nad glavo, noge mu raztezaj — kar ganol se ne bode; beseda „mrhar“ pa ti ga zbudi; kakor bi trenol, skoči na noge, živ in vesel kakor poprej.

Tudi na čas se konj dobro pozná. Kako stopa, skače in pleše po taktu! On vé, kdaj je jutro, kdaj poldne in večer; tudi za godbo ni brez čuta. Mil je junaškemu konju trombe glas; nemirno koplje z nogo, ko zadoní klic na vojsko. Osramotil je konj že marsikterega jezdeca novaka, ki ni vedel kam, ko je tromba zapela.

Konj ljubi in sovraži, on je polen ponosa in častilakomnosti. Kako mogočno prestopa, kako ponosno otresa z glavo, kedar nosi v leskečem sedlu kralja ali kraljico! Kako moško

prestavlja noge pred bogato kočijo in ziblje glavo, kakor bi hotel vsakega mimogredočega opominjati, da postoji in si ogleda prekrasno njegovo opravo! Kako ponižno vendar krevsa pred umazanim vozom priprostega kmeta; ves klavern glavo obeša, ne upa se skoro kvišku pogledati, kakor bi ga bilo sram gole priproščine in uboštva! Kdo navdušuje konja mogočnega vojaškega poveljnika, da se tako odurno in ošabno nosi proti konjem poslužnih prostakov? Kdo ga spodbada v tekališči, kedar konji brez jezdarja za stavo tekajo, da hoče biti vsak prvi na mestu in si steči pohvalo zbranega ljudstva? Kolika razumnost! — Tudi veselje in tuga je znana njegovemu srcu; z gospodarjem se veseli in tuguje. Achillejevi konji so oplakovali smrt svojega gospodarja pred Trojo in s pobešeno glavo je sledila vérna Babieča mrtvemu Cidu do groba.

Da-si ravno konja najmanjša reč lahko ustraši, da skoro vso zavednost izgubi in se v dir spusti, vendar mu v nevarnosti naraste srce, da se ne boji nobenega sovražnika. Priča so nam njegovi boji z levom, z jaguarjem in z drugimi roparskimi zvrmi; to nam pričuje tudi njegov junaški pogum, kedar nese vojščaka v krvavo bitvo. Oba navdaja ena edina misel; konj in jezdar oba sta junaka. Kakor vihra jo drvi čez plan, toliko da se kopito zemlje dotika; nič ga ne plaši, ne hrup ne vpitje bojevalcev, ne prasketanje pušek in gromenje topov, ne vrisk in stok ranjenih in umirajočih. In če mu je kroglja podrla gospoda raz sedlo, kakor v obupu plane z ostalimi tovariši v najgoščo trumo, grize in razbija, dokler tudi njemu smrtonosna kroglja ne predere junaškega sreca. Smrtno ranjen mirno in pokojno umira; ni čuti ne glasú ne stoka — junak ti ostane do poslednjega dihljeja.

Zavoljo teh in še mnogih drugih lepih lastnostij se je konj človeku že v starodavnih časih močno prikupil. Že nekdanji Perzijani in Grki so ga imeli v visokej časti in ga kot prorokovalno žival po božje častili; za njimi so mu tudi malikovavski Germani in Slovani visoko čast skazovali. V hramu malika Sventovita v Retri redili so — kakor pripoveduje letopisec Sakso Gramatik — tri sto zlahtnih konj, katerim so sami svečeniki žito pokladali. V kakej časti pa imajo to žival še dandanes vzlasti kočujoči narodi, na pr. Arabci!

Tako je človek to lepo in koristno žival vedno visoko čislal in jo bode v čisljih imel, dokler bo človeku služila in mu lajšala težavno življenje.

Dr. V. Janežič.

Pot do kruha.

Oj kmet! al' vés do kruha pet?
 Al' vés, kje poln dobí se sod?
 Plug in motika vesta zá-nj;
 Le prašaj ju, k'dar vstaneš 'z sanj.

Pa rano vstani; nezaspán
 Robotaj, dokler sije dan;
 Skrbnó obdelaj si poljé,
 Okoplji v vinógradu trtjé.

Pomladni hlad, poletni znoj
 Po vrsti hodi naj s teboj;
 Na levo, desno ne poglej
 In stopaj z njima zvest naprej.

In k'dar se leto jesení,
 Se ti na njivi hleb zorí;
 In k'dar umrè jesenski grom,
 Tekóč ti vinógrad zajde v dom.

Rodoljub Ledinski.

Delo je sladko.

Spanja ne more prijetnega in sladkega storiti ne mehka, ne pozlačena postelj, ne hišna tihota; le tedaj je spanje prav sladko, kedar smo delali, da smo tako trudni in upehani, da kimáje glavo položimo na postelj. Tega nas izkušnja uči; to pa tudi sveto pismo potrjuje. Salomon, ki je vedno v vsem veselji živel, hotel je to naznaniti, rekóč: Njemu, ki dela, je spanje sladko, naj je malo ali veliko užil. Bogatinu pa obilost spati ne dá. Čemu neki Salomon pristavlja besedo: naj je malo ali veliko užil? Lakota kakor tudi obilnost dela noči brez spanja. Lakota namreč duh usušuje in obrvi orožení, da se ne morejo zapreti; prenapolnjen želodec pa kratko sapo dela, neki nemir ali neko tesnoto budí, tisočero nadležnostij uzročuje in bolečin; delo pa je spanju tako lahek pomoček, da hlapec sladko spí, bodi-si lačen, bodi-si tudi sit. Ker namreč hlapci okoli letajo in delajo ves ljubi dan, ker gospodarjem strežejo in si še opočiti ne utegnejo: zató jim je sladko spanje,

ktero uživajo, zadostno plačilo za njihov trud in delo. Milosti božje gre hvala, da pravo veselje ni na prodaj ne za zlato, ne za srebro, ampak da se more doseči le z delom, trudom in pomanjkanjem. Pri bogatinih je torej to vse drugače. Če tudi leže na mehkih posteljah, vendar jim zaspanec celo noč ne zatise očíj; naj počnó, kar hočejo, tega veselje vendar ne dosežejo. Revež pa ima trudne ude, kedar se z dela vrne, in predno se vleže, začne že uživati sladko spanje kot plačilo za svoj trud. Ker tedaj revež z večjo slastjo je in pije in spi, ktero prednost ima neki bogastvo, ki še tega nima, kar uživa ubožstvo? Zató je Bog že iz začetka človeku naložil delo, ne da bi ga bil hotel v jezi kaznovati, ampak da bi ga modrejšega storil, in da bi se človek poboljšal. Ko je Adam živel brez dela, izgubil je raj. Sveti Pavel, ki je v delu in bedénji živel, bil je zamaknen v nebesa in ondi slišal neizrekljive reči. Ne ogibljimo se torej dela, ne bojmo se truda. Za delo že na zemlji, predno pridemo v nebesa, ravno z delom največje veselje dosežemo. Pa ne le veselje je delu plačilo, temveč delu se imamo zahvaliti še za veliko večjo dobroto — za trdno zdravje.

Sv. Janez Zlatoust — A. Lésar.

21.

Olympijske igre.

Med národnimi igrami starodavnih Grkov so bile najslavnejše olympijske, tako imenovane po slovečem in posvečenem kraju Olympija. Na vrsti so bile vsako peto leto; gledalcev pa je bilo na tisoče in tisoče, ker so v Olympijo prihajali iz vseh krajev grške zemlje. Zadnje olympijske igre so bile 394. leta po Kristovem rojstvu. Te igre so trpele vselej pet dnij. Borci so se morali vselej po 10 mesecev poprej vaditi v elidskej gimnasiji. Svečanost se je pričenjala zvečer z mnogimi in raznimi žrtvami, igre same pa so bile na vrsti jutro dan, ko je zora počila. Skušali so se, kdo zna hitrejšje teči in jahati, kdo bolje skoči, kdo more dalje vreči in kdo je močnejši v boji s pestmi, na konci pa so se skušali med seboj godci in pesniki v svojih umetnostih. K takim igram so smeli dohajati le moški in pa svečenice poganske boginje Cerere. K tej slovesnosti so se družile tudi še druge pobožne svečanosti, katerih so se udeleževali poslanci posameznih grških držav. Zmagovalce so glasno po imenih klicali, potem jih venčali z mladikami divje masline (oljke) in je kazali národu s palmo-

vimi vejami v rokah. Tudi še drugo čast so jim dajali: zlagali in prepévali so o njih pesni, stávilí jim slope, in ko so se vrnoli naj svoj dom, imeli so častne sedeže v gledališči, bili so oproščeni vseh davkov, jedli so ob državnih stroških, smeli so se posebno oblačiti itd. Kedar se je prikazal tak mož, precej je vstal ves narod pred njim. Od slovečega grškega pesnika Pindarja imamo 14 slavodatek, zloženih na čast zmagovalcem olympijskih iger.

Dr. Etbin Costa.

22.

Bogu dopadljiva dela.

Srbska národna

Oj, moj človek, ti pravični!
Ti služabnik véрни božji!
Ako misliš božji biti,
Delaj dobro vse življenje,
Poštuj brata, ki je starši,
In tvoj mlajši bode tebe;
Ne prevzami v dobrej sreči,
Ne ponižaj v bridkem zlu se,
Ne polakni se na tuje;
Ker, moj človek ti pravični!
Ko človeka smrt ugrabi,
S seboj c'ló nič ne ponese,
Ko sklenene bele roke
In pravična dela svoja.

Fr. Cegnar.

23.

Prilika.

Njega dni stopi neki človek na vrh svoje previsoke hiše in se začne z ravne ali ploščate strehe razgledovati v beli svet. Pogleda pod se ter vidi dolg na tleh človeka, ki stoji tik rova, držečega navpik v neko podzemeljsko jamo kamenico.

In ko se tako okrog ozira, opihljava mu vetrec lase, in prijetno šumotljanje, katero mu bije na ušesa, mami ga ter navdaja z nekako prevzetijo.

In sam sebi reče: Jaz, ki stojim tu, sem pač večji od tega revnega paglavca tam dole.

S temi besedami pa je pokazal, da je tak, kakoršni so sploh ljudje, kateri hotée izmeriti, kako visoki so sami, najrajši pozabijo od svoje višine odbiti višino podnožja, na katerem stojé.

Upiraje tako svoje oči zaničljivo na človeka pod seboj, kar začuti, da mu je nekaj štrknolo na glavo, ter povzdignovši oči zagleda poleg svoje hiše turen, kateri je bil še mnogo višji, in opazi, da na turnu neki človek stoji.

Le-tá pa videč s turna pod seboj onega na hiši, misli si: S tem se smem malo pošaliti, ter mu zaničevalno pljune na glavo.

Ali možak vrh hiše mu to jako zameri, rekôč: Zakaj ne morem jaz tako visoko seči? ter mu požuga s povzdigneno pestjó. Ali oni gore se malo zmeni za to revno žuganje, ampak se mu le smeje in spakuje.

Toda dokler se tako posmehuje temu pod seboj, pozdí se njemu samemu, kakor da bi mu nekaj cepalo na glavo, in obrnovši oči kvišku ugleda balon, ki se je mogočno zibal po ozračji, in v ladjici tega balona je bil človek.

In ta človek spusti oči v niz, in ko razloči onega na turnu, obide ga misel, da mu sme nagajati ter mu v šali vsuje iz vreče peska in prodá na glavo.

Ali temu, ki je stal na turnu, zdelo se je za malo ter pravi: Zakaj se ne morem speti v to ladjico? in požuga srdito onemu v balonovej ladjici, kateri pa še manj mara za to prazno repenčenje.

Sedaj pogleda tudi ta, kateri je stal pri tleh, kvišku in zapazi onega vrh hiše, onega na turnu in onega pod balonom.

In pravi: Ali je lepo biti v takej višavi! Kako se neki daleč vidi okrog in kako lahko človek sope! Da bi bil vsaj na tej- le hiši, užival bi hladno sapico, in soparica bi me ne dušila kakor tu dole.

Izrekši te besede, zasliši iznenada glas, ki prihaja po rovu iz kamenarnice, glas kamenarja, kateri pravi: Kako žalosten je stan, preživeti vse svoje dni pod zemljo in pariti se tu v zaduhlem volhkem zraku pri žalostnej svetlobi brleče lučice, med tem ko se drugi tu gore sprehajajo po zelenej travi, dihajôč zdravo sapo pod milim vedrim nebom.

V srce ganen posluša te besede mož, ki je stal nad jamo, in si misli: Glej tu enega, kateri je še nižji in nesrečnejši od tebe!

Dokler je pa to vse bilo, pripodé se nanagloma črni oblaki, in silen vihar in piš završi. Grom bobni, da je groza, in blisk šviga strahovito po oblakih.

Huda nevihta drví in suče balon neusmiljeno sem ter tja, in možak v ladjici ne siplje več peska niti se šali s kom, ampak želí si ne biti tako visoko ter bi silno rad z visokega bil prestavljen na kako nižje mesto.

Ali dokler tako zastonj stoka in trepetaje ječí, — bliskne,

zagrmi in trešči na ravnost v balon, užgé balón in siromak z ladjice telebi strmoglav na tla, da se mu truplo vse razbije.

In kmalu potem zadene strela tudi stolp in obije človeka, kateri je bil na istem.

Še več, udarivši v turen razmaje strela zidovje, zavalí kamen na tega, ki je bil vrh hiše, in mu zlomi roko.

Kamenar pa, kateri je delal v jami pod zemljo, še niti vedel ni, kak vihar je izdelaval gore nad njim, in ko mu je napočil čas počitka, ni več žaloval, temveč prepeval.

In kedar oni pri tleh začuje kamenarja, da poje, nakloni se malo čez preduh in mu vse pové, kar se je bilo ravno kar pripetilo.

Dopové mu, pa pristavi: Nikar tedaj ne toži več, da si tako nizko, kajti glej! oni, kateri je bil najvišje, bil je tudi najbližje viharju: prvi in najhujše je bil zadet; tudi drugi na turnu je smrtno ranjen; dosti trda se je godila še temu na nadhišji. Celó mene, ki sem stal le malo višje iznad tebe, doletela je neka mrvica. Ti si zdihoval, ko so se drugi prevzetno šopirili, zato ti pristojí, da za zdaj poješ, ker tebi vihar, ki je one pobil, ni motil ni dela ni počitka. Tudi jaz jo bom zapel in ne bodem tožil, saj me je samo dež porosil ter se lahko zopet na solnci osušim.

Razumevši te besede, zamisli se kamenar ter pravi sam pri sebi: Utolažimo se, da smo mali; kajti veličina na tem svetu se meri in kupuje, dejal bi, na seženj, in srbi, nevarnosti in nesreče so — tisti denar, s katerim se plačuje. Ali še po tej ceni človek ne more dospeti dovolj visoko, kjer bi ne našel iznad sebe nikogar višjega, zakaj Bog edini mirno uživa svoje veličje ter ne vidi nikogar sebi nad glavo, niti more kdaj pasti.

Po francoskem — M. Cigale.

24.

Iskrice življenjé.

Solnce še ni zašlo, ako se je skrilo za oblake. Tudi sreča naša še ni vselej izginola, ako se mislimo nesrečne.

Solza otožnega srca je dostikrat kapljica, skozi katero človek še le zagleda mavrico prihodnjega veselja.

Bog nam ne pošilja tug in nadlog vselej le zato, da bi nas ponižal, ampak dostikrat zato, da nas povzdigne.

Luna mila! enaka se mi zdiš pravemu prijatelju; vidimo te še le, ko je solnce naše sreče šlo za goro.

Kdor išče stanovitnega veselja v hrupu svetá, zgrešil je že prave poti do njega.

Kakor megle in oblaki le iz zemlje izvirajo, tako izhaja tudi nesreča naša večjidel le iz nas samih.

Kakor se zvezde še le prikažejo, kedar noč nastopi, tako se še le razodeva v nesreči človeka prava vrednost.

Ne tisti, ki domovino ljubi v sreči, je pravi njen prijatelj, ampak tisti, ki jej zvest ostane v nadlogah.

Ne ljubi sam sebe, pa bodi sam sebi prijatelj.

Za vse imej roko na srci, za enega le srce na roki.

Prijatelj! večkrat se podajaj v naročje mile, čudapolne narave. V njej neprenehoma šumljá studenec prave modrosti, iz katerega zajema ranjeno srce tolažbo, pokoj in srečo.

Dr. J. Bleiweis.

25.

Polje duhovno.

Ko ti dušo bol razdeva,
Pomni: božje je drevó,
Bog ti orje srca dno,
Predno seme v njem razseva.

Kedar v stiskah ti iz óčij
Kane solza srčnih ran,
Vedi, da je dar poslan:
Srce nebna rosa močí.

Ko ti v lica radost sije.
Vedi: božje solnce je,
Z neba duši kaže se,
Da se same v cvet razvije.

In kjer zemlja preorana
V nebnej rosi se pojí,
V solnčnem svitu letnih dnij
Žetev je obilna dana.

Po českem — A. Umek.

26.

Mladi Vukasovič.

Cesarica Marija Terezija obišče nekega dne mlade vojšake v šoli in vpraša šolskega predstojnika: „Kteri mojih ljubih sinov je najpridnejši?“ — Predstojnik odgovori: „Vaše

veličanstvo! vsi so pridni in vredni visoke milosti; pa najpridnejši med vsemi je mladi Vukasovič.“ — „To je lepo, mladi Dalmatinec!“ reče kraljica, „ali rada bi ga tudi videla, kako se bojuje.“

Mladeneč, ki je stal doslej plašen pred cesarico, zravna se srčno, oči se mu bliskajo in ponosno nasprotnika iščejo. S komer se sprime, vsakega premaga. Zató mu podá cesarica dvanajst cekinov, rekóč: „Kupi si veselja po vročem boji.“

Teden preteče in cesarica se zopet pripelje. Pokličejo Vukasoviča in cesarica ga vpraša: „Ali si denarje, ki sem ti je dala, že kam zapravil? Kje so?“

„Poslal sem jih svojemu ubogemu očetu“, odgovori mladeneč z boječim glasom.

„Kdo je tvoj oče?“

„Bili so oficir in so služili vašemu veličanstvu: zdaj so brez službe in prav siromaško brez plače živé. Nisem vedel cesarskega darú bolje obrniti: poslal sem ga zato preljubemu očetu.“

„Ti si priden mladeneč. Vzami črnilo in piši:

Preljubi oče!

To pismice, ktero vam pišem, napoveduje mi cesarica. Moje zadržanje, moja pridnost in posebno moja ljubezen do svojega očeta se je cesarici takó dopadla, da boste Vi od tega časa po dve sto goldinarjev na leto dobivali: meni pa je podarila zopet štiri in dvajset cekinov.“

Tako je bila dobremu sinu njegova ljubezen do starišev pri tej priči poplačana.

Karol Robida.

27.

Piška in petelin.

Ni je bolj domače ptice od piške, ki se je človeku menda prva pridružila in se z njim po vseh delih svetá razširila. Šteje se sicer več kurjih plemen, različnih po velikosti, barvi in drugih posebnostih; vsem je vendar prirojena neutrudljiva marljivost, ljubezniva priproščina in vesela brezskrbnost. Velikokrat je že premetena lisica nemilo gospodarila po kur-njaku in marsikterej piški vrat zavila, nedolžna puta vendar zopet tako brezkrbno zaspí na sinočnem morišči, kakor bi mislila, da nima pod solncem sovražnika, ker je tudi ona vsem dobra. Od jutra do mraka ima na kupe skrbi; pridno si išče po dvoru in po travnicah polžev, glist in druge hrane;

urno vendar steče domú, ko začuje vabilni glas domače gospodinje.

Prav čudno se vede, kedar nese. Pazno tava do skritega gnezda v kotu, tiho počene in nameče včasí še listja, mrve ali drugega drobirja po sebi, da bi se skrila pred svetom. Ko je pa z velikim trdom znesla belo jajce, v gnezdu stoječ nekoliko počije, potem se ukrade nekaj stopinj od gnezda, spne se na kako višje mesto in preveselo zakokodaka, da srečo svojo tovaršicam oznani. Če je nanesla 20—24 jajec, začne na gnezdu posedati in ti vselej kaj huda nasproti zakvoče, kolikorkrat se jej približaš. Skozi tri tedne sedí noč in dan na jajcih, toliko da si nekaj hipov potrebne hrane in pije poišče. Ko pa drobni kljunčki luščino prekljujejo in mílo ščebļaje iz svojega zapora izkobacajo, koliko novih skrbij nastane za skrbljivo mamico, da čivkajočo družino preživi in obvaruje! Oko jej ne zgreší ni najmanjšega črvička; za vsako nevarnost je odprto. Perje po vratu jej štrlí, kedar vodi svojo družino, in peruti ima na pol vzdignene, vedno na boj pripravljene, da za časa odvrne vsako pretečo nevarščino. Ugleda-li jastreba, ki visoko v oblacih nad njo plava, brž zakliče brezskrbno raztresena kureta: ta pa, razumevši svarilni klic, iz vseh kotov pribezljajo pod razpeta krila. Nič pa koklje tako ne razhudi, kakor če jej kak porednež kosmatega čivljančka ugrabiti hoče; oj kako nemilo ga okljuje! Gotovo drugikrat hrabro borilko pri miru pustí.

Koklja vse vlečence enako ljubi. S kako živo máterino ljubeznijo se ozira po račici, ktero je njena telesna gorkota v življenje obudila! Ne vedé, da je tuja podvrženica, pelje jo na zeleno loko, da bi jej jesti poiskala in jo razgrebati naučila. Ali, o joj, tam šumljá hladen potoček, silno vabljiv rumenkastej plavarici. Račica se vendar ne zmeni za boječe kvokanje stare koklje, radóštno poskačejo vse v vodico ter si predrzno igrajo v bistrih valovih. V koliko skrbéh je zdaj uboga starka za ljubo mladino! Po bregu sem ter tja teka, opominja, prosi in na pomoč kliče, ali zastonj!

Tako živí ta krotka žival, vsem lep zgled skrbnosti in pridnosti; in sam zveličar jo je že počastil rekóč: „Jeruzalem, Jeruzalem! kolikokrat sem hotel zbrati tvoje otroke, kakor koklja piščeta pod krilo, in ti nisi hotelo!“

II.

Kdo je ne pozná in se jej ne čudi ponosnej domačej ptici z rudečim grebenom — vrlemu petelinu? Znamenita ta žival je večja po pogumu in perji od svoje pöhlevne tovaršice piške.

To se vé, da srčnost in velikost ni vsem enaka; bolj ali manj pa jo spričuje ponosno vzdignena glava z rudečim zobčastim vencem, izbočene prsi in bistro okó, iz kterega žari neustrašljiva predrznost.

Petelin je rojen gospod. Ako gre skozi duri, ki bi je jezdec s konjem lahko prejezdil, vselej glavo previdno naprej nagne, da bi se ne zadel s prelepim grebenom. Najbolj pa se skaže, kedar poje. Rano, še predno se dan stori, prebudivši se pogleda svoje mirno speče tovaršice, skoči nekoliko višje, dene desno nogo pred levo, prsi skloni, s perutmi mahne, in glasno zadóni njegov klic in zbudi vse tovariše po okolici. Petelinov glas zbudi pridnega na delo, lenemu je svarilo, da je minol spanja čas, in tolaži bolnika, ki je že težko štel dolge ponočne ure, obetajoč mu nov veselejši dan. Zató so visoko nad lino pri crkvah petelina postavili v znamenje, da življenje prenašlo dirja v dolgo večnost, kakor dnevi naglo, ki jih petelinovo petje oznanja.

Neprenehoma skrbi petelin za svoje putke, kterim kaj pridno krme išče in jo veselo kokotaje med nje deli; vendar pa se niti zrnca ne sme nobena dotaknóti, predno sam ne začne. Zarés gospodar je, kolikor ga je; on ljubi in varuje svoje piške in je vedno pripravljen se zá-nje tudi hudo bojevatí. Če namreč stranski petelin med njegove pute sili, izlije se domačinu ves žolč in skaže se strastnega borilca. Komaj zagleda na svojem dvoru tujega predrzneža, mahne s perutmi, ljubeznivo tovaršice pogleda, za ktere gre v boj, postavi greben po konci in plane nad nasprotnika. Piške boječe pa mirno gledajo svojega branitelja. Petelinu se nakrši perje na vratu, iz očíj mu srši divji ogenj, močno vzdiguje ostrogo, da bi z njo nasprotnika podrł ali pa mu prsi razparal. Dolgo in trdovratno se dajata, naposled jima začne moč omagovati in bolj počasno mahate peruti. V zadnji strašni bor si vzameta vso moč in silno vkup planeta. Kakor toča padajo krvavi udarci, in kmalu teče kri iz vratú in glave. To podré nasprotniku srce; nekoliko postoji, potem steče s potepenim repom v kak kot, milosti proséč, pa tudi od tod izbeži, da bi se rešil. Se vé da brusi véasi tudi domačin kremplje v brzem begu, in potem prevzame tujec gospodstvo za nekaj časa. Boj je končan, in zmagovalec, čeravno ves krvav, skoči na zid in z glasnim petjem naznani svojo zmago.

Ne čudimo se tedaj, da se mnogi narodi evropski in drugi, kakor Kitajci in Japonci, kaj radi kratkočasijo z boritvami petelinov, navlašč na to priučenih. Še celó omikani in resnobni Angleži gledajo z velikim veseljem peteline, ki si s poostrenimi jeklenimi ostrogami srdito golžune parajo. Strastno stavijo

mного lepega denarja vsak na zmago svoje živali, ali pa več skupaj na énega petelina. Vsak giblje borilcev pa jim obraze jasni ali temni, izvablja krike veselja ali žalosti. Že grški vojvoda Themistoklej je vnemal z zgledom petelinske boritve, ki jo je dal pred bojem napraviti, upadajoča srca vojakom. „Glejte“, dejal je, „srčnost in bojevalnost te živali, ki se le za zmago tepe: vi pa, ki se bojujete za domovino, rodovino, prijatelje, za grobe svojih pradedov, hočete-li obupati?“ In Grke je navdušila ta beseda, zmaga je bila njihova.

Zatorej čast in slava petelinu, čegar zgled je v vsakem oziru nasledovanja vreden. Sedmero krepostij so imeli skazati naši stari junaki, sedmero čednostij lepša tudi pravega petelina: on je pazljiv, moder, hraber, pošten, ponosen, poln vroče ljubezni do domovja in izkušen v svojej vladi.

Po českem — Fr. Celestin.

28.

Sraka in mlade.

Sraka mlade je svarila:

„Preveč blizu hiš grešè,
Vas bo nagla smrt pobila,
Niste dovolj pametne.

Kedar človek se pripogne,
Ali sega dol na tla,
Vsaka naj se hitro ogne,
On pobira kamena.“

„Če je taka,“ rekó mlade,
„Kaj pa bo začeti nam.
Ak' se človek tih prikrade,
Nese kamen za hrbtam?“

Stara pravi: „To je zmota,
Vse po svet' na robe gre,
Doživela kaj sem s'rota?
Jajce več ko puta vé.“

V. Vodnik.

Prijatelji življenja.

Človeka na zemlji obdajajo, spremljajo in oživljajo vedno štiri stvari, ktere so varuhi in zavetniki njegovega življenja. Te stvari so: svetloba, gorkota, zrak in voda, pravi darovi iz nebes, človeku najzvestejše prijateljice.

Najprva je svetloba, iztok solnca in krog solnca plava-jočih svetov. Ona je nedvomno najbližja prijateljica in zavet-nica vsega življenja; zakaj vsaka stvar živi toliko popolnejše, kolikor več uživa nebeške svetlobe. Odvzamite rastlini ali živali svetlobo, v kratkem bode izgubila svojo čvrstost, zaostala bode v rasti ter konečno popolnoma umrla, če jo še tako pridno gleštate. Tudi človek obledí, če v temi živi; on obnemaga in izgubi naposled vso krepkoto. Slavni zdravnik Hufeland celó trdi, da je pravo organsko življenje mogoče le ondi, kjer vlada svetloba; v podzemeljskih votlinah, kjer biva vedna temota, nahaja se le, kar imenujemo neorgansko življenje. Svetloba je tedaj najprva moč, ktera pomaga življenju; v temi pak, pod zemljo ali na njej, kamor ne segajo grejoči solčni žarki, ni mogoče pravega življenja.

Druga ne manj dobrotljiva prijateljica životvorne moči je gorkota. Ona sama utegne razviti prvi kal življenja. Ko je zima vesoljno naravo zavila v belosnežno zagrinjalo in je po-vsod vse tiho in mrtvo, kako hitro se obudé spijoče moči, ako le topla pomladanska sapa potegne! Bolj ko se bližamo sever-nim krajem, po katerih vlada večni mrz in led, toliko bolj mrtva je vsa priroda. Ne biva ondi ne mala živad, ne raste bilje; le v globinah neizmernega morja iščejo in dobivajo veli-kanske živali nekoliko gorkote, kitovi namreč, pliskavice in pa morski medvedje. Gorkota daje življenje in od življenja izvira gorkota; obojé je nerazločljivo zvezano. Gorkota budí najprvo življenje, ona hrani pa tudi najmanjšo iskrico v životu človeškem.

Tretja imenitna hrana življenja je čisti podnebni zrak. Ni ga in ne more biti nobenega bitja, ktero bi moglo popolnoma brez zraka živeti; odtegni zdravi zrak človeku ali živali, in hipoma ti umrje ali kmalu potem. Vidi se pa, da je zrak kaj velikega upliva, posebno iz tega, ker ima dihaljoča žival več životvorne moči ko nedihaljoča. Životvorno moč pa hrani naj-bolj tisti obstojni del zraka, ki mu pravijo kislec; kislec je tudi zares tista stvar v podnebnem zraku, ktera prihaja, ko dihamo, v krv ter jo rudeči in oživlja.

Tudi čista voda je prijateljica življenja. Ona ima tudi nekaj kislega v sebi ter je nam neogibno potrebna za užitek in za premnoga opravila v človeškem življenji.

Po pravici smemo tedaj trditi, da so svetloba, gorkota, zrak in voda tisti pravi pomogljaji, ki hranijo in redé životvorno moč. Brez teh pomogljajev življenja ne more živeti nobena stvar, ne človek ne žival; z njimi se oživljamo, njih se radujemo vedno in povsod na tem prelepem zemeljskem krogu.

Dr. Šubie.

30.

Dragotin in njegov oče.

V nekem mestu na Turskem je prebival Dragotin v ravnej hišici, da v njej celó deža in mraza ni bil varen; pa v vsem mestu ni bilo pridnejšega od njega. Komaj se je danilo, delal je že na vrtu, in predno ga je solnce obsijalo s svojimi žarki, že mu je od truda pot lice polival. Pa vedno je bil vesel, zakaj delal je za svojega starega očeta in ljubo svojo ženico.

Pa njegovo veselje se je v žalost spreobrnilo, ko mu je Bog sina dal. Vedno je premišljeval svoje dete in zdihoval: „O nedolžno otroče! glej, rojeno si, da boš trpelo, s potnim obrazom si boš kruh pridobivalo; delalo boš od zore do mraka, pa se ne boš zadosti najedlo, niti si odeje pridobilo, ne mirno v svojej podrtej hišici spalo.“

Noč in dan je zdaj mislil Dragotin, kako bi si pomagal in si poskrbel srečnejšo prihodnost. Zdaj mu je prvikrat v življenji osemdeset let stari oče nadležen postal. Večkrat si je mislil: „O da bi rajši to, kar za očeta potrosim, na stran dejati mogel! Res je, da bi le malo bilo, pa enkrat bi bil vendar lep denar.“ Iz začetka se je sicer prestrašil take misli; pa zopet se je vzbudila in zadnjič odloči starega očeta iz hiše pahnoti.

V tistem mestu je bilo več siromašnic za stare ljudi. Tú bi se bili morali starčki dobro hraniti; pa lakomni predstojniki so to lepo ustanovo toliko na zlo obrnoli, da je vsakdo trepetal, kdor je moral tú pomoči iskati.

Še pred nekimi meseci je Dragotin sam miloval tiste, ki so tam gladovali; zdaj se je pa predrznol sam staremu očetu svoj namen razodeti in ga v revščino in nesrečo pahnoti.

Ko starček misli svojega sina zasliši, zgrudi se strahú in žalosti na zemljo. — Ker iti ni mogel, naloži ga Dragotin na hrbet in ga odnese proti bližnji siromašnici. Nobeno breme

ni bilo tako težko, kakor to. Sina niso ganole niti prošnje, niti solze sivega očeta. Na enkrat preneha starček zdihovati; obriše si solzni obraz, stegne svoje suhe roke in Dragotina objame rekóč: „Jaz ti odpuščam, moj sin! ker zaslužil sem to kazen. Na današnji dan pred 45 leti sem ravno tako nesel tvojega deda v siromašnico. Ni me ganolo njegovo zdihovanje; nehvaležen sem bil, kakor si ti zdaj, in kakor bode enkrat tvoj sin proti tebi. Dragotin! Bog je pravičen, nič ni njemu prikritega; poprej ali poznej plačuje naša dobra in slaba dela. Češčeno bodi njegovo sveto imé!“ Izgovori in obmolí.

Dragotinovo srce se je zbudilo. Videl je svojo nehvaležnost, videl solze očetove, slišal njegove besede. Úrno se vrne z očetom domú in od tega časa ga je veliko bolj ljubil in za-nj skrbel. Na to ni več mislil, da mu je stari oče na poti, ampak z večjim pridom je delal, in vse mu je šlo bolje izpod rok.

Ne dolgo potem mu je posodil armenski trgovec nekaj denarja; s tem je začel kupčevati in kmalu je dosegel tisto blagostanje, ki si ga je želel po očetovski skrbi.

Tako plačuje Bog otročjo ljubezen večkrat že na tem svetu, in če tudi vselej takega plačila ne dobimo, saj je že veselje, da smo svojo dolžnost izpolnili, več vredno ko zlato vsega svetá!

A. Likar.

31.

Crkvica.

Crkvica tam gor saméva,
Tiho zre v dolinski mir;
Dol po travniku prepeva
Deček mlad, vesel pastir.

Žalostno zdaj zvonček klenka,
Jok pogrebcev zadori;
Ni veselja čuti žvenka,
Deček sluša in — molčí!

Gori spijo v zemlji hladni,
Ki dol' srečni bili so;
Tudi tebi, deček mladi!
Kedaj gori zapojó.

Uhland — Fr. Zakrajšek.

Origen Gregoriju o branji.

Preljubi moj sin! glej, da boš večkrat kaj bral, vzlasti iz svetega pisma. Pri branji pa bodi pazljiv, kajti pazljivosti nam je treba, kedar beremo o božjih rečéh, da brez zrele razumnosti nič ne mislimo in nič ne govorimo.

Pazi na božje reči, ktere bereš; že naprej imej Bogu prijeten in všeč namen in trkaj ondi, kjer je zaklad — in vratar ti bode odprl. Kajti takemu, pravi Kristus, vratar odpre.

Pazljivo, pošteno in z živo vero v Boga išči svetih pisem pravi pomen, kateri je skrit toliko ljudém.

Vendar pa ne bodi že zadovoljen s tem, da trkaš in iščeš; kajti k spoznanju božjih rečij je molitve najbolj treba; zatorej Kristus ne pravi le: „Trkajte in odprlo se vam bode; iščite in našli bode“ — temveč dalje govori, rekóč: „Molite, in dalo se vam bode.“

Toliko se je predrznolo očetovsko srce moje tebi iz gole ljubezni pisati. Ali sem pravo zadel, to Bog sam vé in njegov Kristus, in kdor ima duha božjega in Kristusovega. O, da bi tudi ti bil poln tega duhá in njega vedno deležnejši, da boš mogel kdaj reči: „Kristus in Bog sta moj delež.“

Poslov. A. Lésar.

Slovenska zemlja v starih časih.

Slovenska zemlja je iz nekdanjega časa do sedanjih dni prenašala razne zvananje spremembe; tudi njeni stanovalci niso s prva ti isti ostali. Mnogoteri spominki razodevajo, da je bila večina prvotnih stanovalcev, Noričanje in Pannonci, slovanskega rodú; od južne strani je vmes segala vejica traškega debla z Japodi, od večerne strani so se vrinoli odlomki keltskega plemena, vzlasti Karni; rimsko gospodstvo je sem ter tja privrglo romanskih nasélnikov.

V dneh velikega preseljevanja evropskih národov je bila slovenska zemlja hudo potrta prehod severnim in vzhodnim ljudstvom, ki so vrela proti jugu in zahodu; mnogo prejšnjih stanovalcev té zemlje so poteptale in pomandrale divje drhali. Ostarelo deblo prvotnega slovanskega ljudstva se je pomladilo in prenovilo s prihodom novega slovenskega národa, ki se je

med leti 551. do 592. razširil in naselil poleg Drave, Rabe, Mure, Save in Soče, med Donavo in jadranskim morjem. Ta národ se je v tistih selih ohranil do sedanjih časov, da-si so ga tudi od severja Nemci za velik del stisnoli in od vzhoda Magyarji.

P. Hicinger.

34.

Popotnik.

Popotnik pridem čez goró,
Od doma vzamem še slovó,
In kamor se okó ozrè,
Povsod se mi nov svet odprè.
Tud' tukaj solnce gre okrog,
Dolino vidim, hrib in log;
Pa solnce naše bolj bliščí,
In hrib naš lepše zelení.

Tud' tú cvetó cvetličice,
Po njih sumé bučelice;
Pa naših rož je lepsi cvet,
Bučelic naših slajsi med.
Skoz mesta hodim in vasí,
Povsod drugač se govori:
Jaz tuj'c nikogar ne poznam
In sred' ljudij povsod sem sam.

Dežela ljuba, kje ležiš,
Ki jezik moj mi govoriš?
Kjer znanci moji še živé,
Prijet'ljí moji v grobih spé?
Zdihujem, prašam vedno: kje?
Prijet'ljí; k vam želi srce;
Perut imeti si želim,
Da k vam domú ko ptíč zletim.

J. Strel.

Vodena kaplja.

I.

Temna noč je pokrivala nemirno morje. Kaplje srdite vode so skakljale in se prekucovale, jokale in smejale. Nekterim je bila že sorodna družba predolgočasna, in te so sklenole iti po svetu. Beli dan napoči in prežene črno noč. Počasi se je dvignolo zlato solnce na visoko obnebje, prepodilo sive oblake in jelo ogrevati nemirno ljudstvo v globokem morji. Komaj začuti naša lahkoživka solnčno gorkoto in zagleda jasno nebo, ki se je raztegalo nad njo kakor drugo morje, polasti se je že želja, podati se v te daljne kraje in bližje priti prijetnemu viru vsakterega življenja. Joka, zdihuje in solnce usmiljenja prosi. Solnce zasliši njene solzne prošnje in pošlje hitro nekaj žarkov do nje. Kaj hitro se dvigne kaplja, ki je že dolgo želela svet malo ogledati. Da bi jej pa ne bilo dolg čas, odpeljali so žarki tudi več njenih sester. Pa komaj se dvignejo, zapazijo že, da ne vidijo druga druge. Vendar so se peljale le veselo dalje in dalje in prišle so tako visoko, da se je že vsem po glavi vrtilo. Počitka si vendar ne privoščijo, ampak njih besede so: „Višje, le še višje!“ — Pa glej, kmalu pridejo do neke zračne reke, ki jej pravimo veter, vá-njo poskačejo kakor žabe in se odpeljejo. Zdaj se niso vozile več kvišku, ampak proti severju; videle so tuja mesta in vasi, neznane dežele in samotne otoke. Naša potovalka bi bila rada razodela svoje občudovanje vsega tega kakej sestri, pa je ni videla nobene. V domačiji si ni mislila nikoli, da je drugod svet ves drugačen nego domá. V občudovanji lepe zemlje se je bila pripeljala daleč do severja in ni zapazila, da je solnce že nizko. Ko je pa kmalu potem solnce zamrlo za goro, bilo jej je kaj tesno pri srei. Zebsti jo je jelo in revica vzdihne: „Oj mraza, ko bi mogla le na zemljo, tam bi našla gotovo kak grmiček ali kako rožico, na ktereji bi počila! Tukaj mi ni prebiti!“ Komaj to izgovori, že se začne pomikati proti zemlji s svojimi tovaršicami. Kolikor nižje pride, toliko težje se čuti. Noge so jo bolele, pa le potrpljenje, še deset korakov in, hvala Bogu, vsede se na popek lepe rožice, ki se ravno razeveta in jej rada vrata odpre. Vesela kapljica smukne v novo prebivališče, ogleda se, postelje posteljico in tiho zaspí. Ko bi jo bil pa videl vrtnar sedeti na rožici, bil bi rekel, da je padla rosa.

II.

Jutro napoči. Naša potovalka se zbudi, prileze iz spalnice in se vsede na zeleno peresce. Ko se pripelje zlato solnce izza gore, vošči mu dobro jutro, kakor se spodobi. Solnce pa se bliskeče v njenem čistem obličji in jo kinča s šesterim kinčem. Kapljica ogleduje vse reči okrog sebe, in ko se nagleda, poprosi zopet solnce, da bi jo vzelo in peljalo v sinji zrak. Solnce res usliši prošnjo, in kapljica se je peljala zdaj v velikej tovaršiji po zraku. Strašno hitro so jo drvile in v enej uri sto ur prehodile. Veliko bogatih mest, prijetnih vasij in rodovitnih krajev so občudovale in tudi sem ter tja videle globoko dolé v morji svoje sestre, ki so domá ostale.

Pride jej zopet druga misel in začne nadlegovati solnce, naj jo spusti še enkrat na zemljo, da bi pregledala vse to bolj na tanko. Mili oče jej ustreže in pošlje mrzli veter. Kako jej je bilo čudno pri srci, ko zagleda sebe in druge, poprej nevidljive sestre v podobi mehurčkov. Bližale so se druga drugej in zbrale se v siv oblak. Veter je le bolj mrzel prihajal in mraz ni bil več, da bi ga bilo mogoče prestati. Tiščale so se sicer vkup, a pomagalo ni nič, zeblo je le. Jele so se tedaj pomikati proti zemlji. Kako zadovoljno se je ogledovala naša potovalka od spredaj in od strani, in se čudila svojej čisto svetlej podobi! Kolikor nižje je prišla, toliko več se jih jej pridruži. Od leve in od desne priskoči ktera k našej potovalki in gre z njo proti zemlji; kolikor nižje so prišle, toliko bolj so rastle in dovolj dorastle priskakljajo na zemljo. Zdaj ni mirú nikjer. Po gozdih in po travnicih, po listji, po pustej prsti in po trdem kamenji se čuje veselo šumenje, vršenje in šepetanje nove armade. Amazonke naše si napravljajo namreč posteljice, da bi prenočile v njih, in zraven se pogovarjajo prijazno, ah, pa tudi pričkajo. Naša kapljica in njene tovaršice so padle na neki hrib; pastir pa, ki je tam pasel ovce, skočil je pod bližnjo smreko, da bi se ubranil dež u.

III.

Lezla je kapljica skozi travo do trde skale in po skali navzdol. Pridruži se jih k njej več in vse skupaj jo vderó po bregu. Od leve in od desne priskakljajo tovaršice, in drhal se naraste počasi v divji potok. Vsaka hiti, kar se dá; pa najprva je naša amazonka, ki je pelje v vojsko. Kar ne dá se prekositi nobenej, in kakor iz ošabnosti skoči včasih še na kako

jelševo peresce, ki se priklanja nad mimotekočim potokom. Pa kmalu puhne nazaj k svojim tovaršicam, in zopet se lové in drvé ravnej dolini se približujoč. Postavi se jim včasih v bran visoka stena in je hoče zadržavati v hitrem teku. Pa prvej skoči druga na ramo, drugej tretja in tako dalje, da jih mnogo pride kmalu skali na vrh, in zdaj še le prav hité, ker hočejo dohiteti, kar so bile zamudile. V énem hipu so čez visoki rob. Globoki padec jim je pretresel sicer rebra, pa kaj se če! Ena pade na drugo, da pršé pene na vse strani. Marsiktera si je polomila vse kosti; pa mnogo in med njimi tudi naša potovalka jih je srečno premagalo nevarnost in peljalo se dalje. Z veseljem zagledajo druge romarice, ki se jim bližajo iz bližnje dolinice. Precej šumi velik potok po prijetnej dolini. Naša kaplja, ki se je peljala po vrhu, zagleda blizu potoka hišo in pred hišo dva v voz vprežena vola, in kako na voz nosita bele žaklje dva možaka v belej obleki. K oglu hiše je prislonjen mlinski kamen, kaj to pomenja? In tu toliko koles, čez ktera nam bode gotovo treba skočiti! Kdo drug vrtí vsa ta kolesa, kakor kaplje, ki stopajo tako trdo na nje, da se vrté pod njihovimi nogami. Kapljica samica je res revica in malo premore, pa zedinjena moč vseh goni kolesa.

Ko se je bila kaplja opočila od hudega padca čez koló, hoče potovati dalje z drugo drhaljo, pa dopada jej kraj in ostane v mlinarjevem bajerji. V družbi rac in gosij se vozi po gladkem jezeru, skoči tudi na kako raco in se greje na solnci, in ko jej je prevroče, puhne zopet na glavo v vodo. Igra se tako in drugače; pa vsaktera radovija izgubi s časom svojo prejšnjo prijetnost, če je prevsakdanja; zato je želela tudi kaplja kmalu, da bi jo vzelo solnce s seboj in iz bajerja odpeljalo v druge kraje. Rada bi ga bila poprosila, pa upala se ni, ker ga je že preveč nadlegovala.

Sreča nanese, da pride mlinarjeva hči vode zajemat in da tudi njo s korcem zajme in brizgne na kos platna, ki ga je belila na vrtu. Zdaj je bila priložnost ubežati, in kapljica se res dvigne v zrak. Solnce pa jej hoče pregnati za vselej veselje do potovanja in imeti mir pred njo, pošlje jej torej zeló mrzel veter nasproti. Oj, kako je zeblo! Tovaršica se k tovaršici pritiska, pa vse zastonj, burja ne jenja pihati in zanesse jih v visoke planine. Zobjé se jim tresó od mraza, pa, oj veselje! kakor bi trenol, zagledajo se zopet in sicer v novih podobah, ki jih do zdaj še niso imele. Burja jih je spremenila v lepe šesto-oglate zvezdice in enake lične podobice. Ni bilo več prebiti v zraku in tedaj reče: Pokažimo svojo lepoto tudi na zemlji!“ in napotijo se navzdol. Pa zdaj ni šlo tako

hitro, kakor poprej. Sem ter tja so letale bele snežnice po zraku, drvar pa, ki je drvaril v planinskem gozdu, otresel je sneg s klobuka, sekuro del čez ramo in se napotil proti domu.

IV.

Naša kaplja je padla z mnogimi svojih sester v velik gozd. Vedela je, da one zemljo z vsemi rastlinami varujejo mraza, ki ga sama tudi ni čutila, akoravno so pokali hrasti, ker spala je in skoro pol leta ležala brez znamenja, da je še živa. Solnce ni zahajalo več na visoko nebo, ampak plazilo se le ob hribu, in ledeni mesečni žarki so obiskovali bele gore. Čez dolgo, dolgo časa je zadobilo solnce zopet svojo staro moč in mladost, jelo se je vzdigovati na prej tako žalostno obnebje in ogrevati naše zaspanke. Naša kaplja se je najpoprej zbudila, skočila po konci, poklicala prijateljice in jim velela, da vstanejo in bežé. Kmalu so se vse predramile in preoblekle, in vse skupaj so se podale na pot.

Nekaj jih je zlezlo v tla in neslo živeža rastlinam; ker pa naše kaplje ni bilo med njimi, pozneje o nekej drugej povemo, kar se jej je tam prigodilo. Nekatere so se dvignole v zrak, ogrnene s plaščem, ki jih je delal nevidljive. Naša kaplja in velika množica z njo udari jo proti dolini; ne kamenje, ne velike skale jih ne morejo ustavljati v njihovem namenu. Kakor Črnogorci nad silnega Turka spusté se z velikim šumom po ozkej strugi. Vodnica je bila naša kaplja, ki je kmalu priložnost imela, da je voščila iz bližnje doline prišlim sestram dober dohod. To je bilo veselje, da jih je zopet toliko skupaj v podobi velike reke. Druga čez drugo so skakale in poskušale svoje zdrave ude. Velike ladije, obložene z blagom, plavale so po njihovem hrbtu, pa to jim je bila teža kakor nič.

Naša kaplja se vsede na krmilo neke barke in ogleduje lepe bregove kraj reke. Zagleda visoke stolpe, krasna poslopja in tanke dimnike črnih tovarnic. Kakor prevzetni trinog je oral parobrod blizu nje med sestrami. Kaj je pa to? Velik gozd čudnih dreves z banderi, ki se vijó v vetru! Vsa ta drevesa stojé na plavajočih hišah, vse kakor povodno mesto! Tú bi bilo veliko treba, da bi se ogledalo, pa želja do doma je pri naši kapljici še večja, ko radovednost. Peljala se je torej mirno in tiho po širokej ravnini. Boleti so jo že vsi udje od dolgega potovanja, in silno željna je že bila počitka v domačej hiši. Oj veselja! umikajo se bregovi, ki so tesnili do zdaj reko, in čez malo časa pride domú kaplja, ki je obhodila toliko svetá. Od vseh krajev priskakljajo domú ostale

prijateljice, podajajo jej roko in jo poprašujejo, kaj je videla. Ona pa ne more nehati, da bi ne pravila o lepih deželah, o velikih mestih in o neprecenljivih dobrotah, ki so jih ona in njene tovaršice delale ljudém. Gonile smo mline, nosile ladije, rastline smo mraza varovale in Bog vé kaj še!

V.

Zdaj se oglasi ena izmed njenih poslušateljic in pravi: Ne hvali se preveč: še veliko več bi bila lahko videla in dobrega storila. Ti si premalo skrbela, da bi se bila seznanila z imenitnimi tujci, ki bi ti bili še marsiktero pot odprli, da bi bila lahko še več poskusila. Poslušajte: Neko jutro sem padla izpod neba na zemljo. Tovaršice so se peljale dalje, jaz pa sem zlezla v tla, da bi videla, kaj je notri. Našla sem tam nogo prav prijaznih tujcev, s kterimi sem se kmalu seznanila. Živelí smo v miru skupaj, kar se tiho, tiho priplazi koreninica in nas vse posrka. Kdo bi bil to mislil, pa zdaj ni bilo pomagati; ujeti smo bili in peljali se skozi koreninico v steblo in po steblu dalje kvišku. Ko bi vé videle, kako umetne stvari sem tam delati pomagala! Nekterim izmed nas delavek se je bilo stožilo in ušlé so. Tudi mene se je bila prišla misel na beg, in bila sem že v peresci blizu vrat, kar pride velik jelen z dolgimi rogovi, peresce uščipne in ga z menoj vred požré. Hodila sem zdaj na vse strani po jelenu in marsikaj zá-nj podelala. Ni se mi godilo ravno slabo; kar začutim nekaj, kakor silen potres; kaj je bilo, tega ne morem prav vedeti. Mislim, da je jelen mrtev padel na tla, zadet od mrzle kroglice. Takrat nas je jako podpihoval naš stari znanec kislec, naj bi mu pomagale truplo razdehati, v kterem smo bile ujete. Ubogale smo ga, pa komaj smo delo začele, že pridemo v strašno vročino, kakoršne ne pomnim ne prej in ne pozneje. Takrat sem imela priložnost uiti iz peči in skozi dimnik v zrak. Kako sem zopet na zemljo prišla, tega ne bom pravila; zadosti naj bo, da povém, da sem sklenola vrnoti se domú. Ravno sem se bila napotila s hriba v dolino, ko pride krčmar in me zajme v vrč, nese me v klet in v velik sod med vino telebi. Tú me je imel trinog zaprto dolgo časa, pa prišel je tudi za me čas rešitve; pritekla je namreč v klet deklica, natočila me v lepo posodico in nesla na mizo, kjer se mi je čast godila, kakoršne bi ne bila pričakovala. Krog mize so sedeli mogočni možjé in med njimi so bili tudi oče župan. Lahko si mislite, kako me je lomil smeh, ko oče župan glažek postavi in me v grlo spustivši pravijo: Hvala Bogu, dvajset let že nisem pil vode! — Zdaj sem dolgo krožila po županovem trupu, kar zapazim

na čelu luknjico in takoj skočim vën. To zagledajo druge sestre in tudi te zlezejo na beli dan in vse skupaj jo pobrišemo proti domu.

VI.

Zdaj se oglasi zopet druga kaplja. Meni se je še vse huje godilo, ker sem bila ujeta veliko, veliko let in uklenena tako trdo, da se še ganoti nisem mogla.

Na svojem potovanji čez zemljo sem prišla globoko med skalovje, da nisem mogla več dalje. Tu sem čakala, kdaj bom zapazila hod kake spokline, skozi katero bi ušla. Pa predno se mi je spolnila želja, začne se moja okolica stiskati in iz majhnih stvaric, ki so kapale med nami kapljicami, jel se je svetel kamen trditi in v sredo sebe je potegnot mene in obdal me s trdimi oklepi. Kaj sem takrat prestala! Niti enega uda nisem mogla ganoti! Tako sem bila ujeta v črnej zemlji, Bog vé koliko let. Kar zaslišim votlo bobnenje, kakor bi kdo v daljavi kopal. In res pririjó rudokopi tudi do mene, in ker je menda tudi okrog moje jetnišnice bilo mnogo rude, naložili so tudi njo z menoj vred na voz in peljali na beli dan. Pa svetli kamen, ki nas je ujete imel, menda ni bil za rabo, zato so ga vrgli rudokopi na zeleno trato.

Ko začutimo, da smo na prostem zraku, začnemo gruditi kameneno zidovje, pa se dolgo ni dalo. Ko smo pa z zjedinenimi močmi gradile trde oklepe in debelo zidovje, dosegle smo vendar svoj namen. Vrata jetnišnice se odpró in zidovje se zruši v siv prah. Akoravno zelo upehane, počitka si vendar nismo privoščile, ampak hitro smo zletele v zrak in od ondot po raznih potih semkaj, od koder smo se bile podale na pot, in kjer je naša prava prosta domovina. Tú nam noben svetel kamen ne pretí z verigami in jetnišnico, ampak prosto potujemo proti severju ali proti jugu ali kamor je nam všeč.

Grube — J. Tušek.

36.

Mornar in rudar.

Kako drugačno in nasprotno si je pač spremenljivo življenje mornarjevo in pa tiho enomerno rudarjevo! V razpeta jadra se upira mornarju sapa ter ga tira od brega do brega. Zdaj piše lahka sapica in vesel se ziblje visoko gore na vršelu pri jaderniku ter gleda v neizmerno prazno daljavo med morskim površjem in sinjim nebom; on gleda, kako se solnce v zahodu v vodi utaplja, vidi, kako morske rastline, mahu po-

dobne, zelenim travnikom enako brez korenine rastejo na vodnem zrcalu; zdaj zopet vihar tuli, da jaderniki pokajo in velikanski valovi mečejo ladijo kakor igračico. Veselo vidi mornar v tujih ladijostajah pridna krdela ljudi, nove noše in navade. Vedna sprememba je v njegovem življenji, dokler mrtvega s svinčeno kroglo ne pogreznemo v globočino.

Dolgočasno in tiho pak je življenje rudarjevo. Kakor krt riže in tiči vedno pod zemljo, dan na dan vihti svojo rovnico v podzemskem črnem votlem preduhu, pri brlečej svečavi koplje in odbija rudo iz zemlje. Kakor je globoko dole pri njem vse osamelo, temno in pusto, tako mu tudi duh otrpne in otemni. Le malokdaj se spravi pod milo solnce, to je o prazniku, in ta čas si ogleda, kako neumno svet gore živí in vihrá. Tudi njega popade morda za kratek hip želja, da bi ostal med svetom. Ali navada mu je priljubila podzemski svet, zato ga je kmalu zopet videti, kako po notranjih hodnikih v zemlji rudo s kladvom in rovnico kljuje in maha, in to tako dolgo, da mu bližnja roka z drugim kladvom zabije poslednji žrebelj v mrtvaško rakev.

J. Jurčić.

37.

Mornarska.

Ladija meni domovje,
Polje neskončno morjé,
Klasi rumeni valovje,
Kedar ga žarki zlaté.

Mnogo mi znana dežela,
Zemlje široke okrog,
Znana na nebu krdela,
Celi neskončni obók.

Ladijo veter poriva,
Mokri odpira se tir;
Jasno nebó se odkriva,
Luči nešteti izvir.

Bog silovito mi geslo,
Sredi nemirnih vetróv
Roka obrača mi veslo,
Gledam grob temnih valov.

Ladija hipoma plava,
Vstaja — odhaja vihar,
Čvrsta je moja postava,
Zdrav in vesel je mornár.

A. Umek.

O zdravem zraku.

Kakor riba ne potrebuje popolnoma čiste vode, tako tudi človek ne takega zraka. Če je v navadnem podnebnem zraku nekoliko vode in zelo malo drugih rečij raztopljenih, tedaj mu sploh pravimo: čist in zdrav zrak; če je pa v njem preveč vode ali če je navdan z mnogimi v njem raztopljenimi ali plavajočimi rečmi, rekamo, da je nečist in nezdrav. Čistega in zdravega zraka smo si pod milim nebom povsod v svesti, če ga kak očiten vzrok ne spridi; tako je zrak nezdrav blizu kake smrdljive luže ali kakega močvirja, v katerem gnijó mnoge reči, nezdrav na pokopališčih, kjer leži veliko mrličev preplitvo zakopanih i. t. d. Škodljiv zrak smrdi, težko dé in na prsi tišči.

Največ skaženega zraka se nahaja v človeških in živinskih prebivališčih. V dalje časa zaprtih hišah se zrak spridi kakor stoječa voda; v nizkih in mokrotnih stanicah, v novo sezidanih ali pobeljenih in ne zadosti posušenih hišah je zrak vselej škodljiv, tako tudi po vseh shrambah, v katerih se hranijo puhteče reči: po vseh majhnih, tikoma zaprtih ali z mnogo robo zašarjenih ali založenih stanicah, kjer preveč ljudi stanuje ali če še celó, kar se pri ubogih ljudéh velikokrat primeri, bolniki z zdravimi vred prebivajo: v takih stanicah se mora zrak kar hitro in močno spriditi.

Nikar ne misli, da popraviš skaženi zrak s kajenjem; s tém utegneš kako v njem plavajočo škodljivo reč na tla potlačiti in se nosu prikupiti, zraka pa ne bodeš popravil, škodljivega z zdravim ne namestil; če hočeš to storiti, moraš po letu in po zimi vrata in okna po gostem odpirati, da tako sprijeni zrak vèn zbeží in se stanica z novim in zdravim napolni. Ti nikjer ne bodeš lažje dihal in se boljše počutil, kakor v čistem in zdravem zraku; tega ti bodi vedno mar, ako si hočeš ljubo zdravje ohraniti in visoke starosti doživeti.

M. Vrtovec.

Madonna della Sedia.

Dela slavnih umetnikov imajo dostikrat prav čudno zgodovino; taka je tudi s slovečo podobo matere božje, ki je znana pod imenom „Madonna della Sedia“ in jo je izdelal

najslavnejši umetnik vseh časov — Rafael Sanzio. Pripoveduje se o tej podobi také-le:

V globokem, prav pustem zakotji neke doline na Laškem je živel pobožen star puščavnik. Izkusil je prej veliko med svetom, izgubil marsikaj dragega, na stare dni pa je hotel v miru živeti, zato je šel v samoto. Tudi tam ni bil zmirom sam, veliko ljudij ga je spoznalo in hodili so k njemu iskat tolažbe, dobrih svetov in blagih nauk. Vsi so ga radi imeli ter častili kakor svetnika. Puščavnik pa je najbolj ljubil dve stvari; govoril je namreč rad in mnogokrat také-le: „Tú v tej samoti imam vendar še dvoje otrok, eden je ném, eden pa govori.“ Nemi otrok mu je bil velik hrast zraven šotoru. Živel je v zavetji tega drevesa, odganjalo mu je vročino, nalive in kar še neprijetnega pada od neba. Ná-nj so sedale drobne ptice ter mu pele radostne pesni. Zató pa je bilo drevo puščavniku jako ljubo, zató je čuval, da ga ni nihče posekal, zató mu je prinašal vode iz bližnjega potoka, kedar je bila suša, da ga je zalival in čvrsto ohranjal.

Drugi, govoreči otrok puščavnikov je bila mlada hčerka nekega vinogradnika v tistem kraju, po imenu Marija. Hodila je k njemu skoro vsak dan, prinašala mu kruha in drugega živeža in pripovedovala, kaj je novega pri ljudéh v okolici. Največkrat pa je puščavnik z njo govoril o Bogu in o naravi. Razlagal jej je božjo mogočnost in ljubezen do vseh stvari ter jej kazal čudno lepoto v naravi. Tako je sejal v mlado srce blago semé krščanske modrosti, in hčerka Marija je ljubila starčeka kakor svoje lastne stariše.

Neko leto nastane huda zima. Dolgo biva puščavnik sam v dolini, in mala Marija ga v tem času ne more obiskati. Med tem se bliža pomlad in Marija željno pričakuje prvega ugodnega dneva, da bi mogla iti v dolino. Kar že proti pomladi pride južno vreme, naglo se jame sneg tajati, in proti dolini šumi voda, da se potok narašča kakor velikan-ska reka.

Marijin oče pride od hrama domú in pripoveduje, kaj se godí. Vsi zdihujejo v hiši: Ubogi puščavnik! —

Puščavnik pa se reši. Ko silna povodenj prihaja, spleza najprej šotoru na streho, voda ga dosega tudi tu, tedaj se spravi — na hrast. Marsiktero drevo so izruvali hudourniki, močni hrast pa je trdno stal. Ni se bilo puščavniku vode bati, ali žugala mu je druga poguba: živeža je zmanjkalo, ker drugega ni imel, kakor kar je bil v naglici kruha s seboj vzal.

Tri dni je bival na drevesu. Tretji dan voda upade in starček spleza na tla. Oslabljen se zgrudi na zemljo, obleži in moli smrti pričakujoč.

Ali ni bilo smrti. Prikaže se mu rešilen krilatec — mala Marija. Da ravno neradi zavoljo vremena, vendar so jo pustili stariši, da je šla v dolino. S seboj je prinesla košarico polno krepčalnih jedil in tako je puščavniku otela življenje. Poživljen se starček zahvali malej Mariji in moli vpričo nje na glas: „Bog, ki si me ohranil po mojih zvestih otrocih, po tej mladej hčerki in po čvrstem hrastu, prosim te, poveljaj te stvari pred drugimi na zemlji!“ — Potem ga pelje Marija na svoj dom, tam ostane tako dolgo, da se breg v dolini osuši in da more zopet nazaj v samoto. —

Puščavnika ni bilo davno več na svetu. Marija je zrastle in bila pridna gospodinja, imela že tudi dvoje prav zalih otrok. Hrast v dolini so posekali in ga razžagali za dóge. Ali kako se je v tem izpolnila prošnja puščavnikova, poslušajte:

Iz dóg onega hrasta so napravili sod, ki ga je kupil Marijin oče. Neko poletno jutro gre Marija s svojima sinčekoma proti hramu. Pred hramom se je sušil veliki sod. Tja sede mati, držeč mlajšega sina, še dojenca, v naročji, večji pa se skakljaje krog nje igra. Zamišljena gleda Marija proti dolini, kjer je nekdanj živel puščavnik, ter objema in poljubljuje mila otroka, češ to je sad puščavnikovega blagoslova.

Med tem pride mimo mladeneč, ves zamišljen. To je bil Rafael Sanzio, najslavnejši umetnik vseh časov. Marija ga pozdravi in mladeneč se zdrami iz svojih sanj. Dolgo je iskal prave slike, da bi izdelal mater božjo z Jezušekom, pa ni mogel prave zadeti. Ono jutro se je šel sprehajat, da bi v duhu snoval zaželeno sliko. In ko zagleda mater z dojencem, ostrmi in si misli: „Tú imam, česar sem davno želel.“ Toda papirja ni imel. Vzame tedaj svinčnik in nariše mater in dojenca — na sod. Potem vzame desko s seboj in izdela slavno Marijino podobo: „Madonna della Sedia“, Marijo z Jezušekom in zraven sv. Janeza, ki prinese palico s križem, kakor bi hotel mladega Kristusa v mladosti igrati s križem seznaniti.

Tako se pripoveduje o slovečej podobi, in tako se je izpolnila prošnja puščavnikova: V poslavljenje nebeške device sta po roki umetnikovej čudno pripomogla hrast in hčerka vinogradnikova, tista dva otroka puščavnikova, ki sta ga bila o povodnji smrti rešila.

A. U m e k.

40.

Na goro.

Na goro, na goro,
Na strme vrhé!
Tje kliče in miče
In vabi srcé.

Na gori pod mano
Oblaki visé,
Nad mano višave
Blisčijo vedré.

Na gori cvetlice
Najzalse cvetó,
In ptice preljuje
Najslajše pojó.

Na svobodnej gori
Ni zemskih nadlog;
Nad mano, pod mano
Krog mene je Bog.

Tedaj le na goro,
Na strme vrhé!
Tje kliče in miče
In vabi srcé.

M. Vilhar.

41.

Svizec ali marmotica.

Svizec ali marmotica prebiva na višjih Planinah in na Karpatih (nad 2500 metrov visokih), in se preseljuje še celó na snežnike med skalnate otoke, če mu dadó le pičle hrane. Njegova hrana so planinska zelišča, pa tudi trava; ujetega krmijo s kapusom, koreninami in sadjem. Jedé na zadnjih nogah sedí kakor veverica. Po letu zapušča o solnci svojo luknjo in se s svojimi mladiči igra, z bistrim očesom, ušesom in vohom opazovaje nevarnost. Ko se mu bliža nevarnost, zažene svarilen žvižg do svojih tovarišev in puhne v svojo luknjo. Torej je jako težko ujeti ga; uloviš ga pa, ako ga uro na uro dolgo čakaš pred luknjo, v past, po zimi pa s tem, da ga izkoplješ iz luknje. — Švizca jako zalezujejo zavoljo mesá, ki je, dobro prekajeno, okusna jed, zavoljo njegove mastí, ki je dobro zdravilo, zavoljo kožuhovine itd. Planincem s svojim vedenjem tudi za vremenskega proroka veljá.

Po letu svizeci posamezno prebivajo ali po dva skupaj v posebnih luknjah, do katerih vodijo vhodi po dva čevlja dolgi. V jesen si na gorskih brežinah nižje izkopljejo svoje zimsko stanovanje, kake štiri čevlje pod drnom (rušo), prostorno za

vso družino, ki šteje pet do petnajst glav. Tesne vhode s suho travo zamašé ter je od znotraj še s prstjó in kamenjem zagradé. Luknja je navadno jajčasta, podobna peči, v kateri se peče kruh, od znotraj obložena s suho travo, ki si je že meseca avgusta nagrizejo in v velikih kupih sušé. Kakor svitek zavita leži vsa družina 7—8 mesecev v trdem spanji. O vsem tem času tolikokrat ne dihanje, kolikorkrat v čujočem stanu v dveh dneh. Da-si ravno tudi po letu po noči spé in po dnevu delajo, vendar še nikdo ni zapazil njihovega preseljevanja iz visokega poletnega v nižje zimsko stanovanje.

Svizci so sploh pohlevne in krotke živalice, in le v sili grizejo ali praskajo.

Giebel — A. Lésar.

42.

Polšja lov in polharji.

Na marsikakem hribci, koder zdaj veseli sedemletni slovenski pastir domače koze pase po goley košenini, gospodaril je nekdaž volk z drugo zverjadjo. Družbinska omika in vedno naraščanje in razprostiranje človeškega rodú je prepodilo divje zveri iz naših gozdov; zató dandanašnji ne moremo govoriti o velikih lovih. Celó zajcev in lisic, ki se jih čim dalje manj nahaja po naših hostah, ne sme kmet prosto loviti; on mora gospódi v najém dati lov po svojem zemljišči. Ali druga živalica prebiva po našem, vzlasti dolenskem gabriji in hrastji, za katero sme hoditi in hodi že od starodavnih časov tudi kmet; ta živalica je mala, podgani podobna glodalka — polh.

Slovenski polhar ne hodi tolikanj zavoljo prida in dobička na lov te živalice, ampak največ zavoljo tega, ker ga veseli, rekel bi, romantični in nekaj čudoviti način, kako polhe loví. Stare pravljice, ktere Slovenec kot mladeneč rad posluša in kot sivoglav starec rad pripoveduje, črna polnoč in samotni temni gozd, vzbujajo mu živo domišljijo, in to je ravno večjidel uzrok, da ljubijo stari in mladi polharji svojo lov nad vse.

Ko jesensko solnce že zahaja za žalostnimi gorami na zatonu, zberó se polšji možjé za vaspó. Vsak ima na hrbtu v naramnem koši ali v malhi premetalnici ali pa na trto v rešto nabrane polšje pasti, samostrine ali škatlje imenovane. Cela zbrana tovaršija stopa počasi za vodnikom, starim polharjem, v hosto. Med pôtem sodijo in ugibljejo na boljši in slabši uspeh nocojšnje noči. Kakor je že to leto več ali manj želoda,

gábrice in drobníc (živeža polhom) obrodilo, kakor je dnevno vreme, in čas dalje ali bližje svetega Simona in Juda, tako sklepa izvedeni starec svoje razsodke.

Prišedši sredi gozda, izberó si kraj navadno v globokej dolini na starem kurišči, kjer suhe brsti naneso za ogenj, potem se razidejo okoli in okoli nastavljat.

Samostrine so lesene, izvotljene škatlje, s podolgastim, ukrivljenim, železnim, špičastim repom, za kateri se pasti v rogovilo na izbrano drevó zapičijo. Z oljem ali mehko hruško namazana znotranja stran privabi tolsto žival iz drevesnega dupla ali z veje zvedávo pogledat in povohat v odprto past. Komaj pa potakne polh rejeni vrat v luknjo, sproži se železno raztegljivo pero in zgrabi ubogega stanovalca žlamborov. Zastonj cvili in breca z vsem životom, železne klešče ga zmirom tesnejše prijemljejo, kmalu pade zadavljen polharju v požrešno vrečo.

Ko je vsakteri ali z roko ali pa z dolgo palico obesil past na rogovilo starega gabra, trnjeve drobnice ali krivenčastega želodovega hrasta, zberó se zopet v naznamovanej dolini.

Nastane noč. Veselo poka ógenj, poskakuje plamen in čudovito odseva od obrazov okrog sedečih polharjev. Tam sedi poldrugi meter od ognja na trhljem panji star očanec z malo pipico v sesušenih čeljustih in počasno in pretrgoma pravi svoje in svojih prednikov čudne zgođe na poljših lovih in druge stare pripovedi. Mladeneč pak, mlade domišljije, ki peče in z utrinkom preobrača v žrjavici krompir ali pa zleknen po praproti tiho leži, skrbno posluša starčeve besede in verjame njegovim vrazám malo manj ko svetim resnicam.

Mnogovrstne polharske pravljice se oslanjajo večjidel na vražo, ki je domača med Slovenci že iz starodavnih časov, kakor že pred dve sto leti živeči kranjski zgodopisec Valvazor (1639—1693) trdi, da namreč hudič polhe pase in čez-nje gospoduje. Kdor je bil na polšjej lovi v črnej oblačnej noči, kedar se polhi posebno radi lové, in kdor je slišal čudovito praskanje in drdranje te živalice po hrastovej skorji, kleščenje ostrega, želod in gábrico teróčega polšjega zoba, in je čul zraven pisk in piš burje po žlamborih in duplih: tá si razloži to vražo lahko po naravnej poti. Samoten polhar, ki je kdaj zadremal pri svojem ognji in je vezal resnico okrog sebe s svojimi sanjami, menil je zares videti kosmatega groznega moža, ki je z bičem podil nakopičeno tropo polhov po gošči, mislil je v resnici videti velikana, ki se je njemu k ognju prisedel, mu pečene polhe pojedel ali ga iz hoste podil. Od ust do ust je šla potem njegova pripoved, mnogo premenjena in z dostavki pomnožena.

Enake pravljice in druga pripovedovanja se pretrgajo le tačas, kedar stari vodnik reče, da je čas iti v pastí pogledat in polhe pobirat, kar se ne zgodi čez štiri ali petkrat v enej noči, če ni lov posebno dobra.

Še le ko se jutranja zarja začne žariti izmed sivobradih lišajevih hrastov in vlažna megla zmirom bolj moči, poberó samostrine in gredó domu s polnimi vrečami ali koši. In da razumeš slovensko polharstvo do zadnjega, znati ti je še poslednji prigon, ki peš-nogega starca kakor čilega mladenčca žene namesto v gorko postelj — v temni gozd in hladno meglo: mislim namreč polno skledo tolstih polhov, v krompirji kuhanih, ktera pride drugo jutro polharju in njegovej družini na mizo.

J. Jurčič.

43.

Lovec.

Z lekom ino strelo
Lovec preletí
Goro in globelo,
Ko se dan budi.

Zračnej visočini
Orel je vladár,
Brezdnu in strmini
Lovec gospodár.

Dalja se mu klanja;
Kar dospé mu v lov
Srna ali kanja,
Vse je plen njegov.

Fr. Schiller — Fr. Cegnár.

44.

Alboin in Gizulf.

Národna pripovedka.

Nekega dne gre Alboin, kralj Longobardov, s svojimi junaki na lov na Nanos. Divjačine je bilo tačas veliko; celó divji volí ali bivoli so bili tukaj. Lovec se kmalu razkropé; le Gizulf, Alboinov konjar, ustopi se ne daleč od kralja. Alboin zagleda bivola ter se spustí za njim. Bivol nekoliko pobeží, pa svest si svoje jakosti obrne rogova proti kralju in plane hipoma nád-nj. Kralj, dobro vaje sukati svoje težko kopje, sune je z vso močjó bivolu v čelo; ali čelo je pretrdo, kopje podrsne po buči in kralj pade pod zver. K sreči prileti v tem hipu Gizulf, sune z močnim kopjem bivola v gobec in ga tako usmrti. Ko

se Alboin vzdigne in potem od silnega truda in strahú nekaj odpočije, pelje svojega rešitelja Gizulfa na goli vrh, od koder se je ravno videlo v Furlanijo. Tu postojí kralj in reče: „Gizulf! prva vojvodina, ki pred nama leží, je tvoja in tvojih otrok, ker si me rešil; koža bivolova pa ti naj bode poročno pismo za tvojo vojvodino.“ — In res, Gizulf je bil prvi vojvoda frijulski in koža mu je bila vojvodski grb. >

L. Hiti.

45.

Kako narava pričuje.

Sloveč naravoslovec pripoveduje: „Rad se še spominjam, kako sem v prvi mladosti potoval z modrimi in dobrimi možmi. Enkrat ko smo potovali prej vso noč, počivali smo proti jutru poleg nekega gozda. Dan se je zaznanjal ter budil spijočo vonjavo pomladnih cvetlic, petje slavčeveo in veselo meketanje divjih živalij. Kar se nekdo odstrani iz naše družbe, in čuli smo ga od daleč na glas in veselo moliti. Ko se zopet vrne k nam, poprašam ga, zakaj je na glas govoril? Odgovori mi: „Mladi moj prijatelj! glej krog sebe jutranji svet, ki zbudiš se hvaležen okó odpira proti Bogu; oblaki se žaré, kakor se obraz pobožnemu sveti; cvetlice in rože pomladnje razprostirajo hvaležno proti Bogu mladičje in perje; slušaj slavčekov glas, veselo meketanje gozdnih živalij, čuj, kako buče buče, ter si zapomni, kako vse le Boga imenuje, le Boga poveljuje! Glej, tudi jaz sem z njimi vred povzdignol svoj hvaležni glas, z njimi hvalil in ljubil Boga!“

Zapomnil sem si besede dobrega, modrega moža. Od tistih dob razumem žarni pis jutranje zore, ljubeznivi vetrov piš, vonjavo cvetlic in glas veselih živalij. Mnogokrat se mi je vzdigala duša hvalč in ljubč z glasom naravinim, in stvarnik vseh stvari mi je polnil, čistil in posvečeval mlado srce.

Hodi, moj otrok, tudi ti uči se premišljevati naravo, čitati v knjigi njenej ter umevati njen jezik; ona naj te vodi k očetu! Narava je knjiga polna pričevanja, vsaka črka v njej govori o Bogu. Posamne besede so zvezde na nebu, gore in vode, živali, rastline in kameni na zemlji in vse, kar je v naravi. Vse pričuje božjo moč in milost, in nas učí minljivost človeškega življenja. Glej staro, nespremenljivo nebo z zvezdami, glej stare gore s sivimi pečinami: kakor pred tisoč in tisoč leti, tako gledajo še dandanes dol na ravani;

tú je izginol rod za rod, tú so se vzdigala, cvetela in razpadala mesta, sedaj ležé v razvalinah. Pa predno so bile goré, predno so zvezde migljale, bil je on, ki je vse stvaril, Bog, gospod, ki je bil in je od veka do veka.

Schubert — A. Umek.

46.

Kam in kje.

„Kam drži na desno cesta,
Kam drži na levo pot?
Mož, povejte mi po skušnji:
Kje se lažje ognem zmot?“

„Pot, ki vidiš jo na pravo,
Te prinese v mesta kras,
Ki drži na levo steza,
Te pripelje v prsto vas.

Če nameriš jo na mesto,
Kras zidovja najdeš hiš,
Če se pa na vas obrneš,
Tam nasprotno vse dobiš.“

„Kam tedaj se naj obrnem,
Al' se v mesto naj podám,
Ali naj na vas jo mahnem,
Srečo boljšo kje imám?“

„Vidiš, to ti je vse eno:
Kakor se obnašal boš,
Lahko v mestu, lahko v vasi
Si, če hočeš, srečen mož.“

M. Valjavec.

47.

Živali popotnice.

Če se govori o potovanji živalij, skoro vsakdo le na ptice misli, ker njih selitve so najbolj navadne in najbolj znane; ali tudi pri čveteronogih živalih se nahaja ta prikazen. Opice hodijo v družini od kraja do kraja, kjer je ravno kaj bolj-

šega ugriznoti. To je pač vesela družčina! Zdaj se lové v predrznih skokih od drevesa do drevesa, zdaj kobacajo počasi po tleh, vedno so vesele, zmirom se jim ljubi cukati se in burke uganjati. Gotovega cilja in konca na svojej poti opice nimajo; na mestu ostanejo, dokler imajo dovolj živeža; ko jim tega primanjka, napotijo se dalje. Črni medved severne Amerike gre o hudih zimah v velikih družčinah iz severja daleč v zjedinjene države; to se vé, da se le malo teh kosmatinov vrne na leto v svoje brloge, ker je zavoljo lepe kožuhovine in zavoljo okusnega mesa zeló zalezujejo in pobijajo. Ravno tako se godí severnim lisicam.

Izmed živalij, ktere glodalkam prištevamo, potuje jih več plemen, na pr. poljske miši, kterih celó velika reka ne udrží; videli so je plavati čez reki Rhen in Main. Prava popotnica je pa kamčadalska miš. Brezštevilne trume teh živalij zapusté spomladi Kamčatko in gredó po več sto milj daleč na zapad proti reki Ostralsk, kamor pridejo sredi avgusta. Tega mrčesa je toliko, da je včasih én sam trop po dve uri dolg in še več. Meseca vinotoka se vrnejo, kar jih na poti ni poginolo, v Kamčatko nazaj. Za Kamčadalece so to veseli dnovi; mesojedne roparske živali namreč spremljajo te popotne miši, in te živali Kamčadaleci zavoljo imenitne in dragocene kožuhovine pridno zalezujejo.

Ne tako redovni, pa vendar znameniti so tudi potje norveške miši, leming imenovane. Leming je čudna žival. Včasih se vzdignejo z mrzlih, nerodovitnih bregov ledenega morja, planejo v doline laponske in romajo po šestdeset milj daleč. Na poti jih nič ne udrží; široke reke in jezera preplavajo, strmo skalovje preplezajo in tako gredó s trebuhom za kruhom zmirom na ravnost naprej. Če pridejo do kopice sena, ne gredó okoli nje, ampak na ravnost jo prerijó; če jih na vodi barka sreča, ne ognejo se jej, ampak spležejo na barko in na drugej strani poskačejo zopet v vodo. Te miši so za deželo prava šiba božja in ljudjé se jih bolj bojé, ko slabe letine. Kedar priromajo, ne pomaga nič zoper nje; vse, kar je rastlini podobno, vse pokončajo te požrešne živali. Pa ne da bi samo travo do korenin postrigle, celó zemljo prerijó in poberó sleherno semensko zrno. Tisoč in tisoč jih na poti pocepa in potone, ostale se potem poizgubé, domú se pa nobena ne vrne. K sreči pridejo k večjemu enkrat v desetih letih.

Ko vročina prehudo pritiska, beží s edlon pred trumami silnih brenceljnov in komarjev, ki živino in ljudi nadlegujejo. Žival sama prisili svojega gospodarja, da se preseli na hladne morske bregove ali pa v višje doline, kjer mrzle sape raz-

kajajo oblake silnega mrčesa. Komaj pa se približa jesen, začne se sedlonu tožiti po gorah in po snegu, in zastonj bi si človek prizadeval živali zadrževati; vsa čreda bi po sili ušla in bi s svojimi prostimi brati po gorah pohajala.

Antilope so urne in gibčne živali, ki prebivajo po neizmernih planjavah gorkih krajev. V Evropi imamo samo éno pleme te rodovine, namreč stepno antilopo, ki v velikih družčinah prebiva po poljskih in ruskih ravninah, po zimi pa gre proti črnemu morju. V Afriki je čez 60 antilopnih plemen. Posebno znamenita med njimi je skokonoga antilopa, zato tako imenovana, ker v begu po $1\frac{1}{2}$ —2 metrov visoke skoke dela. V južnej Afriki se klatijo neizrekljivo velike črede teh živalij po 20—25000 repov skupaj. — Ko pritisne suša, obrnejo se na jug proti evropskim seliščem in kakor kobilice planejo nad žita in seljakom veliko škode napravljajo. Za žito je nekoliko odškoduje okusno mesó teh antilop, katerih veliko pobijejo: mesó zrežejo na tanke koščke in ga na solnci posušé.

Tudi morski psi gredó na pot, da-si znabiti tudi ne prostovoljno. Ko se namreč na leto začne taliti led v ledenem morji, plavajo velike ledene plošče v gorkejša morja, in na teh ploščah ležé morski psi. V preteklem stoletji jih je prišlo v belo morje na Ruskem kakor listja in trave; kakor daleč je segalo oko, nič drugega se ni videlo kakor morski psi.

Fr. Erjavec.

48.

Boljša dežela.

Živela sta oče in mati z dvema otrokoma na pustem otoku sredi širokega morja. Burja jim je bila barko razbila in morje jih je vrglo na suho. Korenine in zelišča so jedli, studenčnico pili in v nekem brlogu so prebivali.

Otroka nista več vedela, odkod sta prišla na ta otok; nista več pomnila one suhe zemlje; nista poznala kruha, mleka, sadja in kar je še drugih dobrih rečij.

Priveslali so neki dan štirje zamorci do otoka. Močno se jih stariši razveselé, ker upajo rešeni biti svoje siroččine. Bil je pa čolnič premajhen, da bi vse kmalu na suho zemljo preselil. Zató je hotel oče prvi poskusiti. Ko se oče v rahli čolnič odpravlja in ga štirje črni možjé odpeljavajo, oh kako se jokajo mati in otroka! Oče pa pravi: „Kaj se boste jokali, saj je tam boljše — v kratkem pridete vsi za menoj.“

Kedar s čolničem po mater pridejo, otroka še hujše plakata. Ali mati je tudi rekla: „Ne jokajta! v boljšej deželi se vidimo zopet.“

Poslednjič s čolničem tudi po otroka pridejo. Močno sta se bala črnih mož in se po čudnem morji peljaje vsa treseta.

Strahoma in trepetaje se bližata boljšej deželi; ali s kolikim veseljem zapazita na pomorji svoje stariše, ki jima roke podajajo. Peljali so ju pod lepo košato drevje in postregli jima na mehkejši zeleni trati sredi rožic z mlekom, strdjo in žlahtnim sadjem. „Oj, kako neumen je bil najin strah!“ dejala sta zdaj otroka. „Ne bala, le veselila naj bi se bila, da so prišli črni možje nas v boljšo deželo preseliti.“

„Ljuba moja otroka!“ rekel je oče, „naša preselitev z onega pustega otoka v to lepo deželo nam še kaj imenitnejšega pomenja. Še na drugo daljšo pot se bomo vsi podali — v drugo — še veliko lepšo deželo. Vsa zemlja, na kateri živimo, je otoku enaka; in ta lepi kraj je slaba podoba nebes; preselitev v taisto čez nevarno morje je smrt. Mali čolnič nam kaže slabo mrtvaško hišico, katero nam bodo iz štirih dilj naredili, in v kateri nas štirje možje odtod ponesó. — Kedar zadnja ura udari, da bom moral jaz, vajina mati ali eden izmed vaju se ločiti, — ož ne strašita se. Smrt vse dobre ljudi v boljšo deželo preseli.“

A. Slomšek.

49.

Zatrti.

Tjekaj gori se ozrimo,
Kjer svetov ne zmer' okó;
Jarma žulje pretrpimo,
Tam verige se razspó.

Tam kraljuje oče mili,
Vidi, šteje nam solzé,
Z njim se bomo veselili,
Ker nam poka tu srcé.

M. Kastelec.

Puščava Sahara.

Pod pekočim solncem gorke Afrike se razprostira v neskončnej daljavi neljudna, človeku in živalim strašna puščava Sahara. Dolga je okoli 500, široka 144 zemljepisnih milj in se razteza enaka velikemu peščenemu morju, iz kterega se pokazuje le tu pa tam kak zelen otok, oasa ali zelenica imenovan, od pustega obrežja atlantskega morja tja do rodovitne Nilove doline. Nobena rosa ne poji tál tej peščeni planoti, nobena kaplja ne moči žejnega krila tej peskovini; vsako obláčico, ki se vzdigne iz sosednjega morja, popije že na robu puščave lakomno solnce, ki leškeče v pekočej žgalini z vedno jasnega neba.

Debela lega drobnega peska, ki pokriva tla, zamori malo da ne vse rastlinsko življenje; le po nekterih krajih se stiska izmed pešcevja puščavska rastlina še h, ki o cvetu prav prijetno diši kakor pri nas materina dušica, ali kako drugo revno, bodljikavo zelišče, tod potujočemu velblodu všečen poživek. Skoro vse živčce stvarstvo se ogiblje teh strahotnih peskovin, le da je zdaj pa zdaj kak velikanski noj preleti ali tropa lahkogaznih gazel v urnem diru predirja. Od časa do časa se pokaže tudi kaka karavana, ki se v dolgej vrsti pazno pomika za obloženimi velblodi po neizmernih prostorih. Bujno rastlinstvo in živalsko življenje se vendar razodeva po zelenicah in po drugih krajih, kterim z bližnjih holmcev ali gor potrebna vlaga doteka. Po teh živé razni divji narodi, ki se s svojimi čredami večjidel brez stanovitnega ostanka z otoka na otok za pašo pomičejo. Najimenitnejša rastlina teh krajev je datlova palma; zemlja in nebo pa je ugodno tudi setvi pšenice in drugega žita, s čimer se pa tamošnji prebivalci kaj malo pečajo.

Kakor daleč sega zgodovina v starodavnost, vedno so hodile karavane skozi puščavo in na velblodu prenašale imovino daljnih krajev v domače dežele; brez velbloda bi bili ti neizmerni prostori človeku popolnoma nedohodni ostali. Ali strašne so nevarnosti, ki žugajo karavanam v puščavi. Drobní pesek jim na čestu zasiplje znane pote in hodnike; po več dnij morajo bloditi po neznanih daljavah in pravega pota iskati. Med tem jim voda poide, poslednja zaloga v velblodjih želodcih se posrka in vsa karavana pogine strašne smrti za žejo. Ne manj strahotni so v puščavi tudi peščeni oblaki,

ki je včasih vihar s silno močjó sem ter tja drví. Ko se prikaže peščena oblačica na obzorji — naznanja jo pa smrtna tihota v naravi in blede-rumeno plamikanje električnih prikaznij — prepade strahú človek in žival; vse se vrže z obličjem na tla, da se ubrani zadušnim valovom, ki so že marsiktero karavano živo pokopali. — Človeku pa žugajo še razne druge nevarnosti po teh neizmernih samošnjih krajih; zato se obrne vselej, ko nastopi dolgo pot skozi puščavo, v gorkejši molitvi do tistega, čegar mogočna roka ga more le obvarovati vseh nevarščin strašanske puščave.

A. Janežič.

51.

Velblod.

Neizmerne peščene planjave, ki se razprostirajo med Azijo in Afriko, ločile bi prav tako ondotne prebivalce, kakor loči nas Evropce atlantsko morje od Amerike, in vsa njih kupčija bi zastala, ko bi ne bila božja previdnost tem krajem podelila velbloda.

Misli si lepega arabskega konja, kako kmalu bi se pogreznol v valovih peščenega morja in poginol! Kopita bi mu razpokala in noge ohromele. Velblod ima pa na podplatih kos mesa, ki je z debelo kožo prevlečen. Ta mesnata in vendar ne preobčutljiva noga mu lajša težavno hojo po pesku. Konj ne bi mogel težkih tovorov nositi, posebno zato ne, ker bi se mu moralo razven tovara tudi veliko krme za živež nakladati. Velblod pa zá-se le malo potrebuje; s kropivami in z osatom je zadovoljen, pa lahko dvanajst stotov nosi in na dan pride po dvanajst milj daleč. Velblodovi grbi ste sedlo samo ob sebi. Velblod je nad dva metra visok, tedaj višji od največjega konja. Ta visokost pa pri nakladanji ni prav nič na poti, ker velblod vselej na kolena pade, kedar mu nakladajo ali razkladajo.

Puščava ne rodi ne ovsa, ne ječmena, ki sta tovrnim konjem potrebna; le tu pa tam poganja izpod peska kako bodeče zeljišče, in s tem je velblod zadovoljen. Modri stvarnik mu je dal trda ustna, da ga ne bodó osorne kropive in pusti osat. Velblod lahko štiri in dvajset ur strada, konj pa tega ne more; še več pa je vredna velblodova lastnost, da v najhujšji soparici osem ali pa še več dni lahko žejo trpi.

Prežvekovalci, katerim tudi velbloda prištevamo, imajo po štiri želodce, velblod jih ima pa pet. Peti želodec je posebno imeniten; v ta želodec lahko namreč velblod veliko vode shrani. Čudno je posebno to, da voda zmirom čista ostane in se nobenega duha ne navzame. Če so tedaj potniki v nevarnosti od žeje konec vzeti, zakoljejo velbloda in se tako rešijo strašne smrti za žejo.

Če vrh tega še pomislimo, da ta žival le malo spanja potrebuje in lahko noč in dan potuje, tedaj zapopademo, zakaj je velblod prebivalcem jutrovih dežel najljubša domača žival. Bogastvo Arabčev je večjidel le število velblodov; cenijo pa velbloda po 90—120 kron. Arabcu je velblod to, kar je nam konj, ovca in govedo; on ga ravno tako čišla, kakor konja najlepšega plemena.

Da bodeš pa velbloda prav ceniti vedel, moraš si vse njegovo življenje, jutrovo deželo in ondoto podnebje živo pred oči postaviti. Ako si je Arabec pristojno mesto izvolil in šotor razpel, poležejo živali pred šotorom; potem zveže gospodar starejšim kolena z vrvjo, da vstati ne morejo, mlade pa poležejo zraven njih po pesku. Tako počivajo blizu do polnoči; o tem času se namreč začne Arabci zopet gibati. Gospodar pomolze kobile, potem jim zopet noge zveže in jih pusti tako do solnčnega vzhoda. Med tem gospodinja s hlapci in deklami šotor podere in ga s hišnim orodjem vred naloži velblodu. Najmočnejšemu velblodu privežejo na hrbet velik usnjat koš, vá-nj sedejo starci, bolniki in otroci — in tako odrinejo. Gospodar jezdi z nabito puško naprej, da si izbere pripraven kraj; gospodinja pride kmalu za njim in razstavi šotor. Staro mesto zapuščajo navadno že pred solnčnim vzhodom, in ob štirih popoldne je šotor že na novem mestu postavljen.

Solnce je zatonolo na robu puščave; velblodje se pasejo do trde noči. Na paši ima velblod nekaj mičnega in pri-ljudnega na sebi. Čudna podoba, rumena polt, varna hoja, dolgi vrat, ki ga zdaj steguje, zdaj krči, in nedolžni pogled — vse to nas opominja na starodavne čase očakov in pastir-skih kraljev; človeku se zdi, kakor bi videl pred seboj boljši svet in boljše čase, — in močno ga gane ta prikazen.

Fr. Erjavec.

52.

Prilike.

Ko trta nam podaja
 Obilni sladki sad,
 Takó naj um človeški
 Razsiplje svoj zaklad.

Ko lipi korenina
 Se trdno tál drží,
 Takó naj sin domači
 Za sveti dom stojí.

Ko v solnce se upira
 Cvetica vrh zemljé,
 Tako naj hrepeneva
 K svetlobi le srcé.

Lujiza Pesjakova.

53.

Raj pod lipo pri Zilanih.

Vsaka fara v zilskeji dolini ima košato lipo na vasi, na lipi oder za godce, pod lipo klopí za goste. Kedar pride crkvanje po letu, snidejo se mladenči in deklice in se po opraviłu pod lipo zberó, mirno na zelenej trati poldné pričakujoč. Stranski in tuji ljudje le od daleč gledajo. Kedar zavzoni, odkrijó se moški in vse tiho moli. Žvon utihne in mlada družba zakrikne, da se po celej okolici glasi. Godci zagodejo, mladenči in deklice naredé krog lipe kolo in po svojej šegi rajajo. Na širokem prostoru novo barigljico na kol nasadé, da se vrti; vrh kola visi venec iz rožic. Junaški mladenči na brzih konjih v diru mimo prihajajo ter z železnim kolom barigljici dno izbijajo, da se krog kola zasučé. Kdor prvi dno prebije, njemu devica, tistega shoda kraljica, venec na glavo dene, znanci in znanke mu pa srečo napijó. Tujec blizu ne smé, dokler mu starašina ne napije in „pomozí ti Bog!“ reče. Tako so pristni Slovenci židane volje.

U. Jarnik.

Premaguj se.

Duh je božje žlahte, duhu gre gospodariti telo, krv in vse počutke. Dokler duh telo vlada, nosi človek podobo božjo na sebi; če se pa duh telesu podvrže in njemu v sužnost dá, izbrisal je človek, zapravil podobo božjo in se je — bodi si tudi najvišji gospod — ponižal k neumnej živini in se njej enakega storil; zakaj tudi živina ravna le po svojih nagibih in občutkih brez premisleka. Od nekdanj jo trdijo vsi modrijani, da niso tisti, ki so po strašno krvavih vojskah mesta posuli, dežele razdejali, ljudstva premagali in v sužnost podvrgli, največji in najčastitljivejši premagovalci, ampak tisti, ki so svoje telo z vsemi njegovimi željami pameti pod strah spravili. Težko je duhu, pa mu vendar ni nemogoče, vselej nad telesom in njegovimi počutki čuti in je gospodariti. Uči se tedaj in vadi se že iz mladega, nikoli nič brez premisleka ne storiti; pri vsakej želji precej pamet — po svetej veri razsvetljeno pamet — za svet poprašaj, ali bi to tudi po vesti šlo in koliko bi se moglo takej želji dovoliti. Ne misli, da te bode konec, ako svoje želje zatreš ali zamoriš, marveč če želiš mirno, veselo in srečno živeti, pomni, da gorje ti bode, ako se udaš nagibu k lenobi, igri, k nezmernosti v jedi in pijači, k jezi ali maščevanju, k nesramnim delom, k slepariji, goljufiji ali tatvini, k prevzetnosti ali napuhu, k hlimbi, k potuhi in drugim strastim; — da bodeš s tem zapravil zdravje, naklonil si mnoge bolezni, izgubil ljubezen in spoštovanje ljudi in svoje ime, in da ti ne bode ostalo drugega ko hudo ranjena, skeleča vest in dostikrat težka smrt veliko pred časom.

Kdor se že iz mladega navadi svoje nagibe in želje strahovati in brzdati, ta je bode ukrotil, kakor se dá divja živina ukrotiti. Dobra navada bo pa tudi pri njem železna srajca; on zadobi mirno in pokojno srce in osrečevalno enakodušnost; s takim srcem, s tako enakodušnostjo se bode pa obvaroval veliko telesnih in dušnih bolezni, utrdil si bode zdravje in pripeljal čolnič svojega življenja v najhujših viharjih skušnjav in skozi najnevarnejše skalovje srečno na breg častite starosti.

M. Vrtovec.

55.

Nova in stara kopa.

Novo naložena slamnata kopica
Čez kopice druge napihuje lica,
Zasramuje kope stare, poležane,
Nizke, vele in na eno stran ugnane.
Pa potegne strašna burja čez planjavo
In odtrga bahajočej kopi glavo.
Govoré jej kope stare, poležane,
Nizke, vele in na eno stran ugnane:
„Vidiš, sestra naša! Bog ga ponižuje,
Kdor prevzetno svoje star'se zaničuje.“

Po českem — Fr. C e g n a r.

56.

Svila.

Iz česa je lepí trak na tvojem klobuku? Iz česa je pisana, mehka ruta za tvojim vratom? Iz česa je oblačilo bogate gospé, ki se na solnci lepo spreminja? — Vse to je iz svile. Od kod pa je svila, kako se neki dela? Smejal bi se tí, ko bi ti kdo rekel, da je iz vode, zraka in zemlje! Mislil bi, da se šali in da je to nemogoče — in vendar je tako. Poslušaj, kako se ta reč godí. Človek se vé da ne more iz vode, zraka in zemlje svile narediti; vendar pa je to Bogu mogoče, in on k temu le dveh majnih zrníc potrebuje.

Prvo zrnce je v sladkej jagodi, ki je podobna malinam in je bela ali rudeča. Imenuje se murba in ravno tako tudi drevo, na katerem raste. Majhno zrnce pride v zemljo, kalí in začne rasti. Pridno srka svoj živež, ki je voda, zrak in zemlja, in iz njega dela v tla trdne korenine, na kvišku pa iz zemlje deblo, veje, perje, popke, cvetje in iz cvetja jagode. Od kod pa se vendar svila nareja? — K temu je treba še drugega zrnca, ki je še manjše od prvega. Ljubi Bog že poskrbí, da na drevo pride. To zrnce, ki je dosti manjše ko pšeno, je jajčice. Obdaja je trda lupina in v sredi je mehko. Solnce, njegova mati, izvalí je na murbinej vejici. Le malo dnij, kedar je s svojimi žarki pregreje, in mehki sok v jajčici se spremeni v gosencičo, ki skrčena v njem leží. Tako majčkina je, da ima v mahnej lupinici dosti prostora. Toda kmalu se jej

začne tožiti v njej; lakota se je loti, in želi si na hladno sapo kakor jetnik iz ječe. Kako pa bo iz trde lupine prišla? Ljubi Bog jej je dal dva trdna zoba, in s tema začne lupino griziti. Kmalu je toliko pregrize, da beli, svetli dan zagleda, in v pol dné toliko luknjico naredí, da se lahko splazi iz temne ječe. Zdaj se črna gosenčica odsope, potegne se in se veseli gorkega solnčica, prijetne sape in zelenega murbinega peresca. Po težkem delu pa tudi hudo lakoto čuti. Dve očesi na glavi jej kažete živež, in s šestnajsterimi nogami, katerih šest ima na sprednjem, deset pa na zadnjem životu, leze na mlado, mehko peresce, ki je ravno kar iz popka pogledalo — in to je njeno kosilce. — Zdaj noč in dan ne preneha žreti, da se jej trebušek napne, da bi komaj bilo, ko bi ga jej s trto prevezal. In v resnici jej je kmalu koža pretesna; zató preneha žreti, pri miru obsedi, obledi, in videti je, kakor bi bila bolna in bi poginoti hotela. Pa kmalu začne zopet čudno z glavo viti, in glej! koža jej poči vrh glave. Kmalu se vesela gosenica izmota iz nje, in svoje staro oblačilo, ki jej je bilo pretesno postalo, za seboj na veji pusti. Kaj pa, ali je morebiti zdaj naga? Kaj pa še! Nova koža jej je bila pod staro zrastle, predno je staro slekla. Novo oblačilo je lepše in tudi dosti širje, ko je bilo poprejšnje. Zdaj zopet noč in dan neprenehoma žre, dokler jej koža na novo pretesna ne postane. In zopet zaspi in se preobleče; in tako še dvakrat, torej to štirikrat stori. Nova koža je vselej svetlejša in večja od prejšnje. Iz majčkinе gosenčice, ki je bila komaj videti, ko je iz jajčica prilezla, zrastle je v šestih ali sedmih tednih gosenica velika in debela kakor mezinec na roki; iz sočnatega murbinega listja, katero je požrla, pa je naredila v sebi veliko svilnatega soka. Iz tega soka napravi svetlo nitko, pripne jo na vejico in okoli sebe zavije. Zdaj začne plesati, da je kaj. Na vse kraje se v kolobar vrti in tanke nitke prede ter napravi tako rekóč klopčič; vendar s tem razločkom, da se klopčič od znotraj začne navijati — gosenica pa ga od zvonaj proti sredi vije. Tako se sedem ali osem dnij vrti, in iz éne same nitke, ktera se nikoli ne pretrga, naredi bel ali pa rumenkast podolgljat meh, ki je kakega pol prsta dolg. To prejo imenujemo mešiček, kokon ali galeto. Zvunanja preja obstoji iz debelih, sesukanih nitek; precej pod njim pa se dá odločiti tanka nitka, ki je kakih 300 metrov dolga in prav lepo svilo dá. V sredi kokona pusti gosenica prazen prostorček, v kateri se po končanem delu trudna vleže. Šest tednov je žrla, štirikrat se je preoblekla, osem dnij plesala, nit spredla in zmotala — na zadnje jo prime zaspanec. Zatorej se zopet in sicer zadnjikrat sleče; šestnajsterih nog jej tudi ni več treba,

ker iz klopčiča nikamor ne more — zato je s hlačami vred odložil. V njenem kotičku je temno; torej oči ne potrebuje in si je izdere; tudi zoba, s kterima je marsikako peró požrla, sta jej od več, in zato ju od sebe vrže. Tako kožo in noge, oči in zoba k sebi na kup spravi, kakor odloži delavec, ki je ves teden pridno delal, o delopustu svoje topo orodje in umazano obleko. Gosenica zaspí in je kakor mrtva; brez glave in nog, brez ust in oči leži nepremakljiva. Mehka koža se čedalje bolj potrdi. Temno je vse okoli nje, nobena sapica ne more do nje, v grobu leži in se ne premakne.

Toda ravno zdaj, ko bi vsak mislil, da gosenica od dolgega žrenja trudna počiva, da spí ali je že celó mrtva, godé se z njo pod trdo lupino puže — tako se namreč gosenica v tem stanu imenuje — čudne reči. V štirinajstih dneh lep metulj iz kokona prileze, v kateri se je bila gosenica zapredla. Na glavi se mu bliskate dve veliki očesi, dve kocasti tipalnici od njega visite, v mehko kožuhovino ima život oblečen; štiri perutnice ima za letanje in šest nog za tekanje in sejo. Vse to kaže, da je namenjen, razveseljevati se v gorkem zraku v čistej božji sapi! Kako pa je prišel iz meha — iz ječe, v kteri je bil zaprt? Njegove noge so preslabe, da bi stotokrat prepleteno nit z njimi pretrgal; zôb kar nima, in jeziček, ki ga ima, ni za drugo rabo ko za to, da méd srka iz cvetlic. Gotovo bi moral poginoti v ječi, katero si je sam napravil, ko bi mu Bog ne bil drugače pomagal. Iz svilnatega soka je gosenica meh napredla; ostala jej je pa še druga mokrota, katero je dozda metulj v sebi ohranil. Kedar se je bil zgodil, spustil je bil mokroto od sebe in ona je pregrizla prejo in je jetniku odprla vrata, skozi ktera je ročno izfrčal.

Le malo svilnim metuljem, ktere pri nas po hišah redimo, pušča se to veselje, ker luknja, skozi ktero metulj iz temne ječe zbeží, prejo raztrga in jo pokvari, da ni za rabo. Metulji, ki izfrčé, sparijo se kmalu, in babice poležejo po tri do pet sto jajčič na vejici murbinih dreves, ali kjer se po hišah redé, na platno ali papir, in iz teh jajčič se zopet gosenice izvalé. Druge puže pa z vročino umoré; tankega konca poiščejo, in več nitek vkup v močno nit spredejo in v štreno zvijó, ktere barvajo ter draga svilnata oblačila, lepe rute in pisane trake iz njih delajo.

Tako se je napravila svila iz goseničnega svilnatega soka, ta sok iz murbinega perja, to pa iz zemlje, zraka in vode — torej je draga svila postala iz zemlje, zraka in vode s pomočjó dveh zrníc, murbinega semena in metuljevega jajčka.

Tri rožice.

Pravljica.

Na severnem Českem je v začetku minolega stoletja živel ubog, toda blag pastirček. Roditelji so mu bili že davno odmrli, njegova žlahta pa je bila preubožna, da bi mu bila mogla kaj pomagati. Vsak dan je pasel malo čredo ovác pod Borenom, silovitim hribom, ki visoko iz planjave molí. Neko nedeljno jutro je solnce prijazno vzhajalo izza kop visokih gorá, rožno bliščobo razlivajoč po obližji, ktero je krasotila komaj porojena pomlad. Solnce še ni bilo vse nad gorami in že je pastirček svojo čredo gnal proti skalovju. Danes je mnogo višje; hotel je na vrhu opraviti svojo molitev. Ko je odmolil, potem se je radoval prelepega razgleda in skakal je poslednjič kakor srna od skale do skale na planjavo. Ko dol pride, zagleda na samem košat grm, na katerem so rastle rože. Na enej vejici so bile tri lepe rože. Utrgal je tri rože in pripel si je za klobuk. Nekoliko stopinj je šel strani, pa že zagleda v steni železna vrata, katerih poprej nikoli ni videl. Bliža se jim, da bi je odprl, in glej! bila so prislonjena. Srčno vstopivši, pride v temno, toda prostorno dvorano. Ko se ozrè, vidi tam brleti lučico. Vedno dalje gredé prispè v prostorno jamo. Nadzemeljska svetloba jo obseva. Po stenah in po stropu se leskečejo biseri z dragimi kameni; v sredi pa na zlatem stolu sedi veličastna ženska. Glavo jej objemlje dragocena krona, ovita z dišečimi cvetlicami; zlati lasci se jej spuščajo po belem zatilniku; velike, modre oči svetijo kakor dve zvezdi na sinjem obnebji in usta se jej žaré ko najpolnejše črešnje. Obleko je imela iz krasnih srebrnih tkanin, katerim so bile všite zlate cvetlice; v rokah je držala zlato vreteno, na ktero je sukala sreberne niti.

Mladenču se je bliščalo od te krasne prikazni; strmél je nad čudeži, ktere je njegovo oko prvič videlo. Ko ga ženska ugleda, ustavi zlato vreteno, prijazno se mu nasmehljá in migne mu k sebi. Blaga prijaznost visoke gospé mu je dala pogum, da se je bližal in globoko priklonil. Ženska je odprla usta in govorila, kakor bi žvenkljali srebrni zvončki: „Vrl deček si, priden, zvest in pobožen; zató prejmeš plačilo. Pristopi in vzami si teh kamenov, kolikor jih moreš nesti.“

Reče mu ter z roko pokaže sod, ki je ležal blizu nje. Plaho se je deček bližal ženski, pa s klobukom si igral; zato ni zapazil, da so mu rože padle na tla. Obotavljal se je, da

mu je morala še enkrat veleli: „Napolni si žepe z dragimi kameni iz velikega soda.“ Potem hoče oditi, ali ona mu reče: „Ne zabi najboljšega!“ — On pa ni menil, kaj bi pomenile te besede, in hitel je, kolikor je mogel, proti vratom. Bil je komaj čez prag, in vrata se za njim zalopnejo, da se je vse potreslo. Ko se ozre, ne vidi vrat, ampak same gole stene. Seže v žepe, ali namesto dragih kamenov potegne le nekoliko suhega listja. Zdaj še le je vedel, kaj je mislila ženska, rekóč, da je pozabil najboljši; žalosten je ogledoval zdaj klobuk, zdaj suho listje. Zavoljo zlata in bogastva je bil pozabil rože, tri čiste bele rože nedolžnosti, ki nam samoedina deli srečo in blagost.

58.

Traven.

Burja po hribih
Megle snežene
Suče hudó;
Rožic ne vidi,
Kamor pogleda,
Moje okó.

Milo zdihuje
Virov vodica,
Led je teží.
Živi studenček
Mahnate skale
Še ne mrlí.

Pevčki pomladni
Nam še po gozdih
Redko cvrčó;
Medved, ris, jelen
Še po brlogih
Mirno ležó.

Živo te prosim,
Traven ovenčan,
Daj nam rokó!
Reci prijazno
Žalostnej zemlji:
Cveti lepó.

M. Ravnikar Poženčan.

59.

Pomlad.

Najlepši čas življenja je mladost, najlepši letni čas je pomlad. Ko začne solnce višje na nebu voziti se, prihaja več toplote na zemljo, led se jame tajati, sneg odhaja, viharji postajajo milejši, in v malo dnevih gledamo namesto zime rajsko pomlad.

Travniki in gozdi so zeleni, cvetlice cvetó po tratih, in po drevji se razvija cvetje. Blage dišave nas razveseljujejo, ptice prepevajo vesele pesni, vse je polno življenja, polno veselja.

Pastirji jemljó v roke piščali in gonijo črede na pašo. Ljudjé hodijo delat na polje in v vinograd. Po zimi je bilo povsod vse tiho, spomladi se povsod razlega radosten glas. Otroci se zbirajo na travnik, trgajo zale cvetlice, spletajo lepe vence, skačejo za metulji ter si delajo kratek čas.

Iz zamorskih dežel se vračajo ptice, ki so nas bile v jeseni popustile, nanašajo gnezda po grmovji in ljubeznivo gojé svoje mlade. Škrjanec žvrgolí po zraku, slavec prepeva v gozdu; noč in dan je vsa narava polna slave stvarnikove! —

O radostnem pomladnjem gibanji tudi starec popušča zimski zapeček ter se hodi na solnce ogrevat. Milo se mu dela pri srci, ko gleda, kako igrajo in skačejo otroci po pisanej trati. Budé se mu nekdanji spomini in misli si: vse mine na zemlji, mine pomlad — in mine mladost.

A. Umek.

60.

Mravljišče.

I.

Pomladansko solnce pripeka in pregreva mravljišče na kraji smrekovega gozda, iz katerega je sneg večjidel že zbežal pred solnčnimi žarki; in vendar je mravljišče še mrtvo, kakor bi bila kuga pomorila njegove prebivalce. Ne ene mravlje ni videti, vse še spé v gorkem stanu, kjer se skrčene druga druge tiščé. Kakor silna vojska kralja Matjaža v votlem hribu, tako čakajo tudi one povelja od zgoraj.

Pa solnce pripeka bolj in bolj, in eden zaspanec se prebudi. Vzdigne glavo iz črne trume in z zaspanim očesom krog sebe pogleduje — vse še spi. Ali se je zmotil? Ali še ni čas se vzdignoti z ležišča? Pa saj vendar čuti, kako gorkota od zgoraj puhti. Stegne torej nožico, pomane si oči in še na pol zaspan se napravi iti gledat, ali je že čas zapustiti gorko postelj, v kateri je že štiri mesece tičal. Gre po velikej cesti, pa ne more dalje; trdne pregraje, ktere je jeseni sam napravljati pomagal, jezé mu pot. Nekaj časa hodi okoli male trdnjave in išče kake špranje, da bi se skozi njo splazil, pa ni je dobiti. Jezen zgrabi brvnice in si prizadeva je izdreti, vleče in vleče — pa nič ne opravi; popade drugo, tretje, pa vse njegovo prizadevanje je zastonj. Vse je umno in trdno sezidano.

Nevoljen gre tedaj nazaj in zgrabi s čeljustmi prvega zaspáneta, na ktereга po sreči naletí, za vrat in ga strese. Zaspánek se prebudi in debelo gleda, kakor bi hotel reči: „Da bi te! Kaj mi hočeš?“

Ta ga pa začne s tipalnicami tipati in božati — in zaspánek se predrami in v trenutku vé, kaj mu je početi. Oba gresta drugih budít. Kmalu jih je deset na nogah in vsi gredó nad barikade, ktere se ne morejo več ustavljati združenej moči desetih korenjakov. Pridejo vèn, solnce je iz konca bliščí, pa se ga kmalu privadijo, in želodec, kteri je že čez in čez z debelimi pajčevinami preprežen, oglašá se tudi močno. Da bi ga utolažile, poiščejo kake sladkarije in zraven se veselja na glavo postavljajo, cukajo se in druge burke uganjajo. Potem gredó domú in tú je kmalu vse na nogah; kakor hudournik vro vèn pri vseh vratih, in na mravljišči se vse giblje in mrgolí, kakor voda, ki v kotlu vre in kipí.

II.

Po letu nahajamo v vsakem mravljišči troje živalic. Prve so moške mravlje, ki se od navadnih mravelj le po perutnicah ločijo, potem najdemo babice, ki so večje od moških in tudi krilate; zadnjič so navadne mravlje, ki nikoli nimajo perutnic. Teh je največ, té tudi navadno le mravlje imenujemo, ker moški in babice sploh ne hodijo iz mravljišča, ampak so le domá in navadne mravlje jim strežejo, donašajo jim jed, zidajo tudi pohištva itd. z eno besedo, one skrbé za vso naselbino. To so delavci, kteri nimajo nobenega spola.

Navadno meseca velikega srpana zleté moški in babice iz mravljišča in se dvignejo v zrak, kjer se sem ter tja švigajoč ženijo. Ko so nekoliko časa veselja pijani okoli frkali, popadajo na tla. Moški, ki niso zdaj za nobeno drugo rabo, kmalu poginejo, babic pa že delavci čakajo; brž ko eno zagledajo, zgrabijo jo, polomijo jej perutnice in jo tirajo slovesno v stan. Nekteri delavci ostanejo za stražo vedno pri babicah, pitajo je pridno in jim strežejo na vso moč, ker one so zdaj upanje cele naselbine, brez njih bi rod pomrl.

Ko začné babice jajčica leči, že so delavci pripravljeni, ki jajčica v navlašč za to odmenjen kraj nosijo in lepo urejajo. Babica potem tudi kmalu umrje, le maloktera zime ali celó pomladi dočaka.

Spomladi je delavcem prva skrb jajčica na solnce nositi. Če je solnce prevroče, hité z njimi v mravljišče v prvo nadstropje, potem v drugo itd.; proti večeru pa, ko solnce že medlí, nosijo je zopet kvišku in na zadnje, ko se je solnce

že skrilo, nesó je zopet v dno na odmenjeno mesto, zapahnejo vse duri, postavijo k vsakim vratom stražo in trudna družina gre k pokoju.

III.

Noč je minola, [zlato solnce je že izšlo.] Tudi v mravljišči se je jelo gibati. Straža odpahne duri in pokuka vën, pa gosta megla pokriva zemljo, vreme je neprijazno in kmalu začne deževati. Straža zapahne zopet duri, zadela vse špranje in gre v stan. S tipalnicami ošvrka vsakega, ktereга sreča; ta se precej obrne in oba gresta naznanjevat vremena. Tipalnice švigajo od kraja do kraja, in kmalu vsa družina vé, da dežuje in da bo treba danes domá ostati.

Pa pridna mravlja nikoli rok križem ne drži. Čeravno dež zvunanja dela ovira, vendar je domá to ali drugo reč treba popraviti. + Tu se je podrl steber, ki je dozdej strop podpiral, treba ga je na novo postaviti; pot, ki v drugem nadstropji do malih vrat pelje, ta se je po zimi tu in tam zasul, treba ga otrebiti in v zgornjem nadstropji bi bilo tudi še drugega novega potreba. Vse to mora biti še danes storjeno.

+ Pridno se lotijo dela, postopača med njimi ni videti; v tem kotu eden s čeljustnicami koplje in rahljá zemljo, drugi jo odnaša, tam zopet tretji postavlja trden zid in včasih pride tudi polir pogledat, kako gre delo od rok. Če kaj ni dosti trdno, morajo podreti in z nova začeti.

Pa po trdnem delu je tudi dobro počivati, to vsak dobro vé in nobeden mravlji ne bo zameril, če si od dela malo odahne in svojemu želodcu kaj boljšega privošči.

Vsako mravljišče ima nekaj tujih majhnih živalic v svojem stanu. Imenujemo je zeliščne uši, ker so res ušém podobne, in vsakdo jih je že videl po bezgu ali po kakej vrbi laziti. Tem živalicam so mravlje posebno dobre, nosijo je na solnce, gleštajo je in jim strežejo, kakor le morejo; tudi hrane jim donášajo in rajši same stradajo, da le njih živinica pomanjkanja ne trpi. Te uši so res domača živina vsega mravljišča, od ktere dobiva sladek užitek. Te živalice imajo na hrbtu dvoje cevi, v katerih se nabira neka sladčica, po kterež mravlje posebno hrepené. Ko pride mravlja do uši, začne se jej prilizovati, boža jo in gladi s tipalnicami toliko časa, da spusti uš po vsakej cevi kapljico one sladčice, ktero mravlja željno posrka. Tako gre mravlja od ene uši do druge, da ima dosta. Uši so pa tudi rade pri mravljah, saj se jim nič hudega ne zgodi, mravlje pa zá-nje skrbé, kakor kmet za svojo molzno živino, in res, kar je kmetu krava ali ovca, to so mravlji te uši.

IV.

Topli pomladanski dnevi, ki se zdaj vrsté, zbudili so življenje v jajčicah, ki so do zdaj pri miru na mestu ležala, na katero so jih delavci spravili. Začnó se gibati in iz vsakega jajčica izleze črvič ali gosenica. Pridnim in skrbnim mravljam dá to posebno veliko opraviti, ker družina se je hudo pomnožila in novorojenci imajo vedno lačne trebuhe in le gledajo, kje bode kaj ugriznoti. Ker si sami še ne morejo potrebnega vsakdanjega kruhčka poiskati, donášajo jim ga mravlje pridno od jutra do hladnega večera. Domá je vedno sto in sto ust odprtih, ki željno pričakujejo svojih strežnic. Mravlja prinese hrano v čeljustih, in črvič odpre svoja usta na široko in zija kakor lačni srakoper v gnezdu. Mravlja ga pita po malem s prinesenim jedilom, katero bliskoma izgine v požrešnem žrelu. Ko bi to dolgo trpelo, moralo bi vseh mravelj konec biti. To je še njih sreča, da trpí to pitanje le nekoliko dnij, ker potem se leni trebušniki zapredejo v tanko kožico in iz gosenic postanejo bube, kakor se zapredejo svilodi v kokone.

Te bube ljudjé navadno mravljinja jajca imenujejo in jih nabirajo za ptice, katerim ta hrana posebno tekne. Bube se morajo pa poprej v soparji zadušiti, sicer bi nabiralcu čez nekoliko dnij kašo upihale.

Mravljam je kaj zelo všeč, da so ti požeruhi upokojeni, ker zdaj se zamorejo oddahnoti in tudi zá-se bolj poskrbeti; posebno pogosto hodijo zdaj k ušém v vas, vse je zopet veselo in zadovoljno.

Pa to prijetno življenje trpí le nekoliko dnij, ker potem se začnó bube premikati in iz tanke kože prikobacajo mlade mravlje. Torej se za zdaj mravlje bolj domá držé in pazijo na bube. Ko mislijo, da je prišel čas, potrgajo s čeljustmi lahno tanko kožico na onem konci, kjer ima mlada mravlja glavo. S pomočjo strežnic se izmotajo mlade mravlje iz tesnih celic, pa so še slabe in neukretne. Po vsem životu se jih drži ozka srajčica iz tanke bele mrenice, in starejše mravlje jim slačijo to srajčico počasi in skrbljivo, da bi mehkih udov ne ranile. Ko so zadnje vezi odpravljene, dadó jim precej kaj dobrega jesti in po tem in ko so se okrepčale, vodijo je po mravljišči in jim pokazujejo vse kote in pote, ker zdaj bodo morale same za sé in tudi za druge skrbeti. Iz jajčic namreč so se izvalile razven navadnih mravelj tudi moške mravlje in babice, katere nikoli iz mravljišča ne gredó; torej jim morajo delavci donášati potrebnega jedila. Novinci so kmalu spoznali svoje dolžnosti in se privadili službe, in vsa družina živi veselo in sračno.

Fr. Erjavec.

Hrepenenje.

Le enkrat še, le enkrat še
Bi stopil rad na gore,
Ki žarno se spreminjajo
V bliščobi zlate zore.

Le enkrat bi tam videl rad
Še hišico na trati,
Kjer v radosti mi tekli so
Mladosti dnevi zlati.

Le enkrat bi pogledal rad
Še iznad gor v dolino,
Ki zvati jo pred svetom vsem
Smem drago domovino.

Le enkrat se poljubil rad
Bi te, gomila sveta!
Ki mi zagrebla v groba noč
Si mater in očeta.

Takó srce črez gore tja
Zdihuje mi in sili;
Kdaj vidim spet domači svet,
Kdaj vidim dom premili?

J. Gomilšak.

Štorklja.

Zvesta, vselej z veseljem sprejeta tovaršica človeška je štorklja, z lastovico vred tako rekoč srednica med domačo perutnino in drugimi svobodnimi letalci.

Štorklja je zlahtne krvi in visokega rodú. Njeno gnezdo se nahaja ob strehah in slemenih, ob stolpih in zidinah visoko nad celo vasjó; večkrat pa se ugnezdi na obsekanem, debelo-vejnatem drevesu blizu vasi ali poslopja na samoti. Ali to drevó mora biti visoko; zakaj štorklja ljubi prost, neomejen razgled po vseh svojih oblastih: po lokah, njivah in kalužah.

S prvo pomladno sapico prileti tudi štorklja nazaj do svojega sela, in mladi in stari jej vriskajo nasproti. Vesele pesmice in prijazni klici pozdravljajo staro prijateljico; zakaj sladko upanje je prinesla vsem, da se vrne nova lepa pomlad.

Štorklja je kaj čudna, vse hvale vredna ptica; ona je vojvodica, prorokinja — vse v enej osebi. Ktera druga ptica bi se neki mogla z njo meriti! — Že njena postava ti kaže neko prednost pred drugimi ptiči. Na visokih nogah, v ozkih rudečih nogavicah se v eno mér ziblje njeno belo oblečeno truplo. Rep je črno obrobljen, kratek in prisekan; pa toliko daljši in

bolj stegnen jej je vrat, na katerem počiva glava v tihej ozbiljnosti. Togo, pa gladko perje se prilega njenej glavi kakor skrbno počesani lasje. Izpod črnih obrvij gleda rujavo oko. Obličje se končuje v dolg rudeč kljun, ki je silno oster in špičast. Hoja, oprava in vse njeno obnašanje kaže, da je trdovratna starokopitnica iz davnih časov. Globoko zamišljena korači kakor po brglah ob potocih in po lokah; pri vsakej stopinji povzdigne visoko k truplu svojo nogo, da jej kaka nesnaga ne obvisi; glava jej pa v smešnej resnobi sem ter tja vaguta. Molče koračita samec in samica po lokah in močevinah.

Kakor se pri kočevalnih narodih v neizmernih stepah gospodar rodovine naprej podaja, da si poišče novih paš, in še le potem svojo družino pripelje: enako pride tudi samec dva — tri tedne pred samico do naših krajev, da pogleda, ali je še vse v starem redu, ali pa da si, če sta nov par, prikladnega mesta za gnezdo poišče. Ako je našel še vse: staro gnezdo na svojem mestu, stari studenec na dvoru in poleg njega košato drevó, zopet izgine za nekaj časa. Ali kmalu se pripelje s svojo družino. S čudnimi prikloni jo vpeljuje v staro gnezdo kakor svojo gospodinjo. Na vso moč se lotita zdaj dela. Staro gnezdo se v kratkem popravi ali v potrebi novo nanosi. Tako se prav po domače uredita v starem posestvu in kmalu se prično očetovske skrbi in radosti. V lovu za potrebnim živežem pretekajo samcu dnevi v selskej tihoti.

Ali včasih se skalí domači mir in pokoj tudi v tihem domačinstvu. Zavid, izdaja in sila ne razsevajo pogubnega semena samo med ljudmi, tudi v mirno štokljinó družino se vrivajo. Ne redko se pokaže sredi podedovane lastnine kak prekanjen pritepenec; proti vsej pravici in po sili se polasti njenih lok in mlakuž. Včasih se pritepe kak samski kalin in s pohotnim očesom obleta samico, která v nepričujočosti gospodarjevej za svojo še v luščini zavarovano rodovino skrbi. Že od daleč je zagledal samec, ki se vrača domú, zopernika in v mogočnem silovitem letu se zažene proti njemu, da si ohrani dom in rodovino. Oba se nakršita in z ostrim kljunom spopadeta. Globoke rane si sekata v prsi in pleča. Divje se zopet popadeta, in dokaj časa mine, predno se spustita. Sedaj zletita na kvišku, silno s perutmi mahata in se z vso močjó eden v drugega zaletujeta; grozen šum in hrum napolnjuje ozračje. Eden je globoko ranjen in beží, oni drví v silovitem letu za njim, dokler se oba v daljavi ne izgubita. Pa boj še ni končan. Zopet se ustavita in nov hud boj se vname. Z vso močjó se napadeta, napade odbijata in se nazaj gnezdu približujeta. Sa-

mica čepí tiho v domačem stanu; včasí vendar zaklepeče s kljunom, kakor bi sameca na strpljivost izpodbadala. Še enkrat zahrumi nekaj silnih udarcev, in že pade nasprotnik ranjen na tla, bojišče hrabremu samecu prepustivši. Boj je slavno določen, dom in rodovina oteta, in zmagovalnega sameca slavi vse pleme kot hrabrega junaka.

Mladiči se izvalé in samec jim postane skrbljiv in dobrosrčen oče. Svojim roditeljem in dobrotnikom je štoklja jako hvaležna; zato so jo že starodavni Rimci imenovali pobožnega ptiča in jo kot zgled domačih čednostij visoko čislali. Kmetu, na ktereга strehi je gnezdila, popušča vsako leto kak dar kot stanovnino: prvo leto pero, drugo jajce, tretje celó mladiča. Kjerkoli se useli, tam nikdar, kakor pravijo, ne pogori. — Tudi čistota v domačem življenji je štoklji lastna; ona je tako rekoč znamenje njenega narodskega življenja. Pa njej je tudi v resnici potrebna; zakaj najmanjši madež bi ogradil nje belo oblačilo. Dolgi kljun jej služi za ščet in glavnik; zdaj se tu obira in popravlja, zdaj tam, zdaj na suknji, zdaj na oprsniku, zdaj na nogavicah. Pa njena čistota ni samo zvanja; ona ne spada k tistim, ki pod svetlo suknjo nosijo neznažno srajeo; ves čas se koplje; celó znotraj se s svojim kljunom čisti in snaži.

Štoklja je v svojih opravilih v marsičem človeku podobna; zato jo pa tudi človek in ona človeka rada imá. Brezskrbno korači po loki in ogradi ratarjevej; v severnih primorskih mestih se celó med ljudstvom sprehaja, drzno od vsakega zahtevajoč, da bi se jej umaknol. Ponosno stopa od trga do trga, od studenca do studenca: ona čuti, da je med svojimi. — Pri vsej krotkosti in privadnosti ljubi štoklja vendar svobodo čez vse.

Kedar se o letnej soparici močevine ali kaluže posušé, zapustí štoklja svoje dosedanje stanovanje in se umakne do lesovin, kjer se še nekaj časa ob vrelih, potokih in mlakah sprehaja. Ko pa jeseni tudi tam potrebne hrane zmanjka in se zlatoperi detal, mična konoplišica in drugi peveci na odhod odpravljajo, začnó se tudi štoklje zbirati po samotnih lokah in planotah in se pomenkujejo o poti v drugo toplejšo domovino. Klepetaje s kljunom se nekaj časa posvečujejo, potem se kar na ravnost vzdignejo visoko pod nebó in splavajo v gostih trumah proti jugu. Posamezna plemena prezimujejo v južnej Evropi, kakor v Carigradu, Sevilji in drugih mestih, kjer imajo svoja zimska stanišča; druga se obrnejo v malo Azijo, kjer v brezštevilnej množini po mestih svoja gnezda imajo; pravo zimsko stanišče priljudnej

štorklji pa je nilska dolina, kamor ravno po odtoku Nilovem prileti in zopet bogato pogrmeno mizo najde. Z veseljem jo pozdravi tudi rujavi sin Egipta, kakor jo je spomladi Evropec. Štorklja je vsem mil in ljub gost.

Po „Živi“ — dr. V. Janežič.

✕ 63.

Nevihtha.

Jutro je bilo soparno. Kdor je mogel, stari in mladi so delali na polji, da se spravi vsaj to, kar je bilo požetega. Solnce je pripékalo, da je zemlja pokala pod pekočimi žarki. Ljudjé so se potili, cvetice venele, ptice nizko letale, živina je sence iskala. Že od jutra so se delale kope na nebu, iz početka majhne, sive, belkaste, sem ter tja raztresene; čim višje je vstajalo solnce, tem bolj so se množile, valile, vzdigale, sprijemale puščajoč za seboj dolge repe, temnele in temnele — in o poldne je bilo vse nebo proti zapadu zakrito s črnimi, težkimi oblaki, ki so se proti solncu valili. Strahom so se ozírale ženjice proti nebu; če so tudi že težko sople, vendar so hitele z žetvijo, kakor se je dalo.

Babica je sedela na klopi pri pragu in boječe se ozirala na oblake, ki so že nad hišo viseli. Dečka in Nežka so igrali za poslopjem, ali bilo jim je tako vroče, da bi bila dečka vse pometala s sebe in v strugo poskakala, ko bi jima bila babica privolila. Sicer vedno glasna in kakor živo srebro nemirna Nežka je zévala, ni hotela več igrati in naposled je zaspala. Tudi babica je imela težke oči. Lastovke so nizko letale, skrivale se celó v gnezda; pajek, ktereга je babica zjutraj gledala, kako muho opreda in davi, skril se je v pajčevino, perutnina po dvoru se je v hlad stiskala, psa sta ležala babici pri nogah in hitro sople in jezik iz gobca molila, kakor bi bila prišla z divjega lova. Drevesa so stala tiho, noben listek ni trepetal. Prišel je Prošek z ženo iz gradu. „Ljudjé božji! grozen vihar se bliža, ali so vsi domá?“ vpraša gospodinja že od daleč. Platno z belišča, perutnina, otroci, vse se je spravljalo in nosilo v hišo; babica je položila na mizo hleb kruha, pripravila hudournu svečo, okna zaprla. Vse je bilo kakor mrtvo, solnce so zakrili oblaki.

Kar naglo je potegnil veter; blisk je švignol po črnem oblaku, zamolklo je zagrmelo. Začele so padati debele kaplje, bliski so švigali po črnih oblakih, grom je bobnel, vihar strašno tulil. Prošek je šel v hišo. Babica je prižgala hudournu svečo

in molila z otroki, ki so pri vsakem blisku in gromu obledévali. Prošek je hodil od okna do okna in gledal vên. Lilo je, kakor bi se bil oblak pretrgal, nebó je bilo vedno odprto, blisk je švigal za bliskom, kakor bi se goreče kače po nebu vile. Na hip nastane tišina — zdaj zopet zablisne plavorumena svetloba križem po nebu in — tresk! — ravno nad hišo. Babica je hotela reči: „Bog se usmili!“ ali beseda jej ostane na jeziku! Proškova gospá se prime mize, Prošek obledí, Urška in Jerica padete na kolena, otroci se v jok spusté. Vihar se je nato po-legel, kakor bi se bil s tem treskom jezo ohladil. Slabše in slabše se je čulo grmenje, oblaki so se razganjali, menjavali barvo in že so se kazale med sivimi oblaki jásnice. Nehalo se je bliskati, dež je ponehal, vihar se odtegnol.

Kaka sprememba zvunaj! Zemlja še kakor v omedlevicah počiva; udje se jej še tresejo in solnce gleda na njo še z rosnim, ali žarečim očesom; sem ter tja je še na njegovem lici oblaček, ostanek strastnega srda. Trava, cvetice, vse je na zemljo potlačeno, po potih tekó potoci, v strugi je voda skaljena, drevesa otresajo tisoč kapelj, lesketajočih po njih zelenej obleki. Ptice letajo zopet po zraku, gosí in race se veselé v lužah in potokih, ktere jim je ploha nalfla; kokoši skačejo po žužkih, kterih zopet dosta po zemlji gomezí, pajek lazi iz pajčevine; vse žive stvarí hité uživat novega življenja in veselja. Prošek gre iz hiše, obide poslopje, in tú, glej! strela je razklala staro hruško, ki je s svojimi vejami toliko let streho krila. Polovica je je ležalo na strehi, polovica se je k tlom klanjala. Ta stara drob-nica že mnogo let ni rodila, in njen sad ni bil dober; ali imeli so jo radi, ker je streho od pomladi do zime z zelenjem krasila. Tudi na polji je škodovala ploha; ali ljudjé so se vendar veselili, ker ni bilo veliko kvara; hujše bi bilo, ko bi se bila toča vsula.

Iz „Babice“ — Fr. Cegnar.

64.

Zastavica.

Med zemljo in nebom
Se dete kojím,
Od hriba do hriba
Veselo frlim.
Oblake in megle
Preganjam na ples,
Pometam in pišem
Brez metelj, perés.

M. Vilhar.

Svetloba.

Svetloba je nekaj, kar le z očmi občutimo in s česar pomočjó bližnje in daljne reči vidimo. Tema ni sama na sebi obstoječa reč, ona je le pomanjkanje svetlobe; vendar nikjer ni taka tema, da bi ne bilo še nekaj svetlobe. Mačke, čuki, sove itd. vidijo tudi v največjej temi, imajo pa drugače stvarjene oči, ki se jim v temi tudi bolj odpirajo.

Svetloba se od vsake reči neprenehoma na vse kraje raztega ali razširja; ona je čez vse človeške pojme tanka in nevagljiva reč; videl boš celó skozi luknjico, s šivanko na papirji storjeno, ob enem več ljudij, živine ali drugih rečij; svetlobni žarki tedaj neprenehoma in ob enem od vseh teh rečij skozi luknjico v tvoje oči prihajajo, da je vidiš. Med vsemi znanimi rečmi je svetloba najhitrejša v svojem teku; od zemlje do solnea je 20 milijonov milj in krogla iz topa bi potrebovala, ko bi zmirom naprej z enako hitrostjo letela, za to pot 26 let; svetloba pa pride od solnea do nas v osmih minutah; stori tedaj v enej sekundi, ki je 60ti del ene minute, 40.000 milj pota.

Neke reči same od sebe svetijo, kakor solnce, nekatere zvezde, goreče in žareče reči, mnogi mrčesi, črviči, trohneči les, gnijoče ribe itd.; druge reči pa, ki je zató temne imenujemo, morajo od drugej biti razsvetljene, da jih moremo videti. Naravoslovci in kemikarji menijo, da je svetloba obstojni del vseh pozemeljskih rečij. Pri veliko kemijskih opravilih ločenja in druženja se prikaže svetloba; prikaže se pa velikokrat tudi brez gorkote, kakor pri trohljivem lesu. Ko je svetloba z gorkoto sklenena, pravimo jej ogenj.

Svetloba močno tekne človeku, živalim in vsem rastlinam; če bi človeka dalje časa v črnej temi redili, hiral bi in hiral in morda še poginol. Svetloba pobarva vse rastlinsko perje z zeleno barvo. Nič bi prav ne rastlo in se ne pobarvalo brez svetlobe; to lahko vidiš spomladi v hramu pri korunu in pri drugej zelenjavi. Mnoge rastline se od jutra do večera zmirom proti solncu obračajo, kakor solnčna roža; prav mikati jo mora po svetlobi!

M. Vrtovec.

Draga kamena.

Priprost kmetič pride po opravkih v hišo bogatega trgovca. Ni bilo ravno zgodaj, pa gospod je bil še le vstal in se umival. Prijazno reče trgovec kmetiču: „Oče! le vsedite se na tá-le stol in počakajte, da se umijem, potem se bova kaj pomenila.“ Kmetič se vsede in ogleduje prstane, ki jih je bil gospod s prstov snel in na mizo položil, dokler se ne umije. Dva prstana sta kmetiču posebno v oči bodla, ker sta bila jako lepa in se zelo lesketala. Kmetič reče: „Žlahtni gospod! ne zamerite, da vas vprašam: koliko veljata ona dva lepa prstana?“ — Gospod pravi: „Saj mi ne boste verjeli, če vam tudi povém. Oba veljata pet sto goldinarjev.“ Kmetič se začudi in pravi: „Dè-tè lepi denarci! Saj ni toliko zlata, pa toliko veljata?“ — Gospod pravi: „Res ni toliko zlata, pa le kamenci so tako dragi, ki so v prstana vdeleni — to so dragi kameni, zato se tako svetijo.“

Kmetič pravi: „No no, to pa že verjamem; saj sem že včasih slišal, da so taki kameni zelo dragi. Pa žlahtni gospod! povejte mi še, koliko dobička vam pa nesó ti-le žlahtni kameni na leto?“ — Gospod se nasmeje in pravi: „E kakošni ste vendar, ki mislite, da mi morajo kaj dobička donašati? Prstane natakнем na prste, da se z njimi pobaham, kedar med ljudj grem.“

Kmetič pravi: „Tudi jaz imam domá dva kamena, pa mi prinašata vsako leto čistega dohodka pet sto goldinarjev, da-si ne veljata več ko 25 gold. obá.“ — Gospod se začudi in pravi: „Oho! kako je to mogoče?“

Zdaj se pa kmetič nasmeje in pravi: — „Prav lahko — moja dva kamena sta mlinska kamena.“

J. Cigler.

67.

Sreča.

Ukrajinska narodna.

Sreča moja! kje si koli?
 Si-li v gorah ali v polji?
 Gore h'tel bi razkopati,
 Polje h'tel bi preorati.
 Al' pri morji se v nižini
 S suhim makom razcvetevaš?
 Ali v grmu na kalini
 Si z veselim ptičem spevaš?
 Zleti k meni, moja sreča,
 Dalje mi nikar bežati!
 Oh ti sreča, mila sreča,
 Kdaj češ moja ti postati?

Fr. Celestin.

68.

Uskoki na Kranjskem.

Uskok je na pol k met, na pol vojščak. Danes ima v roki plug, jutre pa puško. Kedar mu cesar zapové, zapusti ženo in otroka, pa — hajdi na vojsko! Uskoki so tedaj mejni vojščaki ali graničarji. Kako se je to zgodilo?

Že leta 1522. so bili nekteri kraji v turškej Bosni, blizu meje hrvatske in dalmatinske, pod posebnim varstvom našega cesarja Ferdinanda I. Zató je vhajalo v te kraje čedalje več bosenskih in hercegovinskih kristjanov, to je Srbov ali Hrvatov, ki so se imenovali potem „Uskoki“. Brž nato se je preselilo nekoliko teh Uskokov že v žumbersko stran na Kranjsko; zakaj imeli so pa starih pismih ondot leta 1524. že posebne pravice. Leta 1535. so dobili že potrebnega sveta zá-se in za svoje naslednike; leta 1547. pa so dobili od naših vladarjev tudi žumberski grad in še nekoliko drugega kranjskega svetá (v Kostanjevici, Pleterjah itd.) v last. Iz vsega tega prostora okoli Žumberka je bila zdaj osnovana prva slovenska vojaška meja ali granica. Naši Uskoki so bili tedaj l. 1547. že mejni vojščaki ali graničarji s posebnim vojaškim poglavarjem (kapitanom). Pozneje pa je osnovala naša vlada tudi na robu dalmatinskem, hrvatskem in slavonskem tako vojaško mejo

proti Turčiji; vojščaki so bili pa po vsi taki Uskoki, ki so nas varovali potem noč in dan s posebno vérnostjo in srčnostjo turške sile. V Senji v Dalmaciji so imeli leta 1540. že močno trdnjavo in so se zdaj junaški bojevali s Turčinom. Tudi so bili natesali s časom mnogo ladij ter začeli grabiti po morji ladije benečanske. To pa Ferdinandu, vojvodi na Kranjskem, Koroškem in Štajerskem, ni bilo po godu. Da bi Benečanje z njim vojske ne začenjali, dá Ferdinand sežgati vse ladije senjskih Uskokov, nepokojneže pa leta 1617. v Karlovec in na Kranjsko k bratom žumberskim (okoli Žumberka) premestiti.

Zdaj je vseh žumberskih Uskokov 5700, v metliškem okraji jih pa živí 283. Kedar koli je bilo treba, hrabro so se bojevali s krvoločnim Turčinom in ga odbijali od mej našega cesarstva, da jih ni mogel več tako lahko prekoračiti in lomastiti v deželo, kakor nekđaj. Dokler so naši spredniki sladko spali na mehkih blazinah, bili so se junaški Uskoki brez strahú za nje in tako tudi za nas. Zdaj pa se nam Turčina ni več bati; zató se smemo nadejati in veseliti, da se bodo tudi oni skoro lahko bolj pečali s plugom nego s puško.

J. Navratil.

69.

Memento mori.

„Veselimó se, saj smo mladi!“ tako in enako vriska mladina. Mladost, bogastvo, slava, mogočnost in druge enake okolnosti res rade slepé srca ljudém, da zabijo, kaj nas čaka ob konci življenja — namreč smrt. Temu nasproti nam hrani vesoljna zgodovina nektere zglede, ki kažejo, da so véasih naj-mogočnejši vladarji resno mislili na smrt. Tako na pr. se pripoveduje, da je starodavni perzijski kralj Kserks, ko je neizmerno vojno peljal nad Grke v Evropo, tik morja rekel napraviti visok prestol. S tega prestola je gledal brezbrojne vojake, ko so iz enega dela svetá prehajali v drugi po mostu, iz bark sestavljenem na morji. Radost je s prva obhajala mogočnega vladarja, češ: toliko jih je, vsi so moji in bojevali se bodo za mojo slavo. Kmalu pa so videli krog stoječi, da solze tekó kralju po licih. Vprašajo ga, kaj mu je, in kralj odgovori: „Kako bi se ne jokál, če pomislim, da izmed toliko tisoč ljudij čez sto let nobenega izmed nas ne bode več na svetu!“

Še pred Kserksom je v Aziji živel Krez, najbogatejši kralj na svetu. Ponosno je razkazoval svoja bogastva vsem, ki so ga obiskavali: se vé da je želel, da bi ga hvalili in slavili zató. Enkrat pride k njemu grški modrijan Solon. Tudi temu razkaže Krez svoje imetje, pričakujoč Solonove hvale. Ali Solon molčí. Na zadnje mu nevoljen reče kralj: „Solon, ali ne porečeš, da sem jaz najsrečnejši na zemlji?“ Modrijan pa mu odgovori: „Nihče ni srečen pred smrtjo.“ To kralju ni bilo všeč in mrzlo se je poslovil od Solona. — Kmalu za tem pridejo sovražniki v deželo, vzamejo vsa mesta in ujamejo tudi Kreza. Perzijski kralj Cir ga hoče na grmadi sežgati. Grmada že gori in Kreza dosega plamen, kar slišijo vojaki klic: Solon, Solon, Solon! Cir želi zvedeti, kaj to pomenja, in reče Kreza vzeti z grmade. Ko Krez pové, kako se je nekdanj pogovarjal z grškim modrijanom, gane tudi Cira ta povest takó, da izpusti Kreza.

Lepo se piše tudi o Sala-Hedinu, sultanu v Egiptu in v Siriji. Ta je bil najmogočnejši sultan 12. stoletja. Osvojil si je bil mnogo jutrovih dežel. Vendar je bil vedno pravičen in zméren, in o zemeljskeji mogočnosti človeškeji je vseskozi imel tako zdrave misli, da zavoljo tega še dandanes sloví. Ko je ležal na smrtnej postelji, ukazal je, da so sneli bandera z njegove palače. V tem času pa je moral pred palačo hoditi mož z mrtvaškim prtom in klicati ljudém: „Glejte, Sala-Hedin, zmagovalec jutrovih dežel, ne vzame nič drugega s seboj v grob, ko ta prt!“

Če so pa že neverski kralji mislili na smrt, potem ni čudo, da med krščanskimi vladarji nahajamo še lepše zgledé. Slavni cesar Karol V. na stare dni ni samo prestola zamenil s samostanom, temveč še živ dal se je prevajati v mrtvaškeji trugi, da bi se bolj živo spominjal svojega resničnega pogreba.

Tedaj bodi si kdor si koli, ne zabi smrti. „Dolgost življenja našega je kratka“, poje pesnik, in:

Zna biti, da, kdor zdaj vesel prepeva,
V mrtvaškem prtu nam pred koncem dneva
Molčé trobental bó: „memento mori!“

A. U me k.

Pred Bogom bomo vsi enaki.

Srbska národná.

Znali se ne bodo kralji,
Ne poznali se cesarji,
Zanič'vali ne ubogi,
Ne štimali se bogati,
Ko pred sodbo bomo stali,
Kjer gospod Bog sodil bude
Vse pravične ino grešne.

Fr. Cegnar.

Noč.

Kaj lepo nam tudi noč oznanja Bogá, ki nikdar ne počiva.

„Noč je“, tako navadno pravimo, „mir vlada v stvarjenji; gozdi, mesta in trgi počivajo, ves svet miruje.“ Ali je pa temu v resnici tudi tako, kakor se zdi kratkovidnemu vsakdanjemu človeku? Je-li mar naša zemlja vse stvarstvo? Ali življenje tudi na višavah zaspí, kedar se nam na mehkejši postelji stisnejo oči? In pa tudi, se li res vsa zemlja na počitek pripravlja, kedar nas jame noč zavijati v temno svoje zagrinjalo? Ali solnce, zapustivši nas, ne potuje k našim ljubim bratom, ki bivajo na onej polovici okrogle naše zemlje? Za koga je tedaj noč, ljubi moji prijatelji? Noč je le za nas, ki o večnem dnevu še ne moremo živeti. — Za Boga ni noči; tema njemu ni temna, noč mu je svetla ko dan, tmina svetloba.

Od kod neki to izhaja, da ljudjé sploh mislijo, da po noči vse počiva na zemlji? Ali res vsa delavnost praznuje? Ali tudi vi, prijatelji moji, ne opazite nikakega sledú ponočnega življenja? — Mar-li Bog, neskončni, čisti, večni duh, ki vlada svet, zemlji po noči odteguje svojo sapo, vsemogočno stvarilno svojo roko? Le idite o ponočnej temi nekoliko po svetu in prepričali se boste sami ponočnega življenja. Kmalu boste kje zaslišali petje in vesel šunder. Tu je zbrana vesela družba, ki jej bolj ljubi plesišče, ko sladko mirno spanje. Tu vidite razsvetljena okna kake jedilnice, kjer obilna svečava gostom

razsvetljuje gosti, ktere še le o poznej noči mislijo zapustiti. — Tam boste zapazili drugo luč, kako samotna brli. Ona sveti ali tihemu učenjaku, ki se je zamislil v učene svoje preiskave, ali marljivemu delavcu, kteremu je bil dan prekratek, da bi si bil prislužil, česar mu je treba za ljubo družinico, ali milovanja vrednemu bolniku, ki se ob uri splošnega počitka bori s hudimi svojimi bolečinami.

O poletnej noči pa idite na polje in travnike. Zdaj čriček začvrči, zdaj prepelica zapoje, zdaj hrošč zabrenči; kmalu v trsji zašumi, kmalu kaka zver skoči iz goščave. Od ondot se glasí kakor iz čuvajskega roga, nad vami sova leta, iz grma pa vam tiho na uho šeptajo sanje spečih ptičkov. Ako bi pa videli, česar ne morete, in slišali, česar vam ni mogoče, gotovo, zapazili bi, kako kali, klije, raste in se giblje v vseh delih narave le na videz spijoče. — Stopite iz hiše in tudi ponočni zrak opazujte, pa se boste prepričali, kako tudi ponočna sapa pihlja nad dremljivo livado. Tudi o mesečnej svetlobi, kakor o poldne vodica v rečnej strugi šumljá ter se dalje valí.

Ozrimo se tudi na kvišku. Mične zvezdice, — z njimi tudi solnce — hodijo svoje pote ter se nepremakljivo drže odločenega svojega reda, kakor rastline na polji svojega časa. Če nastavimo ušesa na zemljo, ako bi nam bilo mogoče opazovati naravo v njenih skrivnih hramih, kmalu bi zapazili, kako mati zemlja sadeže in drevesa, nam na videz spijoče na redilne svoje prsi pritiska tako, da prihodnji dan bolj veselo raste, ker so se po noči napile hladilne in tečne hrane. Tako se narava ravna in zemlja s sadeži polni po volji njega, ki jo je stvaril in v njej še zmirom stvarja travo za ljubo živinico, žito človeku na korist, vino, da mu razveseljuje srce, in kruh za krepčalo trudnim njegovim udom.

Bližajmo se spijočemu in le nekoliko pri njem ostanimo. Kako je vse mirno in tiho okoli njega! Toda tako ni v njegovej skrivnej delavnici? — Le poslušajmo, kako pljuča delajo! Kako se mu prsi vzdigajo! Kako sope! Kako mu srce tolče! Kako mu žila triplje! Kako se mu lici žarite! Kako kri kroži ter se po vsem telesu raztaka!

Ali hoče kdo še več priči, da tudi po noči ne umrje življenje? Počiva sicer, toda ne povsod, in še ondi, kjer počiva, miruje le na videz. Sredi pokoja je vendar povsod živo gibanje.

Kdo neki ziblje upehane in trudne stvari tudi po noči na svojem srci? Kdo živi, kjer je na videz ugasnolo življenje?

Ljubi moj kristjan! padí na kolena in moli, če ne najdeš primernih besed, pa saj misli: Vsemogočni, modri Bog vse svoje stvari v svojej roki drži. Marsiktere moči so, toda vse so

od njega, ki je edini Bog in v vsem dela vse. Med zaprtimi očmi očetovo oko čuje, med sto in sto tisoč spijočimi je nebeški oče edini, ki nikdar ne spi, nikdar ne dremlje, on, ki je bil Izraelov varuh, stvarnik in varuh je tudi vsej naravi.

Dräseck — A. Lésar.

62.

Ime božje.

Angelj izmed števila tistih, ki stojé okoli božjega prestola, prosi Boga, naj mu dovoli v človeškej podobi stopiti na zemljo med ljudi, da opazuje njihovo dejanje in nehanje, da z njimi trpi in se z njimi veseli. Vsemogočni dovoli, in angelj stopi na zemljo v podobi modrijana. Prišel je v bogato deželo. Rumeno klasje se po polji ziblje. V hribih so kopali drage rude, to je: zlató, srebro itd. Po gladkih rekah so plavali ponosni brodovi in bogate pridelke v druge dežele vozili. Lepe vasi, polja, mesta in vrti so se vrstili; kamor se je oko obrnólo, povsod se je videl blagoslov, bogastvo in obilnost. Modrijan je trkal na vrata bogatinov. Radovoljno so mu jih odpirali, ker čislala se je učenost. Radi so ga poslušali, njegove besede so je veselile, obilo so mu darovali, predno so ga dalje puščali. Ko mine čas, ki mu ga je Bog odločil za potovanje na zemlji, vrne se angelj v nebeški raj in pripoveduje vsemogočnemu, kar je videl in slišal. Hvalil je zemlje lepoto in krasoto, mnogovrstne umetnosti, in kako goreče se prebivalci poprijemljejo lepih znanostij. „Pa so se ljudjé kdaj mene spomnili?“ vpraša Bog. Angelj pomišlja in pomišlja, zadnjič pa reče: „O gospod, tvojega imena nisem slišal velikokrat imenovati. Tebi v čast so sicer lepe cerkve zidane; pa ljudjé so preveč v posvetno zamišljeni, zato rej ne hodijo pridno vá-nje tebe molit in častit.“

Mine leto in dan, in angelj zopet Boga poprosi, naj mu dovoli na zemljo stopiti. V podobi meniha pride zdaj na zemljo. Strašno premenjeno najde deželo, ktera je bila poprej tako lepa. Strašen potres jo je razdel. Pusta so ležala polja, ker sovražna vojska je privihrala, ropala, morila in požigala; nasledek vsega tega je bila draginja, lakota in bolezen. Povsod je bil jok in stok. — Prestrašen se vrne angelj k večnemu, s solznimi očmi mu pripoveduje ljudstva nadloge in težave. — „Ali si slišal imenovati zdaj moje imé?“ vpraša Bog. „O gospod,“ odgovori angelj, „povsod so te imenovali, k tebi, edinemu pomočniku in tolažniku so vpili;

jaz pa sem poznal tvojo ostro in pravično kazen ter se od tam vrno!." Bog reče: "Ne pošiljam ljudem nadlog in težav v kazen, ampak le zato, da se poboljšani k meni povračajo. Slabi in omagljivi človek ne more prenašati vednega blagostanja. Napuh ga prevzame in on misli, da je sreča na zemlji edina reč, po kateri naj sega. Le iz ljubezni pošiljam ljudem grenkosti; kajti v nadlogah in težavah se vračajo na pot kreposti. Človeški rod mora trpéti, da se vzdigne k veselju."

73.

Lastovki v slovo.

Mrzel veter tebe žene,
Drobna lastovka od nas,
Ki iz lipice zelene
Si mi péla kratek čas.
Vsako jutro, ptička moja!
Zgodaj si prepevala,
Vsako noč je pesen tvoja,
Sladko me zazibala.

Pridi spet pomlad vesela,
Prideš, ptička, ti nazaj;
Spet boš meni žvrgolela,
Oj, to bode vesel raj!
Da bi cvetje mlad'ga leta
Skoro se prikazalo!
Ah, znabiti da boš vjeta,
Videti te več ne bo.

Kol'kokrat si priletela
V svoje malo gnezdice,
Tol'kokrat si mi zapela
Milo pésmico v srce;
Zdaj z visok'ga turna line
Zadnjo pesen žvrgoliš,
Ki čez hrib ino doline
V tople kraje si želiš.

Zdaj boš zapustila mene,
Ah, kak' srce me boli;
Mrzel sever tebe žene,
Pojdi, kam te veseli.
Oh, da mi ni perje dano!
Rad, o rad bi spremljal te;
Pa v te kraje žakovano
Moje revno je sreč!

V. Orožen.

Ptice popotnice.

Najboljše selivke v živalstvu so ptice. Ptice so sploh zelo občutljive, kmalu je prevzame mraz in vročina. Ako jim pa še hrane zmanjka, ne čaka jih nič drugega, slovo morajo dati svojej domovini. Povodne ptice primora led na vodah, da pobegnejo; mnogo se mora seliti tudi tistih, ki zobljejo zrnje, mnogo takih, ki živé o žizkih, tiste pa vse, ki letajoč mrčese lové. Narava jim je bogato preskrbela vse, česar jim je treba za dolgo in nevarno pot: dala jim je urne peruti, s kterimi kar splavajo od nas po gladkejši cesti, po zraku tja, kamor je žene nagon; tem pticam rekamo popotnice ali selivke. Nahajajo se pa tudi ptice, kterih ne prežene niti mraz niti vročina, naj jim tudi za živež sila prede; rajši stradajo, ko da bi zapustile ljubo domovino. Potrpežljivo čakajo pri pičlej hrani boljših dnij, prijetne pomladi; takim rekamo stalne ptice. Najnavadnejše stalne ptice pri nas so: vrabec, najzvestejši prijatelj kozolecu in skednju, družina krokarjev itd. — Še drugi gredo počasi za živežem in ostajajo tako dolgo na istem kraju, dokler jim ne zmanjka hrane. Ko pa pride pomlad, vrnejo se zopet valit v tiste kraje, kjer so domá, na pr. navadni škorec, čížek itd. — Vsa druga je pri pravih selivkah, ki ob istem času prihajajo in zopet odhajajo. Potovanje je tako ukoreninjeno v njihovej naturi, da jih ne zadrži nobena zapreka, nego sužnost. Ni jim mar niti za hrano, niti za gorkoto. To se vidi pri zaprtih ptičih, ki so zelo nemirni, kedar pride čas selitve.

Ptice začno potovati spomladi sredi meseca svečana in nehajo sredi meseca majnika. Takrat pridejo nektre iz južnih dežel k nam nazaj, druge pa pobegnejo proti severju. Na jesen pa se zopet začne romanje sredi meseca vel. srpana in trpi do srede kimovca; takrat pride nekaj ptic iz severnih krajev, druge odleté od nas proti jugu s svojimi mladiči, ki so je izvalile pri nas. Sploh odidejo tiste poprej, ki so pozneje prišle.

Ali pridejo ptice kmalu na pomlad k nam, ali jeseni kmalu odidejo, iz tega ne moremo zanesljivo soditi, kakovo vreme bode nastopilo. Mnogokrat nas zapusté, ko je vreme še čisto lepo, pa tudi često prileté posebno zgodnejše, ko jim zaradi mraza še primanjkuje hrane. Različno je tudi, o kterih urah ptice potujejo; nektre leté le po dnevu, kakor lastovica; ne-

katere le po noči, na pr. race, gosí, prepelice; še druge pa najrajše zjutraj na pr. poljski škrjanček.

Predno ptiči odleté, zberó se navadno na kakem odločnem kraju; po poti se jim druge pridružijo ali pa napravijo nove trume. Navadno jih letí mnogo skupaj, pa tudi samo po dva in celó posamezno potujejo. Kedar se jih zbere mnogo éne družine, leté ali neredno ali pa v lepej vrsti, ki je podobna dolgej ridi, ali pa ima trivoglato podobo, kterej pa vselej manjka zadnje ride. Na čelu letí večjidel samec ali pa močna babica. Ko načelniku moč opeša, umakne se nazaj in nasloni glavo na svojega sprednika; na njegovo mesto pa nastopi drugi.

Ptice potujejo iz dveh razlogov, a) da si ohranijo življenje in b) da se ohrani zarod; zató gredó v jeseni proti jugu, ker jim pri nas primanjkuje hrane, na pomlad pa zopet pridejo valit v severne kraje nazaj. Pri teh selitvah nikoli ne zgrešé pravega pota; tudi ima vsaka družina že odločen kraj, kamor pojde in kjer ostane čez zimo.

Najunavnejše selivke med pticami pri nas so té-le: ključnač, drozeg in brinjevka; te tri prileté še le na zimo k nam iz severja, kjer so valile. Gavec (Ibis), štoklja, žrjav in lastovica gredó v Afriko, pastaričica potuje celó do Senegala. V Afriko gre tudi kukavica in udeb, ki pa večkrat že pri Carigradu ostane. Poljski škrjanec potuje na južno Francosko, na Laško, na sredozemske otoke, v Afriko, Egipet in Sirijo. Premili pevček po naših logih, slavček, gre z grlico in golobi proti vzhodu v Perzijo, Kíno in na Japansko. Celó prepelica preletí sredozemsko morje; kobilar in srakoper jo potegneta v Afriko.

Tudi drugi deli sveta imajo med pticami selivke, najvažnejše so pa selitve severno-amerikanskega goloba. Ta golob živi v severni Ameriki, po trikrat ali štirikrat na leto valí in se tako razplodi, da severna Amerika nima zá-uj dosti živeža; zató mora zapustiti svojo domovino in seli se v tolikih množicah, da goste trume solnce zakrivajo. Kamor sedejo ti golobje, tam pokončajo vse; drevje so polomi in poljščina gre vsa pod zlo. Kedar leté, pada blato od njih tako gosto, kakor sneg. Kolika mora biti škoda, ki jo napravijo, to si lahko vsak sam misli.

A. Gorenec.

Egipet.

Egipet je dežela, res da ozka, pa silno dolga; sega namreč od juga proti severju čez dve sto milj na dolgo, široka pa ni nikjer. Meje so jej proti vzhodu sueška ožina, ki jo od kanaanske dežele sebi, in pa rudeče morje, ki jo z Arabijo in Indijo veže, proti jugu Nubija in Abisinija, proti zahodu afriške puščave in tako imenovana Berberija, proti severju pa sredozemsko morje.

Imenitno egiptovsko deželo delé v zgornji, v srednji in spodnji Egipet. Zgornji Egipet je bil prvi naljuden. Glavno mesto so mu bile sloveče Tebe s stoterimi vrati, čuda veliko in nedopovedljivo krasno mesto, čegar razvalinam se še dandanes čudijo vsi umetniki in učenjaki. Že nori Kambyse ga je oropal, pa ne razdejal. Hudobnejši ali norejši je bil Kornelij Gal, prvi rimski deželni poglavar v Egiptu, ki je Tebe 28 let pred Kristom ne samo oropal, ampak tudi razdejal. — Malo pozneje ali znabiti enakočasno je dobil tudi srednji Egipet svoje prebivalce; zakaj o Memfu, glavnem mestu srednjega Egipta, pripovedajo mnogi zgodovinarji in starinoslovci, da ga je osnoval in utemeljil Menes ali Mizraim, Kamov sin in Noetov vnuk, prvi egiptovski kralj. Tudi v srednjem Egiptu je mnogo čudovitih spominkov človeške zmožnosti in ničemurnosti, ki stojé in bodo stali, dokler bodo stale skalovite gore, v katerih se je zá-nje kamenje lomilo. Glavno mesto Memfis pa je imelo tršo osodo, ker se komaj še kraj pozna, kjer je stalo. — Gledé zanimivih in krasnih spominkov je spodnji Egipet, ki se mu tudi Delta pravi, veliko revnejši od srednjega in gornjega; gledé važnih zgodovinskih prigodkov pa je enako bogat. Deltino glavno mesto je bilo Heliopolis ali po naše solnčno mesto s krasnim, veličanskim, solncu posvečenim templjem. Pa tudi solnčno mesto, ki ni bilo daleč od sedanje Kahiré, izginolo je kakor Memfis z obličja zemlje, in le težko se najde še kraj, kjer je stalo.

Vso imenitnost, lepoto, plodnost in bogastvo ima dandanes Egipet zahvaliti Nilu, čudovitej, dobrotljivej, veličanskej reki, ki od juga proti severju po njej teče in jo namaka. Brez te reke, brez njenega občasnega naraščanja in njenih rednih razlivov bi bil ves Egipet le prazna puščava. Nil pa, za Nigrom največja reka v Afriki, ne izvira v Egiptu, ampak daleč daleč proti jugu na Mesečnih gorah; še le pri nekdanjem mestu Siene doseže po nekoliko bolj slovečih, ko zanimivih slapih

Egipet in tú začne namakati in rodovititi dolino, ki se vleče med grozovito peščeno puščavo in strašnimi skalovitimi gorami po vsem gornjem in srednjem Egiptu in se razširi poslednjič v veliko krasno planjavo. Pod Kairo se razdeli Nil v dva glavna odrastka, ki se daleč razsebita in katerih eden se pri nekdanjem Pelusiji, eden pa bolj proti zahodu pri nekdanjem Kanopu v morje izliva. Med tema glavnima odrastkoma je pa še nekoliko drugih.

V tej dolgej Nilovej dolini živi sedaj čez poltretji milijon duš, večidel Muhamedanov, med katerimi je do 136.000 Koptov ali zarodnikov nekdanjih Egipčanov in do 24.000 katoličanov, razkolniških Grkov in Judov, in vse te redi previdnost božja s čudovito reko, ki je v Egiptu v resnici največji blagoslov božji. Ko o našem poletju med tócnima krogoma hudo in skoro neprenehoma dežuje, naraste Nil, ki v tistih krajih izvira, malo po malem in zalije vso planjavo, da je ves Egipet kakor sila veliko jezero, polno lepih prijetnih otokov, kjer stojé vasi in sela na umetno napravljenih gričih in krasno iz vode štrlé. Kmalu pa — navadno že 17. septembra — začne se voda utekati, dokler reka zopet v navadno strugo ne stopi. Egipet je sedaj za novo setev in letino ne samo dovolj namočen, ampak tudi pognojen, ker popušča voda pri vsakem razlivu mnogo rastlinskega blata za seboj. Meseca decembra je že vse polje vnovič obsejano in o novem letu je vsa Nilova planjava že lepo zelena kakor najlepši travnik ter redi in napravlja za prihodnji maj bogato žetev — in to se vrsti reto za letom.

M. Verne.

76.

Mladosti.

Tebi svet še vse obeta,
Kar srcé si poželi;
Varuj brez sadú se cveta:
Sád osreči, cvet slepi.

Dr. J. Zupan.

Nespametna sramožljivost.

Neki učenec je prišel na Dunaj v višje šole. Bil je ubogih starišev in si je moral sam za živež skrbeti, kakor sto in sto drugih, podučujoč leco po hišah.

V nekej hiši so še južinali, ko je prišel prvič učit. Ponudijo mu jako priljudno kolača. „Lepa hvala! južinal sem že malo poprej.“ — „E nikdar ni vreča tako polna, da bi ne moglo noter zrno!“ Zavrne ga priljudni gospodar.

On pa hvali in se brani, izgovarjaje se, da je že jedel. Zató ga nehajo siliti. Gospodiču je pa krulilo po trebuhu takó, da se počne gospodarju dozdevati, da ni hotel naš gospodič kolača le zbog neumne sramožljivosti.

„Brez zamere, kam pa hodite jest na Dunaji?“ Učenec, ki je bil še le kake tri ali štiri dni na Dunaji in ni znal po imenu še nobene gostilnice razven éne izmed najimenitnejših, odgovori v tej zadregi: „V gostilnico, ki se jej pravi pri rimskem cesarji.“

„Aj, tja! Po čem je pa kaj ondi govedina? — po čem pečenka? i. t. d.“, tako ga poprašuje navlašč gospodar, ki se mu je mahom zdelo, da gospodič laže. Ta mu je odgovarjal res vse napačno.

Po južini gre gospodar s svojo gospo vred v drugo izbo; otroci z domačim učiteljem ostanejo pa v prvej za malo mizo, ki je stala nekoliko korakov daleč od vélike. Na tej-le je pa ostalo še nekoliko kosov kolača. Lačni gospodič se prišeta do nje. Jako mu diši kolač Gospodič se ozré, otroci ga ne gledajo — vrata druge stanice so priprta — smuk en kos v žep. — Ali o joj! pri tej priči se odpró vrata druge stanice. Ubogi gospodič ves obledi, ko ugleda gospodarja, ki mu velí, naj se oglasi, predno odide. „Oj kolač, oj nesrečni kolač! — požrl si mi kruh,“ — tako je zdihoval siromak sam s seboj. Kakor šiba na vodi se je tresel gredé po končanem uku h gospodarju. Od strahú in sramote se mu ni upal v oči pogledati.

Gospodar mu pa velí na samem prav po očetovsko: „Dragi moj prijatelj! lepo vas prosim, odvadite se take — krive . . . da ne rečem neumne sramožljivosti. Ubogemu biti, to človeku ni sramota, ako ni ubožnosti sam kriv. Kdor je siromašnih starišev, ostaja siromak do . . . smrti ali vsaj dolgo časa. — Tudi jaz nisem bogatega rodú, tudi jaz sem se moral truditi nekđaj za ljubi kruhek tako, kakor vi; vém, kako se živí po

svetu; lahko si mislim, kako živite ob pičlem zaslužku; vém pa tudi, da je več takih sramožljivcev, kakoršen ste vi; pa mislim, da taka sramožljivost ni prava. Kar je pošteno, najdalje veljá. To pomnite; pozabiti hočem to, kar se je zgodilo, kakor da bi se ne bilo. Iz očij v oči sem vam govoril; živa duša naju ni slišala; nikdo ne vé, kaj se je zgodilo kakor jaz; pa ne povem nikomur. Ne sramujte se torej nikogar, pa tudi mene ne; povedal sem vam svoje misli le zato, ker je res, kar pravijo: pri malem se začne, pri velikem se nehá. Kriva sramožljivost jih je zapeljala že sto in sto . . . Iznebite se je torej, bodite pošteni, kakor doslej, in mi učite deco tako lepo, kakor ste pričeli; lahko boste imeli pri meni zaslužek ves čas, dokler ostanete na Dunaji. Náte vam še tóle; denite si v žep. (Dal mu je nekaj v papir zavitega.) Zdaj pa pojdite z Bogom!“

Ubogi naš učenec, ki se ni upal ne ziniti, hoče predobremu gospodu roko poljubiti; ali ta mu jo izmakne in ga spremi do vrat tako prijazno, kakor bi se ne bilo ničesar zgodilo.

Na pol žalosten, na pol pa vesel pride siromak domú. Ves zamišljen ni pogledal, kaj je v papirji, dokler ni bil domá. Kaj je bilo? Lep kos kolača. Dva kosa ga je imel po tem takem in se najedel do sita; ali ta, ki mu ga je dal gospod, ta mu je bil veliko bolj v slast od onega.

Še večkrat so mu postregli v hiši dobrega gospoda s kolačem in drugimi rečmi, pa branil se ni več tako nespačetno, kakor ondaj.

Zdaj pa je visok gospod in pripoveduje rad to resnično zgodbo hvaležnega srca do onega, ki ga je ozmerjal in tako očetovski podučil.

J. Navratil.

78.

Moč znanstev in umetnostij.

Znanstva in umetnosti so krasne sestrice, ki človeka kot svojega brata ljubijo in ga podučevaje osrečujejo. Njihova moč na človeka je pa ta, da mu bistrijo um, krepčajo dušne moči, da mu zmirom bolj razodevajo skrivnosti narave in ga peljejo v neskončne daljave neba, da ga razsvetljujejo in povzdigujejo. Zatorej veljá v vseh časih in po vseh krajih človek obširnega vedenja več od drugega, nič ali malo učenega; vidimo tudi, da obdaja nenehjljiva slava može izvrstne učenosti ter je štejemo med največje dobrotnike človeštva. Kdo pa našteje

vse take može od Aristotela do Humboldta, ki so se odlikovali v raznih znanstvih in si zaslužili neumrlo slavo. Trikrat srečna tista ljudstva, ktera se morejo ponašati s takimi možmi! Ti razširjajo znanstva med rojake, rod za rodom razsvetljujejo in prenarejajo, in ves narod od stopnje do stopnje povzdigujejo oslavljaajo na veke. Židi, Grki, Rimljani — zdaj Italijani, Francozi, Angleži in Nemci so bili in so še nositelji omike s pomočjó svojih učenih množ, ki delajo, da ti narodi vsemu svetu neprestano svetijo in človeštvo žlahtnijo.

Znanstva tudi bogaté narod. Matematika, mehanika, fysika, chemija i. t. d. kažejo nam tisoč potov, po katerih nahajamo nove izvirke blagostanja, po katerih prihajamo do tisoč novih iznajdeb, ki nas bogaté. Znanstva vekšajo narodu tudi vojaško moč, ker podpirajo pogum in hrabrost z novimi iznajdbami in učé toliko znanostij v boji potrebnih. Zató je zmogel Pyrrhus, kralj grško omikanih Macedonov, še sirove Rimljane, zató so nadvladali Evropei nevedne in revne Indijane in Azijance: znanstva so velika moč.

Dr. Dragotin Lavrič.

79.

Angelj tužnih.

Ko obide strah duhá,
 Angelj stopi iz nebá,
 Pride v hali žalostnej,
 V hali temnovišnjevej.
 V levej roki vrč imá,
 V vrči solz je do vrhá;
 Zliva je na vse stezé,
 Koderkoli človek gre.
 Kamor solze padajo,
 Rožam glave sabnejo,
 Trava hitro se suši,
 Zemlja pusta ne rodi.
 V desnej roki pa imá
 Ogledalo iz zlatá,
 Pred oči mu je drži,
 Kaže v njem pretekle dni,
 Mu svetlosti jasni spet
 Kaže čas prihodnjih let;
 Upu srce se odpre
 Duh otožni zjasni se.

S. Jenko.

Fenicija in Feničanje.

Sloveča Fenicija je bila majhna, peščena in nič kaj rodovitna deželica med sredozemskim morjem in visokim Libanom; na dolgost je merila le kakih 25 do 28, na širokost pa 5 do 8 milj. V tako majhnej, kamenitej in peščeni okrajini ni bilo veliko opraviti s poljedelstvom; zato so se poprijeli umni Feničanje precej poštene in mirne kupčije in umne obrtnije, in sv. pismo je imenuje zato Kananejce, t. j. trgovce ali kupčevalce. Kmalu so v mirnej prijaznej zvezi z bližnjimi sosedi in malo po malem z vsemi národi takrat znanega sveta, in kar jim ne more majhna nerodovitna domovina dajati, to si pridobivajo z umno pridno delavnostjo in kupčijo. Nikdar jim ne pride na misel, da bi se s silo razširjali, in kar kaplje krvi ne prelijó, da bi si kako ljudstvo podvrgli. Ko se domá preveč ljudij naraste, pošiljajo naselnike na vse kraje, in ni je menda ob sredozemskem morji okrajine, v kateri bi kake feničanske naselitve ne bilo. Čez 800 se jih lahko našteje, in med njimi je bila ena, ki se je v treh dolgih in krvavih vojskah celó z mogočnimi silovitimi Rimljani merila in ošabni Rim toliko da ne ugonobila.

Po vseh okrajinah so kupovali in prodajali razno blago in so je prevažali na svojih brodevih v vse kraje, kjer je bilo tega ali onega treba. To se vé, da so pri svojem trudu veliko dobička imeli in si v kratkem velike bogatije pridobili. Najvažnejše pa je bilo, da so umeli prisvojevati si razne znanosti, umetnije in rokodelstva, ki so je tú pa tam pri raznih narodih nahajali ter je sebi v prid obračali. In kolikor bolj so v znanostih in umetnostih napredovali, toliko več koristnega in potrebnega so tudi sami ^(iznajdovali) iznašli so na pr., steklo in iz njega mnogovrstno posodo delati, sukno in drugo tkanino kaj krasno barvati itd. Kakor so si pa tuje znanosti prisvojevali, tako so razširjali tudi lastne iznajdbe po svetu, in po vsej pravici se more reči, da so bili Feničanje po svojem brodnístvu in po umnej kupčiji svojej mnogim in mnogim národom pravi blagoslov božji.

Da so si pri tolikem bogastvu tudi velika in zala mesta stavili in zidali, ne bode menda nihče dvomil. Njihovo najstarejše mesto Sidon je že stalo, ko je še Jakob s svojimi sinovi v obljubljeni deželi pastiroval. Dolgo pozneje, pa vendar še 240 let pred kraljem Salomonom, osnujejo in utemeljé drugo

krasno mesto z imenom Tyrus, ki naglo in tako čvrsto raste in napreduje, da celó Sidon za seboj pusti. Mesta rastejo in se vzdigujejo eno za drugim, in ob času največje slave in blaženosti Feničanov, od leta 1000—600 pred Kristom, bilo je tako rekoč celo primorje eno samo krasno mesto.

Pa tudi ta dolga doba sreče in blagostanja je začela pojemati in umirati, kakor vse na svetu. Zaveza Feničanov z bližnjimi Izraelci, ki so se večidel nespametno vedli, in njihovo veliko bogastvo jim nakoplje veliko nesrečo. Okoli leta 730. pr. Kr. pridejo mogočni Asirijani, ki se z Izraelci vojskujejo, v deželo, in njihov kralj, Salmanasar, vzame Tyrus ter odpelje z Izraelci tudi mnogo Feničanov v asirsko sužnost. — Še hujše napade kakih 130 let pozneje babilonski kralj Nabukadnecar Jude in Feničane ter razdene Jeruzalem in pelje obé ljudstvu v babilonsko sužnost. Tyra pa ne more nikakor vzeti, ampak je prisiljen po trinajstletnej oblegi sramotno kopita pobrati. — Pozneje pride Fenicija Perzijanom, potem Macedoncem in poslednjič Rimljanom v roke.

Pri tolikih spremembah izgine, se vé da, bogastvo in sreča.

M. Verne.

81.

Družinsko življenje starih Slovanov.

I.

Slovanje so od nekdaj živeli v rodovinah ali zadrugah, kakor še to zdaj nahajamo pri velikem delu južnih Slovanov. Zadruga je obsegala vse sorodovince po krvi, kateri so imeli iste roditelje: stariše, sinove, vnuke, pravnuke itd. Zadruga je imela vse premoženje skupaj; eden je delal za vse, vsi za enega. Možje so okmetovali polje in se pečali z živino; ženske so gospodinjile, posebno pa so imele to delo, da so volno in predivo predle, tkale in za obleko vsem družinskim udom pripravljale. Kedar je bila rodovinska hiša pretesna, nastanovile so se posamezne družine okoli koč. Tako je ena zadruga štela včasih nad sto duš.

Da je šlo v tem gospodarstvu vse po redu in pravici, za to je skrbel starešina ali gospodar (knez, vladyka, starosta). S prva je bil pač oče tudi za gospodarja; po njegovej smrti pa se ni gledalo na starost, ampak izvolili so

tistega, ki je bil najboljši in najpripravnejši izmed zadruga. Tudi žene so dosegle to čast. Starešina je hranil zadrugne svetinje, daroval je bogovom, gospodaril, odločeval zadružnikom dela in opravila in je skrbel vsem za življenje in postrežbo. Vsi udje so ga častili in se klanjali njegovim ukazom. Spomin umrlih starešin se je hranil v podobah. Te podobe so častili skoro po božje, in tako so nastali domači hišni bogovi. Ako se je zadruga selila drugam, vzela je dedne podobe skrbno s seboj, starešina sam jih je nosil na rami noter do novega selišča.

Družinsko življenje je bilo polno medosebne ljubezni. Najhujša kazen je bila ta, če so koga kakor malovrednega „zlega sina“ ali kakor „zlo hčer“ izvrgli iz zadruga, tako da je kakor „izgoj“ (zbjeg) moral brez družine po svetu.

II.

Zadruga se je sem ter tja tako razrastla, da niso mogli več vsi udje skupaj živeti in da je bil oddelek prisiljen poiskati si novih sedežev. Dokler je bilo prostora, zgodilo se je le-tó v obližji starega sedeža. Po navadi je nova izselbina obsegala očeta in njegove sinove, ali več bratov, ki so si enega izmed sebe za voditelja ali starešino izvolili. Ko so se ti izselniki ločili od svojih sorodnikov, imenovali so se po svojem očetu med seboj, tujcem nasproti pa so ohranili prejšnje ime. Nove te izselbine pa so se v notranjej uredbi popolnoma ravnale po starih.

Tako so iz zadrug in izselbin okoli nastale županije. V zadrugi je sam starešina oskrbljeval skupne reči; kedar so pa te vso županijo zadevale, posvetovali so se vsi zbrani starešine, in njim na čelu je stal župan, t. j. starešina cele župe, celega roda. Župan je imel vse tiste dolžnosti za ves rod, katere je imel gospodar do zadruga, vzlasti je bil svečenik, sodnik in vodnik v boji.

Za župana je mogel biti voljen samo kak ud posebne družine. Po navadnem je bila to tista družina, ki je na ravnost od prvega zadružnega starešine rodú izraščala, po njem se imenovala, podobe in svetinje rodú hranjevala in zato od celega rodú neko posebno spoštovanje uživala. Iz teh družin je nastalo slovansko plemstvo (boljar, žlahtnik, vlastel, zeman, pan). — Vsaka županija je imela én utrjen kraj, grad, kateri je bil za to postavljen, da so v njem hranili dragocenosti in da so ob vojnih časih starci, žene in otroci imeli zavetje.

III.

Kakor so se oddelki iz pojedine zadruga ločili in si novih selišč poiskali, ravno tako so se preseljevale cele dežele skupaj. Kedar so videli, da jim zaradi pomanjkanja polja ni več obstati, vzdignoli so se ali v celih rodovih, ali po oddelkih posamnih rodov in zadrug in so šli nove domovine iskat. Ponaumljalo se je to na vse razne strani, tako da ene in iste slovanske rodove zdaj nahajamo daleč narazen v različnih deželah.

Voditelji krdela, ki se je selilo, vzeli so najprvo podobe prednikov na ramo in pod varstvom svojih bogov in umrlih očakov so se vzdignoli na pot. Vse, kar se je dalo premikati, nosili so na poti s seboj. Kakor so novo domovje posedli, dali so goram, rekam okrog sebe svoja imena, t. j. tista, ki so jih imele gore, reke v poprejšnji domovini; stara imena so malokdaj pustili. Zató nahajamo v slovanskih deželah manj spominov starih prebivalcev, kakor v deželah, v katerih so pred srednjim vekom Slovani bivali, kjer so pa zdaj Nemci. — Od druge plati je v tem in takem izseljevanji iskati uzroka, zakaj se ena in ista imena slovanskih krajev, rek, gorá v raznih deželah nahajajo.

Ker so rodovi naravno naraščali, druge županije in posamezne družine dobrovoljne ali primorane k drugim pristopale, osnovalo se je iz rodov celo ljudstvo, národ. Vsako ljudstvo je imelo pglavni grad, višegrad imenovan. Tam so se hranile svetinje vsega naroda, tam je stanoval knez, tam je bilo zbirališče národne skupščine.

Vse ljudstvo je bilo pokorno vladarju, ki se je samo iz éne družine volil. Izvoljenec se je vsedel na knežev stol in dopolnil razne obrede, ki so bili s tem združeni. Tako se je ta navada še do habsburških časov ohranila na Koroškem, kjer je stal stol na gosposvetskem polji pri Celovci. — Če ni bilo moža za kneževo čast pripravnega, izvolila se je ženska, ktera se je omožila in svojim otrokom in vnukom pustila oblast kneževo. Taka družina je bila na Češkem Přemysli, po Ljubuši od Kroka rojeni, na Poljskem Pijasti itd.

Po J. in H. Jirečku.

Domovina.

Beseda sladka, domovina!
Ne prideš več mi iz spomina;
Kot iskra živa v srci tliš,
Ljubezen k sebi mi budiš.

Ko solnca žar na tebe sije,
Srcé veselo v meni bije;
Al' žalost trga mi duhá,
Megla nesreč ak' te obdá.

Obličje ak' je jasno tvoje,
Veselo moja struna poje;
In če oko se ti solzí,
V potokih moje se topí.

O sijaj, sijaj, solnce milo!
Na ljube domovine krilo;
Obličje jasni jej temná
In krasi s cvetjem jo ljubó.

A. Praprotnik.

Domorodne misli.

Govóri vedno rad svoj materin jezik; če ga pa vselej govoriti ne moreš, vendar vselej spoštljivo o njem govori. Kako je neki tvoja ljuba mamka s teboj govorila, ko si bil v zibeli? Ali ne v svojem jeziku? Kdor zaničuje svoj materin jezik, ta je neumnější od neumne živine. Lev rjove kakor njegov roditelj, in tako tudi vsaka žival.

Mimo materinega uči se tudi drugih jezikov. Nobenega ne zaničuj; vsak jezik je dar božji in vsak človek je tvoj bližnji, božja stvar. Kolikor več jezikov znaš, toliko več ljudij veljaš, pravi stari pregovor. Pred vsemi pa ti bodi svet materin jezik.

Ne trpi, da kdo iz oholosti domače šege in navade obira; prijazno mu je razloži in pojasni. Kdor se more s tujimi navadami norčevati, utegne tudi tuj narod črtiti in zasmehovati.

Glej, da svojej domovini čast delaš, po tebi jo bodo drugi radi sodili. Če si s svojim obnašanjem njih spoštovanje pridobiš, povikšaš tudi domovino v spoštovanji.

Ljubi svojo domovino in ostani jej zvest vse žive dni. Kdor jo utegne kdaj zapustiti, ta je hudobnež, bodi si kdor koli hoče.

Ako tako ravnaš, bodeš tudi vredno obhajal spomin svojih starišev, ki ti morda že v hladnem grobu spé

Fr. Zakrajšek.

84.

Spremembe na zemlji.

Kakor se je preobrazil človek, tako se je tudi zemlja v teku dolgih stoletij mnogo spremenila in prenaredila, da je obraz sedanjega sveta brez dvombe le malo podoben obrazu, ki ga je zemlja kazala v začetku svojega obstoja. Spremenile in prestvarile so jo nekoliko natorne moči, nekoliko pa ljudje sami. Najbolj so jo predrugačile velike povodnji in potresi; mnogo pa tudi vulkanske moči.

Hude povodnji izpodkapajo najtrdnjše poslopja, odnašajo hiše in pokončavajo polja in gozde. Kjer je bila nekdanj rodovitna planjava, tam je zdaj jezero in močvirje; najkoristnejše rastline so zamrle, drevja in grmovja ni več in najpotrebnejše živali so poginole.

Prestrašne so moči zemeljskih potresov. Ne razdenó ti samo posamnih poslopij, ampak dostikrat pogreznejo cele vasi in mesta na različnih krajih zemlje, da ni sledú več po njih. Kjer so bili poprej hribje in velikanske gore, nahajamo po potresu prostrane doline. Mogočne reke izginejo popolnoma ali pa si naredé drugo pot, jezera se posušé in druga se prikažejo; nezdrava močvirja so najti ondi, kjer je bila poprej rodovitna zemlja. Vulkan zasuje vso okolico z nerodovitnim peskom ali pepelom, z žveplom ali smolo; on razdene vse natorne lepotine in vse umotvore človeškega duha; daleč na okoli se spremení zemlja v nerodovitno dolgočasno puščavo.

Tako se je nabrala voda ondi, kjer je bilo nekdanj rodovitno polje, in iz vode se je prikazala suha zemlja. Otoki so se pogreznoli, drugej so se novi prikazali iz vode. Hribje stojé zdaj tam, kjer so bile prej planjave, in doline se razprostirajo po krajih, kjer so bile prej visoke gore. Marsikje je morje ali kaka reka pretrgala suho zemljo, in kraji, poprej

naseljeni, so zdaj vsi zapuščeni. Z zemljo se je spremenilo tudi zračje, in prikazale so se vse drugačne živali, nego so prej živele po onih krajih!

Zeló je pa tudi človek s svojimi rokami spremenil zemlji obraz. Pridni in delavni ljudjé so najstrašnejše divjote in pustine spremenili v prijetne krajine. Znižali so hribe, naredili ravne ceste, omejili struge mogočnim rekam ali jim odkazali drugo pot, izruvali so cele gozde, posušili široka močvirja in jih spremenili v rodovitno zemljo. Kjer so prej moča in nezdravi soparji odganjali človeka, tja ga je vabil po tej spremeniitvi čist in zdrav zrak.

Puščave so se oživile, divje zverí so se pogubile; namesto njih so nastopile druge koristne živali; osat in divje grmovje so izpodrila sadna drevesa in druge koristne rastline; celó gole skale je pokrila neutrudna roka človeška z rodovitno zemljo, in zrastle so na njih sadna drevesa, vinska trta in za življenje potrebna zelišča. Delavnost človeška veliko premore.

Kjer pa so stanovali leni in zdvijani ljudjé, tam so razpadli človeški umotvori in tudi zemlja se je predrugačila. Zarastli so se gozdi in polja, reke so prestopile svoje meje in pustile močvirja in mlake za seboj. Zrak je postal vlažen, zdravju škodljiv, prebivalcev je bilo čedalje manj in cele vasi in mesta so razpadla. Tako so postali kraji, kjer so bila nekdanj bogata mesta, prebivališča divjih zverí, in dežele, katerim so se sosednja ljudstva čudila zavoljo velike rodovitnosti, neprijazne puščobe.

Fr. Marn.

85.

V gozdu.

Po lesu listje trepetá,	Za goro pada solnce že,
Drevesa ziblje groza tiha;	Po gori še stojé drevesa,
Po vejah mračni duh šumljá,	Po vejah ptiči vsi molcé,
Pod njimi hladen pokoj diha.	Po vejah ne molcé peresa.

Tvoj duh šumeče je drevó,
Ki v tebi nikdar ne počiva;
Ko v spanji gasne ti okó,
Šumljanje sanj ti v srce zliva.

Fr. Levstik.

Lisica.

Komaj poltretji čevelj dolga lisica je lepa žival. Šibko telo nosijo hitre noge tiho, skoro brez sledu skozi grmovje. Dobro se jej podaja košati rep, ki ga posebno čišla, gosti rujavi kožuh in beli podbradek. Njen nos je posebno tanek, njeno sivkasto-zeleno oko s podolgasto punčico je bistro kakor mačje, in okoli širokega gobca nosi posebno občutljivo brado, kakor mačka. Lisica je čedna, urna in gibčna, ne močna, pa polna prekanjenosti. O nobenej drugej živali nima narod toliko pregovorov in basnij, kakor o lisici. Ona je tatinka in roparica, kakor prava sestra volkova, pa zna se zatajevati in čakati, da pride prava priložnost. Vse njeno življenje, vsi njeni opravki jo silijo, da mora premišljevati tudi bolj zamršene stvari. V novih okoliščinah si vedno vé izmisliti novih pripomočkov, zna zatajevati navado in brzdati notranje poželenje; strast jo malokdaj premaga. Ko se je tiho približala zajcu, skoči ná-nj mirne duše in lahkega srea. Na svojih potih drži nos vedno proti vetru, pozna vse kote in plotove in vé, skozi katero luknjo bode zbežala, če pride nevarnost. Prestanih nevarnostij ne pozabi nikdar. Stvarém, ki jih še ni nikdar videla, bliža se le plaho in počasi; pri vsakem koraku premišljuje: ali bi ali ne?

Ujeti jo je mogoče v skopec z vado, ki je še ni okusila; če jo je pa enkrat okusila, ne opraviš nič več z njo. Ovoha ti skopec in ukrade ti vado iz njega brez vsake nesreče. Ona je tudi neizmerno strpljiva. Če jo kdo napade v njenej jami in jo zalezuje, rajši bode trpela najhujšo lakoto, ko da bi vèn prišla. Po ves teden je včasih ni iz jame; smrtna sila jo na zadnje primora, da se udá. Pa kako težko jo je ubiti! Če jo kot popolnoma mrtvo pustiš ležati, včasih ti bo še utekla, ker srčnost in zavednost je ne zapustite do zadnjega dihljeja.

Če nima mirú, gre iz tistega kraja in poišče si mirnejšega stanovanja. Beži vselej le po najgostejšej šumi; če ovoha lovca pred seboj, ne bode bežala mimo njega, ampak umakne se, če je le mogoče. Le močna ljubezen in silni strah za mlade premagata vso previdnost lisice in lisjaka.

Lisici dobro dišé zajci, mlade srne, vsakovrstna perutnina, pa tudi ribe. Kakor dobra gospodinja nabira si za hude čase zalogo v svojej jami, ki ima vselej več vhodov in predelov, kar vse kaže, da je umne, previdne glave.

Lisica živi po Evropi, Aziji in severnej Afriki. Po poljskih gozdih jih je brez števila. Tam je slišati v nekterih nočéh tako strašno lajanje lisic, da je groza. Med njihovo hripavo lajanje se meša tudi tuljenje volkov tako, da prestrašeni kmetje hodijo z dolgimi koli po dvoriščih in trkajo po trikrat na vsaka vrata. Potem obesijo od zvonaj na hišna vrata kako sveto podobo, prekrižajo se z blagoslovljeno vodo in se ne vležejo spat, dokler ne izide solnce in se ne poleže to divje tuljenje.

J. Tušek.

87.

Jež in lisica.

Bila je huda zima, da je drevje pokalo. Vsaka zver se v svoj kotec stiska. Medved počiva v svojem brlogu, zajec čepí pod svojim grmom, in lisica v svojej votlini kosti obira, ki si jih je od daleč nanosila; le ubogi jež s svojo ostro suknjo ne more strehe dobiti. Vsakdo se ga bojí.

Ves zmrznen lisici na prag prileze in prelepo prosi, naj ga vzame pod streho, da ga velikega mraza konec ne bode. „Hodi le dalje,“ velí lisica, „bila bi nama luknja pretesna; poišči si lepšega prostora.“ — „Imejte usmiljenje, dobra mamka!“ prosi jež, „ne bom vam nobene nadlege delal. Lepo čedno se bom v kotec stisnil, pa tiho dihal, da bom le na toplem; saj vidite, da sem strehe potreben. Rad bom ubogal, kar koli mi porečete.“

Lisica, če ravno sama zvita, dá se preprositi in ježa pod strêho vzame. Nekoliko dnij sta se dobro imela; bil jima je kratek čas. Ko se pa jež svojega stanú privadi, začne se stegati in pikati ubogo lisico s svojo trnjevo kožo. Lisica mu jame očitati: „Ali ne veš, kaj si mi obetal?“ Jež se pa le steguje in lisico zbada rekoč: „Starka! če ti ni prav, pa drugam idi.“ Lisica se umiče, dokler more; poslednjič pobegne, jež si pa vso luknjo usvoji.

Tako se starim godí, ki mladim gospodarstvo prehitro izročajo.

A. Slomšek.

Trepetlika.

Legenda.

Po trati hodila je sveta devica,
 Nebeška edina in večna kraljica.
 Cveteli so gozdi, livada in log,
 Cvetela narava je krog ino krog;
 Cvetela je pomlad, ko nikdar popred,
 Veselje poživiljal in mir je pogled.
 Vijole dihljajo Mariji naprot,
 Ponižno jo spremljajo rože povsod;
 Metulji in hrošči, bučelice vse
 Priklanjajo nežno jej svoje glavé;
 Škrjanci in slavčki jej hvalo pojó,
 In rib'cam se bliska od sreče okó.
 Rastlinje in klasje, in trava in les
 Se nagne globoko le hčeri nebes.
 In tis se upogne in jelka in bor,
 In javor in smreka, c'ló hrastovi štor. —
 Dreves eno samo, prevzetno stoji,
 Dreves eno samo nagnolo se ni;
 Ošabno drevo — trepetlika je bila,
 In le trepetlika se ni upognila.
 Po njej se ozira Marija devica,
 Po njej se ozira nebeška kraljica,
 In mirno jo gledajo rajske oči,
 Pred kterima soluce na nebu bleđi,
 In drévo strepeče — trepeče do zdej,
 In bo trepetalo brez konca naprej.

Lujiza Pesjakova.

Deklica s kozo.

Kar sem že videl podob na svojih potih, tako dopadla se mi ni nobena, kakor ta, ktero hočem tukaj na kratko popisati. Res da ni bila kaj posebna malarija, prizor je bil tak, kakor ga lahko vsak dan vidiš; ali morda ravno zató se mi je tako močno prikupila.

Na desnej je bil prijazen grmiček, ki so ga krasile barve rajske pomladi. Poleg grmiča se je zvijal majhen potoček, in ob njegovih bregih je rastle tu pa tam tako visoka trava, da se je srebro-bela voda na več mestih očém prikrivala. Čez zeleni pašnik, na katerem so se pogosto vzdigale rujave krtine, peljala je od potoka sèm ravna stezica do priproste kmečke bajtice, ki je bila tik podobinega okvirja namalana. Po tej stezi prihaja deklica, na glavi ima snopič sočne trave, s cvetlicami namešane. Kar pride za njo koza s precej dolgimi rogovi. Vidi se jej, de se jej sline cedé po travi; torej pomalja glavo, kakor da bi hotela skokoma sneti dišečo pičo deklici iznad glave. Ali vse drugače misli deklica; ona bi rada travo domú prinesla; zató se jej odpirate majhni ustnici, kakor bi na pomoč klicala. V tem pa se blizu bajtice črn pes prikaže, obrnen proti deklici; na pragu stoji dekličina mati, ki je kakor se zdí, psa na pomoč poslala. Nasmehlaj pa, ki se ženi na ustnicah igra, kaže jasno, da se nekako norčuje s praznim strahom priproste hčerke.

Vse je bilo tako lepo in živo slikano ter tako naravno razpostavljeno, da sem menil slišati hčerko: mamka, mamka! vpiti, in videti psa kozo napadati in kozo se psu z nastavljenimi rogi braniti.

Malar je morda ta prizor v resnici videl, in ker mu je na prvi pogled dopadel, vzel je čopič in to podobo stvaril. Ker mu je to iz srea prišlo, sega tudi njegova podoba globoko v srce, da bi se je človek nikoli ne nagledal. Marsikteri misli, kaj bi takih podob ogledaval, saj se lahko povsod vidijo v naravi; ali ravno ti hodijo mimo najlepših prizorov v natori, kakor bi celó nobenega občutka za njo več ne imeli.

Ali, mladi bralci! da-si je tudi kaka reč na videz le majhna in malopomembna, vendar boste, dobro se z njo seznanivši, občudovali njeno lepoto in modrost božjo.

Poslov. Fr. Zakrajšek.

Zimsko življenje.

Debel sneg je pokrival zemljo, in drevje v gozdu se je šibilo pod težko snežno odejo. Mlada debela so se uklanjala težkemu jarmu, stare temne smreke pa se niso hotele upognoti

— v svojo pogubo; podrte in polomljene so ležale pod težo. Gosta megla se je vzdigovala iz bližnjega potoka in zakrivala zimsko solnce, ko stopim v tihi kraj.

Kako lepo je bilo tukaj spomladi, kako lepo po letu! Kako življenje v vsakem grmu, kako letanje po gostem drevju: Mnogovrstne ptice, velike in male, v lepo pisanih suknjicah in v bornej obleki, ptice izurjene pevke in ptice slabejšega glasú so se podile od vejice od vejice, pele so stvarniku hvalo in razveseljevale človeku srce. Ob robu so stale razne cvetlice in ponosno vzdigale, z jutranjo roso posute, lepopisane svoje glavice. Še celó v grmiči, v travi je bilo vse živo. Žičci v mnogovrstnej opravi so brenčali, mrmrali, šumeli po njej in nad malo lužico se je ponosno zibal v krasnej obleki metulj!

Pa zdaj? Vse je tiho kakor v grobu! Kje so marljive živalice, kje pridni moji pevčki! Prazno je vaše stanovanje, ledene sveče visijo od pobeljenih vej in ivje pokriva grmiček, v katerem je sladko prepeval slavček, kjer so šumele pridne bučelice. Led se je udiral pod mojo nogo; čudno se je razlegalo pokanje in motilo sveto tihoto.

Ali glej! Krivično sem tožil mrzlo zimo; tudi ona ni brez lepote, brez življenja. Solnčni žarek predere meglo, in kakor čisto zlató zaleskečejo se sveče po vejah in ivje na grmičji — oj to ni več led! Sto in sto dragocenih biserov se zasveti. Kako se leskečejo, kako barve spreminjajo lepobrušeni krasni demanti! In snežna odeja? Kakor zlato so se razlili solnčni žarki po njej.

Tudi življenje ni popolnoma izginolo. Čuj, tok, tok, tok razlega se med temnimi hojkami. Žolna je, trdna žolna, ktere tudi najhujši mraz ni mogel pregnati. Kako sključena sedi na starem deblu v zeleni suknji in rudečej kapici! Kar me zagleda, grdo se nad menoj zareži, ker sem jo pri delu motil, in odleti. Zopet je tiho, vendar ne dolgo. Čivkanje ne bližnjaj hojki se sliši; stopim bližje. Tropa je malih senic, hrače iskajoč pležejo gor in dol po deblu; v vsako luknjico pokuka drobna živalica, v vsako razpoko vtakne tanki kljunček, da bi našla črvička ali staknola kak mešiček — pa kaj, ker je pred vami že vse te kote detal prebrskal! Tam na visokem, golem drevesu sedi debeloglavec krokar. Na enej nogi se ziblje, drugo je pod gorki kožuh potegnol, da si jo malo ogreje. Vrat steguje in siplje enolične, žalostne svoje glase čez les.

Dalje stopim. Na razvoženem potu skakljá nekaj strnadov, ali slaba je menda njih bira; ne godí se jim tako dobro,

kakor predrznim njihovim bratom, vrabcem debeloglavcem, ki človeku pod streho silijo in tu in tam kako zrnice zmakejo. Kaki glasi pa so to? Iz bližnje meje bíje mi na uho tiho, pa milo milo petje. Varno se bližam, da bi ne motil malega pevca, pa slišal me je — umolkne — iz grmiča švigne mala taščica. Vrli ptiček, še celó zima te ne stori klavernega in ti petja ne odvzame!

Polno življenja sem našel tam, kjer se mi je poprej tiho in mrtvo dozdevalo kakor v grobu. Tudi zima nam daje obilo veselja.

A. Zupančič.

{ 91.

Zvonikarjeva.

Ko dan se zaznava
Danica priplava,
Se sliši zvonjenje
Čez hribe čez plan:
Zvonovi, zvonite!
Na delo budite,
Ker naše življenje
Je kratek le dan.

Če delav'c se vpeha,
Trpljenje mu néha,
Ga delopust vabi,
Večer ga hladí:
Zvonovi, zvonite!
Nedeljo znanite,
Gospod ne pozabi,
Plačilo delí.

Kdor hoče živeti
In srečo imeti,
Naj dela veselo,
Pa moli naj vmes:
Zvonovi, zvonite!
K molitvi vabite,
Ker prazno je delo
Brez sreče z nebés.

Oh! naglo nas mine
Ves trud, bolečine;
Utrujen se vleže
Na pare trpín:
Zvonovi, zvonite!
Domú ga spremite;
Gre z dela in teže
Adamov ti sin.

Bl. Potočnik.

Resnice.

Ni dražje reči kakor je čas. Treba je pa, da ga rabiš prav, ker najhujše te bo kdaj tožil — izgubljeni čas. Titus je bil najblažji vladar, kar jih je carovalo na Rimskem. Ko je nekoč večerjal s svojimi prijatelji, pride mu na misel, da isti dan ni nikomur nič dobrega storil. Otožen zakliče: Oh, prijatelji! izgubil sem današnji dan.

Navada je železna srajca. Gorjé mu, kdor se udá slabej navadi, ki je najemnica hudobij. Grški modrijan Platon je videl mladega človeka pri igri ter ga zaradi tega prav živo okaral. Mladeneč se je izgovarjal: „Saj igram prav nedolžno igro.“ Ali Platon ga ustavi: „Tega pa ne pomisliš, da si s tem navado k igri nakopavaš!“

Nehvaležnež užije dobroto samo enkrat, hvaležni človek pa jo uživa zmirom. Kolikokrat se je spominja, tolikokrat ga navdaja prvo veselje.

Nevednost je sama po sebi prav huda reč in zapleta v neskončne zadrege. Kdor nič ne vé, mora se zmirom uklanjati drugim in je za podlago zvitemu svetu.

Mirna vest je krilatec nezmagljivega mirú. Dokler se krog tega solnca sučejo tvoja dela, tedaj si kos vesoljnemu svetu; ako pa ti ugasne ta luč v središči, potem te strahuje najmanjša senca.

A. Umek.

O lastnostih gorkote.

Kaj je gorkota, to bode vsakemu lastni občutek bolj živo razodel, nego bi se mu z besedo dopovedati dalo. Če preveč gorkote izgubljamó ali veliko pomanjkanje gorkote čutimo, pravimo, da je mraz; ako je nje pa čez mero veliko, pravimo jej vročina. Gorkoto, skleneno s svetlobo, imenujemo ogenj. Brez gorkote je ni in ne more biti nobene rastljivosti, nobenega življenja. Kjer je večni mraz, tam je tudi večna smrtna tihota.

Gorkota nima nobene teže, da bi se vagati dala; hitroma prešine vse pozemelske reči: ko je nje kjer koli v večjej meri, precej se razširja okoli in okoli na vse strani in v vse reči. Če

vročo železno kroglo v škaf mrzle vode deneš, hitro ti bode jela krogla gorkoto izgublјati, voda jo bode pa dobivala, dokler niste krogla in voda enako gorki. Gorkota pa ne bode zdaj v škafu ostala, ampak se bode še dalje širila in izgubljala; nihče je ne more tako shraniti ali zapreti, da bi mu ne ušla in izginola.

Nektere reči gorkoto veliko hitreje srkajo ali požirajo mimo drugih; tako posebno vse rude. Železna peč se hitro segreje ali gorkote navzame, pa tudi kar hitro ohladi, t. j. gorkoto naprej dá ali izgubi. — Vse živalske in rastlinske reči jo bolj počasi v se jemljó in tudi počasi od sebe dajajo. Ptičje perje, živinska dlaka, volna, slama, les itd. ne pusté gorkote skozi se; torej so lesene in še s slamo krite hiše veliko bolj gorke od kamenitih in z žganim ilom kritih. Stvarnik je ptiče s perjem, štirinožno žival z dlako ali volno oblekel; človek se oblači z laníno, volnato suknino, irhovino, kožuhovino itd. Navadno pravimo, da taka obleka nas in živino greje; to pa ni res — obleka le brani, da gorkota iz telesa prehitro ne uide. Pod dvema volnatima plahtama 10 kilogramov teže bodeš v hudem mrazu prav gorák in dobro spal; ko bi si pa dal železno plahto iz 10 ali pa še celó iz 20 kilogramov narediti, mraza bodeš pod njo umrl, zakaj hitro bo gorkota iz tebe po železu odšla.

Gorkota razžene vsako reč, da na prostoru po primeri toliko večja postaja, kolikor več gorkote je vá-njo prišlo. Železna krogla, ki gre hipoma skozi luknjo, ne bode več skozi šla, če jo razgreješ. Najbolj se dá zrak po gorkoti razgnati ali na vse kraje razširiti; na to gorkotno lastnost se opira gorkomér.

Po gorkoti se morejo mnogotere trde reči stopíti, da kapljivo tekoče postanejo; pa vse ne potrebujejo v ta namen enako veliko gorkote; sirovo maslo se pri manjšej gorkoti stopí od svinca, svinec pri manjšej od železa. Če pa stoplina kaj več gorkote izgubi, tedaj se vnóvič strdi. Da imamo na svetu tekočine, t. j. na kaplje tekoče reči, kakor so voda, vino, mleko, mnogovrstna olja, živo srebro itd., moramo se le gorkoti zahvaliti; če le-tá zbeží, hitro se olje zgostí. Če je pa še manj gorkote, strdila se bode ali zmrznola tudi voda.

Nektere reči se ne dajo stopiti; pri velikej gorkoti se pa z njo tako združijo, da z njo pod podobo puha ali zraka bežé, da malo ali nič od njih ne ostane. O takih pravimo, da zgoré. Nobena reč pa ne bode gorela, če se poprej v večjej ali manjšej meri ne segreje.

M. Vrtovec.

Planinar.

Visoko vrh planin stojim,
V veselji rajskem tu živim;
Tam dol' ljudjé prebivajo,
Veseljé redko uživajo;
Prid' vrh planin,
Nižave sin!

Men' prvo solnce zablisčí,
Ko zajde, meni še svetlí;
Mrakovi dol' stanujejo
In srca omrzujejo;
Prid' vrh planin,
Nižave sin!

Je poln évrstih cvetic moj stan,
Stojé viharju, zimi v bran;
Tam dol' mehkužne hirajo,
Se razcvetó, že umirajo;
Prid' vrh planin,
Nižave sin!

Men' čiste sapé zrak vedré,
Mi bistrijo glavo, srcé!
Tam dol' meglé se vlačijo,
Duha moré in tlačijo;
Prid' vrh planin,
Nižave sin!

Studenci tihi mim' tekó,
Poje mi čredo in travó;
Tam dol' se reke zbirajo,
Jezove, breg podirajo;
Prid' vrh planin,
Nižave sin!

Po jasnem meni solnce gré,
Al' zvezde migljajo svetlé!
Tam doli strele svigajo,
Med gromom hiše vžigajo;
Prid' vrh planin,
Nižave sin!

Bl. Potočnik.

Gorska jezera.

Mnogo prekrasnih zelenih, sinjih ali rujavkastih gorskih jezer je stvarnikova roka bogato raztrosila po vzvišenih in izbuknenih Planinah ali Alpah. To so le male, navadno v jajčej podobi okrožene kotánje, s kamenitim, mnogo razpokanim dnom. Pobrežje, sredi gozda, obraščajo in senčijo temotne smreke; obrobje jezerskega zrcala delajo zdaj vrste strmo zveženih skal, izmed katerih se na ravnost kameniti holmi dvigajo, zdaj mokrotni kisli travniki, ki segajo do njega. Krasno in jasno se v kristalnem zrcalu slikajo večne Planine s svojimi zelenkastimi visečimi okrajki, mrklimi globelmi in koriti, bliščečimi sneženimi odejami. Podoba je, kakor bi oko planinskega duha drzno bliščalo iz vodenega svita, in kedar se v poznem poletju s popasene zelene štrline zvonci v dolino gredočih čred ujemajo z otožnim in trmastim vriskanjem planšarjevim: zdi se pač potniku, da je oni duh s svojo životvornostjo, s svojim pogumom na življenje in smrt, s svojo vabljivostjo in mogočnostjo, tudi govoriti začel.

Gorenji vodotoki, ki večjidel od velikanskih snežnikov hrane dobivajo in na svojem obrobju nobenega drevesa, ali k večjemu samo nekaj pritlikavih in starikavih vrbovih, črešnjevih ali jelšovih grmov redé, ali pa čisto pusti med sivimi prodi in skalnatimi stenami ležé, imajo mračno in resnobno podobo. Navadno gladkega površja z lepo ubranimi temnozelenimi barvami se strinjajo s pustinskim duhom skalnatega okrožja. Noben čolnič, nobena plav se ni še nikdar dotaknola tega površja, nobena navódna cvetlica ni na zrcalu zibala širokih peres, nobena riba ne pluje po zelenej globini, nobena povodna ptica, dostikrat ni žab ne sedí na samotnem kamenenem obrežji. Večji del leta jih pokriva sneg in led, in nektero plitvo izdólbno korito zmrzne do dna. Težko in počasi je taja pomlad in poletje, in male plosče plavajo še po njih, kedar že v grmičji planinske rože po skalovji vesele svoje šopke v sapici majajo. Včasí jim zalúči še pozen plaz velikanske snežene grúče v korito ali pozni pómraz prevleče komaj stopljeno površje z bliščečo, iz kristalnih iglic stkano odejo.

Tschudi — J. Jurčič.

Gavran ali krokar.

Ako pomislimo na bistri pogled, tanki sluh, silno moč, veliki pogum in neusmiljeno srce gavranovo, mora se nam dozdevati, da imamo pred seboj ptico roparico; pa on vendar ni drugega, kakor člen vranjega rodú. Se vé da je največji izmed vseh sorodnikov, ker dolg je 65 centimetrov in razpet poldrugi meter. On doživí tudi med vsemi vranovi največje starosti in ima v največjej meri vse dobre in slabe lastnosti, prirojene temu zloglasnemu ptičjemu rodu. Njegovo črno perje, neprijetno krokanje in velika požrešnost, njegova moč, pogum in neusmiljenost, so uzrok, da so ga ljudje od nekdaj imeli za bitje, obsedeno od kakega hudega duha. Pripisovali so mu posebne moči in videli so v njem napovednika smrti. Ni tedaj brez pomena, da so ga Normani na svojih obhodih na rop in moritev nosili pred seboj za bojno znamenje in da so ga angleški templarji na svojih zastavah imeli naslikanega z mrtvaško glavo v krempljih in z napisom: varuj se gavranov (garde le corbeau).

Na druge njegove lastnosti pa se oslanjajo misli naših pradedov, da je gavran moder, proroški ptič. Ogerski Slovenci pravijo, da postane prorok, kdor pojé srce in čreva gavranova. Pri prorokbah iz ponašanja ptičev, ki so bile pri Rimljanih v navadi, bil je on najtehtnejšega pomena. Stari Germani so pravili, da Odina, njihovega boga, spremljata dva gavrana, ki mu oznanjata vse dogodbe celega sveta. Tudi mornarji so jemali gavrane s seboj na široko morje in je spuščali v zrak, ne bi li bistre oči ali nagon živali zasledil zaželeno suho zemljo. Tako je bila iznajdena dežela Grönland. Vse to priča o pameti, da ne rečem, o bistrournosti gavranovej.

Pa je res čudo velika! Da se tega prepričaš, le glej njegovo bistro okó, ki nič ne prezré, ki za vse mara, vse razume. Se vé da se ta stran gavranovega značaja še le po privajah prav dobro razvije. Ako je gavran v prostosti vedno le bolj ali manj divja, neprijetna prikazen, je privajen smešno pri-ljuden drug, zabavljivo prijazen malopridnež. Pa privadi ga, izreaj ga, kakor hočeš, prekanjen eigan ti vendar vedno ostane, kar je bil zvnaj v samoti. Prepiral, trgal in ruval se bode z vsakim in ukradel, kar bode videl.

Pred dvema letoma sem imel priložnost, da sem se prepričal sam o vseh teh gavranovih lastnostih. Župnik Š. iz Martinske vasi blizu Siska je nam poslal za zagrebsko realko privajenega gavrana, ki ga je moral dati od hiše, ker ni bila nobena stvar

več varna pred njim. Zdaj nameni svojo hudobijo ali na piščanca, ali na mačko, ali na kakega dečka. Neukretno cokljá za njimi, pa nenadoma kakor strela jim tičí ostri kljun v mesu. Kakor bi trenol, izgine po dovršenej hudobiji, in zagledaš ga kje v kakem kotu globoko zamišljenega sedeti, ali se pa dela nedolžnega, kakor bi se ne bilo nič dogodilo. Nobeden bi ne sumničil tega kislina, če bi ga ne izdajale hudobno bliskajoče okó. Samo če napravi kako posebno zanikernost, samo tedaj se posmehljivo na vse grlo krohotá.

Ravno tako je počenjal pri nas na šolskem dvorišči. Kdo bi mu zamerjal, da se v človeškej družbi navzame tudi človeških slabostij! On je trmast, zdaj je dobre, zdaj slabe volje; tega dečka ima rad, za onega ne mara, tretjega pa popolnoma sovraži. Gospodariti pa hoče čez vse, kar je živega pri hiši. Še v dvorišči priklenenej lisici se je ustavljal, z razprostrtimi perutnicami in s široko odprtim kljunom vá-njo krohotajoč. Videl sem tudi, kako je enkrat na ozkej poti zavrnil precej velikega psa. Pes je skušal zdaj tu zdaj tam pri strani mimo njega uiti, pa povsod mu je režal naproti široko odprti gavránov kljun. Ko je po dolgem trudu pes previdel, da tukaj ni mogoče naprej, obrnul se je in šel nazaj, od koder je prišel gnan od zmagovalca gavrana. Kmalu se je bil seznanil skoro s celim Zagrebom. Povsod je bil znan in rad sprejet „realkin bedak“. Imel je navado, da je zjutraj zgodaj odletel iz mesta v Tuškanec k Švabici, kjer se je pri zajutreku sedečej gospodi že od daleč napovedal z žvenketanjem zvončeka, ki ga je nosil na vratu. Tu je dobil bele pogače in sladkorja. Mašil je vse skupaj v grlo in kljun, dokler je bilo prostora. Ko ni nič več noter šlo, je pa šel, da bi zakopal, kar je dobil. Če se mu je s prstom na zemljo trkalo in reklo: Tú koplji luknjo, bedak! položil je vse kosove in kosce iz grla na to mesto, izkopal luknjo, položil kruh in sladkor vá-njo ter prinesel papirčkov in kamničkov, da je z njimi zakril svoj zaklad.

Pred začetkom šole ob osmih je bil že zopet na šolskem dvorišči, kjer so ga pričakovale učencev radodarne roke. Kterega je posebno rad imel, temu je skočil na ramo, na glavo; če je bil posebno dobre volje, jel je tudi kramljati z njim, ga včasih tudi iz šale uščipnol s kljunom za nos ali ušesi, kar mu je bilo že bolj pri redi. Gospoda ga je hodila rada gledat. Pri nekem gospodu zagleda enkrat, da mu molijo smodke iz stranskega suknjinega žepa. Precej mu je bil na rami, ukrade smodko in hajdi z njo na streho lisičine kolibe, kjer jo mesari in trga, da leté kosei na vse strani. Če se mu je roka ali palica na tla položila in se mu reklo: Bedak! tú sem hodi, priletel

je, vsedel se na položeno stvar in dal se dvignoti kvišku. Ko so učenci odšli po svojih razredih, odpotil se je on k mesarjem v dolnje mesto, kjer je imel posebno mnogo veselja. Pozneje ga je bilo videti kje v kakej ulici, kako je hitel, da bi še dopoldne raztrgal pobrani papir ali krpo. Ko se je poldne približevalo, šel je v bližnji gostilniški vrt, kjer je od gospodarja dobival mesa, zato mu pa raztrgal kake novine, če jih je ravno na mizi našel. O poldne je pa hitel do doma k šoli, da se je še nekoliko zabavljaj z učenci, ki so ravno o tem času hodili iz nje. Potem je še popil navadno nekoliko vode, stisnil se v kako senco in mislil: *dolce far niente* po tolikem trudu v tolikej vročini! Ko se je približal večer, šel je zopet na zanikerna svoja dela, ki so mu bila v zabavo. Kar se je svetilo, ni mu dalo, da bi na miru pustil, ampak odnesti je moral in zakopati. — Ukrade se enkrat skozi okno v ravnateljevo pisarnico. Iznosi vse, kar je bilo na mizi, pečatni vosek, nož, peresa, škarje, svinčnike, papir itd. na kup v najdalji kot sobe. Ravno se maliči, kako bi prijel tintnik in ga odnesel, ko ga ravnatelj zateče in mu delo dalje zabrani. Gavran pa se srdito postavi in krokotaje zagotavlja, da ga ni volja umaknoti se, dokler ga ravnatelj ne pograbi in skozi okno ne zatira. Šel je, ker je moral, pa za plačilo je pošteno uščipnol sovražnika svojega v roko.

Volja, vsako tujo stvar spravljati v red, če se je pa svetila, ukrasti jo, bila mu je uzrok prezgodnjega in žalostnega pogina. Hudobni jeziki so govorili, da je o šolskih praznicah priletel skozi okno v neki tuj stan in odnesel uro z mize. Ali je res to hudodelstvo storil, ali ne, tega ne vem; morebiti da je bil nedolžen in da je šolski sluga, ki mu je malopridnež mnoge jeze prizadeval, le uzroka iskal odpraviti ga. Pa naj bo kakor hoče; sodba mu je bila izrečena: „Bedak, moraš od hiše!“ Vzel ga je k sebi lastnik nekega kopališča in mu — peruti pristrigel. To je bila velika sramota in ponižanje zá-nj. Potem pa tudi: pri nas v šoli je imel mesa, sladkorja in drugih dobrih jedil obilo, tú pa so mu metali le repne olupke; v šoli je imel dovolj zabave, tukaj ga pa tare le dolg čas! To naj kdo drug prenaša, mislil si je mnogokrat in tudi dejansko skušal, da pobegne k nam nazaj v šolo. Pa, kaj češ, s pristrizženimi perutnicami se je le počasi hodilo po uglašenej cesti; torej so ga vselej lahko ujeli in nazaj prinesli. Da bi pa ne uhajal več, priklenoli so ga z železno verižico k hišnemu oglu. To vse si je pa tako vzel k sreči, da mu je počilo v kratkem od žalosti in sramote zavoljo toliko nezasluženga ponižanja.

Lesena riba.

1. Tam, kjer valovje ruensko
Med gorami sumí,
Da Švajci, zemlji prostej
Do dna srcá doní —
2. Tam hišica je stala,
Oj hišica 'z lesá,
Pokrita z revnim bičjem,
Na breg postavljena.
3. V tej hišici lesenej
Stanuje siromak;
Otroke, njega, ženo
Hranjeva ribji vlak.
4. V tej hišici lesenej
Ni srebra, ni zlatá;
Pa biva v njej družina
Pobožnega srcá.
5. Odhajalo že solnce
Za strme je goré;
Oblaki črnosivi
Nad bajtico visé.
6. In pogubljive strele
V oblacih švigajo;
V brloge izpod neba
Zverí se umikajo.
7. Za mizo svojo ribič
Z družinico sedí;
Od zvunaj dež uliva,
On v hiši kruh delí.
8. Tačas nekdo na vrata
Trdó potrka kar!
Od mize naglo vstane,
Odpira gospodar.
9. Čez prag duhovnik stopi,
In v roci križ drži;
Pa brada se mu bela
Ko čisti sneg blišči.
10. „Oj hvaljen bodi Jezus!“
Popotni mož je djal,
„Na večne čase, amen!“
Ribár odgovor dal.
11. „Preljubi moji! prosim,
Naj tu se posušim;
Pri vas do zore bele
Pod streho naj zaspim!“
12. Pošteni ribič pravi:
„Častiti moj gospod:
Nocoj hudó je vreme
Zadelo vašo pot.“
13. „Postreči vam ne morem;
Pa kolikor imam,
To vam z rokó veselo,
Z veselo dušo dam.“
14. „Vlomite kruha z mize,
Ak' vam je z nami všeč;
Potem se z nami grejte,
Na gorko pojte leč.“
15. Že vstaja zora zlata,
In sije nad goró;
Popotni mož pa jemlje
Od ribčevih slovo,
16. In gospodar se spremi
Do ceste ga vesel;
Tam sede trudni stavec,
Ker hod ga je prevzel.

17. Rezilo v roke prime,
Odreže palico,
Iz palice pa dolbe
Leseno ribico.
18. Nad ribo čudno moli,
Nareja sveti križ,
Potem veli ribarju:
„Glej, da je ne zgubiš!“
19. „Privezana ti v mrežo
Bo srečo klicala,
Veliko rib in ribic
Iz reke dvigala.“
20. „Al' kedar več ne bo je,
Tud' več lovi ne bo;
Vsa tvoja sreča pojde,
Ves blagoslov za njo!“
21. In ribič je hvaležen
Leseno ribo vzel;
Domú se je povrnil,
Za vado jo pripel.
22. Nalovil z njo je blaga,
Nalovil dobrih dnj;
Ko tolstemu županu,
Obraz mu zablšči.
23. Že nekaj let ni rezal
Več kruha črnega;
Naložil v svoje hrame
Srebrá je in zlatá.
24. Sosedje so poznali
Ribarja nekedaj;
Al' s čim si je pomogel,
S čim obogatel zdaj?
25. Skrivaj za njim so vedno
Obračali oči;
Pa kaj se jim pokaže?
Da mnogo rib loví.
26. Natočijo mu vinca,
Srce se mu odpré;
O ribici lesenej
Povedal jim je vse.
27. Sosedje preveseli
Hité od njega preč;
Al' drugi dan pa v mreži
Ni bilo ribe več.
28. Zastonj je solze točil,
Zastonj se je kesal!
Z družino je ubožen
V prezgodnjo jamo pal.

M. Vilhar.

98.

Opravki starih Slovanov v mirnih časih in deželna obramba.

I.

Slovani so se pečali najbolj s kmetijstvom. Največ jim je bilo mar, da so si iz zemskega krila pridelovali redilnega žita; oni so živino redili in bučelarili. Iz tega se lahko sprevidi, zakaj se niso radi premikali iz krajev, kjer so si enkrat svoja selišča utrdili, da-si so jih tudi dostikrat trle vsakovrstne nadloge in so jim sedeži zaradi pomnoženja pretesni postajali.

Rokodelstva in obrtnije so bile med njimi tako razdeljene, da so cele zadruge izdelovale samo ene vrste robo in so se tudi po svojem delu imenovali. Umeteljnost, to ali ono delo izvršiti, dobil je po očetu sin po izreji, in tako je ostalo rokodelstvo v istej družini, v istej zadruzi. Po tem takem nahajamo naselbine kovačev, kolarjev, rešetarjev, milarjev, podobarjev, ščitarjev, lončarjev, lepoticarjev, rudarjev itd. V Rusiji je obrtnijstvo še dandanes tako uravnano.* Izdelano robo so potem vozniki in krošnjarji po deželi razvažali in raznašali na prodaj. Pri gradiščih ali višegradih so bili najživejši semnji. Okoli njih so se naredile prekupevalne naselbine (podgradje). Samo tukaj so smeli tuji trgovci (gostje) svoje blago prodajati v ograji. — Tudi domače blago so po gostem na tuje izvažali. Prejaslav in Malí Galič (zdaj Galacz) tik Donave sta bila kraja, kamor so postavljali iz Českega in Ogerskega srebro in konje, iz Ruskega kadilno blago, vosek in mёд na semenj in za tó zamenjavali od Grkov zlató, blagó za obleko, vino in južno sadje. Skozi Krakovo in Česko je peljala imenitna kupčevalska pot v južno Nemčijo in Italijo.

II.

Slovani po svojej natori niso bili bojaželjno ljudstvo. Poglavna skrb jim je bila ohraniti in obraniti, kar so imeli. Za obrambo jim je bil grad, ki je bil ali sredi močvirja ali tekoče vode, ali pa na porobji kakega hribatega kraja zidan (in se je potem imenoval ostrog), tako da ga je bilo treba samo na enej strani z nasipi zavarovati. Južni Slovani so v ta namen mnogokrat porabili zapuščena taborišča rimljanska. Trdnjava sama na sebi je bila iz lesa. Še dandanašnji se nahaja brez števila krajev, ki se še zdaj imenujejo gradišče, ki torej naznanjajo mesto nekdanjih slovanskih gradov. Ako je okrog grada rasel gozd, varovali so ga kakor najbolje zaslombo proti zvanjim sovražnikom. Skozi ta gozd, ki je bil destikrat deset do dvajset milj dolg, peljali so samo na nekterih mestih nadelani potje, ki so se deželna vrata imenovali in so jih posebno v varstvu imeli. Kjer pa kraj ni bil poraščen, stavili so Slovani še posebne stolpe. Kedar se je grad zidal, morali so se vsi stanovalci dela udeležiti. Samo mejašem, kateri so imeli dolžnost meje varovati in braniti, ni bilo treba na delo.

* Tudi na Slovenskem vidimo kranjske Ribničane, ki od očeta na sina ostanejo lončarji ali rešetarji ter raznašajo in razvažajo svojo robo po vsem svetu vsled te častitljive staroslovanske navade.

Kedar je vojna pretila, nosili so klicarji meč okrog in tako ljudstvo sklicavali na boj. Orožni možje so se zbrali okrog svojih starešin, kateri so jim bili vodniki v vojni, vojvode. Vrzeli skozi gozde so potem s kladami zaslonili, meje na golih brezgozdnih krajih bolj zastavili in gradove popravili.

Orožje je bilo starim Slovanom: mlat (bèt, dremelj, buz-dovan), meč, sulica, lok in pušica, poslednja s strupom otro-vana, ščit in šlem. Ogibali so se boja na planem polji in so skušali sovražnika v gozd ali klanec ali zahribje izvabiti ali mu pa s tem škodovati, da so na nagloma nád-enj planoli. Da bi bili v sosednje dežele z orožjem v desnici po plen hodili, tega stari Slovani niso poznali. Le malo rodov je, o katerih se to ne more trditi. Tuje dežele so še le potem posedli, ko so je poprejšnji prebivalci prazne popustili.

Po J. in H. Jirečku.

(99.)

Ustanovljenje gorotanskih vojvod.

Dobro uro hodá od Celovca blizu ceste, ki pelje na Št. Vid, stoji prestara in prelepa cerkev: Gospa sveta. Pol ure od tod proti zahodnej strani je farna vas kernski grad. Tú pod kernsko goro blizu cerkve sv. Petra so se svoje dni ustanovljali gorotanski vojvode. Vetrinjski opat Janez, ki je živel ob konci 13. stoletja, popisuje nam to staroslavno svečanost blizu takó-le:

„Pod kernsko goro blizu cerkve sv. Petra je stal kamen, na katerem je sedel prostorojen kmet. Z eno roko je držal marogastega bika, z drugo pa enake barve kobilo. Ne daleč od njega je stal v sivej suknji in v kmečkih črevljih vojvoda z deželno zastavo, v sredi svojih žlahtnikov in vitezov. Ko se približa vojvoda na palico naslonjen kmetu na kamenu, popraša ga kmet v slovenskem jeziku: „Kdo se tam pribli-žuje?“ — Nató odgovoré vsi okoli stoječi: „To je deželni knez.“ — Kmet dalje popraša: „Ali bode pravičen sodnik, ki išče sreče domovine? Ali je prostorojen? Ali bo prijazen varuh prave vere?“ — Nató vsi odgovoré: „Je in vselej bode.“ — „Pa po kateri pravici,“ reče kmet, „more me pre-gnati z mojega sedeža?“ — Vsi odgovoré: „Dobiš 60 beličev, marogastega bika, kobilo in obleko, katero zdaj knez nosi, in prosta bode tvoja hiša vseh davkov.“

Zdaj kmet kneza rahlo v lice udari, opominjuoč ga, naj bode pravičen sodnik, ter odstopi in odpelje živinčeti. Potem stopi knez na borni, neokinčani kamen, potegne meč, mahne z njim na vse štiri vetrove in se zaroti: vsem biti sodnik po dolžnosti in pravici.

S kerske gore se podá vojvoda v gosposvetsko erkev, kjer prvi med duhovniki poje veliko mašo in vojvodo po crkvenej šegi blagoslovi. Do zdaj je še vojvoda zmirom nosil kmečko obleko; potem pa se preobleče in k obedu sede. Pri obedu je vse veselo in dobre volje in vsakovrstne zdravice se napivajo. Po dokončanem obedu odrinejo vsi na bližnje gosposvetsko polje; vojvoda se vsede na kameneni prestol, delí najeme in dela pravico vsakemu, kdor je pri njem išče.⁴

Še dandanes stoji na gosposvetskem polji oni prestol, na katerem so gorotanski vojvode najeme delili in se jim je zvestoba prisegala.

A. Einspieler.

100.

Sirota.

Zvunaj veter brije,
Plan in goro krije
Črno noč.
Jadno dete kliče
Iz grobov mrliča
Na pomoč.

„Zlata mama moja!
Glej sirota tvoja
Tu stoji;
Nima kaj obleči,
Nima kam se vleči,
Glad pretí.

Mati mu umrla,
Oča v grob zaprla
Bela smrt.
Samo je ostalo,
Tužno pribežalo
V božji vrt.

Vzami mene k sebi,
Dobro je pri tebi,
Mamica!
Nimam druge mame,
Da bi ona ná-me
Gledala.“

Dete se sklonilo,
Vleglo na gomilo
K mamici.
Zarja rumenila
Ni ga prebudila.
V posteljci.

Fr. Cegnar.

Pravljica o materi.

Mati je sedela pri svojem malem detetu; bila je zelo žalostna, ker se je bala, da bi jej ne umrlo. Lice mu je bilo blede, in mala očesca so se zaprla. Težko je soplo in včasih je tako globoko pojemalo sape, kakor bi zdihovalo, in mati je še bolj žalostno gledala malo bitje.

Zdaj potrka nekdo na vrata, in v hišo stopi revna stara žena, ki je bila zavita v veliko konjsko plahto; plahta je topla in ženi je je bilo treba, ker je bila mrzla zima. Zvunaj je bilo vse z ledom in snegom pokrito, in burja je hudo rezala v obraz.

Ker se je žena tresla od mraza in ker je dete v tem trenotku zaspalo, odide mati po juhe in jo dene gret za tujo ženo. Stara žena se vsede in ziblje, mati pa sede zraven nje na stol, gleda na svoje bolno dete, ki tako težko sope in ga prime za ročico.

„Kaj ne, da tudi ti meniš, da mi ostane?“ vpraša mati. „Ljubi Bog mi ga ne bo vzel.“ — Stara žena — bila je sama smrt — tako čudno prikimlje, da se ni vedelo, ali pravi da ali ne. Mati povese oči in solze jej kapljajo po licih. Glava jej postane težka, tri dni in tri noči ni očesa zatisnola: zdaj je zaspala — toda le en trenotek, pa se zopet prebudi in se trese od mraza. „Kaj to pomenja?“ vpraša plaha ter se ozira na strani; ali stara žena je izginola in tudi deteta ni bilo več, ona ga je vzela s seboj. In v kotu je zahrščala stara ura, težki svinec je zdrčal do tal — šterbunk! — in zdaj je tudi ura obstala. Uboga mati pa teče vñ iz hiše in vpije za detetom.

Zvunaj v snegu je sedela žena v dolgej črnej obleki in ta jej reče: „Smrt je bila v tvojej hiši; videla sem jo, kako je bežala s tvojim otrokom; ona beži hitrejše od vetra in ne dá nikdar nazaj, kar je vzela.“

„Samo povej mi, kod je šla“, prosi mati, „le povej mi, in jaz jo bom našla.“

„Jaz vem, kam je šla,“ odgovori jej žena v črnej halji; „ali predno ti pokažem pot, zapoj mi vse pesni, kar si jih zapela bolnemu detetu. Kaj rada je poslušam, slišala sem je že drugod, ker jaz sem noč in sem tudi videla tvoje solze, ki si jih jokala med petjem.“

„Vse, vse ti zapojem“, pravi mati, „samo zdaj me ne mudi, da je dotečem ter dobim svoje dete.“

Noč jej ne odgovori ničesar, ona je nema in tiha. Mati vije z rokama, poje in joče, napela je veliko pesnijo, ali še več solz je najokala. Zdaj pravi noč: „Pojdi na desno v temni smrekov gozd; tjakaj sem videla bežati smrt s tvojim detetom.“

Globoko v gozdu so se križali potje, in mati ni vedela, po katerem bi šla. Pri potu je stal črn trnjev grm brez listja in brez cvetja — bilo je v mrzlej zimi — in sreč je visel po njegovih vejah.

„Ali nisi videl smrti z mojim otrokom mimo iti?“

„Pač, videl sem jo“, odgovori jej trn, „pa ti ne povem, predno me ne pritisneš na svoje prsi in me ne ogreješ, sicer umrjem od mraza, sicer obledenim.“

In mati pritisne črni trn na svoje prsi, pritisne ga prav trdo, da bi se otajal. In trni so se jej zabodli v meso, in krvave kaplje so padale v sneg. Trn pa požene novo zeleno listje in začne cvesti v mrzlej zimskej noči — tako vroče je srce žalostne matere! In trn jej kaže pot, po katerem naj gre.

Zdaj pride do velikega jezera, na katerem ni bilo ne barke ne čolna. Jezero ni toliko zamrznilo, da bi jo držalo, pa tudi ni bilo tako plitvo, da bi ga mogla mati prebresti — in vendar tja čez mora, ako hoče dobiti svoje dete. Vrže se na tla in hoče jezero izpiti — to je pač enemu človeku nemogoče! Ali uboga mati misli, znabiti se čudež zgodi.

„To se nikakor ne bo dalo!“ reče jezero. „Stoj! znabiti se pogodiva. Nabiram bisere, in tvoje oči so najčistejši biseri, kar koli sem jih še videlo. Izjokaj si je, in jaz te ponese na ono stran k hiši, kjer stanuje smrt in kjer goji cvetlice in drevesa, in vsaka cvetlica, vsako drevesce je življenje enega človeka.“

„O, kaj bi ne dala, da bi prišla do svojega otroka!“ veli objokana mati in še hujše joče ter joče tako dolgo, da jej padete očesi na dno jezera, kjer postanete dragocena bisera. Jezero pa dvigne mater, kakor bi sedela v gugalnici, zasuje jo in ko bi trenol, bila je onkraj vode. Tu je stala čudna, več milj dolga hiša. Ne more se prav razložiti, ali je to obrasten hrib z votlinami ali je tesano pohištvo. Uboga mati pa ni mogla ničesar videti, ker si je bila oči izjokala.

„Kje najdem smrt, ki mi je vzela dete?“ vpraša mati.

„Tu sem je še ni bilo s tvojim otrokom“, odgovori stara siva žena, ki je hodila sem ter tja in pazila na cvetlice v smrtnej hiši. „Kako si prišla do sem in kdo ti je pomagal?“

Ljubi Bog mi je pomagal!“ odgovori mati. „On je usmiljen, bodi tudi ti. Kje je moje dete?“

„Jaz ga ne poznam“, pravi starka, „a ti ne vidiš! — To noč je usahnolo veliko cvetlic in veliko dreves; kmalu pride smrt, da je presadi. Gotovo ti je znano, da ima vsak človek svojo cvetlico ali svoje drevó, kakor je kdo stvarjen. Te so sicer take, kakor druge rastline, samo da v njih bije srce. Tudi otroška srca bijejo, in po tem se ravnaj, morebiti spoznaš detetovo srce. Pa kaj mi daš, če ti povem, kaj moraš še storiti?“

„Nimam stvari, da bi ti jo dala“, pravi žalostna mati. „Pa če hočeš, pojdem zá-te do konca svetá.“

Tam nimam nikakoršnega opravka“, pravi starka. „Ali lahko mi daš svoje dolge črne lasé, saj sama veš, da so lepi, meni se dopadajo. Jaz ti dam svoje sive za nje, to je vsaj nekaj.“

„Če drugega ne terjaš, z veseljem ti je dam.“ In dala je svoje lepe lase starki, ta jej pa dá svoje, ki so bili beli ko sneg.“

Potem ste šli v veliko smrtno poslopje, kjer so rastle cvetlice in drevesa vse križem. Tú so cveteli nežni hiacinti pod steklenimi zvonci, ondi velike, ko drevesa čvrste potonke. Tú so rastle povodne cvetlice, nekatere prav zdrave, nekatere bolehné; povodne kače so polegale po njih in črni raki so se prijemali po njihovih steblih. Tú zopet so stale prelepe palme, košate lipe in gladke platane, dišeča melisa in materina dušica. Vsaka cvetlica, vsako drevo je imelo svoje ime, in vsaka rastlina je pomenila življenje enega človeka. Ljudjé, katerih so bile te rastline, živeli so še eden v Kini, eden v Grönlandu in tako naprej po vsem širokem svetu. Tú so bila velika drevesa v malih posodah, da so bila prav na tesnem, toliko da niso razgnala posod; bila je pa tudi marsikaka majhna slaba cvetlica v mastnej zemlji. Žalostna mati se pa pripoguje čez vse najmanjše rastline, v vsakej je slišala, kako bije človeško srce, in izmed milijonov je spoznala srce svojega deteta.

„Tú je!“ zavpije in stegne roko po majhnem podlesku, ki je bil bolehen in je visel na eno stran.

„Ne dotikaj se ga!“ svari jo starka, „ampak vstopi se le-sem in ko pride smrt — zdaj, zdaj mora priti — ne pusti jej, da bi izruvala to cvetlico. Žugaj jej, da jej izruješ vse druge rastline, in smrt se bo prestrašila. Ljubemu Bogu mora biti porok za vse, nobene ne sme utrpati, predno jej Bog ne dopusti.“

„Kako si našla pot do sem in kako si ravnala, da si prej prišla, ko jaz?“ vpraša jo smrt.

„Jaz sem mati!“ odgovori ona.

In smrt stegne svojo dolgo roko po nežnej cvetlici; ali mati jo zakrije z rokama prav tesno in vendar tako skrbno, da se ne dotakne peresca. Ali smrt jej dihne na roko in mati je čutila, da je smrtna sapa mrzljčjša od burje — roki jej otrpneta.

„Saj ne moreš ničesa proti meni opraviiti!“ reče jej smrt.

„Pa ljubi Bog premore!“ odgovori mati.

„Jaz storim le to, kar on hoče; jaz sem njegova dekla. Hodim po vse njegove cvetlice in drevesa ter je presajam v veliki rajski vrt, v nepoznano deželo. Kako se jim ondi godí in kako je tam, tega ti ne smem povedati!“

„Daj mi nazaj moje dete!“ prosi mati jokaje. Pa na enkrat zgrabi dve lepi cvetlici z rokama in zavpije: „Vse cvetlice ti izrujem, ker nimam upanja.“

„Ne dotikaj se nobene!“ veli jej smrt. „Ti praviš, da si nesrečna in zdaj pa hočeš še drugo mater ravno tako nesrečno storiti?“

„Drugo m a t e r!“ ponavlja žalostna mati in spusti cvetlici.

„Tú imaš svoje oči“, reče jej smrt. „Ulovila sem je v jezeru; kaj lepo so se svetile, nisem vedela, da so tvoje. Vzami je, zdaj so čistejše, ko so bile poprej, in poglej v tá-le globoki studenec. Povedala ti bom imeni teh dveh cvetlic, ki si ju hotela izruvati, in videla boš, kaj si hotela pokončati.“

Mati pogleda v studenec in vidi, kako je ena cvetlica blagor za ves svet, in srečo in veselje siplje krog sebe. — Vidi pa tudi življenje druge cvetlice; skrb in potreba, žalost in bridkost jo obdaja.

„Oboje se godí po božjem sklepu in po božjej volji,“ reče jej smrt.

„Ktera teh dveh cvetlic je cvetlica veselja in ktera cvetlica bridkosti?“

„Tega ti ne povém,“ odgovori smrt, „ali vedi, da ena teh dveh je cvetlica tvojega lastnega otroka. Kar si videla, bila je osoda tvojega otroka, bila je prihodnjost tvojega sina.“

Strahoma zdaj mati zavpije: „Ktera teh dveh je mojega deteta? Povej mi! Reši nedolžno dete, reši ga vseh teh rev! Vzami ga rajši in ga nesi proč, nesi ga v božje kraljestvo! Pozabi na moje solze, pozabi na moje prošnje in na vse, kar sem delala.“

„Ne razumem te!“ veli smrt. „Ali hočeš dete nazaj ali je mar nesem v deželo, ktere ne poznaš?“

Mati vije z rokama, pade na koleni in prosi ljubega Boga: „Vsemogočni! ne usliši me, če prosim zoper tvojo sveto voljo, ki je vedno najboljša. Ne usliši me!“ — In v tihej bridkosti nagne mati svojo glavo v naročje.

Smrt gre z detetom v nepoznano deželo.

Andersen — Fr. Erjavec.

102.

Moč prave molitve.

Molitev je najmočnejša bramba; ona je zaklad, kteremu nikdar nič ne primanjkuje, neusahljivo bogastvo, zavetje, kjer se lomijo valovi, korenina, vir in mati brezštevilih dobrot, in mogočnejša od vsakega kraljestva.

Velikokrat se zgodi, da on, komur kraljev venec obdaja glavo, na postelji leži za mrzlico ali vročino; zdravnik, strežniki, svetovalci in vojvode okoli njega stojé; pa niti umetnost zdravnikov, niti navzočnost svetovalcev, niti postrežba strežnikov, niti različna zdravila, niti krasota kraljevega hišnega orodja, niti obilno bogastvo — nič izmed vsega tega, kar je človeškega, ne more zlajšati bolečin ubogemu bolniku. Toda naj k njemu pride kdo, ki v Boga stavi vse svoje zaupanje, in le dotakne naj se njegovega telesa ter pošlje naj zá-nj čisto molitev do Bogá, pa mu odžene bolezen.

Česar ni premoglo niti bogastvo, niti množica strežnikov, niti izkušnja zdravniška, niti visokost kraljeve moči, to je storila molitev kakega ubogega reveža. Jaz pa ne menim lahko-mišljene in lene molitve, ampak gorečo in pobožno, tedaj pravo molitev, ki izhaja iz skesanega in pobožnega srca; kajti le taka molitev se v nebesa vzdiga. Voda, ki se razliva čez ravno plano polje ali razprostira čez širok prostor, ta se kvišku ne vzdiga; če jo pa umetnikove roke v tesni prostor stisnejo in tlačijo, hitrejša od loka na kvišku brizgne; ravno tako se človeško srce, ako uživa preveliko prostost, tako rekoč po zemlji razlije; toda če ga tlači in stiska nesreča, čiste in lepe glasne molitve do Boga pošilja.

Da se tudi ti naučiš, da je najpoprej uslišana molitev, ki v sili puhti iz srca, poslušaj proroka, ki pravi: „V Gospodasem klical, ko sem bil stiskan, in — uslišal me je.“

Sv. Janez Zlatoust — A. Lésar.

103.

Tri kaplje Jezusove.

Národna.

Stoji, stoji hišica,	Prva kane na poljé,
Hiša Jezusova,	Na polje žitno;
Mala hiša kočica,	Blagor božji vá-nje gre,
Mala kočica nova.	Prec je rodovitno.

V hiši stoji mizica,	Druga kane na poljé,
Mizica je zlata,	Na polje ravno;
Na njej stoji kupica,	Blagor božji vá-nje gre,
Kupica je zlata.	Precej je vse travno.

V kupi so tri kapljice,	Tretja kane na goré,
Kapljice krvave,	Na vinske gorice;
Kapljice Jezusove	Blagor božji vá-nje gre,
Rešne krvi prave.	Da rodé trtice.

M. Valjavec.

104.

Križi in težave.

Ma t e v ž. Kako je to, ljubi moj sosed! da si zmirom vesel, naj si bo lepo ali grdo vreme, dobra ali slaba letina? Naj te že zadene sreča ali nesreča, vedno si tisti, ki si bil pred dvajsetimi leti, kar te poznam. Rad bi bil tudi jaz po tvojem: povej mi, povej, kako bi to bilo?

Ma r k o. Prav lahko je to, in prav po domače te hočem podučiti. Orati vsaj znaš? — Glej, mi orjemo zemljo, Bog orje pa nas, da bi dobrega sadú obrodili. Ko pridejo reve in nadloge nad me, hitro se spomnim na oralo, s katerim polje razorjem, pa na brano, s katero brazde razparam in zel pokončam, da se dobro seme v zemlji ucimiti more. — Pa tudi jaz še nahajam dosti slabe zeli v svojem srci. In kedar me kaka žalost obide ali kaka nesreča obišče, vidim, da mi Bog srce pleva in čisti, ter sem vesel.

Matevž. Res je taka; pa vendar-le človek težko čaka boljših časov, kedar se mu huda godí.

Marko. Tudi meni se dolgočasno zdí, ako je hudo vreme, predolgo dežuje ali zeló grmí in treska. Pa tudi iz črnih oblakov pohleven dež setev pomoči in sapo ohladí. Lahko se potolažim in otrokom velím, ki se hudega vremena bojé: Le tiho, tiho deca, dežek odide, zopet solnčice pride; zvedrilo se bo in sijalo lepó? — Ali se sme tvoja njiva hudoovati, kedar jo orješ?

Matevž. Kdo te je pa tega učil?

Marko. On, ki daja solncu, da sije pravičnemu kakor grešniku, in dežuje po polji pravičnega in krivičnega.

Matevž. Bog ti daj zdravje za dobri nauk, meni pa pravično pamet!

A. Slomšek.

105.

Crkniško jezero.

Kdor gre potovat po Kranjskem, naj nikar ne zamudi pogledati znamenito crkniško jezero. Ni ga neki enakega na vsem svetu; v enem letu plavajo tú na enem istem kraji čolni, lové ribíči ribe, in čez nekaj časa kmetíč s plugom brazde reže, kosce travo kosi in ženjice zrelo žito žanjejo.

Jezero, ki je od Crknice oddaljeno pol ure, dolgo je dve milji in široko eno. Od vseh strani ga obdajajo velikanske skale, kakor bi ga hotele svetu prikrivati ter pot do njega zadelati človeškej radovednosti. Ali ne dajo se ugnati ljudje: kakor so si bili pripravili v mrzlej Sibiriji in pod ognjebľjuvalnim Vezuvom stanovalíšče in plodna polja, tako so si obrnoli in obračajo tudi to naravno čudo na svoj prid.

Z brega ugledaš strme pečine ali skale v vodi. Nahajajo se tú skrivne podzemeljske votline, po katerih navadno voda priteka in odteka. Kedar nastane čas, da začne odtekati, sliši se iz teh votlin temno bobnenje, podobno daljnemu gromu. Ko se njene skrivne moči odvežejo, začne zopet voda od vseh krajev pritekati; neizrečeno veliko je pridere iz teh podzemeljskih votlin v kakih 48 urah; in ko te pretekó, neha na enkrat teči.

Odteka pa voda po 18 večjih ali manjših razpoklinah, ki se v dnu jezera nahajajo. V te zborni voda z velikim šumom po skrivnih votlinah, in jezero postane zopet suho. Kakor hitro voda odteče, glej! vodne ptice, vse preplašene, sfrčé na kvišku in se zbirajo skupaj, z žalostnimi glasi žalujoč po nedanjih jim priljubljenih prebivališčih. Kam je pošla? Kakova čarobna moč jo je spravila v zemeljske votline do tistih dob, ko jo zopet nasprotna, nič manj čudna moč iz njih posili?

Ko voda izgine, podoben je ves veliki prostor, v katerem se še vidijo sem ter tja kaluže, velikemu ribniku, v katerem je vse živo in se ribe in druge živali lové. Prav lahko si marsikdo brez velikega truda mnogo okusnih rib naloví. Ko je vse suho, pripravijo prostore za travnike. V šestih tednih že raste povsod lepa trava, kjer je bilo prej široko jezero in so švigale ribe po vodnih prostorih. Drugi prostori se odmenijo za njive; tedaj vidiš po njih tudi vole, ki s počasnimi koraki vlačijo drevo ali plug tam, kjer so še pred dvema mesecema poganjali ribarske čolne. Seje pa se navadno proso ali ječmen, ki hitro raste in delavnim rokam tri četrtinke užitka daja. Kolikor pa to kmeta veselí, toliko mu pa tudi nareja strahú in skrbí; kajti večkrat se prigodí, da predno je še žito dozorelo, nastane voda in vse poplavi, tako da ni nič požeti mogoče, in lahko se reče, da je vse upanje bogate žetve po vodi splavalo. Ko je pa žito zrelo, žanje se noč in dan, da se vodi odtegne in o pravem času spravi.

Prvi veter, ki potem čez strnišče popihne, prinese tudi burjo: zatemni se nebó z gostimi oblaki, sliši se grmenje in vidijo se bliski. Vodeni potoki deró s hribov, kažejo se dolge ognjene proge, ki prečudno razsvitljajo črne oblake; vse to pa je eden izmed najlepših naravnih prikazkov. Voda, ki je izginola pred pol letom v zemljo, bobni zopet iz vseh votlin v mnogoterih podobah in polni jezero, ki se kaže iz konca jako nemirno, kmalu pa se vleže, ko je polno, in burja poneha. Prvi, ki se vrnejo nazaj, so vodni ptiči. Gotovo so čuli bobnenje vodá in da se jim zopet prebivališče povrača, ki so ga prej morali s tako tužnimi glasi zapustiti. Ni menda peresa, ki bi moglo vse to prav živo popisati.

Iz česke čitanke — J. Božić.

Metod in Atila.

1. Metod, vladika novi, v slovanski pride svet,
Za božje veličastje spet dela mnogo let;
Po zemljah raznih hodi, odpira vsem nebó,
Ki v grehih se topijo, podaja jim rokó.
2. In hodijo po svetu učenci vneti z njim,
Naloga jim oblast je, ki jo podelil Rim:
Hodite, posvečenci! k Slovanom krog in krog,
Da bo častil med njimi se sveti trojni Bog.
3. Krdelo posvečeno src mnogo omeči,
Ljubezen pred neznašo pri množicah budí;
Pa moti delovanje narodov raznih boj,
Slovanskim bliža zemljam se marsikteri roj.
4. Al' tudi v stiskah hudih pri miru ni Metod,
Nevtruden srečo seje med veri vdani rod;
Za Rastislava dela, ko vlada Svatopluk,
Bog daje mu tolažbo v grenkosti raznih muk.
5. Enkrat slovanskej zemlji požuga Hunov roj,
Kralj, ljut kot besen tiger, kristjane hoče v boj;
Iz ogerske dežele zahodu žuga strah,
Pred divjo trumo dviga meglén se kvišku prah.
6. In groza na večeru navdá slovanski rod,
Rešitelj se prikaže, rešitelj je Metod;
Nebesa mu podajo Kerubov svetlih moč,
Strahove svoje skrije pred njim neverška noč.
7. Ob Donavi v brlogu blišči se Hunov meč,
Ze menijo Slovanje, da ni rešitve več;
Al' iz nenade pride Metod med hunski roj,
Ki v ljutosti se peni, kristjane hoče v boj.
8. „Kristjanov mi ne draži,“ apostol govori,
„Obstoj v deželi svoje, miruj mi hunska kri!
Vsej zemlji Večni daje preblagi rajski mir;
H kristjanom če zapreti neverskim rojem tir.“

9. Vladar, kot tiger besen, prestrašen ostrmi,
 Metodova beseda prečudno ga vkroti,
 Ponižno se približa in mu poda rokó
 Ter rahlo beseduje Metodu prošnjo to:
10. „Metodij! ker sprevidim, da je mogočen Bog,
 Ki ti ga oznanuješ rodovom krog in krog,
 Naj hrani mi v spominu besede tvoje glas,
 Saj bomo mirovali, ko ločiš se od nas.“
11. In v ogerskejši deželi potihne hunski strah,
 Na zemljo zopet pade pred divjo trumo prah;
 Vesel Metod se vrne k Slovanom zdaj domú,
 Radujejo kristjanje se blagega mirú.

A. U m e k.

107.

Jaroslav.

I.

Slovanski narodi so bili Evropi od nekdaj tista mogočna jez, ob kateri so se razbijali divji valovi vzhodnega barbarstva. Slovan je bil drugim evropskim národom vedni graničar: on je stal na straži, drugi so se pa mirno živéč razvijali in napredovali. V tem zavetji so se zahodni rodovi: Lahi, Španci, Francozi, Angleži in tudi Nemci lahko povzdignoli na ono stopnjo izobraženosti in blagostanja, na kateri je nahajamo dandanašnji. Res da večina pisateljev in zgodovinarjev o takih zaslugah našega naroda le malo ali celó nič vedeti noče: tem bolj živo so se pa utisnola taka slavna dela narodu v srce, in sto in sto let pozneje jih še prepeva in opeva národna pesen slovanska. Ena izmed obilne množice slovansko junaštvo slavečih pesnij bere se med mnogimi drugimi pod naslovom „Jaroslav“ v „kraljedvorskem rokopisu“ in povzdiguje slavno zmago Slovanov nad Tatarji v bitvi pri Olomuci na Moravskem.

Dolga leta — pripoveduje pesen — cvetele so slovanske dežele na severji v miru in blagostanji, kar vstane v vzhodnih pokrajinah nenadoma silna nevihta zavoljo Kubljajevne, lepe hčere tatarskega kama, katero so bili pohlepni ljudjé ubili zavoljo dragih kamenov, zlata in biserov.

Mlada Kubljajevna je bila slišala, da prebiva po zahodnih deželah mnogo mnogo krščanskih narodov. Hotéč na tanko spoznati njihove šege in navade, napotila se je v daljne kraje proti zahodu. Deset mladih junakov in dve devici, vsi kakor mlada kneginja na iskrih konjih, bili so jej spremljevalci. Tako se je vzdignola Kubljajevna v kraje, kamor solnce teka, v svojej krasoti in bliščečem kinči samó solncu podobna, kadar zjutraj vzhaja nad mračnimi lesovi. V oblačilih, bogatih vtkanega zlata in prepletenih s kitami biserov in žlahtnega kamenja — v takej krasoti je prijezdila. Toda ta lepota je vzbudila pohlepnost lakomnih hudobnežev, kateri so jo, v nemških gozdih prežé, ubili ter jej vse bogastvo pobrali.

Kakor tresk podnebne groma je zadela novica o strašnej osodi ljubljene hčerke uhó Kubljaja kama. Po vsem kraljestvu zbira neštevilno vojsko in udari z njo proti zahodu. Krščanski knezi in kralji začuvši, da se tatarski kam z maščevalno vojsko pomika nad njihove ljudnate dežele, združili so se drug z drugim, zbrali silno vojsko in se vzdignoli v boj sovražniku nasproti. Na širokej planjavi se utaboré in pričakujejo trum Kubljaja kama.

Kublaj pa skliče vse svoje čarodeje, zvezdarje in vedeževalce, naj mu pozvedó, kakošen bode izid namenjenej vojski. Nemudoma se zberó, v dve vrsti razstopijo in črno palico podolgoma med se položé. Razcepivši jo v dve enaki poli, dajo enej ime: Kubljaj, drugej ime: krščanski knezi. In nad njima pojó stare pesni in govore čudne besede; palici ste se pa jeli med seboj bojevati, in Kubljajevej je ostala zmaga. Razveseli se vse ljudstvo, vsak zasede konja in v red postavijo vojsko. Kristjani pa, prezaupni na svojo moč, zaženó se brez preudarka in uma v vrste poganske. Strašen boj se vname. Strelice leté kakor toča iz mračnih oblakov, kopja se lomijo, kakor bi grmelo, in meči se bliskajo kakor živi ogenj; vojsk nobena se pa drugej za korak ne umakne. Kristjani pogane hudo stiskajo, sekajo in zmogli bi je bili, ako bi se zdajci ne bili zopet prikazali čarodeji in prinesli poli razcepljene palice v rokah. Ta pogled Tatarje v novo navduši; besnim enaki planejo nad kristjane in je razkropé kakor plaho živád. Tu leži ščit, tu dragocena čelada, tu vleče konj vojvoda v stremenu po krvavej zemlji; oni dirja med Tatarje, v obupu iskaje smrti od sovražnikove sulice, in ta ga zopet prosi usmiljenja. Vsled te krvave zmage so postali Tatarji gospodarji v deželi in nakladali kristjanom davke in plačila. Dve kraljestvi, stari Kijev in Novigrad so podvrgli svojej oblasti.

II.

Ta žalostna novica se je raznesla brž po vseh deželah, in kralji in knezi krščanski so se pripravljali na nov boj. Štiri mogočne čete postavijo na noge zoper tuje nasilnike. Ali Tatarji so se zdaj obrnoli na desno; kakor črn oblak, ki žuga s točo posuti rodovitna polja, — tako so hrumele njih trume. Ogri so se naglo zbrali v velike trope in se z njimi junaško sprijeli; ali vse zastonj; tatarske trume proderó njihove vrste in poplavijo vse pokončujoč celo deželo.

Kristjani so izgubili vse upanje, in žalost je bila čez vso žalost. Obrnoli so se zdaj v molitvah k Bogu, da bi je rešil divjih sovražnikov: „Vstani, o Gospod, v jezi svojej, oprosti nas sovražnikov, reši nas pogube! Pokončati hočejo naše duše, zajeli so nas že kakor volkovi ovce.“

Ali izgubili so zopet prvo, izgubili so drugo bitvo. Na Poljskem je sovražnik razdevajoč z ognjem in mečem vse pokončal in potem drl proti Olomucu. Še groznejša sila je nastala po vseh pokrajinah, nič ni bilo varno pred divjimi nasilniki. V tej sili so se kristjani bojevali prvi dan in bojevali drugi, ali zmaga se nagne na to, ne na ono stran. Med tem pa je naraščalo vidoma število Tatarjev, kakor večerni mrak v jeseni narašča.

Sredi teh trum, ki so kakor valovje deželo topile, zibala se je vojska krščanska, podobna lahkemu čolniku. Prizadevali so si kristjani z vso močjó priti na hrib Hostajnov blizu Olomuca, na katerem mati božja čudeže dela. — „Gori bratje, tjekaj gori!“ kliče Vneslav in udarja z mečem na srebrni ščit nad glavo si vijoč visoko zastavo. Vsem se vrne pri teh besedah pogum in v gostih trumah udarijo na Tatarje; kakor ogenj iz tál se izvijó iz premnoštva sovražnikov in prispó srečno tja na sveti hrib. Na holmu se na široko razpostavijo, spredaj se zožijo v oster klin, na desnej in levej se pokrijó s ščiti. Bojna kopja si položijo na rame, drugi prvemu in drugemu tretji, in oblaki ostrih pušic pršé na Tatarje. Med tem pogrne temna noč vso deželo, pokrije tudi nebó in zatisne razsrjene oči kristjanom in Tatarjem. V gostej megli sipljejo kristjani okoli in okoli vrha visoke nasipe.

Ko se na vzhodu jutro razsveti, vzdigne se ves tatarski tabor in žuga napasti hrib od vseh strani. Kakor daleč je segalo oko, mrgolelo je vse brzih konj, in krog kamovega šotora so štrlele krščanske glave na sulicah proti nebu.

V gostih trumah udarijo vsi na isto stran in naglo deró na hrib s strašnim krikom in hrupom, da je gora in dolina odmevala. Okoli po nasipih so stali kristjani. Zaupujoč na božjo mater so napenjali toge loke, sukali bridke meče in tako hipoma odgnali silne Tatarje. To razkači divje ljudstvo in iz očij besnečega kama švigajo strele divje jeze. V tri krdela se razdelé in v treh krdelih ponové naskok. Zdajci poderó kristjani dvajset orjaških hrastov, kakoršnih je več po lesu rastlo, in privale vse kraj nasipa. Zopet se zaganjajo Tatarji proti nasipu, da se zrak trese njihovega rjojenja; kristjani pa zavalé debela z nasipov, in ta mečkajo Tatarje kakor črvovje; še daleč spodaj na ravnini je mandrajo. Dolgo je že trpelo divje klanje, dokler ni vojske temna noč končala.

III.

Oj, hrabrega Vneslava je zadela smrtna pušica in zvrnol se je čez nasip. Ta nesreča je prizadela vsej vojski hud strah in bridko skrb. Temu strahu se zdaj še pridruži druga nič manjša nadloga, grozna žeja, ki je bojnike gonila v strašno obupnost. Suhih ust so lizali roso s trave. Tihi večer pride, pride tiha noč, ktera obupujočim nekoliko hladú prinese, slednjič se zasniva, ali v šotorih tatarskih ostane še vse pri miru. Nič se ne gane. Dan narašča, poldne pripeka in stiskani kristjani umirajo žeje; zevaje odpirajo izsehla usta in s hripavim glasom molijo k materi božjej. Roke sklepajoč pogledujejo k nebu, in marsikteri je upil: „Zavoljo prevelike žeje ne moremo več! Komur je življenje milo, naj gre in išče milosti pri Tatarjih.“ Tako so govorili ti in drugi. Vestonj se jim postavi na čelo in je nagovarja: „Hujše je žeje umreti nego pasti pod mečem; v sužnosti bomo vsaj imeli vode!“

Zdaj Vratislav kakor jari tur kvišku skoči, Vestonja popade z močno roko in se zadere: „Izdajalska duša ti! večna sramota vsem kristjanom! Mar hočeš junake pogubiti? Usmiljenja iskati je le pri Bogu lepo, v sužnosti pa nikdar ne!“ Nato se k bojnikom obrne in roti je, naj ne tekajo sami v pogubo, ter pravi: „Že smo prestali najhujšo vročino, Bog nas je krepil o žgočem poldnevu, Bog nam upajočim pošlje pomoč. Sram vas bodi takih besed, če se hočete junake zvati. Ako žeje poginemo na tem holmu, manj strašna je ta smrt, od Boga poslana; ako se pa damo svojim sovražnikom pod meč, sami sebe umorimo. Sužnost je pa Bogu gnusoba, in samega se v sužnost dati je greh. Kdor je mojih mislij, pojdi za menoj tja pred božjo mater!“

In zvrelo je za njim vse ljudstvo pred mater božjo.

„Vstani, o gospod, v svojem srdcu in povzdigni nas v domovini nad nasprotnike; usliši glasove k tebi vpijoče! Zajeti smo krog in krog z neusmiljenimi sovražniki, otmi nas iz oblasti ljutih Tatarjev. Poživi s krepilno vlago naša grla, in darovali ti bomo imenitna darila. Potri po deželah naših vse sovražnike in potrebi je iz njih na večne čase!“ Tako je molila z Vratislavom vred cela vojska.

In glej! na soparnem nebu se prikaže oblaček. Vetrovi zadmo in grom strašno zagrmí. Vse obnebje se zagrne v črne oblake, tresk za treskom udarjajo ognjene strele na tatarske šotore, in obilna ploha zopet oživi studenec na hribu.

In minola je strašna burja, in od vseh strani širokega domovja vele so zastave bojnih čet tja k Olomucu. Težki meči rožljajo bojujnikom po bokih, polni tuli jim ropočejo po plečih, jasne čelade se jim bliskajo na hrabrih glavah, pod njimi pa skačejo brzi konji.

Rogovi, bobni zabučé, in obe vojski se z nova spopadete. Valé se k nebu oblaki prahu, in ta bitva je hujša od poslednje.

Hrum vstane in žvenk ostrih mečev; vstane strašen sič pušic, lom sulic in praskot ostrih kopij. In bilo je klanje, bilo je bodenje, in bilo je ječanje in radovanje. Kri teče kakor hudournik; tú mrtvi ležé kakor drevje v starem gozdu: temu je glava na dvoje precepljena, temu ste obé roki odsekani, ta se prekucne s konja čez drugega in oni mlati svoje sovražnike, kakor ljuta nevihta po gori drevesa. Globoko v srce se poriva sovražniku meč in kopje. Vpitje se razlega glasneje in glasneje, stokanje ranjenih in umirajočih prihaja vedno strašnejše, in že se obrnejo kristjani v beg. Zdaj prileti kakor orel Jaroslav s trdim jeklom na mogočnih prsih, pod jeklom hrabrost in pogumnost, pod čelado bistroumnost, jeza mu plamika iz očíj. Kakor razdražen lev, kedar gorko krv zagleda, ko jo nastreljen za lovecem dere, tako razkačen udari na Tatarje. Za njim pa Čehi kakor toča. Jaroslav zadirja proti Kubljajeviču; s sulicami se vkup zaletita in oba ju zlomita z velikim treskom. Jaroslav ves v krvi udari z mečem nasprotnika in preseka ga od rame do stegna, da mrtev pade med mrtvece in zarožljá nad njim tul in lok.

Groza zvije prestrašene Tatarje; dolga kopja pomečejo od sebe in pobegnejo tja, od koder jasno solnce vstaja.

Morava pa je bila prosta divjih sovražnikov.

Po kvaljedvor. rok. — J. Majciger.

Krk in Krčanje.

Krk je domače ime otoku, kteremu Lahi in po njih drugi Evropei Veglija pravijo. Mera mu je 7 štirijaških milj, in duš živi na tem prostoru blizu 18.000; Krk ima torej med vsemi kvarnerskimi otoki največ ljudi.

Izmed vseh kvarnerskih otokov je Krk za kmetijo najbolj pripraven; zatorej se ljudje najbolj z njo pečajo. Orodje jim je prosto in starodavno, kakor je bilo pred 1000 leti. Za umetno obdelovanje se nihče ne meni in ga tudi nihče ne pozna; vse iznajdbe in vede pridna roka nadomestuje. Zemlja je rodovitna, le sem ter tja preplitva, da jej je dosti deža treba. Olja in vina ne raste preveč na otoku. — Velika nadloga za otočane in dostikrat škodljiva za sadež je silna burja; velika nesreča je tudi toča, ki se pogostoma na otok usiplje.

Poleg kmetijstva imajo Krčanje velike črede lepih ovac. Pod južnim nebom in blagim zrakom zori najslajša trava; zato pa je tudi ovčje meso tu prava slaščica, da ga ljudje nad vse drugo čislajo. — Med mornarje pa ne hodijo mnogo Krčanje, pa tudi ne drugi otočanje iz Kvarnera razven Lužinjanov (Lussin piccolo). Z ribarstvom se nekaj upirajo; večkrat sem je gledal in se čudil njihovej potrpežljivosti.

Z ovčjim mesom se Krčanje najrajši in najbolj hranijo; sicer pa jim je v jedi tá-le red: za kosilo imajo kašo iz turšice, zabeljeno s svinjskim lojem, le malokje z maslom; za južino zelje in krompir z ovčjim mesom, za večerjo ravno to, pa tudi krompir s solato in svinjskim mesom. Tudi močnate jedi radi jedó, posebno si ob nedeljah z njimi postrežejo.

Nošnja je vsem Krčanom črna, pravijo, da iz žalosti za zadnjim Frankopanom. Frankopani so bili blizu krške krvi, gospodarji tudi po Vinodolu in še dalje. Bila je to blaga rodovina; ob njenih časih so tekli za Krk najsrečnejši dnovi; kmet je delal zá-se, ne za druge; soseske so bile svobodne, da so si celó postavó same volile. Frankopani so zidali lepe crkve, pa znali tudi meč sukati; v miru in v vojski so bili národu dobrotniki in pomočniki. Zato pravijo, da so Krčanje, ko je njih rod pomrl, popustili bela in pisana oblačila in se še dandanašnji v črna oblačijo.

J. Trdina.

109.

Prijateljstvo.

Kakor dopoldanska senca
Je prijateljstvo hudobnih;
Vsako uro se pomanjša.
Pa prijateljstvo pobožnih
Raste ko večerna senca,
Da življenja solnce vgasne.

Herder — Fr. Cegnar.

110.

Pravi prijatelji.

Ne odpiraj vsakemu doma svojega srca. Kaj prazno, pusto srce ima tak človek, ki vsakemu skrivnosti svoje razodeva. Bodi tedaj, kedar si voliš prijatelja, pameten in prizadevaj si veliko, da si pravega dobiš. Posebno pa glej na petero lastnostij, ki jih naj ima ta, ki si ga misliš za prijatelja izbrati. Prva je, da je moder ali razumen. Prilizovalci in hinavci ti nikdar ne bodo dolgo prijatelji. Taki so namreč jako nestanovitni in se kaj hitro razodenejo; zavoljo najmanjše reči postanejo iz prijateljev veliki neprijatelji in sovražniki. Kdor pa se more kako tako v neprijatelja spre-
vreči, ta ti gotovo nikdar resničen prijatelj ne bode. Tudi ljubezen takih ljudi, ki so lahkomišelní pa otročji, ni stano-
vitna. Hitro je po njej, ker nič ne gledajo na čast in poštenje. Bodi pa trden in stanovit in ne menjaj po otročje prijatelja, ki si ga enkrat izbral; zakaj kjer ni stanovitne pa resnične ljubezni, tam nastane kaj lahko krég in prepír in slednjič sovraštvo.

Druga lastnost je, da je prijatelj krotkega in do-
brega srca. Hudobni ljudje niso za prijateljstvo. Rimljan Cicero piše: „To priznam najprej, da nikjer drugod ne more prijateljstvo biti, nego samo med dobrimi.“ Kakošen more neki tak prijatelj biti, ki resnice in pravice ne ljubi? In kako more tak drugega resnično ljubiti, ki ne ljubi tistega, ki je

človeka stvaril? Vedi pa, da se tudi med dobrimi nahaja večja ljubezen, kedar so na tujem, in kjer se ljudje iz ene in iste domačije ljubijo, kakor bi bili bratje po krvi. Pri hudobnežih ni nikjer take ljubezni zapaziti. Če se tedaj dobri resnično med seboj ne ljubijo, ne bodo si tudi nikdar pravi prijatelji.

Tretja lastnost je, da prijatelj ni jezi podvržen. Jezen človek ni za prijateljstvo. On je kakor ogenj, ki osmоди vsakega, ki se mu bliža ali ima kaj z njim opraviti. Kako pa bodeš tega ljubil, ki se ga pri vsakej priložnosti ogibati moraš? Tak je pa tudi kakor osat ali trnje, ki zbode tega, ki se ga dotakne. Prijateljstvo naj tedaj sklepajo krotki, mirni in stanovitni, kakor veli modrijan: „Sin moj! v krotkosti doprinašaj dela svoja, in ljubljen bodeš od vseh.“

Četrtrič se zahteva od prijatelja da ni ošaben ali prevzet. Ošabneža si nikdar ne voli za prijatelja. On namreč hoče vsegdar več veljati in vsem gospodovati, tedaj ti ne more biti dober tovariš in prijatelj. Najbolje je za prijatelje, da so si kolikor mogoče v vseh rečeh enaki. Prijateljstvo združuje v resnici enake z enakimi, pa tudi nareja, da postanejo vsi enaki; ošabnež pa nikdar noče spoznati enakosti, ker se vedno le povišuje; zato ni za prijateljstvo, ampak samo za zdražbo.

Petič pa je še potrebno, da je prijatelj zvest, t. j. da ohrani stanovitno ljubezen vsak čas, v sreči in nesreči, v bogastvu in revščini. Pusti takega, katerega omami zlato ali srebro, t. j. denar ali nesreča odpodi ali nezvestega stori. Zvest prijatelj hiti vsegdar na pomoč in dobrotljivo pomaga, kjer in kar koli more, pa ne samo v življenji, ampak še celo po smrti. Česar ne stori ni zlato ni srebro, to stori zvest prijatelj v vseh — dušnih in telesnih — potrebah; zato pravi nekdo, da je zvest prijatelj zdravilo življenja. To zdravilo po bode tolikanj boljše in gotovejše, kolikanj bolj so vsi pravega in krščanskega duha navdani in da se zvesto držé izveličarjevega nauka: „Ljubite se med seboj, kakor sem jaz vas ljubil,“ ali „zgled sem vam zapustil, da tudi vi storite, kakor sem jaz storil.“ To je prav za prav ogledalo in krepčalo za vsako pravo in resnično, in ne hinavsko ali celo pregrešno prijateljstvo.

Tomaž s Štitnega — J. Božič.

Peter Klepec.

Národna pripovedka.

Peter Klepec je bil v Čubru rojen. Na zalenih tratah čubranskih je v mladosti ovčice pasel. Bil je šibkega telesa in prav malo močen; zatorej so mu neporedni tovariši radi nagajali. Vsem je bil revež hlapček, za plačilo pa mu je večkrat kaka vroča priletela. To se je ubogemu Peterčku za malo zdelo, in ko je neki dan bil sam na trati sredi svojih ovác, povzdigne oči proti nebu in moli in prosi Boga, da bi mu dal moči zoper hude tovariše. Še predno odmoli, zadóní glas iz oblakov: „Peter! tvoje ude sem okrepil in utrdil; primi za grmiček in izderi ga!“ In on prime za grmiček in ga izdere s korenino.

In zopet se čuje glas: „Peter! moč ti je dana, primi za brezo in izderi jo!“ Peter vesel brezo zgrabi, in breza gre iz tál, kakor podgrizeno žito.

In tretjič zagrmí: „Peter! ude sem ti okrepil in moč sem ti dal — izderi hojo!“ Peter stori, in stara debela hoja leži pred njim kakor slamna bilka. Kako vesel je bil pastirček zadobljene moči, kako iz srca mu je hvala puhtela proti nebu! In tovariši so se tresli pred njim kakor šiba. On pa je bil usmiljenega srca in jim je odpustil vse burke, ki so jih dostikrat počenjali z njim, in je rastel, in božja moč je rastla z njim.

Hudi časi so prihajali. Ošabni Turek je gnal svoje čete nad kristjane. Cesarju je vroče stopilo v glavo, ko je zaslišal hude novice. Njegova vojska je bila že v prejšnjih bojih večjidel razbita. Kaj početi? V Reko gre sultanu naproti, da bi kako mir sklenol s krvolokom. Ali zastonj! Ošabni Turek se ne udá lepim besedam. Vendar pa toliko odneha, ako cesar velike vojske noče, naj bi se dva, eden Turek, eden nas po samezi počila. Imel je pa turški car grozovitega orjaka v vojski, na tega se je zanašal. Kakor Golijat Izraelce, zasmehoval je neverni zmaj pravega Boga in vse kristjane. Tako je rekel turški car našemu cesarju, naj si urno tudi on izbere svojega možaka.

Po vsem križanem svetu razpošilja cesar pisma, pa nihče se ne oglasi, nihče se ne upa s Turkom skusiti. In kdo bi se bil? Povsod so dobro, dobro znali, kakošen grozovitnež je turški pesoglavec. Sultan pa ga v tem le še bolj pase, komaj dne pričakujoč, ki je bil za boj odločen. In že se bliža predvečer. Cesar v tej zadregi malo da ne obupa. Solnce je davno utonolo za gorami, rudeča zarja je plavala na večernem nebu; ptičje petje v logu je potihnolo in netopir je sfrfotal iz gnezda, —

v neznanej muki je cesar v svojej sobi glavo podpiral na zlatej mizi; čelo mu je bilo vroče kakor žrjavica; pot mu je curel po obrazu, in roke so rile po zmršenih laséh. V njegovih prsih so razsajale hude boli, kakor ostri meč ga je suvalo v blago srce, in obupljiva tuga ga je tlačila.

Zdaj stopi mladenec v zlato sobo, borno je bil oblečen, in strahljivo se je bližal — Peter Klepec. Komaj in s silo se je pririnol do cesarja. Zdaj pa stopi k njemu, ponižno ga pozdravi in mu razodene namen svojega dohoda. Blagi knez pa se bridko nasmeje in z glavo zmaja, misleč, tako mlad in tako šibek mladenec, kakor je Klepec bil na videz, kako bi mi ta premagal orjaškega Turčina! Pa ga poprašuje dalje to in ono, in vrli junak mu dobro odgovarja. Pové mu tudi, da je močen, in kako mu je Bog ta prečudni dar podelil, — zdaj se cesar zdrami iz grozne zamišljenosti, v katero je bil utopljen; kakor mornarju v meglenej daljavi zelen breg, zasveti se mu veselo upanje. Zopet se oddahne, našemu junaku pa velí postreči z najboljšimi jedmi, kar jih koli dobé krog in krog. Toda Peter popije malo vina in pojé za groš kruha — to mu je bilo dosti. Pri jedi pa so se mu posmehovali cesarski služabniki, ki so mu imeli streči, a ni jih dosti potreboval: češ, Bog se usmili, kaj ti bo to šémešče proti Turku; saj nam ga bo mohamedanska pošast kosmatega snedla v capah, kakor je. In tako v smehu mu prinesó staro konjsko podkev in ga prosijo prav lepo, naj jo zlomi, če je res tako močen, da si nad Turka upa. Klepec se pa jim zaničljivo posmehljá, kakor oni njemu, pa jim velí sedem podkev prineesti, pa novih, in on — vse je zdrobil v enej roki ravno tako, kakor cesarski fant kos kruha. Vsi so se mu čudili, vsi so ga debelo gledali, cesar sam: on pa se je takoj spat spravil, ko je povečerjal. Tako se je pripravljaj na boj, ko je med tem turški zmaj vole hental.

Ko se je zjutraj za rana v turško ležišče zvedelo, da je dobil cesar bojevalca, gre brž turški namestnik svojemu zoperniku naproti. Na planjavi blizu turškega ležišča se snideta. Ko Turek mladega Klepeca zagleda, hej! za trebuh se prime, in res malo da mu počil ni, tako se je hahljal. „Dobro jutro, stric!“ pozdravi ga Klepec. — „Da si mi zdrav, mili momče!“ odgovori Turek ter Klepecu rahlo v roke seže. Čak! misli si Klepec, pa mu jo odtrga. Oj! zatuli zdaj Turek, kakor lev zatuli, in udari prvi. Toda Klepec, uren, umakne se mu. Na to počí pa on, in Turek se zvrne, in se valja in tuli po tleh, kakor ostreljen medved, pa ne vstane več. Sultan čuti, da je zmagan, in zareži to hrabro besedo: „Nisem zmagan zavoljo enega strahopetca; še celo vojsko imam zdravo!“ ter

zapové svojim Turkom, Klepeca pomandrati in vse kristjane, ki jim pridejo na pot. Komaj je torej Klepec zopernika polo-mastil, že pade celo Turško nád-nj. On pa se dolgo ne pomišlja — zgrabi, izdere prvo bližnjo hojo, pa je opleta in treska in bije, da padajo Turki kakor dež, ne eden je ni odnesel. — Tako je klepal Peter Klepec, vreden svojega imena, na tešče zjutraj za rana.

In to je vse gola resnica, to vam rečem, ne da bi lagal. Meni so jo lani o velikej noči, ali kdaj je bilo, oče povedali — in njim verjamem. Kdor pa misli, da vse to ni res, ta pa naj gre na ravnost tja dol v Čuber; tam mu bodo že povedali, in še hlode mu bodo kazali, kakoršne je rajniki Peter Klepec pulil z eno roko ter jih v butarah prinašal z gore domú. Klepec je bil mož, da malo takih.

112.

Pogreb.

Votlo v turnu
Klenka bron,
Smrtno pesen
Poje zvon;
Zalostno z glasovi temi
Potnika na zadnji cesti spremi.

Fr. Schiller — J. Koseski.

113.

Črna kuga na Dunaji.

Jako so se prestrašili Dunajčanje, kakor nam pripovedujejo zgodovinarji, ko jim dojde glas, da se je na Magyarskem prikazala kuga. Pa kak je bil še le strah, ko se prihodnje leto t. j. leta 1679. strašna bolezen na Dunaj preseli! V predmestji Leopoldovem so najpoprej zapazili morilko. Plazila se je nekaj časa le po predmestjih in obiskavala le bolj stanovanja revežev; mislili so torej, da ima bolezen svoje korenike v nesnažnosti in zanikernosti revežev, kar drzno prestopi tudi prag bogatinov in se vseli celó v palače velikašev!

Gospóda in tujei so bežali iz mesta, in poslanci tujih vlad so hiteli vsak na svoj dom, da bi utekli smrti. Verno ljudstvo je hitelo v množicah v cerkve, da poprosi pomoči onega, kateri le pomagati more; mrtvaški zvon je pel neprenehoma. Očitno so oklicavali, da je treba bolnih strežajev in

da primanjkuje ljudij, ki bi mrtve pokopavali; očitno so ponujali visoke, visoke plače onim, kateri bi se ponudili takej službi — zastonj! Siliti je morala gosposka ljudí in loviti je po kotih za taka opravila; celó zdravnike so morali loviti in je siliti k bolnim v bolnišnice. Naposled so izpustili vse jetnike, da bi po bolnišnicah stregli bolnim in umirajočim in bi pokopavali mrtve. Že so bile bolnišnice polne, marsikterega je morilka na ulicah dohitela; v mestu in po predmestjih, na trgih in po ulicah, povsod bilo je vse polno bolnih, umirajočih, mrtvih.

Govorica je le bila: ta je umrl, oni umira, po onem bo kmalu! Kakor v vojake, lovili so ljudí, da so mrtve pokopavali. Ti so drdrali s svojimi vozovi po ulicah, nakladali mrtve in umirajoče vse na en kup in je sipali v eno jamo.

Na ulicah je vse hitelo, vse teklo, kakor bi jim gorelo za petami. Skrbno so se varovali, da ni drug drugemu preblizu prišel, koga se dotaknol in se tako okužil; zapuščene so bile torej tudi cerkve, zapuščene spovednice, kjer bi bili mogli reveži edinega tolažila dobiti.

In kaki prizori na ulicah! Tukaj hiša zaklenena, vrata in okna priprta, ker je vse v njej pomrlo; pred ono je ležalo nakopičenega blaga, obleke in hišnega orodja, lepega in slabega, brez reda eno vrh drugega. Tam zopet so vzdigovali ravno na voz umrlega očeta, na pragu je čepela njegova žena v zadnjih dihlejih, temno je zrlo vodeno njeno oko za njim — krog nje je lazilo malo dete, jokaje objemalo mater in okuženo kmalu mrtvo obležalo. Tam je letelo število otročičev za vozom, na katerem so jim stariši, znanci, mrtvi kakor polena eden vrh drugega nakopičeni ležali. Naposled se je vlačilo toliko malih zapuščenih sirot po mestu, da jih je dala gosposka na deželo peljati in tam oskrbovati.

Tako silno je razsajala nemila črna smrt, da jih je od meseca prosinca do listopada samo v mestu umrlo 49.486, še več pa v predmestjih. Zapustila je naposled strašna morilka Dunajčane. Preiskavali so hiše in po njih so našli še veliko, veliko trupel, se vé da že na pol gnilih, nekaj kar v posteljah, veliko na tleh: sorodniki so jim pomrli, posli je zapustili, ostali so brez jedí, brez pomoči — tako so strašen kónc vzeli.

Res strašen zgled božje kazni! Taka šiba pa ni zadela le posameznih mest in krajev, ampak romala je večkrat od mesta do mesta, iz dežele v deželo po vsej Evropi. Tudi naše kraje je večkrat zadela, vzlasti v Ljubljani je večkrat razsajala. Uzroka torej imamo, da pri crkvenih molitvah prav iz dna svojih src kličemo: „Gospod, reši nas kuge!“

A. Zupančič.

Jeza.

Jeza je huda strast. V jezi je človek nemiren, nekako besen ali ljut, razkačen, strupén; on ne misli, ne sodi, ne dela po pameti. Jezen človek strašno pretepa živino, včasi celó po krivici. Enok je neki hlapec pretepal škrinjico, ki mu je na vozu bila na poti. Nekteri razbijajo v jezi svoje lastne reči, pretepajo svoje otroke ali hlapce ali celó ženo.

Kakor v vsem, razločujejo se ljudjé tudi v jezi. Ta si jezo ohladi z razsajanjem, s krikom in ropotom, oni pa postane tih in žalosten, ne more govoriti, joče se ter jezo kuha, dokler si je ne razkuha. Silna jeza je bila že dostikrat uzrok moritve bližnjega ali samega sebe.

Jeza se redi in goji, pa odpravlja in zatira v mladosti. Ni boljšega vračila proti jezi od brezovega olja. Če jezljivega otroka s šibo o pravem času le neke kratí potegneš, gotovo mu to kaj koristi. Že pri nežnem detetu je treba to strast zatirati. Dve-triletno dete po šibi mirno zaspí in se zbudi brez jeze, brez svaje, brez sovraštva; fantin in odrastli človek pa razsaja, huduje se in uganja, česar se pozneje sam sramuje, da ne govorim o kvaru na zdravji, premoženji, časti. V mladosti nezatrta ali še celó prigojena jeza je potem človeku velika nadlega in nadloga, celó izobraženi se imajo včasi z njo z vso močjó boriti.

Se vé da je govor le o hudej jezi, ktera se mora zatreti; kaj pravična jeza sme in mora biti. Pravična jeza je dušni ogenj, ki plamí le za to, kar je prav in dobro in lepo, ter zatira z vso močjó in vedno s pametjo vse, kar je krivo, zlobno, grdo. Pravično jezo imajo stariši proti otrokom, kedar je morajo kaznovati; pravično jezo imajo učitelji proti nemarnim in zlobnim učencem; v pravičnej jezi preganjajo postave in sodniki razuzdane in hudodelne ljudí. Ta pravična jeza izvira iz ljubezni in vlada jo pamet. Toda huda strastna jeza nima ljubezni, ampak le sovraštvo; nima pravice, kajti dela le krivico; nima koristi, kajti vedno le kvari; ne vodita je um in pamet, ampak le neumnost in nespamet.

Vsi vemo, da je jeza glavni greh in da se je imamo ogibati in sramovati; ali vendar se izgovarjamo in pravimo, da nas včasi zgrabi in da se jej ne moremo ubraniti. Kaj je storiti? Ko te jeza zgrabi, reci si sam, da si jezen, in jeza te mine. Nekteri pravijo šaljivo: sedi jezen na mrzel kamen,

in jeza te mine. Res je, tako vsaj gotovo nič nespametnega ne storé. Priporočajo tudi kruhovo skorjo žvekati, dokler te jeza ne mine. Tudi prav, kajti žvekaje gotovo ne kolneš, nikogar ne žališ, ne govoriš hudih in nespametnih besed. Pomaga pa gotovo, da si v jezi vsak zmisli in se zavé, da je jezen. Saj nam je Bog dal pamet in dušno moč, da se moremo premagati, tedaj premagajmo se. — Če pa koga vidimo jeznega, mislimo si, da je jeza strast, da je dušna bolezen, ktero glejmo iz ljubezni do bližnjega zvrčiti, ne pa da bi jo podpihovali. Dajmo mu lepo besedo, da se pomiri.

J. Šuman.

115.

Senoseška.

Dozorjena trava zadosti je že,
Raz oder na svetlo senoseki kosé!
Preglejte kosišča,
Čeljusti grabljišča,
 Da jutre poprave nas kaj ne mudé.

Kosó oklepati zna vsaki kavsán,
Ostríno jej dati, je redko vsejan;
 Jaz bom je nakačil,
 Jim tumpe potlačil,
 Da bode kot britve žvižgale čez plan.

Le kvisku, tovarši, že svita se dan;
Molimo na srečo, pa pojmo na stan!
Bogu bodi slava,
Prelepa je trava!
Vodirje krog ledja, — vse drugo na stran!

Obrijmo najprvo leđine ravné,
 Potem pa, tovarši, v senožeti strmé!
 Če trava je gosta,
Visoka ko hosta,
Kosci mi tega ne strašimo se!

Mi Kosci pač
Zapojmo, vriskajmo, tovarši, na glas,
 Da grabljevkam zjasnil se bode obraz,
 Da bode kaj smeha;
 Brez jeze in greha
Gre delo od rok nam, pa kratek je čas.

Cvetlice dišeče, trave in osat —
 Kar kosa doseže, se zvrne nakrat.
 Enaka nas čaka,
 Ko smrt prikoraka,
 Da! njej se ne vstavi, je star ali mlad!

V. Kurnik.

116.

Voda.

Vodo prištevamo tekočinam ali kapljinam, ker se od-taka navzdol in ker v malih koščekih dela okrogljaste kaplje. V tekočej podobi jo nahajamo večjidel na zemlji po rekah, ribnjakih, jezerih in v morji. Veliko je je v zračnej podobi, v kateri plava po zraku in iz katerega pada na zemljo kot megla, rosa, dež, slana, sneg ali toča. Veliko je tudi leži po snežnikih v podobi snega ali ledú, kateri se po letu deloma taja in studence napaja. Tedaj poznamo vodo v trojneji podobi: kot tekočino, kot zrakovino in kot trdino. Uzrok razne podobe je gorkota. Kolikor več ima voda gorkote v sebi, toliko redkejša postaja, ako se more razširjati; zmanjšaj njeno gorkoto in zgostila se ti bode. Vendar ne raste gostoba vedno v istej razmeri, v kateri zmanjšuješ gorkoto. Vodna gostoba je največja pri četrtej stopinji Celsijevega gorkomera in se zmanjšuje o nižjej kakor tudi o višjej gorkoti. Iz tega uzroka ne morejo globoke vode zmrzniti noter do dna. Kedar se namreč voda ohladi pod četrto stopinjo, tedaj bolj redka postaja, in kar je je na vrhu, tudi na vrhu ostane in o hujšem mrazu zmrzne. Tako dobí voda ledeno odejo, ktera notranjo gorkoto v vodi zadržuje. Z mrazom vred raste led, vendar o najhujšej zimi nikdar ne seže do globokega dna. Ribe in druge živali živé zdrave in vesele v mrzlej vodi, če jim le zraka ne pomanjkuje. S tem je preskrbiš po luknjah v ledu. Pomladanska gorkota zopet raztaja ledeno odejo; samo po visokih snežnikih je poletna gorkota preslaba, da bi mogla raztopiti debelo lego snega in ledú.

Voda se nahaja tudi v živalih in rastlinah. Mehke živalske snovi, kakor meso, imajo več vode v sebi ko polovico svoje teže. Mlade rastline obstojé večjidel iz vode; celó hrastov, topolov, brestov les ima kakih 50 odstotkov vode. Zatorej rastline o suhem vremenu glavice povešajo in je po po-

hlevnem deži zopet vzdigajo. Pa tudi v prstenini se nahaja voda. Živo apno oddaja, ako ga poškropiš z vodo, nenavadno gorkoto, ktera prihaja iz vode, premenjene v apno. Predno apno vlažno postane, posrka veliko vode. Jasno nam je tedaj, zakaj je Bog toliko vode stvaril, ker je potrebujejo živali, rastline in prstenine. Težko dé človeku trpeti lakoto, vendar še hujše mu je žejo trpeti; in pomanjkanje vode prej človeka umori, ko pomanjkanje kruha.

Najboljša voda za pijačo je studenčnica ali mrzla, čista, nekoliko ogljenokisla voda, ktera nima ne duha ne okusa. Vodnjaki blizu hlevov imajo več ali manj organskih snovij, in voda v njih ni dobra, ni zdrava. Nekoliko ogljenokislina je vodi treba, da ona človeku služi in ga okrepča. Deževnica po visokih gorah je bolj čista od studenčnice; vendar na ravnem ima deževnica, ktera o začetku deža pada, nekaj prahu, semen, kar je veter v zrak zanesel, in nekoliko amonijaka v sebi in dobro služi pericam in nekterim tovarnicam, vendar ne v pijačo. Deževnico imenujemo, ker je brez apna, brez drugih solij, mehko vodo; bolj trdo vodo imajo reke in najbolj trdo studenci. — Voda nam je dalje potrebna pri pripravljanji kruha in drugih jedil, pri snaženji trupla in obleke, pri ozdravljanji mnogovrstnih bolezni.

Nahajajo se tudi kisli in rudninski studenci, ki so pri nekterih boleznih prav hasnjivi. Taki studenci pridejo globoko iz zemlje, kjer so se napili ogljenokislina, žvepla, železa, magnezija, glavberjeve soli, kuhinjske soli, lugaste soli, joda itd. Kislo vodo, iz ktere ogljenokislina kakor iz mošta puhti, ima Slatina na Štajerskem. — Morska voda ima toliko raztopljene kuhinjske soli, da se iz nje, ako vodni deli v zrak izpuhté, sol pripravlja. Torej je morska voda težja od naše sladke vode in ne služi ne v pijačo ne pri pranju, ker se v njej milo ne raztopi; nosi vendar težje ladije od rek, po katerih gre naše blago v daljne dežele in se nam odondot dovažajo razne reči.

Iz navadne vode se pripravi popolnoma čista voda, ako ono po toploti v sopar spremeniš, in sopar po mrzloti zopet v vodo preobrneš. Le-tá voda nima nič v sebi razven kisleca in vodenca; v 9 lotih vode je 8 lotov kisleca in 1 lot vodenca. Popolnoma čista voda vendar ne tekne ne živalim, ne rastlinam.

K. Robida.

Golob.

Najljubši vseh krilatec ali ptičev nam je golob. Že siloviti Rimljanje so gojili dosti golobov; nikjer se jih vendar ni nahajalo toliko, kakor med slovanskimi národi. Povsod po vseh mestih in erkvah živi golob po svojej volji. Belejša ko je hiša, rajši jo ima. — Ni ptiča, da bi se ga slovanske pesni tako pogostoma spominjale, kakor je golob, in to vedno le v lepem smislu.

Golob je krotka, prijazna živalica, poln odkritosrčne ljubezni. Potrpežljivo in brez zlobe prenaša vse, tudi smrt. Kakor so stari menili, golob nima žolča; pri delu se jako nedolžno vede, kakor govori stara pesen slovaška:

Sivi golobiček
Ne dela ti škode,
Sede na količek,
Napije se vode.

A golob na Noetovej ladiji! Kako tolažilna podoba, kedar leti čez velikansko peneče morje do ladije, z zeleno vejico v kljunu v znamenje, da so vode pojenjale. Sv. Duhu je bila tudi ljuba podoba golobova, ker se je v njej prikazal pri krstu v Jordanu.

Mil pa lep ptiček je golob in človeku tako zelo prijazen, pa vendar svoboden, oblačila vedno čednega, barve svetle, večkrat leskeče. Vse njegovo gibanje je nežno; živahna mu je hoja in let. Eden nosi lepo rožo, drugi majhen šopek. Eden gruli, drugi se smeje, zopet drugi se lepo v kolobarji suče. Kako lepo teka belo pisana nožica po suhem pesku, kako pametno pa bistro gleda rudečkasto njegovo oko, kako tužno vabi golob golobico iz zelene lope! In kedar priletí k njemu, kako se jej priklanja in naznanja s skakljanjem in gruljenjem svojo ljubezen. Prijateljstvo njuno ne trpi, kakor pri drugih ptičih, samo eno leto, temveč golob in globica živita zvesto in srčno-vdano skupaj celó do smrti.

Kakor z golobom ravná golobica tudi s svojimi mladimi ter skrbi zvesto in pridno zá-nje; vsako zrnice jim prej v golžunu razmoči, in kedar že odrastli prvič zleté, obleta jih starka od vseh strani. Nič ni žalostnejšega, kakor videti goloba pri požaru; skozi gosti dim in plamen letajo ubogi golobje v vedno ožjih in hitrejših kolobarjih ali krogih okoli

golobjaka, dokler ožgani in omamljeni na zemljo ali v ogenj ne popadajo. Svojim dobrotnikom pa so hvaležni in zvesto vdani. Že večkrat se je videlo, da so golobje po smrti svojih gospodarjev nad hišo in potem o pogrebu in na pokopališču kakor na ločitev kaj žalostno grulili. Golob lepo in hitro leti, najhitrejšje izmed vseh ptičev. Po življenji mu streže posebno sokol. Če se le-tá visoko pod nebom vrti, da ga človeško oko še ugleda ne, golob ga je že ugledal, in če se ne more kam poskriti, vzdigne se brzo s celo trumo na kvišku. Vedno hitreje in hitreje se suče gosto zapletena kita, da bi omamila sovražnika. Posamezni golob, ki ga lovi sokol, pa zleti ko blisk naglo do najbližjega drevesa, kjer ga sovražnik doseči ne more.

Sešteli so, da golob v 10 minutah 3 ure daleč leti; tedaj leti skoro trikrat hitreje od hlapona po železnici. Ker golobje tako hitro leté, posluževali so se jih že v davnih časih za pismoosce. Prvi med Rimljani, ki je goloba za ta posel porabil, bil je D. Brut; spustil ga je iz mesta Mutine, od Antonija obleganega, k svojim prijateljem s pismom. Aelijan pa pripoveduje o Taurostenu iz Aegine, da je dobil v olimpijskih igrah zmagovalni venec in da je dal to po golobu na svoj rojstni otok sporočiti.

Tako je tedaj golob kaj dobrotljiva ptica, symbol ali znamenje tihote, mirnosti, ljubezni, edinosti, z eno besedo: vsaktere čistosti in svetosti življenja. — Zatorej naj nam bode v zgled po izveličarjevih besedah: „Bodite priprosti kakor golobje!“

J. Krejči — J. Božič.

118.

Nada.

O nada, ti iskrica mila, nebeška,
Ti ude otrpnene spet oživiš;
Umakne se tebi vsa reva človeška,
Na prestol berača celó posadiš.

Mladenču v obrazu veselje se bere,
Ker nada mu lice oživlja, rudi;
Da tudi osoda vso srečo podere —
Je nada, ki žalost z veseljem sladí.

Valovi življenja udarjajo grozno,
Ob nadi pa vendar razpeni se vsak;
Če nada posije v grenkosti noč pozno,
Slovó da obupu postavni možák.

Ob palici starček se pota prehodi,
Pepelje v dni prejšnje ga nada nazaj;
V spominu upira se reví, nezgodi,
V spominu povrne sladkosti se mlaj.

O nada! ti iskrica mila nebeška,
Od rojstva do groba ti spremljaš nas zmir;
Umakne se tebi vsa reva človeška,
Le v tvojem naročji dóbi srce mir!

Gr. Krek.

119.

Janez Sobieski svojim vojakom pred bojem s Turki.

Krvoločni Turčini so bili leta 1683. že drugič prilo-
mastili pred dunajsko mesto ter so je hoteli upleniti. Že dva
meseca so mesto oblegajoč strašno ná-nje streljali in razstre-
ljeno obzidje naskakovali. Dunajčanje so bili v neizrečeno
velikej stiski. Mesto in prebivalci bi bili prišli divjemu so-
vražniku v pest, ako bi ne bilo kake stranske vojske čez ne-
koliko dni v pomoč. V največjej sili jim pride na pomoč
tedanji kralj poljski po imenu Janez Sobieski. Vsa poljska
vojska z drugo vred se je zbrala na Golovci; tako se pravi
nekej gori blizu Dunaja. Na tej gori se je vršilo 12. septembra
leta 1683. za rana pred bojem sveto opravilo za vso zbrano
vojsko. Ko to mine, stopi junaški Sobieski v svetlej opravi
vojaškej pred svoje ljudi in je osrčuje s temi besedami, ki
jih je govoril poljski:

Vojaki in prijatelji!

Sovražnika tú doli je res da veliko, skoro več, nego ga
je bilo pri Hočimu,* kjer smo ga poteptali v prah; res,
da so to tuja tla, na kterih se nam je bojevati: vendar se

* Hočim (poljski Chocim) je zdaj trdnjava ruska na meji
besarabskeje. Nekdaj je bila trdnjava poljska, in ondí je bil našal Janez
Sobieski Turke že leta 1673.

borimo tudi tukaj za domovino, — pod obzidjem mesta dunajskega branimo tudi premilo našo poljsko deželo. Danes ne rešujemo énega samega mesta, danes rešujemo vse krščanstvo, preganjajoč sovražnika od najimenitnejše trdnjave krščanskega sveta, — od dunajskega mesta. V svetem boji se vojskujete, in v takem je tudi neplačano delo slavno; smrt pa prinese venec nebeški. — Ne za kralja svojega, — za Boga samega se borite. Vsemogočnost njegova vas je pripeljala na te strme goré in vam že dala na pol zmago v roke. Že vas vidijo nad glavami svojimi ošabni neverniki; že jim srčnost upada; po dolinah se skrivajo in po jarkih, ki jim bodo skoro jame mrtvaške. Nič drugega vam ne vlevam nego to: „Posnemajte kralja svojega! Srce veljá! torej le brž in brez strahu za menoj, junaki! za menoj plemenitniki in častniki! danes je dan za tó, da si zaslužite ostroge.“

Po poljskem — J. Navratil.

120.

Zlato klasje iz poganske starodavnosti.

V krščanskih slovstvih se bere obilica prelepih in prekoristnih rekov in pregovorov, ki človeku zavoljo svoje milote globoko v srce segajo in mu um bistrijo. Ali to ni čuda; lahko je videti, kjer solnce sije. To pa je čudno, da najdeš v noči poganstva in sicer v spisih poganskih pisateljev, davno pred Kristusom, tako častitljive besede vsakoršne vrste, ki te napolnjujejo s pravim krščanskim navdušenjem. Naj jih le nekaj tu stojí:

Povej mi svojo preteklost, in jaz ti razodenem prihodnjost.

Dober vladar je severnej zvezdi enak: on stojí na svojem mestu, ko se ostale zvezde krog nje vrté.

Kdor se za modrost poganja, pa se vendar sramuje prostih jedij in oblačil, ta ne more biti modrijanu prijatelj.

Le kdor je po notranjem nagibu kreposten, ta bode vrednost drugih ljudij prav presojal.

Spoštovanja vreden mož ne poreče nikoli: do tega imam veselje, do tega pa ne; vsemu, kar je dobro in njega vredno, vsemu se rad podvrže.

Modrost donaša radost, ki je čista ko bistri vir; po kreposti dohaja blaženstvo, ki je trdno kakor skala.

Ko ptica umira, glasí se njeno petje v žalostnih glasih; kedar je človek na smrtnej postelji, tedaj so njegove besede resne, blage in koristne.

Že marsiktero steblo je pogvalo iz zemlje, pa ostalo je brez cvetja; marsiktero je tudi že cvetelo, ali polni klas ga ni venčal.

Vojvodo imenitne vojske utegneš premagati, a stanoviten ostane trdni sklep edinega človeka zoper vsak napad.

Postoj na robu tihega potoka: glej, neprestano silijo njegovi valčki naprej, oni ne počivajo ne zjutraj ne zvečer; tak je tek tvojega življenja.

Premisli, kar so nebesa stvarila, to morejo tudi spremeniti; tej oblasti je podvržen vsak kralj in njegova moč.

Ptice v zraku, ribe v vodi in deróče zveri po gozdih nimajo pravice, zato se med seboj ujedajo; a človeka brani pravica, če se je drži.

Mož, ki brani domače ognjišče, otroke in ženo, vije si nezvenljiv venec pred ljudmi in bogovi.

Fr. Zakrajšek.

121.

Ptica pivka.

1. Zemlje voda je vplahnila,
V dve, tri morja se je zlila.	5. Gora vodo bo dajala
In studenec trda skala.
2. Gora vode ni dajala,
Grozna žeja je nastala.	6. Samo pretoke skopljite,
Je do morja prevedite."
3. Vsi ljudje in vse živali
Žeje konec so jemali.	7. In ljudje so in živali
Prihíteli in kopali.
4. Klíce njih pa Bog začuje:
„Vaše sem zaslišal nuje.	8. Moški z rovnico, lopato
Kópljejo zemljo robato.

9. Ženskam ropota motika,
Pridnost je povsod velika.
10. S klinci rújejo otroci,
Prst odnašajo koj v roci.
11. Delala je tud' živina,
In pa divja vsa zverina.
12. Krave, junci in pa voli
Zemljo so z rogovi boli.
13. Konj teptal je tak' togotno,
Da vso polt imel je potno.
14. Pes in mačka skupaj stala
In sta s tacami kopala.
15. Krt s podgano in pa z misko
Ril je prst od spod na kvisko.
16. Medved tacar, kosmatinec,
Volk ovčár in vsak divjinec,
17. Lev mogočni, tiger hudi
Bili so kopači tudi.
18. Brskale so s kremplji kure,
S kljuni race, goske, pure.
19. Vrabci, orli, vrane, sove,
Vse vse delalo je rove.
20. Ena sama, sama pivka
Lena tam na strani čivka.
21. Pa je gledá, zaničuje,
Delavcem se posmehuje.
22. Vodotoki so do morja,
Rek dovolj priteče z gorja.
23. Vsi gasé si silo žeje,
Sama pivka le ne sme je.
24. Bog je vklel jo, da od zemlje
Nikdar vode si ne jemlje.
25. Sam edini dež sme piti,
Kar ga more v kljun vloviti.
26. In kedar jo žeja stiska,
„Piv, piv!“ proti nebu vriska.
27. Bog pa čuje njene stoke,
Kmalu deža dá potoke.
28. In ti, ko jo slisiš vpiti,
Kosec! z mrvo v kupe hiti.
29. Sploh pa, ki jo čuješ pivko,
Pomni ter jo imej znanivko:
30. Bog nikol' se ne prekane,
Nikdar dolžen ne ostane;
31. In se vendar rad usmili,
Kedar prosimo ga v sili.
32. Ne želi pogube grešnih,
Dokaj potov ima rešnih.

M. Valjavec.

Ris.

Risi so pikaste, ne pa pasaste in marogaste mačke. Navadni ris, ki mu tú in tam tudi bistrovid ali ostrovid pravi, je rujavorudeče, po zimi precej temne, po letu pa bolj svetle dlake in s precej gostimi in temnimi pikami po životu opikan. Život odrastlega bistrovida je navadno po eden meter, rep njegov pa le kakih 16 centimetrov dolg, po tem takem precej večji od divje mačke. Glava njegova je, kakor sploh mačja, okrogla, gobec precej stegnen, okó veliko, krasno in nekako temnobliščeče, gledalo pa podolgovato navpično. Ušesi ima ris rujavi, trivoglati in po vrhu s čopom olepšani. Po čeljustih ima na vsakej strani po 4 vretenaste črte. Krajci okrog trobca so črni, bradine kocine pa bele.

Ris biva z riso v skalnatih brlogih in votlinah ali v drevesnih duplih. Njegov živč je precej enak živčju divje mačke. Kakor mačka preži tudi on po plenu divjih zverij in dostikrat tudi po ljudéh. On ne napada samo zajcev in mnogovrstnih ptičev, ampak sega tudi rad po ovcah, srnah, jelenih, divjih kozah in še po drugej zvrjadi; zato je pa tudi precej visoka strelščina zá-nj odločena.

Ris se nahaja po mrzlih in srednje-gorkih krajih evropskih, posebno na Poljskem, Ruskem, v thüringskih in pyrenejskih gozdih, v Švediji, na Ogerskem itd. Tudi pri nas na Kranjskem ni bela vrana in se po Javorniku, Hrušici in drugih obraščenih gričih potépa kakor volk in preži po ropu domačih živalij in divjačine.

Risov je več plemen; med njimi ima ruski najzlahtnejši kožuh. Mladič se lahko ukroti in privadi, da okrog stika, kakor domače ščene; mačke se pa z njim tako pajdašijo, kakor psi z volkom. Koža njegova je po zimi lepa in draga in se plačuje po 20 do 30 gld., dostikrat še višje.

Če se v kakem kraju zasliši, da se je ris prikazal, zasačijo ga največkrat tako-le: Napové se gonja, kakor na medveda, da se ta nevarni in krvoločni ropar pokonča. Pa če so mu gonjači in lovci še tako za petami, vendar ga le težko dobé, ker se vé dobro skriti. Toliko časa, dokler ima v doraščenih gozdih in goratih prepadih krme dovolj, ne pomika se dalje; tu se drži v samotnih in temnih tokavah z riso, in se malokdaj ovadi po zopernem tuljenji. Drži se, kolikor

časa se le more, skrivnih goščav in čaka največkrat na kakem gosto obraščenem trši ali na kakej veji leže svojega plena. On živi prav za prav po zvijači, ker po slabem vonji, kakor mačke, in po počasnej urnosti ni zmožen, da bi si drugače potrebne krme pridobival. Potrpežljiv preži, pazi in pazi, predno dospé do tolstega bedra. Ris ni tako zvit in prekanjen, kakor lisica, pa potrpežljivejši; ne tako predrzen, kakor volk, pa stanovitnejši; ne tako močen kakor medved, pa bolj bistroviden in pazljiv. Največjo moč ima v nogah, čeljustih in tilniku. Kar v skoku zasači in popade, to je gotovo njegovo; če pa živali v skoku ne zasači, pustí jo, da mu pete odnese, in se nekako klaverno zopet na svojo vejo povrne. On ni velik požeruh, toda po prisnej krmi jako koprni. Ako čez dan nobenega bedra ne stakne in ga že glad mori, tedaj stika in trbiži celo noč, večkrat tako na daljavo, da dostikrat po tri planine po širokem in dolgem preorje.

Glad ga dela pogumnega, da poostruje opaznost in čute svoje. Če naletí nad ovčjo ali kozjo čedo, plazi se kakor mačke po vampu zvijajoč se sem ter tja proti njej, in ko se že blizu čede priplazi, plane ročno na noge in se v čedo zakadí, popade ovco ali kozo, vrže jo na hrbet, pregrizne jej cipnico, in žival na mah pogine; potem jej kri posrka, vamp pretrga, požré nekoliko glave, vratú in pleč, vse drugo pa popusti. Mrhovine se nikdar ne loti. Večkrat raztrga, ako se nagloma ne odpodi, po več drobnice na enkrat; če ga pa hud glad pesti, napada tudi teleta in še celó krave.

Če ima ostrovid dovolj divjačine, drži se nje in ne napada domačih živalij. Po visokih planinah zalezuje posebno rad divje koze, pa le malokdaj katero zasači; ta žival risa že od daleč zavoha in mu večjidel pete odnese. Večkrat dobí kakega jazbeca, marmotico, planinskega zajca, jerebice, divje kokoši in še drugega kaj; včasí so pa tudi veverice in miši dobre.

Risov se v naših krajih ne zaredí obilno. Meseca prosinca ali svečana se brez vsega ostudnega mačjega drenja pariyo in čez 10 nedelj vrže risa v kakem skrivnem brlogu, dostikrat pa tudi v kakej prostornej jazbini ali lisičini, pod kako podmolo, korenino ali skalo po dva ali tri slepe mladiče, katerim donaša miši, krto, malih ptičkov itd.

Risji lovi niso navadni; le malokdaj se gonja napravi. Kjer se pa vendar ta krvoločna zver zasledí, ne čaka, da bi jo lovec na muho dobil, ampak jo po navadi že poprej dalje pobere, predno se gonja osnuje. Če pa vendar le kak strelec po naključbi ná-nj naleti, skoro z mesta mu ne krene in se

prav lahko ustrelj On ostane na drevesu mirno na kakej veji ležéč z odprtimi očmi, kakor divja mačka, dokler mu lovec za pleča ne posmodi, da se z drevesa zvalí. Toda lovec mora na tanko meriti, da ga dobro zadene; ako bi pošast le nekoliko oprasnol, zna se mu na prsi zagnati in mu kremplje v život zasaditi, da jih ni lahko odpraviti. Včasih se zažene na psa njegovega in ga zdela, da je joj; tudi ga kmalu pod koš spravi, če mu strelec na pomoč ne pride; on se tudi dveh ali treh ne ustraši; če so mu pa kos in ga v kozji rog vženó, pobere jo na bližnje drevó, kamor mu lovec s puško posveti, da se na tla prekuene.

Sled bistrovidov je popolnoma mačjemu enak. toda njegova stopinja je še enkrat večja. Mladi bistrovidčki se človeku lahko privadijo. Ukročeni risi tako odebelé, da dostikrat debelosti poginejo; v divjem stanu malokdaj čez 15 let živé.

J. Kosmač.

123.

Ruski jemšček.

Razgovornost naših voznikov obstoji skoro vsa o njihovem biči in kletvicah; z bičem in rotnjem se pogovarjajo s svojimi ubogimi konji. To je na Ruskem vse drugače. Jemščekov konj skoro ne pozna biča; Rus tudi preveč ljubi to žlahtno žival, da bi tako grdo ravnal z njo, kakor ljudjé po drugih deželah. Jemščeku je njegov konj vse: njegov tovariš, njegov drug v veselji in žalosti, njegov varuh po dnevu, njegova blazina po noči.

Jemšček je potniku dragotina, da je ni mogoče preplačati. Si se li pogodil z njim ter mu še povrh dal razumeti, da se ima nadejati dobre napitnine, postane jemšček tvoj najzvestejši strežnik, tvoj voditelj in razkladalec v tujih mestih, tvoj mešetar in tvoj varuh pred vsako nesrečo. On skrbi, da se ti v hiši, kjer hočeš prenočiti, povsod dobro postreže, da te ljubo in prijazno sprejmó, da po noči kolikor mogoče mehko postelj dobiš. Kakor hitro potnik kubitko (voz) zapustí, vzame jo on pod svoje varstvo; po noči spi pred njo s poratom v roci in bodi tat še tako zvit in premeten, ne bode se jej približal, da bi ga ne prebudil iz lahkega spanja. Zjutraj, ko potnik še mirno in sladko spi, zbudi

jemšček gospodinjo in oskrbi, da je čaj gotov, ko se gospod prebudi. On se prepira za svojega gospodarja, on se dá zmerjati in tepsti zá-nj, on je njegov svetovalec, on vé v vsakej sili ali nevarnosti pomagati tako ali tako; pri vsem tem je vedno dobre volje in — kar je največ vredno za voznika — vedno trezen.

Jemšček se nikoli dolgo ne pripravlja; kako uro in gotov je. Njega ne straši nobena pot, da-si je tudi dolga; da je celó ne pozna ne — on pravi: „Ne boj se!“ in te besede mu vedno vlivajo pogum. Pokriža se, zažvižga svojim konjičem, zvončki zažvenklajo in kakor veter zleté naprej; saj je Bog povsod, in on se je ločil od svojih prijateljev in žlahtnikov, ne pa od svojih zvestih hraniteljev — konjičev.

Če je tudi zima in sneg pada, da se mi v tople kožuhe zavijamo, nič manj naš jemšček nima skoro nič drugega na sebi ko svojo srajco. Mi se temu čudimo, on pa se vsede na svoje mesto in prikrije svoje ude, kakor ravno more, s koncem kakega žaklja, ki je oves v njem nosil, ko je bil še cel. Po tem prime za vajeti, katerih je za štiri konje cela roka polna; vtakne bič, ki ga ne potrebuje, pod svoj sedež, obrne kos strehe, ki mu je od klobukovih krajev še ostal, proti vetru, ozré se še enkrat po potnikih in zavpije nad konji: „Stopajte z Bogom! Tecite, tecite, prijateljski! da nam dadó gospodje dober „na čaj (napitnico)!“ In odslej ne neha pogovarjati se s svojimi konji, piskati in lopotati, da pridejo do prve postaje. „Tako, mladički, tako! le otresajte se vi mali gospodički! hurá, le naprej, prijatelji.“ — In zdaj je zopet začne karati: „No, no hitreje, hitreje vi stare babe! Kaj omahuješ, vranko? Bolj pazi, čemú imaš pa oči? Hej srče! kaj se plašiš? Ne bodi beba, jaz ne vidim nikakega strašila!“ Pri slabej cesti ali če gre navzgor, začne žvižgati, ploskati, kričati, z rokami in nogami mahati, kakor bi hotel svoje konje uveriti, da je sam vrag za njimi. Strašno zasuhe korobač, toda le da bi konje ostrašil, — ne pritisne nikoli. Zdaj pa zdaj jim tudi obljubi, da jim bode kaj lepega zapel, in večkrat jim zares kljubo vetru in snegu pesmico za pesmico zapoje. Tako lepo ravná ruski jemšček s svojimi konji!

Fr. Jeriša.

124.

Lavdon.

Národna pesen.

Oj stojaj, stojaj Beligrad,
 Za gradom teče rudeča kri,
 Za gradom teče rudeča kri,
 Da bi gnala mlinske kamne tri.

Tam Lavdon vojvoda stoji,
 Krvavi meč v rokah drži;
 On hoče imeti Beligrad,
 In turško vojsko pokončat'.

Osabni Turek se mu smeji
 In Lavdonu tak' govori:
 „Si prišel mene ti častit,
 Al' prišel zajcev si lovit?“

„Ne prišel zajcev sem lovit,
 Al' prišel tebe sem častit;
 S svinčen'mi krogli te kropil
 In s črnim prahom bom kadil.“

Cesarske puške pokajo,
 In turške gospe jokajo;
 Cesarski bombe mečejo,
 Se Turki z grada vlečejo.

Glej, tak' mogočni Lavdon je
 Premogel vse sovražnike;
 In dokler Beligrad stoji,
 Naj slava Lavdona slovi.

Kitica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa.

Cesar Jožef II., sin cesarja Franca in Marije Terezije, in vladar avstrijski od leta 1765. do 1790., bil je ravno tako priljuden kakor bistroumen mož. Rad je skrivši, da ga niso poznali, zahajal med ljudi in se z njimi pogovarjal, da je marsikaj zvedel, česar sicer vladar ne zvé; pa vsak, če tudi še tako prost človek, smel je k njemu. Sprejemal je ljudi na posebnem mostovži. Cele bukve so napisane pogovorov, o katerih se pripoveduje, da jih je imel z njimi. Náte kopico takih zanimivih pogovorov:

I. Neka kmetica pripelje svoja dva sina pred cesarja in reče: „Presvetli cesar ste dali oklicati, da so sami e dini sini vojaščine prosti. Jélite, potem sta moja fanta prosta, ker sta moja edina sina?“ — „Ženica! vi ste modrejša ko postava; zato naj se zgodi, česar zahtevate,“ reče jej cesar.

II. Neki prosilec je prišel v obleki iz francoskega sukna. Jožef stopi k njemu, potiplje njegovo obleko z roko in ga vpraša: „Kakošno je to sukno?“ — „Francosko.“ — „Kaj bi nosili, če bi tega ne bilo?“ — „Pomagal bi si s tem, ki bi se moglo domá dobiti.“ — „In vi hočete službo v mojih deželah?“ vpraša ga Jožef mrzlo in se obrne od njega.

III. Uboga žena se je rila do cesarja, da bi mu prošnje pismo podala. Stražnik jo nekoliko ostro zavrne, cesar pa mu reče: „Ako ubogih ljudi ne poslušamo, kedar nam tožijo, kako bode Bog nas poslušal, kedar njemu kaj tožimo!“

IV. Nekdo je s prošnjo prišel k cesarju na mostovž kaj drago oblečen. Jožef ga vpraša, koliko ga stane ta obleka. — Odgovori mu: „500 goldinarjev.“ — „Tako!“ reče cesar, „vzemite si od obleke penzijo; jaz nisem tako bogat, da bi si mogel obleko za 500 goldinarjev kupiti.“

V. Meseca listopada leta 1787. sta se sešla generala Lascy in Lavdon na mostovži pri cesarji. Jožef vpraša Lavdona: „Koliko časa, mislite, bode treba, da Beligrad premagate?“ — Lavdon odgovori: „Presvetli cesar! ako je vse pripravljeno, česar je za obsedanje potreba, upam si v desetih ali dvanajstih dneh mesto v svojo oblast dobiti.“ — Lascy je mislil, da je Lavdon pač malo preveč govoril; ali cesar ga prime za roko ter mu reče: „Midva, dragi Lascy, morava mu že verjeti; zakaj nobeden naju še ni nikoli nobene trdnjave premagal.“

„Novice“.

Nezadovoljni kmet.

Živel je svoje dni na pustem Krasu ubožen, reven kmet, Kamenščak po imenu. Od mladih nog ni bil vajeen nič dobrega, kakor je to sploh navadno pri siromašnih Kraševcih. Imel je veliko družino, pa malo polja, in še to je bilo nerodovitno, kamnato in skoro golo. Moral si je tedaj res v potu obraza pičli vsakdanji kruh služiti.

Kamenščakova hiša je bila revna in borna, pa vendar snažna in čedna. Živine je imel malo, pa bila je dobro rejena. Pri vseh teh revah in nadlogah je bil ubogi Kamenščak vendar-le zadovoljen, jasnega obličja in večjidel dobre volje, dokler je rad molil, rad v cerkev hodil, svoje nadloge in stiske ponižno Bogu tožil, revščino potrpežljivo prenašal in mirno med svojo družino živel; kajti žena mu je bila mila tolažnica in marljiva pomočnica pri delu. Z rahlim svojim sočutjem mu je pomagala nositi težko breme siromaštva. Otroci so pridno delali, radi ubogali in očetove nauke poslušali, — z eno besedo: Kamenščak je bil reven, pa vendar srečen kmet.

Ali skušnjava ga premaga. Neki dan, ko v hudej poletnej vročini z motiko pusto prst prekopuje in trde kepe tolče, sede ves truden v senco, da bi si malo počil. Zdaj se ga loti tužna bolešt. Začne premišljevati svoj revni stan, nemilo osodo svojo in svojih nepreskrbljenih otročičev. Misli in preudarja to in ono — kako se noč in dan trudi in ubija, da bi si kaj pridobil, da bi lažje izhajal — pa vendar mu ves njegov trud nič ne zaleže. Skušnjavec mu njegovo revščino še bolj črno naslika, nego je bila v resnici in ga k nezadovoljnosti sili.

Med tem ko naš kmetič, v tožne misli utopljen, pred se strmi, pride po poti, ki je ravno čez polje držala, po opravkih potujoč, na videz prav bogat gospod. Ko zamišljenega kmeta zapazi, približa se mu prav prijazno. Morebiti ga je hotel poprašati, ni li pota zgrešil, ali koliko je še do tega ali onega sela; znabiti, da je uganil njegov notranji boj ali pa je bil sam otožen in tolažbe potreben. Človeku je namreč prirojen naravni nagon, da si v veselji in žalosti rad poišče enakočutnega srca, v katero zlije svojo radost ali bolešt.

Tuji gospod stopi tedaj h kmetu, ne sramuje se njegovega nizkega stanú. Zdramivši kmeta, nagovori ga prijazno:

„Kaj premišlujete, oče? Videti je, da ste otožni. — Kaj se vam je pripetilo, po čem žalujete? — Vas je mar kaka nesreča zadela?“

Kmet dvigne glavo in boječe upre v tujega gospoda oči; ko pa zapazi tujčevo priljudnost in dobrodušnost, polasti se ga zaupanje, da mu začne prav pogumno tožiti svoje reve in nadloge.

„Kaj ne bi bil človek žalosten in pobit,“ pravi, „če se mu vse njegove žive dni tako slaba godi, kakor meni. Drugi ljudje z manjšim trudom dobro živé in si vendar kaj opomorejo; jaz pa naj se še tako trudim, nikakor se ne morem iz nadlog izkupati. Ne terjam sicer in ne želim, da bi se okoli vozaril v krasnej kočiji ali da bi visoko službo opravljal, niti da bi zmagovalne vojne v krvave bitve vodil, ali da bi denarjev imel na kupe — ne, tako lakomen, tako predrzen nisem; ali to se mi vendar čudno zdi in mi srce stiska, da sem in ostanem reven kmet, naj že delam in gospodarim, kakor koli hočem. Nikjer nimam sreče in blagoslova. Res, da sem podedoval po stariših še precej polja; ali kakošno je to polje? — Takošno, da se Bogu usmili. Tu na Krasu kmet na treh oralih ne pridelata toliko, kakor drugod, kjer je zemlja plodna, na enem. K temu se pridružijo še druge nadloge; lani mi je toča veliko škode napravila; žita sem tako malo pridelal, da nisem mogel nikakor izhajati in sem bil primoran si še semena kupiti. In Bog vé, kako se bode letošnja žetev obnesla; zavolje hude suše se ni veliko nadejati. Otroci domá kruha vpijejo, kako jim ga bom rezati mogel, če žita ne pridelam! Kaj ne, častiti gospod! to je uzrokov zadosti, da se človeku raztoži in milo stori, če premišljuje žalostno svojo osodo, če le malo v nemikavno prihodnost pogleda? Pa kaj še vse to; kdo bo za moje otroke skrbel, če jaz umrjem? Premoženja jim bom le malo zapustiti mogel, in če jim ne bode nobó milejše ko njihovemu očetu, čaka jih sama beraška palica.“

Tako potoživši glavo povesi in umolkne; kajti srčna tuga ga vsega prevzame. Tujec globoko ginen začne ubogega seljaka tolažiti s prijaznimi, milovalnimi besedami, rekoč: „Kakor pravite, res huda se vam godí; nadlog in križev imate dovolj. Ali pomislite, da ima vsak človek na tem svetu svoje težave in marsikaj pretrpeti. Pojte k cesarju ali kralju, k bogatinu ali revežu, vsak bo vedel o nadlogah govoriti, vsak bo tožil čez osodo svojo. Pod solncem menda ni človeka, ki bi bil vedno in v vsakem oziru zadovoljen. Ta imá več, oni manj rev. Nobeden jih pa nima toliko, da bi jih ne mogel nositi. — Bog gotovo nobenemu pretežkega bremena ne naloži. Tudi

jaz sem večkrat premišljeval osodo človeškega rodú; marsikterega sem mislil srečnejšega od mene. Ali če sem sam sebe vprašal: bi li hotel svoje mesto na njegovo zamenjati? — moral sem si obstati, da rajši ostanem to, kar sem.“

„Vi lahko tako govorite,“ zavrne ga kmet, „ker vam ni treba pomanjkanja trpeti in se z revščino utepati; ko bi pa v mojih stiskah bili, govorili bi drugače.“

„Vi se motite, če tako sodite,“ odgovori gospod. „Revščina ni edino hudo. Koliko je nadlog, ki človeka morebiti še bolj tepó! Da vas pa tega prepričam, hočem vam le nekoliko okoliščin iz lastnega življenja omeniti. Glejte! stariši so mi pomrli, ko sem bil še otrok — očeta še poznal nisem. Skrb zá-me so prevzeli moj stric, sicer prav dober mož, ali očeta mi niso mogli nadomestovati. Stariši so mi zapustili precej premoženja in lep gradič. Ko sem dorastel in šole dovršil, prevzamem gospodarstvo ter se zaročim z bogato Tržačanko. Ali kmalu mi umrje draga soproga in mi zapusti majhno dete. Od sih dob mi je bil mali sinček edino veselje v žalostnih dneh. Pa tudi sina mi Bog vzame — umrl je lansko jesen. In zdaj ni zá-me več radosti na zemlji. Kaj mi pomaga čast, visoki stan, kaj bogastvo in premoženje, ker je vse prazno! Bogastvo mi le skrbi dela in me še bolj trpinči.“

Tako rekši otrne si solzo in globoko ginen vzdihne. Kmetič je pa spoznal, da se je motil, ko je bogato oblečenega gospoda na prvi pogled presrečnega štel in ga v srci zavidal. Spoznal je, da se je pregrešil godrnjajoč zoper previdnost božjo.

„Prav imate, blagorodni gospod!“ povzame po kratkem molčanju kmetič. „Vsak človek ima svojo butaro, katero mora z vdanostjo v božjo voljo nositi. Vaše besede, vaše resnično podučenje hočem si globoko v srce utisnóti: nikdar ne bom zabil, kar so mi moj rajni oče večkrat rekli: bodi, kar si, bodi le pošten; delaj pa moli rad — in zadovoljen bodeš vekomaj.“

Na to pravi tujec: „Tudi jaz hočem svojo osodo potrpežljivo prenašati in si tolažbe iskati v izpolnjevanji besed, ki so mi je mila mati na smrtnej postelji sporočili: delaj vselej in povsod le to, kar je pravično in dobro, in imel boš vedno mirno vest in veselo srce. — Pravično je pa, da vam revščino nekoliko polajšam. Zato vam obljubim, da hočem od zdaj naprej od vsega vašega posestva davke za nekaj let plačevati; vi pa pridno delajte, da si svojo in svojih otrok osodo polajšate in zboljšate.“

Fr. S. Pirc.

Limbarska gora.

Národna.

Je lepa gora limbarska, *)
 Pod njo zelena tratice,
 Stoji na trati hišica,
 Je v hiši mlada vdovica.
 Ženica ima le hčerko še
 In toči drago vinčice.
 Je solnce že za goro šlo,
 Po cesti potva še nekdo;
 Sta brata dva: svet Valentin
 In drug njegov, svet Peregrin.
 Na pragu mati ozira se,
 Ima pri pasu ključe vse,
 Svet Valentin spregovori:
 „Bi naju prenočili vi?
 Za božji dar storite to,
 Da vaša sreča večja bo.“
 Se mati ošabno oglasi:
 „Mi večje sreče treba ni!
 Je v hlevu trop živinice,
 In v kleti dobro vinčice;
 Je v škrinji več denarcev še,
 In v hiši pivcev polno vse;
 Kdor bo za sladko vince dal,
 On bo pod mojo streho spal.“
 Svetnik od hiše se spusti
 In ženi s prstom zapreti:
 „Jaz nisem dal, ne bom še dal,
 Ne bom pod tvojo streho spal:
 Nocoj pa boš prevzetnica
 Me še na pomoč klicala.
 Glej! polnoči ne bo še preč,
 Ne bo vse tvoje sreče več!“ —
 Stori se kmalu črna noč,
 Se čudno skaže božja moč.

Devet se ura bila ni,
 Goved se v hlevu poduší;
 In žena je vsa žalostna
 Do neba glasno klicala:
 „Pomagaj, Bog! svet Valentin,
 In brat njegov, svet Peregrin!
 Deset se ura bila ni,
 Iz sodov vino izkipi;
 In žena bolj prestrašena,
 Je še glasneje klicala:
 „Pomagaj, Bog! svet Valentin!
 In brat njegov, svet Peregrin!“
 Ednajst se ura bila ni,
 Za mrtvo hčerka obleži;
 In žena vsa omamljena
 Je s silnim vekom klicala:
 „Pomagaj, Bog! svet Valentin,
 In brat njegov, svet Peregrin!“
 Dvanajst se ura bila ni,
 Do zemlje hiša pogori;
 In žena vsa ponižana
 Je zdihujoča klicala:
 „Pomagaj, Bog! svet Valentin,
 In brat njegov, svet Peregrin!“
 Ni bilo polnoči še preč,
 Vse sreče žena nima več. —
 Glej, človek, od napuha gnan,
 Sam zá-se slab je ves tvoj stan;
 Ves up postavi le v Boga,
 On sam ti srečo trdno da;
 Izvoljenih ne zaničuj,
 In za pomoč v nebo zdihuj:
 „Pomagaj, Bog! svet Valentin!
 In brat njegov, svet Peregrin!“

P. Hicinger.

*) Limbarska gora stoji na južnej strani dunajske ceste, ktera od Ljubljane proti Štajerskej pelje; vrh lepega hriba stoji cerkev sv. Valentina, močno obiskovana. Mesto imenovane nesrečne hiše hoče ljudska pravljica še poznati. Na Brdu pri Podpeči je v cerkvi matere božje tudi oltar sv. Peregrina, nekda med ljudstvom tudi bolj znan. V legendi sta po pesniški šegi oba svetnika brata, dasiravno sta daleč narazen živela.

Potniki v arabskej puščavi.

Če te je, dragi bralec! pripeljala pot v veliko kraljestvo ogersko in si imel priložnost ogledovati in občudovati njegove znamenitosti, gotovo te je najbolj zanimala velika planjava, ki se razprostira med Karpati in Planinami in obsega 1700 štiri-jaških milj. Kolikor so presegle oči, nič drugega nisi videl nego neizmerno planjavo. Nisi ga zapazil obraščenega holma, ki bi te bil prijazno vabil v svoje osenčje; še le po dolgem poto-
vanji si zagledal v daljini nekaj nakopičenega, kar ti je na-
znanjalo, da prideš do kake magyarske vasi. Kako si bil vesel,
ko si prišel že v večernem mraku do ljudskih stanovanj; bile
so sicer le borne bajtice, ali tvojim trudnim nogam bolj po
godu, ko visoke palače v velikanskih mestih. Kaka radost te
je navdajala, ko si pomislil, da si zopet pri ljudéh! Morda si
hodil dva — tri dni, da nisi zapazil žive duše na poti, še celó
drevesa ne, kjer bi si bil mogel odpočiti v hladnej senci; le
neizmerna pustina se je širila pred in za teboj; bil si kakor
na morji. In to, dragi bralec! godilo se je zaporedoma, dokler
si potoval po ogerskej nižavi.

Ali vse drugače je še, ako pride človek v peščeno puščavo
kamenite Arabije. Tej se nikakor ne sme primerjati ogerska
nižava, ona je, rekel bi, lepo obdelan vrt v primeri z arabsko
peščino. Tukaj ne zapaziš niti zelene trave, niti hladnega stu-
denca, ki bi ti dajal vsaj hladilne pijače. Le redko kje se na-
haja kak grmiček, izpod katerega curlja majhna vodica, tolika
dobrota vsej živečej stvari, ki zajde lesèm. Kolikor oči pre-
sežejo, povsod ni drugega, nego od solнца razbeljen pesek, v
kterem se poznajo sem ter tja velblodove stopinje, ki ti kažejo,
da so šli todí pred malo časom karavane; pa tudi te se dolgo
ne poznajo. Vrtinec nastane, vzdigne pesek in ga zapodi na
vse strani, z njim pa tudi zagrne prejšnjo sled. Ne najdeš je
tukaj hiše, kjer bi si sladko odpočil, pa tudi ne žive duše, ki
bi ti postregla. Le Beduin, revni sin puščave, klati se po tej
pustini. On nima nikjer domovja, vsa puščava je njegovo sta-
novanje. Njegovo življenje je potovanje od kraja do kraja. Ako
mu umrje oče in mati, žena ali otrok, zakoplje ga v pesek ter
potuje dalje, in če ga kdaj pot zopet pripelje na omenjeni kraj,
ne najde ničesar od rajncih, kajti veter je raznesel njihove kosti
po puščavi s peskom vred, da morda dve skupaj ne počivata.
Kako žalostno je to, ako pomislimo, da Beduini še po smrti
nimajo pokoja, da sin ne vé, kje počiva oče, kje mati, da mu

še zadnji spomin na nje odnese neusmiljeni veter in ga razkropi po puščavi. A Beduin se ne zmeni za vse to; saj je vaje takošnega življenja. Njegov zagoreli upadli obraz in suha meča so vajeni vsakoršnih težav. Beduin pride siromak na svet in ostane siromak do groba, pa še celó v tem mu ni pokoj dan. Takoj po rojstvu začne svoje potovanje po puščavi in nadaljuje je še celó po smrti. On nima bogastva in krasnih palač. Velblod, dolga arabska puška, samokresi in šotor so njegovo največje bogastvo. Velblod mu je najdražja stvar. On ga preskrbljuje z vsem, celó njegovo stanovanje nosi za njim po puščavi. Kedar ga tare lakota, služi mu velblodovo mleko v živež, blato za kurjavo, žejo pa si gasi z mlakužno vodo, ki jo nosi s seboj v mehu. Pekoče solnce in vroči pesek ga ne nadlegujeta veliko, saj ju je navajen od mladih nog. Največ mu prizadene vrtinec, kedar začne sukati in odnašati pesek po puščavi; pa on že vselej vé, kdaj pride sovražnik. Ko bi trenol, leže velblod na tla ter stegne svoj dolgi vrat daleč naprej, in takrat je tudi čas, da se vleže Beduin in tako ležec pričakuje, da poneha veter. Pri vseh teh težavah in nevarnostih pa vendar Beduin ne zapusti svoje domovine, ampak jej ostane zvest sin. Pa tudi njegovega pobožnega duha ne zatarejo bridkosti in žalostna osoda, ki mu je odmenjena.

Najlepši prizor v puščavi se ti prikaže proti večeru, kedar solnce zahaja. Nebo bolj in bolj rudeči in čarobno obseva široko plan. Sredi neizmerne pustine stoji Beduin s svojim velblodom, kakor mornar na ladiji sredi sinjega morja. Prišel je čas njegove večerne molitve. Svojo preprogo, ki jo nosi vedno s seboj, pogrne po tleh ter poklekne na njo na pol sedé, obrnen proti Mekki, in tako jame opravljati svojo večerno molitev. Njegova zagorela lica obseva divna svetloba zadnjih solnčnih žarkov, zraven njega pa stoji velblod s povzdigneno glavo ter se ne gane, kakor bi poslušal pobožno molitev svojega gospoda. Nebo otemneva, in kolikor bolj se približuje noč, tem krasnejši je prizor; vidi se, kakor bi solnce v zemljo lezlo. Nastane večerni hlad; Beduin je opravil svojo molitev, pokrmil z revno pičo svojega velbloda, potem pa se vleže k počitku. Trdi pesek mu je postelj, nočno nebo s svetlimi zvezdicami streha, velblod pa njegov nočni tovariš, ki se je mirno vlegel zraven njega. Sedaj pa še priplava blede luna na nebo in obseva neizmerno plan, da se vsak pesek leskeče, kakor bi bila puščava z biseri posuta.

Ali drugače se godi potniku, ki ni bil rojen v tej puščavi, ktereга žene le želja po zakladih in upanje, po prestanih težavah mirno uživati pridobljeno bogastvo.

Solnce pripeka hudo. Oslabljeni potujejo karavanci po neizmernej peščini. Podplatje so jim opečeni, zagorela lica pokriva pekôč prah, človek in žival omagujeta, pa vendar silijo dalje, dalje v gotovo pogubo. Vrniti se ni več mogoče, za njimi kakor pred njimi je peščena plan, ki je obdaja, kakor brezupnega mornarja sinje morje. Omahujoč stopajo velblodje dalje, gonjači si jih ne upajo zasesti, da ne bi opešali. Solnce stoji na nebu, kakor začarano, ne premakne se s svojega mesta. Krasno solnce, ki je nam tako dobrotljiva stvar božja, ki vso naravo poživlja, to solnce je tu morilno orodje vsakej žive stvari. Huda žeja je tare, jezik se jim je prisušil k nebu, da skoro ne morejo govoriti. Stiskajo se skupaj, da bi eden drugega senco ulovili in s slabim glasom prosijo vode; ali ni je nikjer kapljice krepčevalne pijače. Pomagati si ne morejo več, pobijejo velbloda in popijó smrdljivo vodo iz njegovega predela. Nekoliko okrepečani potujejo zopet dalje. Pa solnce ne jenja pripekati in tudi žeja jame na novo žgati. Velblodov ne morejo več pobiti, ker imajo samo potrebne, kajti potem bi ne mogli dalje in dohitela bi je gotova smrt v puščavi. Žeja in pekoče solnce je tako oslabita, da popadajo kar na tla in toliko, da ne omedlé. Sedaj pokaže eden proti zahodu rekôč: „Glejte, ondi so videti mestni stolpi, hajdi na noge, ohrabrite se, kmalu bode pomagano nam in živini.“ Vsi poskočijo veseli kvišku in hité proti zaželenemu kraju. Pa, o joj! to je bila le goljufiva prikazen, imenovana „fata morgana“, ki je zopet izginola in revne potnike v obupnost pogreznola. Več ne morejo dalje; živina in ljudjé popadajo na tla ter hrepené po vodi. Med tem pa zajde solnce in hladni mrak nastopi. To je revnim, na pol mrtvim karavancem novo življenje; hladni mrak je zopet pokrepča in brž odrinejo dalje, da bi prišli do zaželenega kraja. Velblodje zavohajo vodo in jamejo hitreje stopati, in ko drugo jutro zarja naznani zopet prihod pekočega solnea, prekoračili so puščavo in prišli v ljubo zavetje.

J. Podmilsak.

Živalsko zimsko spanje.

Minola je jesen, nastala zima. Široka krajina je pokrita s snegom, le tam pa tam se vidijo črne brazde razoranega polja. Listnato drevje se je iznebilo zelene odeje; le krepke veje borove, jelove in smrekove kljubujejo pogubnej moči grudnovih mrazov. Kam so se podale brezštevilne živali, ki so nam oživljale poletne dni?

Ptiče smo videli na jesen, kako so se preseljevali pod toplejše nebó južnih krajev; ostale živali pa, katere bi ne preslele ostre zime, otrpnole so večjidel v trdem spanji. Po drevji in mahovji, pod zemljo in v močvirjih so si skrbno poiskale pribežališča in pokojnega bivališča.

Nektere živalice obešajo kar v trumah svoja jajčka na gole veje dreves in grmovja in jih celó nič ne zavarujejo. Ne samo na brstji sadnega drevja, ampak tudi na lipovih, gabrovih, bukovih in orehovitih popkih nahajamo drobna jajčka rujavega metulja, iz katerih se precej, ko brstje požene, izležejo gosenci, ki se pa potem precej v popke vrinejo. Mlade borove veje imajo na konci okrogle bule; v njih najdemo majhne gosence, ako je prerežemo; enake gosence so tudi v smrekovitih storžih. Za lubje, vzlasti pa v globoke razpokline in skrite duplje, zaleze se vsako jesen sila veliko záželek.

Poglejte oso; ta v zimskem spanji odreveni kakor kost, da je vsa enaka mrtvemu truplu. Ako pade na zemljo, zažvenkne, kakor kos stekla; pri vsem tem pa vendar-le dremlje in hrani v sebi skrivno življenje, ki se zopet zbudi, ko se polagoma in mirno ogreje.

Čmrli, po letu v družbah živeči, razleté se večjidel na jesen in poginejo; tam pa tam prezimuje v skritem kotičku kaka samica; spomladi pa se prebudi in vsaka samica zaplodi zdaj novo občino.

Bučele si ohranijo s tem, da jih tolika družina skupaj prezimuje, toliko toplote, da ne otrpnejo.

Mravljinci prezimujejo v podzemeljskih votlinah, ki prepregajo vsako mravljišče.

Tudi vé, domače muhe! ne odidete zimskemu spanju, akoravno naše gorke izbe preletujete. Kmalu v jeseni ste videti lene in zaspane. Poprej tako glasne in nagajive, zdaj še sledú nekdanje prevzetnosti nimate na sebi! Tudi vé greste spat; zalezete se v špranje in spokline; spite mirno, ako hočete dočakati pomladi.

Polži se pripravljajo vsi vkup k dolgemu zimskemu počitku. Umaknejo se v mirni kotiček za kako skalo, v grmovje, pod listje ali pa v kako luknjo, in zlezejo v lupine svoje apnene hišice, ktere zadelajo potem z jako priležnim pokrom, tako da jih niti veter, ni luč v spanji ne moti. Tako ostanejo štiri mesece od listopada do sušča brez jedi in brez znamenja kakega življenja. Znamenite se vzlasti priprave, ki je delajo polži za prezimovanje. Precej ko pade prvi sneg, v vinotoku ali listopadu, nehajo se pasti ter se zberó v velikem številu na malih gričkah ob prekopih, ali pa v gostem grmovji. Pred vsem si izprazniyo čreve in želodec, potem se poskrijó pod travo ali pod opadlo listje; s pomočjó mesnate noge in lepljive pene pa si izdolbejo jamico v zemljo. Na peno na nogi se prilepuje glinja, listje in druge lahke trščice, ktere se na krajih zopet stičejo. Tako se lepo obzidajo in s streho pokrijejo. Ko je polž tako s svojim stanom gotov, potegne nogo zopet v lupino, nabere si še zraka v sapnik in potem zadela tudi vrata. Precej potem se jame cediti iz njega belkasta tekočina, ki se na površini strdi in v apneno deščico spremeni. Ko je prva deščica gotova, naredí se ne daleč pod njo druga, tretja, četrta in potem še več, kakor je zima ostra ali pa ugodna. V poklinah med temi deskami ostane nekaj zraka da more polž dihati, ko se spomladi prebudí. Sušča ali malega travna, ko začne solnce zopet gorkejšo sijati, prebudí se polž; prodré z nogo prepono za prepono in diha med posamnimi deskami zaprti zrak, dokler tudi poslednje deščice ne prelomi in se prišedši na beli dan po dolgem postu zopet ne napase.

Ribe ostanejo po zimi, kakor po letu večjidel čvrste in bistre; za dne je videti včasí trope karpov, v blato zaritih in stisnenih; najbrže se s takim druženjem ogrevajo. Kedar pa voda zmrzne do dna, otrpnejo tudi ribe, toda zamró pa ne. Zmrznene karpe in ščuke lahko z ledom izsekaš in z mesta na mesto preneseš, pa ti ne bodo poginole. Ko se led polagoma raztopí, oživé tudi ribe. Nevarno je pa, ako zamrzne čez in čez voda, v ktorej so ribe, ker jim lahko zraka zmanjka in se potem zadušé. Tudi ribje ikre otrpnejo čez zimo ali rodovitnosti s tem ne izgubé.

Tudi mrčesi naših krajev spé po zimi po štiri do pet mesecev. Žabe in krestače se zalezejo v votline ali pa v blatu otrpnejo. Tako ostanejo celo zimo, da nič ne jedó in še celó ne dišejo ne. Glej! tu počivajo tudi sovražniki mirno eden kraj drugega; žabi se ni treba bati kače, ki zvita v kolobarji ne daleč od nje dremljóč prezimuje. Kakor kače poiščejo si tudi gušcarice globokih votlin za počitek, da ne more mráz do njih.

Ptice, ki imajo bolj gorko kri in so bolj čile in bistre od drugih živalij, niso podvržene zimskemu spanju. Nekatere izmed njih prezimijo blizu naših stanovanj; večina pa potuje, precej ko jim živeža primanjka, v južne kraje. Včasí prehití pa tudi te, na pr. lastovke, hud mráz, da otrpnejo.

Poglejmo zdaj še kote, kateri sesavcem služijo za pribežališča ob času zimskega spanja. Izmed sesavcev prespavajo zimo jazbec, jež, ris, netopir, hrček, mala rovka, polh in medved. Njih brlog je podzemeljska jama med drevesnimi koreninami, v duplih in votlinah strohnelih dreves, ali pa v podrtém zidovji, opuščenih ograjah, grobljah in v enakih krajih. V brlogu leží četveronožec zvít v kolobar, glavo ima skršeno k trebuhu in zadnji nogi naprej stegnjeni. Truplo, jeseni večjidel tolsto in rejeno, upade in zmedlí med spanjem tako, da je spomladi vse mršavo in kukavno.

V hosti najdemo v rahlo zemljo zaritega ježa, tako neobčutljivega in otrpnenega, da se le nerad zgane in zježi, ko se dotakneš njegovih bodic. Ako ga pa vzamemo v gorko izbo, prebudi se in začne kobacati sem ter tja, kakor bi bil domač; toda jedi se ne dotakne nobene. Kmalu začne iskati brloga in ako ga ne izpustimo na svobodo, da bi se po prirojenem nagonu k počitku podal, gotovo pogine.

Hrček pa, znani trebuhopasec in požeruh, té lastnosti tudi med zimskim počitkom ne izgubi. Vse poletje in še jeseni nabira za svoj trebuh in uživa od nabranega živeža do poslednjega trenutka, dokler ga spanje ne zmore. Včasí se prebudi tudi po zimi, a tedaj najprej poskrbi za svoj živež, da bi se mu ne skazil in da bi nobeden do njega ne prišel; ko pa to oskrbí in si želodček zopet napolni, v novo zaspi.

Jazbec se prebudi enkrat v zimi in si gre žeje gasit.

Netopirji pa ne zapusté svojih navadnih prebivališč. Na stolpih in zvonikih, pod strehami ali pa v razsutem zidovji in drugih votlinah ležé v trumah omamljeni, kakor bi bil kdo celo družbo uklel.

Po českem — Fr. Marn.

Sreče dom.

Kdor kol' pod milim Bogom živi,
Vsaki pač srečen biti želi,
Cesar na tronu, kmetič na polji
Prosi od Boga sreče po volji;
Tud' jaz je iščem križem svetá:
Kje nek' prebiva, kjé je domá?

Ptice vesele, zelen je gaj,
Mislim, tú ima sreča svoj raj;
Zima prikima, ptice zbežijo,
Hribci pod mrzlim snegom ječijo;
Glasa veselja čuti ni več,
Gaj le žaluje, sreča je preč.

Tam, kjer cvetlice krasno cvetó,
Mislim, da sreči venec pletó;
Solnce pa rev'ce ves dan pripeka,
Kosec jim slednjič glav'ce poseka;
Koder pa smrtna kosa kosí,
Sreče ni prave, jok se glasi.

V mestih imajo mnogo blaga,
Tamkaj bo sreča najbrž doma;
Res se bogatec tam napihuje,
Pa še več revnih milo zdihuje;
Kjer pa siromaštva solze tekó,
Nihče po sreči prašal ne bo.

Z vrta na polje grom je iskat,
Tam se raduje kmetič bogat;
On si bogato žetev obeta,
Sreča pšenice venec mu spleta,
Toča prihruje, žito zdrobi,
Sreča veselja z njive zbeží.

Cesar mogočni, kakor siromak,
Otrok in starček, kmet in vojščak,
Srečo si vošči, sreče si išče:
Ali le z lica solze si briše;
Človek do groba sreče želi,
Pa si le prazne pene lovi.

Kje neki ima sreča svoj dom?
Kdo mi pové, kje našel je bom?
V čistem le srci ona kraljuje,
Srce nedolžno razveseljuje;
Sreča prebiva v sredi srca,
V srci poštemem tí je domá.

J. Virk.

Kralj in možaka poštenjaka.

Živel je nekda j kralj tam v devetej deželi. Kdo vé, kako se jej pravi in kje je? Menim da tam, od koder solnce k nam prihaja, kedar je najnižje po zimi. Bil je pa ta kralj mogočen in imeniten, da je bilo kaj! Če bi vam pravil, koliko sužnjev, koliko velblodov, goved in oslov in konj je imel, ne prišel bi do konca; če bi vam pripovedoval, koliko žlahtnega blaga, baršunastega, zlatega in pa suknenega je bilo po njegovih shrambah, ušli bi mi vi, nikar pa poslušali me. Le da bi se kdaj svojih ovác nagledal, postavil si je bil sredi ravnine stolp, ki je segal v oblake. Ná-nj je zahajal, kedar so bile ovce zbrane. Pa nikoli ni videl vseh, toliko jih je imel. Stopnice pa, ki je po njih hodil na stolp, kaj pravite iz česa so bile? Poslušajte: iz samih debelih knjig. Kaj je imel neki popisane ga v teh čudnih bukvah? Ali morebiti zgodovino svoje imenitne rodovine? Nak, časti lakomen ni bil ne sam, ne njegovi dedje; torej tudi niso kaj zapisovali. Ali so bila v njih mar imena njegovih podložnikov in pa njih dacija? Tudi ne. Saj tako bogat kralj ne jemlje davkov! Pa čemu bi jih neki jemal, ker ima sam toliko, da še drugim lahko daje brez škode. I, no, boste že rekli, kaj vendar se je bralo v tistih bukvah? Poslušajte: le svoje drago, žlahtno, imenitno kamenjiče, kakor je gospoda nosijo v prstanih in pa za pestjó in okoli vratú in na nedriji, le-tó si je bil dal v bukve popisati. Tu je bilo popisano sto in sto tisoč demantov, safirov, hijacintov, smaragdov in kakor se ta draga reč še imenuje. To je že nekaj, kaj ne? Bogat je bil ta kralj, da mu ga ni bilo enakega.

Pa to ni še vse, kar vé m o njem. Bil je tudi pobožen, milosrčen in dobrotljív. Živel je po svojem svetem písmu in pa po izročilu svojega naroda. Po tem izročilu si je bil izbral izmed vseh sedem dni v tednu dva. Enemu je rekal „blagi dan“, drugemu pa „hudi dan“. Blagor možu, ki je stopil v hišo tega kralja „blagi dan!“ Kakor kralja samega so ga sprejeli, ali pa kakor kakega čudodelnega meniha. Cimbale so mu pele, trobente donele, bobni in kotli so grmeli, da je bilo kaj! Deklice, lepe kakor hrvatske Vile ali ruske Rusalke, ali koroške Želikžene, ali pa slovenske Rojenice, umivale so mu nogé, oblačile ga v zlato in svilo ter plesale so pred njim, da ni dopovedati. Gostili so ga z jedmi, ki jih mi Slovenci še ne poznamo ne! — Kedar se je pa človek, ki so ga tako

slavno sprejeli, teh gostij in veselje že naveličal, spustili so ga in obdarovali, da je bilo strah. Natovorili so mu velblodov in oslice, da so uboga živinčeta stokala pod tovari in zdihovala nad človeško nemilostjo, ki je tolikanj obklada. Taka se je godila človeku, kterega je Bog „blagi dan“ v ta grad zanesel.

Gorjé mu pa, kdor je zašel k devetodeželnemu kralju „hudi dan“. Bolje bi mu bilo, da bi žeje umirajoč pit šel k suhemu studencu, kedar najbolj solnce pripeka. Ali pa, ko bi ves lačen iskal sadú na tepki, ki je za njegovega deda dni usahnola. Res, vse to bi bilo bolje za-nj! Saj še svojemu najhujšemu sovražniku bi moj devetodeželni kralj ne bil take storil. Sprejeli so ga, kakor človeka, kteremu je krvavi sodnik zapisal v sodno pismo: „Tvoji dnevi so potekli; po njih je!“ — Biriči in rabeljni so ga popadli, vrgli ga ob tla, in smuk je odletela glava. Taka je bila z njim, ki je prišel „hudi dan“ v ta grad.

Živel je pa takrat mož, po imenu Ajin; mi bi mu rekli nekako Studenčič. Bogaboječ je bil, tudi bogat nekda; pa da bi ga poskusil, pošiljal mu je gospod Bog toliko nesreče v hišo, kolikor toče na njegovo pšenico in kuge med živino. Obožal je, in iz očíj mu je lilo tolikanj solz, kolikor nekda; deža na njegov ječmen. Ni bil tedaj zastonj Studenčič. Govoril je: „Moje trpljenje je tako veliko, da ga ne pregledam, če ravno stopim vrh Triglava — (nak, tistej gori tam v devetej deželi se pravi drugače, pa sem pozabil), tako visoko in globoko, tako široko in dolgo je. Obnebje se črni od njega tja proti jutru in večeru, proti jugu in severju. Najgloblje studence je ostrupenilo, zlató in drago kamenjčje v najnižjih rudnikih pod zemljo je spravilo ob blesk in lesk. Meseč je od njega mrknol in solnce je otemnelo in še rimska cesta je motna postala. Jutranje solnce sije na-nj in večerni žarki bledé od njega, tako globoko, visoko, široko in dolgo je moje trpljenje.“ — Tako je tožil Ajin-Studenčič, in po pravici. Žena in otroci so plakali domá od mrzlega gladú in od vroče žeje. Šel je tedaj k devetodeželnemu kralju kruha prosit. Veliko namreč je slišal praviti o njegovem bogastvu in dobrotah, ki jih je trosil okrog sebe kakor božje solnce svoje plodne žarke ali pa nebeški dež svoje blagodarne kaplje.

Po božjej volji pa, ali ker mu je bilo od nekda; tako usojeno, prišel je ta mož v kraljev grad ravno „hudi dan“. Motno in nevoljno ga pogleda kralj, in Ajin-Studenčič se zmisli šeg in navad tega naroda; v stiski in revi je bil vsega tega pozabil. Pokleknel je pred kraljem ter dejal: „O devetodeželni kralj! glavo sem zapadel, vém. Kar si zapisal v svoje

šega, jok mojih očij ne izbriše. Pa vdam se; toda žena in otroci mi jokajo domá od gládú in mró od lakote. Hrepené gledajo izza durij mojega šotora, ali že ne pridem kmalu in jih smrti otmem. Prosim torej, daj mi kruha, da ga jim urno ponesem. Obljubim pa, da se vrnem predno solnce zajde. Potem stori z menoj po svoje. Saj je zapisano: Pravovernik dopolni, kar obljubi. Tudi beremo: Če kaj pritrdiš z besedo, pa stori; če pa praviš: nak, véš ti in tvoj bližnji, kaj je o tem misliti, in nihče ti ne poreče: lažnjivec. In tebi in onemu je dobro pri srci.“

Ko je kralj to slišal, zasmilil se mu je pobožni mož. Ni se mu hotelo, da bi mu žena in otroci lakote pomrli. Rekel je: „Dam ti kruha, in pojdi z njim. Le poroka mi daj, da se vrneš ob solnčnem zatonu. Glavo dati pa bo moral namesto tebe, če se ne vrneš; to ti povem.“

Ali menite, da so se kar silili v tako poroštvo? Jaz pravim da ne; tudi vi bi se bili javelne. Neznani človek, in kdo vé, kako nepošten! Zató so pa tudi vsi, ki so tam stali, molčé oči povესili, ko jih je Studenčič milo pogledoval in prosil. Se vé da so bili sami bogatini in plemenitniki, ker le take služabnike imajo kralji. Pa takih kdo naj bi bil porok, in še neznanemu beraču! Ubogi Studenčič, kakošna bo? Nič se ne boj; tudi tam se dobí dobro srce. Stal je med kraljevimi služabniki mož, ki se ni imenoval zastonj Abd-ul-alah. Čudno ime, kaj ne? Po našem bi se reklo poštenemu Abd-ul-alahu Bogoslužič. In res je bil mož po božjej volji. Ko je videl, da Studenčič tako milo prosi z očmi, jela se mu je milosrčnost gibati v prsih, kakor se giblje škrjančič v gnezdu tam sredi cvetočega lanišča. S prva se le malo gane, ko začuti, da bo dan. Potem pa se vzdigne, in leti višje in višje, pa poje in poje, in glejte dan je! Tako se je vzbudila Bogoslužiču milosrčnost v srci in je rastla in rastla ter se spremenila v prijetnejši glas, nego je škrjančevo petje.

Pred kralja je stopil in rekel: „Jaz sem mu porok“. Veste, da so se kar vsi zavzeli. Bogoslužič pa je rekel: „Čemu bi mu ne poročeval? Ali niste čuli, da je pravovernik, in kako lepo je govoril iz naših svetih bukev? Takemu sme menda človek vendar upati brez skrbi. Veren mora ostati za vernega.“

In kralj je ukazal dati ubogemu možu obilno hrane. Šel je; prej pa je rekel kralju: „Pričakuj me, predno solnce zajde.“ — Poroku Bogoslužiču je dejal: „Luna dobiva svetlobo od solnca, mož-beseda pa poštenje od božjega sedeža.“

Molijo pa tam tudi, kakor vsak pošten Slovenec, po večkrat na dan. Ko pride popoldanja molitev na vrsto, pravi kralj: „Abd-ul-alah! večernice so tu, tvojega možiča pa ne bo. Smeje se ti domá v pest in dobro je in pije.“ Bogoslužič reče: „Zgovorili smo se do večera, in solnce še ne zahaja.“ Ko se je jelo večeriti, dejal je kralj: „Abd-ul-alah! stori še, kar misliš; potem se pa pripravi.“ Ta reče: „Že sem se pripravil.“ — Umivati se je jel, kakor jim je tam navada pred molitvijo. Molil je in pa pokleknol tja, kjer bi mu glavo vzeli. Nekteri so ga milovali in se srdili nad Studenčičem, da je poštenega Bogoslužiča v tako zadrego pripravil. Drugi pa niso obupali nad njegovo besedo in so gledali tja proti jutru, ali že kmalu ne pride. Glej, in videli so tam daleč nekaj, kakor kakšno pikico. Pa večje in večje je prihajalo, in hitrejše in hitrejše se je bližalo, kakor lastovica, ki pravijo od nje, da tem bolj leti, čim bližje je domovine. Kaj je bilo to? Ajin-Studenčič je bil, ves poten in prašen. Sape mu je zmanjkovalo, in sigajoč je cepnol tja na morišče, kjer je Abd-ul-alah klečal, pa smrti pričakoval.

Veste, da se je vse čudilo in čudilo. Tudi kralj se je zavzel, glavo priklonil do kolen ter rekel: „V bukvah veliko-dušnosti berem čudne reči! O Ajin in Abd-ul-alah, mlad sem bil in sem se postaral, pa kaj takega nisem ne videl, ne slišal. Pismo resničnosti in poštenja sta s svojima pečatnikoma zopet podpečatila, in prstan obljube sta na novo zvarila. Živita! Šega pa bodi izbrisana izmed mojega naroda odslej za polovico; „hudi dan“ bodi odpravljen, in le „blagi dan“ naj sije od zdaj vsak teden po dvakrat med nami. Naj bo svetel, kakor demant, ali pa kakor tvoja poštenost, o Studenčič, lepši nego smaragd in safir. Življenje vama bodi le dolg, dolg „blagi dan!“ Izmed mojih zakladov si vzemita, kar vaju mika, da se uresniči, kar pravijo bukve: „Življenje bodi pravovernim le sama radost in pa veselje.“ Tako je govoril kralj.

In tiste zale deklice so jima noge umivale, mazile ju z dragim in blagovonjivim mazilom, oblekle oba v svilno in zlato opravo, pa plesale so jima na čast lepše, nego bi si kdo mislil. Gostili so se tudi tam, da je bilo kaj, in pili, sam Bog vé, koliko in kaj! Onim kraljevim služabnikom pa, ki niso hoteli poročevati pobožnemu Ajinu-Studenčiču, dali so jesti iz lonca brez dna in pa piti iz sit; in to še le v veži, nikar v hiši. Tó jim je dišalo, kaj ne? Ko sta se pa ona dva odpravljala, pač so se tem sline cedile. Ravno to jim je šlo, drugega pa nič. Še bolj so se skominili, ko so zagle-

dali, da ženó onima dolge, dolge rajde velblodov in oslíc, otovorjenih z darovi, da so reve stokale nad nemilostjo devetodeželnega kralja, ki jih je bil toliko obložil, in pa da so morale proč od tako dobrega gospodarja. Ona dva pa sta šla, ko so jima bili odhodnico odgodili; in Abd-ul-alah je ostal, kar je bil, to je: Bogoslužič, Ajin pa se je preimenoval, da ni več Studenčič. Saj se mu tudi ni bilo treba več jokati. Rekali so mu odslej Abd-ul-melek, t. j. kraljev hlapec.

Rodoljub Ledinski.

132.

0 slovenskih národnih pripovedih in pravljicah.

Komaj se začne človeku razvijati um in domišljija, čuti že potrebo tem naravnim nagonom ustreči. Čudé se ogleduje otrok zdaj to, zdaj ono okrog sebe; strmé vidi čudovito dejanje in nehanje človeško. Zakaj to? ali je bilo zmirom tako? S takimi vprašanji se obrne do mile mamice ali babice, in ona, sama nevedna in ravno tako podučena, vendar noče spoznati svoje nevednosti, odgovarja s pravljicami in pripovedmi. Mlada domišljija vzame poželjivo to hrano v se — in hoče zmirom več in več vedeti in slišati.

Kako se loči pravljica od pripovedi? Natančno in določno se ne daste razpoznati: obé ste postali med národom brez kakega posamnega imenovanega skladalca; obé mešate navadne in naravne reči s čudovitimi in nezapopadljivimi; obé živite z narodom vred. Vendar je bistvo pravljice iskati v poetičnej lepoti in sestavi, zamotku in čudnem razmotku v trdnosti značaja in nerazumljivej spremembi osode; nasproti pa ima pripovedka zgodovinsko podlago, navezana je na določeno osebo, na znano ime, na kak kraj. Že iz tega se dá soditi, da je pravljica veliko bolj razširjena od pripovedi, ker povsod imajo ljudje domišljijo, da iznajdejo in pripovedujejo, nimajo pa povsod imenitnih oseb ali krajev, ki bi ostali zgodovinsko znani v národovih ustih.

Najstarše pripovedi med Slovenci so gotovo o Pesoglaveih. V petem stoletji so iz vzhoda pridrli divji Huni in nemilo gospodarili po sedanjih slovenskih deželah. Kakor nam zgodovina slika Hune neusmiljene in okrutne, posebno pa nasladne in mesene, take nam je ohranila naša pravljica

pod imenom Pesoglavcev. Ker so te pripovedi najstareše, zato so že tudi redko slišati med narodom. — Ko so Franki porli slovansko Samovo državo in postavili národu slovenskemu tuje plemenitaše za glavarje, ni bilo več govoriti o samostojnej zgodovini mladega naroda; izgubili so se Slovenci v kolobarji med drugimi narodi; zato se iz vsega dolgega časa viteštva in srednjega veka glasi samo okrajna ali lokalna pripovedka, t. j. ista, ki pripoveduje o kakem določenem kraju zgodbo iz starih časov. — Pa v petnajstem stoletji je prilomastilo ljudstvo, po neusmiljenosti in krvoločnosti popolnoma vredno Hunov ali Pesoglavcev, čez južno mejo, namreč Turki. Ker je dežela dve sto let trpela pred njimi, ima skoro vsak kraj po Slovenskem, vsaka vas svojo pripovedko iz tistih časov. Veliko teh pripovedij ima po ljudske domišljiji dostavljen čudovit obraz; veliko pa jih je, ki imajo snov namešano s čeznaravnostjo in se torej zgodovinskim ustnim izročilom narodovim bližajo. Razven okrajnih in splošno zgodovinskih ločimo tudi osebne pripovedi; take so pri nas o kralj-Matjaži, o kraljeviči Marku, o Lambergarji itd. Poslednje vrste pripovedek je morda še najmanj med nami, ako je hočemo do dobrega ločiti od okrajnih.

Ko je človek videl natorne prikazni, dobrodejni dež, uničevalno točo, grom itd., ni se mogel povzdignoti toliko, da bi si bil vse to z naravnimi uzroki razložil, ampak izmislil si je osebe, in tem je pripisoval dobro ali slabo, ki ga je zadelo. Tako so nastale, kakor odgovori na uganjke, pravljice o dobrodejnih rojenicah, vilah, morskih deklicah, želikženah itd., o hudobnem škratu, divjem moži, čarobniku, vedeži itd. Zraven teh, morda iz starega poganstva ostalih pravljic imamo še čisto človeške, t. j. take, v katerih se nam človek stavi pred oči, ali po lastnem značaji ali po čudnej spremembi osode zamotan v zadrege, ktere pa ali z lastno nenavadno močjó, ali še rajši s pomočjo nenaravnega bitja predere in premaga. Ta vrsta narodnih pravljic je najštevilnejša, in če pomislimo, da je ravno v takih pravljicah naslikan obraz in značaj narodov, njegovo mišljenje, njegova poesija, moramo pritrditi, da so za nas najvažnejše. Svoj narod in njegovo lastnijo ljubiti je dolžnost vsakega blagosrčnega človeka. Kako pa boš narod ljubil, ako ga ne poznaš, ako ga le poznaš po vrhu, ako ne pogledaš v najbolj skrito in notranjo stran njegovega življenja?!

Veliko je ljudij, ki se zaničljivo strani obračajo, ako slišijo narodno pripovedko praviti, ali ki s preziranjem preobrnejo list, na katerem je brati priprosta národna pravljica. Toda ko bi to pomislili, kar smo ravno izrekli, ko bi dalje pomislili, da je celo

življenje veliko ležeče na tem, kako se v prvej mladosti budi in izobražuje domišljija, ko bi pomislili, da ravno take pripovedi imajo do nedolžnega srca veliko moči, da človeka napeljejo na pravo ali napačno pot: imeli bi gotovo drugačno mnenje tudi o takih poetičnih izdelkih prostega národovega uma.

J. Jurčič.

133.

Podobar in razsojevalec.

Apél podobo na ogled postavi, ;
 Ker bolj resnico ljubi kakor hvalo, ;
 I. 7. Zad. skrit vse vprek posluša, kaj zijalo /
 Neumno, kaj umetni o njej pravi.

Pred njo s kopiti čevljarček se vstavi; ;
 6 Ker ogleduje smolec obuvalo,
 4 Jermenov méni da ima premalo;
 5,1 Kar on očita, koj Apél popravi.

I. 1 Ko pride drugi dan spet mož kopitni,
 2,6 Pa ne da bi šel delj po svojej poti,
 Ker čevlji so po godu, méč se loti.

2 Zavrne ga obraznik imenitni,
 In tebe z njim, kdor napčen si očitar,
 I. 4 Rekóč: „Le čevlje, sodi naj kopitar.“ ;
 Fr. Preseren.

134.

Valentin Duval.

V Arenaji, nekej vasi francoske pokrajine champagnske, rodil se je okoli l. 1700. revnemu kmetiču Duvalu (gov. Dūval) sinček, ki so mu pri sv. krstu dali ime Valentin. — Deset let je preživel fantek pod borno streho domače hišice, ko mu hipoma nemila smrt predragega očeta z mrzlimi rokami objame ter ga za vselej položi v hladni grob črne zemlje. Mati, po smrti očetovej še v večjo revščino pogreznena, štela se je srečno, da je mogla staršega sinka Tineta nekemu bogatemu posestniku v službo oddati. Tu je naš mali znanec opravljal ono delo, ki je

po Slovenskem marsikomu v šali svetujemo, če pravimo: „Pojdi na Hrvatsko pure past.“ Pure je tedaj Tine pasel. — Pa otrokom pride včasih kar bodi čudnega na um, česar pač resnično omenja narodna prislovica v reku: „Brez glave storjena je rada skažena.“

Tudi naš Tine je to resnico zgodaj spoznal. Slišal je praviti, da so purani rudečej barvi posebno sovražni. Da bi se fant prepričal, je li temu res ali ne, pritveze neki dan enej svojeje skrbi izročenih živalie rudečo cunjo okrog vratú, kar pa je purana tako hudo stogotilo, da ga krč zgrabi in v malih trenotkih pogine. Tine je zdaj le predobro zvedel, česar je vedeti želel; ali skušnja ta ga je drago stala: ob službo je prišel. Da pastirčeka domú prišedšega tudi mati niso pohvalili, to lahko uganemo; rediti ga pri najboljšej volji tudi niso mogli, torej se je dejalo: „hajdi s trebuchom za kruhom“.

V strašno hudej zimi l. 1709., ko je vse mraza škripalo in tudi lakota silno pritiskala, moral je Tine od doma v daljni svet. Na pol zmrznjen je taval od vasi do vasi, od kočee do kočee; lepo in ponižno se je ponujal v službo, pa: hodi z Bogom! donelo mu je povsod nasproti. Mrazu in lakoti se pridruži kmalu še druga nadloga: začutil je namreč Tine take hude bolečine v glavi in po udih, da kar nikamor več ni mogel naprej. V tej stiski prosi nekega najemnika za božjo voljo, naj mu dovoli, da bi se pri njem malo ogrel in opočil. Ker se je že noč delala, umnili se ga mož ter ga pelje v ovčji hlev, da bi ondi prenočil. Tinetu se je sicer hlevska gorkota dobro prilegla; ali pomnožila mu je tudi bolečine v glavi tako, da celo božjo noč ni očesa zatisol. Ko zjutraj najemnik po Tinetu v hlev pogleda, najde fanta vsega spremenjenega. V obličje je bil rudeč ko kuhan rak; vrat mu je bil zatekel, oči vnete, po životu pa ves v mehurjih. Da se je siromaški najemnik Tineta ustrašil, lahko verjamemo; torej mu pravi: „Fant! ti imaš osepnice (kozé), jaz pa ne premorem ničesa, s čimer bi te mogel živiti in zdraviti. Nikakor ne moreš tu ostati; glej torej, da se spraviš kam naprej, najbolje v bližnjo mestno bolnišnico!“ Tine je bil tako potrupljen, da možu najmanjše besedice ni mogel odvrniti. V sree se mu začne fant smiliti, torej ga jenja naprej goniti, ampak zavil je bolnička v revne stare cunje, potrosil po njem ovsene slame in na taisto nakidal nekoliko ovčjega gnoja, češ, da bode siromaček saj na gorkem umrl. Ali Tinetu je ravno gnojev hlap in gorkota življenje otela; — toda cele štiri tedne je siromače pod gnojem preležal, živč le od redkega kašnatega soka in trdega črnega kruha. Borna je bila ta hrana; ali naposled je zmanjkalo še tudi té siromaškemu najemniku. Torej poprosi

duhovnika svoje fare, ki je čez pol ure odtlej stanoval, naj fanta k sebi vzame, da bi ondi prebil, dokler se popolno ne ozdravi. Mašnik se res bolnička usmili in možu ukaže, naj jim fanta pripelje. Takoj drugo jutro povije najemnik Tineta v slamo in cunje, posadi ga na malega oslička, raz kterega pa je oslabei bolniček gotovo kakih desetkrat padel, predno ga je mož skoro na pol mrtvega do farovža privedel. Tukaj je dobil Tine sicer mehkejšo postelj in prejemal bolj tečne hrane; ali kakor hitro je hudi mráz ponehal in je fant malo okreval, svetovali so mu, se vé čisto tujem, tudi kmalu naprej.

Prehodil je Tine zdaj celo Champagno in prišel na mejo Lotrinško, kjer ga je v vasi Clesantine neki ovčar sprejel v službo. Blizu te vasi je stanoval pobožni puščavnik, Pamelon po imenu, in temu se je naš Tine, ki je večkrat tam okoli čredo pašel, tako prikupil, da ga je brati naučil, ktera vednost je bila tedaj med priprostim ljudstvom še kaj redka. Dve leti ostane Tine v svojej službi kot ovčar, in zdaj ga Pamelon priporoči drugim svojim bratom, ki so štirje skupaj v bližnjej puščavi sv. Ane živeli. Tine se preseli na novo službo, in odslej se je pričelo zá-nj vse drugo življenje. Pasti in oskrbovati je sicer moral šestero kravic; ali — po pravici moramo povedati — le malo mu je bilo v pričetku zá-nje mar. Eden izmed puščavnikov, prav star in častitljiv mož, bil je enkrat Tinetu s tresočo roko narisal pisne črke, in odslej bi bil Tine vedno rad tičal v pisanji. Pozneje mu je začel razkladati tudi računstvo ter mu pravil nekega dne, da je ta vednost tako imenitna, da po njej celó zvezdogledi preračunati morejo stanje, tek in daljavo nebeških znamenj in zvezd.

„Tedaj se dá tudi to preračuniti?“ misli si Tine, in odslej je bil vedno bolj zamišljen. Najrajši je bil zdaj v tihem gozdu pri svojih kravicah, in med tem, ko so se po tolstih tratah mirno pasle, premišljeval je on in tuhtal, kaj ljudje pač vsega ne vedo in ne znajo. Največje veselje pa je bilo zá-nj o jasnih poletnih večerih. Takrat je cele ure z nepremakljivim očesom pregledoval čudne svetove na nebeškem oboku in gorel željá, seznaniti se kaj bolj s temi čudeži božje vseмогоčnosti. Popraševal je pogosto tudi pobožne samotarce o zvezdoznanstvu; ali nihče mu kaj natančnega o tem ni vedel povedati.

Nekega dne gre Tine na semenj v bližnje mesto Luneville (gov. Lúnevill). Tu vidi pri nekem knjigarji razpostavljene razne podobe; med drugimi tudi obraz nebeškega kroga s podobami, imeni in tekom nebeških znamenj in zvezd; dalje zemljovide zemeljskih polkrogel in vseh posameznih delov sveta. Tu je bilo zdaj enkrat nekaj za našega

Tineta. Ves svoj denar, 6 frankov, po našem okoli 2 gold. 40 novc. potrosi za nakupovanja teh rečij in ves srečen prima domú. Odslej se je učil zvezdoznanstva, kjer koli je hodil in bival. Bodi si v gozdu ali domá, po dnevu ali po noči, ni mu šla ta vednost iz spomina in glave. Ker je nekđaj tudi slišal, da se zvezde iz goste teme in skozi kako dolgo cev najbolj vidijo, napravil si je prav dolg bezgov pihalnik in ga natvezel na košato obraščeno hrastovo drevo. Tja je o večerih rad splezal in skozi kukalnik cele ure gledal na nebeški obok.

Precej dobro se je bil tako naš priprosti pastir seznanil z nebeškimi lučmi; pa kaj bi ne, saj so mu bile one najljubše prijateljice. Nato je začel tudi ostale svoje zemljovide bolj globoko pretuhtovati. Spoznal je po njih, da je svet neskončno velik. Neko nedeljo se po naključbi seznanil v mestu Lunevillu z nekim karmelitskim rednikom, v čijih cerkev je Tine navadno ob nedeljah k svetej maši zahajal. Omenjeni redovnik, zelo učen mož, posodi ukaželjnemu Tinetu neko knjigo, ki je govorila o nauku, kako se lahko človek sam zemljopisja vadi. Bral je tu o raznih zemljo-, kraje- in narodopisih itd., in to je zopet vnelo v njem ogenj hrepenenja po novih vednostih. Noč in dan je mislil na denarne pripomočke, kako bi si mogel nakupiti potrebnih knjig za daljno izobraževanje. Jel je misliti na lov, in pri tej priči mu je postala sreča posebno mila in prijazna. Napravil si je umetne pasti ter lovil vá-nje lisice, dihurje, kune in zajce, katerih kože je prodajal v Lunevillu. Šlo mu je tako srečno izpod rok, da si je v nekterih mesecih blizu 70 gold. prislužil. Ker v Lunevillu ni bilo nobenega stalnega knjigo-tržca, podá se z denarjem v mesto Nancy, pet francoskih milj daleč, in tu nakupi celo kramo zgodovinskih, prirodoznanskih in zemljopisnih bukev. Ves srečen in vesel nabaše svoje breme ter je vleče z veliko težo domú, da bi bil kmalu omagal od nenavadnega truda.

Kmalu za tém se ukaželjnemu Tinetu sreča vnovič prav prijazno nasmehljá. Našel je namreč nekega dne velik zlat prstan. Kot pošten mladenec je skrbno pozvedaval, čegav bi bil, in kmalu izvé, da ga je izgubil neki imeniten in učen Anglež, Forster po imenu. Anglež Tinetu dobro plačo ponuja; toda fant se brani. Po daljnih razgovorih spozná Forster globoki um in gorečo ukaželjnost revnega pastirčeka, in ker sprevidi iz njegovih besed, da ves medlí po znanstvenih knjigah, podari mu bogati mož čez sto najboljših podučnih bukev, kar je Tineta čez mero srečnega delalo.

V kratkem času dohití Tineta še večja sreča, o kateri bi pač nikoli še senjal ne bil, in ki je določila srečno njegovo

daljno osodo. Ko nekega dne Tine v tihem gozdu svojo čredo pase in po navadi, s knjigami in zemljovidi obdan ter globoko v uk zamaknen, na trebuhu leži, pristopi k njemu tuj gospod in ga vpraša, kaj dela?

„Zemljopisja se učim,“ reče mladi pastir in neprestano gleda v pred se razgrnjeni zemljovid, ne zmenivši se za vpraševalca.

„Ali mar razumiš kaj o tem?“ vpraša ga tujec dalje.

„Bil bi pač neumen, da bi se pečal s tem, ko bi nič ne umel,“ nekako drzno Tine zavrne.

No, pa povej, česa iščeš zdaj na zemljovidu?“ vpraša zopet neznani gospod.

„Ceste iščem v Kvebek, kjer je prav glasovito vseučilišče,“ odgovori Tine, „tja se hočem iti šolat“.

„Saj imaš bližje imenitnih višjih šol, ko Kvebek v severnej Ameriki,“ dé zopet tujec.

„To je res, gospod! odvrne Tine; „ali v Evropi je za uk treba veliko novcev; jaz pa sem uboga reva, moram torej v Kvebek v šolo, kajti tam reveži ne plačajo nič za poduk, temveč dobivajo še hrano zastonj, ako so pridni in marljivi.“

Zdaj se Tine še le kvišku ozré in ugleda sijajno spremstvo, ki je bilo natihoma blizu pristopilo. Mnogo imenitnih plemenitnikov se ponižno pridruži gospodu, s katerim se je pastir dozdej pomenkoval, ter ga nagovarjajo spoštljivo z naslovom: „Vaša visokost“.

Ves osupnen in preplašen šine Tine kvišku in prične jec-ljaje se izgovarjati, pa strah in zavzetje mu ne dasta govoriti; ali gospod ga ljubeznivo po ramah potiplje, rekóč: „Ne boj se moj mladi prijatelj! jaz bom odslej za te skrbel.“ In kdo je bil ta gospod, ki je govoril s Tinetom? Deželni knez, vojvoda lotrinški sam.

Blagi knez je ostal mož-beseda. Poslal je ukaželnega Tineta v jezuitski zavod v Pont-a-Mousson, kjer se je v malo letih izvrstno izšolal. Postavil ga je potem za svojega knjižničarja in zgodovinskega profesorja na akademiji v Lunevillu. Pozneje je stopil v službo cesarja Franca I., ki ga je poklical k sebi v Beč, naj bi mu sestavil novo penzovnico (Münz-cabinet). — Predno pa je učeni in vrli Valentin Jameray Duval nastopil to častno mesto, obiskal je še enkrat svojo rojstno vas Arenaj, kjer pa njegovih ni nihče več živel. Tu je dal sezidati lepo šolsko poslopje in izkopati nov vodnjak, ktereга je vas silno potrebovala, ker so stanovniki do tistih dob morali pol ure daleč po vodo hoditi.

Duval je čakal visoke starosti in umrl kot jako čislán prijatelj avstrijske-cesarske rodovine l. 1772. v Beči. Marsikak vihareń dan je že potekel med tem v dolgo večnost, ali še dandanašnji mora Avstrija ponosna biti na ta biser učeníh mož.

J. Levičnik.

135.

Nravnosti prava cena.

Odlomek iz T. Morovega pisma učitelju njegovih otrok.

Nravnost pri meni več veljá, kot vsa učenost. Kaj pomaga človeku učenost, ako ni nraven? Toliko bolj zaničljiv je zavoljo svoje učenosti.

Nravnosti in čednosti pa ne priporočam zavoljo tega, ker človeka slavi. Sicer se čednost in slava spremljate, kakor luč in senca; zavoljo tega ne priporočam čednosti, ampak priporočam jo, ker bode v svojem času dosegla stanovitnejše plačilo od onega, ktero odevete kakor lepo lice in razpade kakor bogastvo.

Kdor je v resnici kreposten, najde še tukaj zadosti plačila; vest mu pravi, da je prav ravnal; plačila si ne išče pri ljudéh. Dober človek se varuje, da bi si graje ne nakopal; svojega življenja pa ne ravna po sapi človeške hvale: to se mu zdi ničemurno in nespametno. Srce, pri katerem dopadanje in žalost nad hvalo ljudij kakor voda v morji odteka in doteka, je nepokojno, nemirno in revno. Prava učenost nas učí, pri vsem, kar ravnamo in delamo, gledati na to kar hasne, ne pa kar donaša hvalo. O zaničevanji prazne hvale sem zato tako obširno govoril, ker praviš v svojem pismu, naj se visóki duh moje hčere ne zanemarja in zatira. Tudi jaz tako mislim, a velikodušje bi se najbolj zanemarjalo in zatiralo, ko bi jo učili, naj čísla prazne in ničemurne stvari; visokodušje in blago sree se pa najbolj povzdiguje, če jo učimo, da čednost in vse prave dobrote visoko ceni in da zaničuje vse časno in minljivo; kajti večina ljudij hrepeni po dobrotah, ktere minejo kakor senca.

Ker sem prepričan, da je to edina prava pot, po kterej naj se mladost vodi, zató nisem samo tebe, predragi moj, in ženo, ampak vse svoje prijatelje večkrat prosil, naj se posebno zató prizadevajo pri mojih otrocih in je pred vsem učé, naj se nikar ne podajo na strme hribe, kjer ničemurnost in prevzetnost vlada, temveč naj hodijo po nizkej stezi za ponižnostjo in čednostjo. Kedar denar zagledajo, naj se nikar ne čudijo; nikdar naj ne zdihujejo, da nimajo rečij, ktere drugi le iz zmotnjave visoko číslajo. Kedar imajo in kedar se jim

dajo vnanje lepote, naj nikar ne mislijo, da so boljši; kedar se jim vzamejo, naj tudi ne mislijo, da so slabši. Podobe, katero jim je stvarnik dal, naj ne razdirajo z nesnažnostjo, pa tudi ne povzdigujejo z zaničljivimi rečmi. Prvo med vsem naj jim bode čednost, obširne vednosti pa drugo. Med učenostjo in učenostjo naj razločujejo; prva naj jim bode tista, koja uči človeka, da je pobožen do Boga, poln ljubezni do bližnjega, sam za sé pa nraven in krščansko ponižen.

Tako bodo ostali moji ljubi otroci nedolžni in dobri in bodo upanje imeli, da prejmo od Boga plačilo; to upanje jim bode jemalo strah pred smrtjo in je v slavnih dnevih varovalo napuha, o žalostnih urah pa otožnosti in malosrčnosti.

M. Mcčnik.

136.

Človeško življenje.

Ko val za valom po potoku sine,
Otroku, kedar sit igrač se vleže
V naročje materi, ki ga pristreže,
Za uro ura, dan za dnevom zgine.

Mladenčja srčna radost kmalu mine,
Ker zdajci mu življenje rane reže;
Priatelj mu je, ki mu je obveže,
In ga uči trpeti spečenine.

Mož skrbni vihtam krepko v bran se stavi,
In varje zlega rod svoj in družino,
Kot hrast cvetlice, ki pod njim so v travi.

Vesel, da je prenesel let vročino,
Ozira v grob se starček beloglavi,
Ko trudno solnce v morja globočino.

Fr. Svetličič.

K a z a l o.

	Stran		Stran
1. Mladini	3	41. Svizec ali marmotica	45
2. Spoznavaj sebe	3	42. Poljsja lov in polharji	46
3. Materino srce	4	43. Lovec	48
4. Domače ognjišče	4	44. Alboin in Gizulf	48
5. Življenje v domačiji	4	45. Kako narava pričuje	49
6. Slovenska zemlja	5	46. Kam in kje	50
7. Na moje rojake	6	47. Živali popotnice	51
8. Kraški svet	6	48. Boljša dežela	52
9. Kopa Aesopovih basnij	7	49. Zatrti	53
10. Jutranja molitev	9	50. Puščava Sahara	54
11. Bog v naravi	9	51. Velblod	55
12. Človek živalim gospod	10	52. Prilike	57
13. Zadovoljna nedolžnost	12	53. Raj pod Lipo pri Zilanih	57
14. Jablan	12	54. Premaguj se	58
15. Trgatev na Dolenjskem	14	55. Nova in stara kopa	59
16. Kmet	16	56. Svila	59
17. Arabec in njegov konj	16	57. Tri rožice	62
18. Konj	17	58. Traven	63
19. Pot do kruha	20	59. Pomlad	63
20. Delo je sladko	20	60. Mravljišče	64
21. Olimpijske igre	21	61. Hrepenenje	68
22. Bognu dopadljiva dela	22	62. Štorclja	68
23. Prilika	22	63. Nevihta	71
24. Iskrice življenja	24	64. Zastavica	72
25. Polje duhovno	25	65. Svetloba	73
26. Mladi Vukasovič	25	66. Draga kamena	74
27. Piška in petelin	26	67. Sreča	75
28. Sraka in mlade	29	68. Uskoki na Kranjskem	75
29. Prijatelji življenja	30	69. Memento mori	76
30. Dragotin in njegov oče	31	70. Pred Bogom bomo vsi	78
31. Crkvice	32	enaki	78
32. Origen Gregoriju o branji	33	71. Noč	78
33. Slovanska zemlja v starih	33	72. Ime božje	80
časih	33	73. Lastovki v slovo	81
34. Popotnik	34	74. Ptice popotnice	82
35. Vodena kaplja	35	75. Egipt	84
36. Mornar in rudar	40	76. Mladosti	85
37. Mornarska	41	77. Nespametna sramežljivost	86
38. O zdravem zraku	42	78. Moč znanstev in umetnostij	87
39. Madonna dela Sedia	42	79. Angelj tužnih	88
40. Na goro	45	80. Fenicija in Feničani	89

	Stran		Stran
81. Družinsko življenje starih Slovanov	90	110. Pravi prijatelj	129
82. Domovina	93	111. Peter Klepec	131
83. Domorodne misli	93	112. Pogreb	133
84. Spremembe na zemlji	94	113. Črna kuga na Dunaji	133
85. V gozdu	94	114. Jeza	135
86. Lisica	95	115. Senoseska	136
87. Jež in lisica	96	116. Voda	137
88. Trepetlika	98	117. Golob	139
89. Deklica s kožo	98	118. Nada	140
90. Zimsko življenje	99	119. Janez Sobieski svojim vojakom pred bojem s Turki	141
91. Zvonikarjeva	101	120. Zlato klasje iz poganske starodavnosti	142
92. Resnice	102	121. Ptica pivka	143
93. O lastnostih gorkote	102	122. Ris	145
94. Planinar	104	123. Ruski jemšček	147
95. Gorska jezera	105	124. Lavdon	149
96. Gavran ali krokar	106	125. Kitica pripovedek iz življenja cesarja Jožefa	150
97. Lesena riba	109	126. Nezadovoljni kmet	151
98. Opravki starih Slovanov v mirnih časih in deželna obramba	110	127. Limbarska gora	154
99. Ustanovljenje gorotanskih vojvod	112	128. Potniki v arabskeji puščavi	155
100. Sirota	113	129. Živalsko zimsko spanje	158
101. Pravljica o materi	113	130. Sreče dom	161
102. Moč prave molitve	114	131. Kralj in možaka pošteni-jaka	162
103. Tri kaplje Jezusove	119	132. O slovenskih narodnih pripovedih in pravljičah	166
104. Križi in težave	119	133. Podobar in razsojevalec	168
105. Crkniško jezero	120	134. Valentin Duval	168
106. Metod in Atila	122	135. Nравnosti prava cena	173
107. Jaroslav	123	136. Človeško življenje	174
108. Krk in Krčanje	128		
109. Prijateljstvo	129		

000155 3042980

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000428925